

GÜZEL SANATLAR
FAKÜLTESİ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

I. ULUSLARARASI AİLE KONGRESİ TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

CİLT 1

Türk Kültüründe Aile

1-3 Aralık 2021

Kütahya Dumlupınar University

I. INTERNATIONAL FAMILY CONGRESS FULL TEXT PROCEEDING BOOK

VOLUME 1

Family in Turkish Culture

1-3 December 2021

ÖNSÖZ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, kurulduğu günden bu güne, yani 20 yıldır akademik, bilimsel/sanatsal ve sosyal faaliyetlerini üniversite’de, Kütahya’da ve Türkiye’de yaygınlaştırmasının yanı sıra, Dünyada da varlığını kabul ettirme çabasıdadır. Bunu yaparken bir yandan da birçok kamu kurumu, kuruluş, üniversite ve sivil toplum kuruluşları ile iletişimini ve işbirliğini sürekli geliştirmiş ve geliştirmeye devam ettirmektedir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası pek çok etkinlik gerçekleştiren Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 2020 yılı Ekim ayında, ulusal ve uluslararası düzeyde farklı disiplinlerden akademisyen ve sanatçıları, geleneksel ustaları ve öğrencileri, araştırmacı ve düşünürleri bir araya getirmeyi planlamıştır.

Bu kapsamda bugüne değin Ahmet Yakupoğlu adına ve anısına iki sempozyum gerçekleştirmiştir. 2020 yılı itibariyle görsel iletişim tasarımı, endüstri ürünleri tasarımı, iç mimarlık ve çevre tasarımı, gelenekli Türk sanatları, el sanatları tasarımı ve üretimi, moda tasarımı, tekstil tasarımı ve üretimi, özgün baskı sanatları, çizgi film ve animasyon, oyun tasarımı, yeni medya, resim, heykel, seramik, cam, fotoğraf, tekstil, sanat ve tasarım tarihi olmak üzere tüm görsel, teorik, uygulamalı bilim alanlarını, bir araya getirerek sanat ve tasarım kavramlarını tartışmaya açmış, akademik, bilimsel, sanatsal ve tasarım üzerine deneyimlerin uluslararası düzeyde paylaşımında köprü oluşturan ve gelecek için nitelikli tasarım ve sanat eserlerinin üretimine katkı sağlayan sempozyumların üçüncüsünü gerçekleştirmeyi planlamıştır. Üçüncüsü planlanan uluslararası sempozyum, “Ahmet Yakupoğlu Anısına” gerçekleştirilecektir. Düzenlenecek olan bu sempozyum sanat ve tasarım eğitime katkı sağlayan, sosyal sorumluluk adına paylaşım ve etkileşimin üst düzeyde olduğu, gelenek ve yeniliğin birleştiği, yeni model ve tanımlamalarla modern anlayışların farklı disiplinlerle ortaya konulabildiği

EDİTÖR KURULU

Prof. Dr. Levent MERCİN
Doç. Eren Evin KILIÇKAYA

KİTAP-DİZGİ TASARIM

Sümeyye Betül TOSUN

KURUMSAL KİMLİK TASARIMI

Arş. Gör. H.İrmak ASLAN

BASKI

ISBN 978-975-7120-37-7 (Tk)
978-975-7120-38-4 (1.c)

BASKI YILI

Aralık 2021

KURULLAR

KONGRE ONURSAL BAŞKANLARI

Ali ÇELİK

Kütahya Valisi

Prof. Dr. Alim IŞIK

Kütahya Belediye Başkanı

Prof. Dr. Kazım UYSAL

Rektör-Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdulgani ARIKAN

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah AYAYDIN

Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah ÇOLAK

Hitit Üniversitesi

Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Adnan TEPECİK

Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. Ardian MUHAJ

Arnavutluk

Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Şinasi İŞLER

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Ali ÇELİK

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ

Dicle Üniversitesi

Prof. Dr. Ali SEYLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Ali ŞEN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Ali TOMAK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Atilla BATUR

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Aytunga OĞUZ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Baykal BİÇER

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Bilal SEZER

Uşak Üniversitesi

Prof. Dr. Duriye KOZLU İSMAİLOĞLU

Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Erdoğan KÖSE

Cerrahpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ersen ERSOY

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Etibar RZADEH

Azerbeycan

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ

Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Fikri SALMAN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. Hamza Cherif ALİ

AbouBekr Belkaid Üniversitesi – Tlemcen, Cezayir

Prof. Dr. Huriye MARTI

Diyanet İşleri Başkanlığı

Prof. Dr. Hülya İZ BÖLÜKOĞLU

TOBB Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya TAŞ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya YÜKSEL KURUPPATH-MANİ

İzmir Demokrasi Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin ELMAS

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim GÜRSES

Bursa Uluda Üniversitesi

Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. İpek FİTOZ

Mimar Sinan Üniversitesi

Prof. Dr. İrfan TERZİ

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail AYTAÇ

Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Kazım HACIMEYLLIC

Saraybosna Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Emin AY

Bursa Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Lütfi HİDAYETOĞLU

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Melek GÖKAY

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Meliha YILMAZ

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Melihat TÜZÜN

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Metin EKER

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

BOARDS

SYMPOSIUM HONORARY PRESIDENTS

Ali ÇELİK

Governor of Kütahya

Prof. Dr. Alim IŞIK

Mayor of Kütahya

Prof. Dr. Kazım UYSAL

Rector-Kütahya Dumlupınar University

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Abdulgani ARIKAN

Selçuk University

Prof. Dr. Abdullah AYAYDIN

Trabzon University

Prof. Dr. Abdullah ÇOLAK

Hitit University

Prof. Dr. Abdülkerim BAHADIR

Necmettin Erbakan University

Prof. Dr. Adnan TEPECİK

Başkent University

Prof. Dr. Ardian MUHAJ

Arnavutluk

Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

Necmettin Erbakan University

Prof. Dr. Ahmet Şinasi İŞLER

Uludağ University

Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

Gazi University

Prof. Dr. Ali ÇELİK

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Ali Osman ALAKUŞ

Dicle University

Prof. Dr. Ali SEYLAN

Ondokuz Mayıs University

Prof. Dr. Ali ŞEN

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Ali TOMAK

Ondokuz Mayıs University

Prof. Dr. Atilla BATUR

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Aytunga OĞUZ

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Baykal BİÇER

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Bilal SEZER

Uşak University

Prof. Dr. Duriye KOZLU İSMAİLOĞLU

Osmangazi University

Prof. Dr. Erdoğan KÖSE

Cerrahpaşa University

Prof. Dr. Ersen ERSOY

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Etibar RZADEH

Azerbeycan

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ

Akdeniz University

Prof. Dr. Fikri SALMAN

İzmir Kâtip Çelebi University

Prof. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. Hamza Cherif ALİ

AbouBekr Belkaid University – Tlemcen, Cezayir

Prof. Dr. Huriye MARTI

Presidency of Religion Affairs

Prof. Dr. Hülya İZ BÖLÜKOĞLU

TOBB University

Prof. Dr. Hülya TAŞ

Uludağ University

Prof. Dr. Hülya YÜKSEL KURUPPATH-MANİ

İzmir Demokrasi University

Prof. Dr. Hüseyin ELMAS

Gazi University

Prof. Dr. İbrahim GÜRSES

Bursa Uluda University

Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU

Ankara University

Prof. Dr. İpek FİTOZ

Mimar Sinan University

Prof. Dr. İrfan TERZİ

Kütahya Dumlupınar University

Prof. Dr. İsmail AYTAÇ

Fırat University

Prof. Dr. Kazım HACIMEYLLIC

Saraybosna University

Prof. Dr. Mehmet Emin AY

Bursa Uludağ University

Prof. Dr. Mehmet Lütfi HİDAYETOĞLU

Selçuk University

Prof. Dr. Melek GÖKAY

Necmettin Erbakan University

Prof. Dr. Meliha YILMAZ

Gazi University

Prof. Dr. Melihat TÜZÜN

Tekirdağ Namık Kemal University

Prof. Dr. Metin EKER

Ondokuz Mayıs University

Prof. Dr. Mezahir Ertuğ AVŞAR
Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Necla COŞKUN
Anadolu Üniversitesi
 Doç. Dr. Namık Kemal SARIKAVAK
Hacettepe Üniversitesi
 Doç. Dr. Neslihan KIYAR
Kocaeli Üniversitesi
 Doç. Dr. Nurgül KILINÇ
Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Oğuz DİLMAÇ
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Prof. Dr. Oğuljeren HAJIYEVA
Türkmenistan
 Prof. Dr. Önder KÜÇÜKERMEN
Haliç Üniversitesi
 Prof. Dr. Özlem DOĞAN TEMUR
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Prof. Dr. Raif KALYONCU
Trabzon Üniversitesi
 Prof. Dr. Ramazan KILIÇ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Prof. Dr. Suzan Duygu Bedir ERİŞTİ
Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Saffet KÖSE
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
 Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Prof. Dr. Serap BUYURGAN
Başkent Üniversitesi
 Prof. Dr. Serdar TUNA
Mehmet Akif Üniversitesi
 Prof. Dr. Sevim SELAMET
Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Shukhrat Abdumalikov
National Institute of Art and Design- Özbekistan
 Prof. Dr. Talip KARAKAYA
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Prof. Dr. Tahira ALİYEVA
Western Caspian University, Azerbeycan
 Prof. Dr. Uğur ATAN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Prof. Dr. Vedat ÖZSOY
TOBB Üniversitesi
 Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Bursa Uludağ Üniversitesi
 Prof. Dr. Yusuf KEŞ
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN
İnönü Üniversitesi
 Doç. Dr. Adil AKINCI
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
 Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL
Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Assoc.Prof. Dr. Arafat AL-NAİM
American University in the Emirates, Dubai
 Doç. Dr. Asuman AYPEK ARSLAN
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Doç. Dr. Aydın ZOR
Akdeniz Üniversitesi
 Doç. Dr. Ayşen ÖZKAN
Hacettepe Üniversitesi
 Doç. Dr. Barış YILDIZ
Gümüşhane Üniversitesi
 Doç. Dr. Burak Erhan TARLAKAZAN
Kastamonu Üniversitesi
 Doç. Dr. Caner DEMİR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
 Assoc.Prof. Dr. Dalida Karić-HADŽIAHMETOVIĆ
The Academy of Fine Arts in Sarajevo- Bosnia
 Doç. Dr. Didem ÇATAL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
 Doç. Dr. Doğan ARSLAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
 Doç. Dr. Elif TARLAKAZAN
Kastamonu Üniversitesi
 Doç. Dr. Erdal ADAY
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Doç. Dr. Esra N. KILCI
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
 Doç. Dr. Faik ALEKBEROV
Azerbaycan Millî İlimler Akademisi
 Doç. Dr. Fatih ÖZKAFA
Marmara Üniversitesi
 Doç. Dr. Fehmi Soner MAZLUM
Başkent Üniversitesi
 Doç. Dr. Feryal BEYKAL
Pamukkale Üniversitesi
 Doç. Dr. Fethi KABA
Anadolu Üniversitesi
 Doç. Dr. Güner TUNCER
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Doç. Dr. H. Melek HİDAYETOĞLU
Selçuk Üniversitesi
 Doç. Dr. Hikmet ŞAHİN
Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Mezahir Ertuğ AVŞAR
Akdeniz University
 Prof. Dr. Mutluhan TAŞ
Selçuk University
 Prof. Dr. Necla COŞKUN
Anadolu University
 Assoc. Dr. Namık Kemal SARIKAVAK
Hacettepe University
 Assoc. Dr. Neslihan KIYAR
Kocaeli University
 Assoc. Dr. Nurgül KILINÇ
Selçuk University
 Prof. Dr. Oğuz DİLMAÇ
İzmir Kâtip Çelebi University
 Prof. Dr. Oğuljeren HAJIYEVA
Türkmenistan
 Prof. Dr. Önder KÜÇÜKERMEN
Haliç University
 Prof. Dr. Özlem DOĞAN TEMUR
Kütahya Dumlupınar University
 Prof. Dr. Raif KALYONCU
Trabzon University
 Prof. Dr. Ramazan KILIÇ
Kütahya Dumlupınar University
 Prof. Dr. Suzan Duygu Bedir ERİŞTİ
Anadolu University
 Prof. Dr. Saffet KÖSE
İzmir Kâtip Çelebi University
 Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Tekirdağ Namık Kemal University
 Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU
Necmettin Erbakan University
 Prof. Dr. Serap BUYURGAN
Başkent University
 Prof. Dr. Serdar TUNA
Mehmet Akif University
 Prof. Dr. Sevim SELAMET
Anadolu University
 Prof. Dr. Shukhrat Abdumalikov
National Institute of Art and Design- Özbekistan
 Prof. Dr. Talip KARAKAYA
Kütahya Dumlupınar University
 Prof. Dr. Tahira ALİYEVA
Western Caspian University, Azerbeycan
 Prof. Dr. Uğur ATAN
Kütahya Dumlupınar University
 Prof. Dr. Vedat ÖZSOY
TOBB University
 Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Bursa Uludağ University
 Prof. Dr. Yusuf KEŞ
Süleyman Demirel University

Prof. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN
İnönü University
 Assoc. Dr. Adil AKINCI
Bilecik Şeyh Edebali University
 Assoc. Dr. Ali Fuat BAYSAL
Necmettin Erbakan University
 Assoc.Prof. Dr. Arafat AL-NAİM
American University in the Emirates, Dubai
 Assoc. Dr. Asuman AYPEK ARSLAN
Hacı Bayram Veli University
 Assoc. Dr. Aydın ZOR
Akdeniz University
 Assoc. Dr. Ayşen ÖZKAN
Hacettepe University
 Assoc. Dr. Barış YILDIZ
Gümüşhane University
 Assoc. Dr. Burak Erhan TARLAKAZAN
Kastamonu University
 Assoc. Dr. Caner DEMİR
Manisa Celal Bayar University
 Assoc.Prof. Dr. Dalida Karić-HADŽIAHMETOVIĆ
The Academy of Fine Arts in Sarajevo- Bosnia
 Assoc. Dr. Didem ÇATAL
Çanakkale Onsekiz Mart University
 Assoc. Dr. Doğan ARSLAN
İstanbul Medeniyet University
 Assoc. Dr. Elif TARLAKAZAN
Kastamonu University
 Assoc. Dr. Erdal ADAY
Kütahya Dumlupınar University
 Assoc. Dr. Esra N. KILCI
İstanbul University-Cerrahpaşa
 Assoc. Dr. Faik ALEKBEROV
Azerbaijan National Academy of Sciences
 Assoc. Dr. Fatih ÖZKAFA
Marmara University
 Assoc. Dr. Fehmi Soner MAZLUM
Başkent University
 Assoc. Dr. Feryal BEYKAL
Pamukkale University
 Assoc. Dr. Fethi KABA
Anadolu University
 Assoc. Dr. Güner TUNCER
Kütahya Dumlupınar University
 Assoc. Dr. H. Melek HİDAYETOĞLU
Selçuk University
 Assoc. Dr. Hikmet ŞAHİN
Selçuk University

Assoc.Prof. Dr. Irwan HARNOKO
Pradita Institute, Indonesia
 Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ
Kırklareli Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Akdeniz Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ
Sakarya Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehmet ŞENGÜR
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
 Doç. Dr. Meral AKAN
Selçuk Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa DİĞLER
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa GENÇ
Süleyman Demirel Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa KINIK
Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa KOÇ
Balıkesir Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa USLU
Akdeniz Üniversitesi
 Doç. Dr. Nilay ÖZSAVAŞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
 Doç. Dr. Nuray MAMUR
Pamukkale Üniversitesi
 Doç. Dr. Oğuz BAŞOL
Kırklareli Üniversitesi
 Doç. Dr. Oğuz YURTTADUR
Selçuk Üniversitesi
 Doç. Dr. Olga RADOVA
(KARANASTAS) Gagauzya
 Doç. Dr. Özer ÖZÇELİK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Doç. Dr. Özge MAZLUM
Başkent Üniversitesi
 Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Doç. Dr. Semih BÜYÜKKOL
Akdeniz Üniversitesi
 Doç. Dr. Serkan İLDEN
Kastamonu Üniversitesi
 Doç. Dr. Seyhan YILMAZ
Kastamonu Üniversitesi
 Doç. Dr. Süleyman Emre ÖZCAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
 Doç. Dr. Zuhâl TÜRKTAS
Selçuk Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYTAÇ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GEDİK
Kastamonu Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Ali KESTANE
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan AKKOÇ
Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Elif AVCI
Osmangazi Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Emine ÖZTÜRK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Erhan SOLMAZ
Uşak Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Fatma ŞENYÜZ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Filiz ERATAŞ SÖNMEZ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZER
Uşak Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖKSÜZ
Karatay Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Işıl GÖKTÜRK
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi İlteriş YILDIRIM
Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Asst. Prof. Dr. Li Xu
Beijing Institute of Graphic Communication, Çin
 Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SAĞ
Akdeniz Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yunus ŞİŞMAN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Münire Baysan
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk SÖYLEV
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Özlem KAYABAŞI
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Rukiye SATILMIŞ
Muş Alparslan Üniversitesi
 Asst. Prof. Dr. Yaser HAMZAVİ
Tabriz Islamic Art University-İran
 Dr. Öğr. Üyesi Zeynep HİÇDURMAZ
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Assoc.Prof. Dr. Irwan HARNOKO
Pradita Institute, Indonesia
 Assoc. Dr. İskender GÜMÜŞ
Kırklareli University
 Assoc. Dr. Mehmet Ali EROĞLU
Akdeniz University
 Assoc. Dr. Mehmet MEMİŞ
Sakarya University
 Assoc. Dr. Mehmet ŞENGÜR
Eskişehir Osmangazi University
 Assoc. Dr. Meral AKAN
Selçuk University
 Assoc. Dr. Mustafa DİĞLER
Karamanoğlu Mehmet Bey University
 Assoc. Dr. Mustafa GENÇ
Süleyman Demirel University
 Assoc. Dr. Mustafa KINIK
Necmettin Erbakan University
 Assoc. Dr. Mustafa KOÇ
Balıkesir University
 Assoc. Dr. Mustafa USLU
Akdeniz University
 Assoc. Dr. Nilay ÖZSAVAŞ
Muğla Sıtkı Koçman University
 Assoc. Dr. Nuray MAMUR
Pamukkale University
 Assoc. Dr. Oğuz BAŞOL
Kırklareli University
 Assoc. Dr. Oğuz YURTTADUR
Selçuk University
 Assoc. Dr. Olga RADOVA
(KARANASTAS) Gagauzya
 Assoc. Dr. Özer ÖZÇELİK
Kütahya Dumlupınar University
 Assoc. Dr. Özge MAZLUM
Başkent University
 Assoc. Dr. Pınar TOKTAŞ
Hacı Bayram Veli University
 Assoc. Dr. Semih BÜYÜKKOL
Akdeniz University
 Assoc. Dr. Serkan İLDEN
Kastamonu University
 Assoc. Dr. Seyhan YILMAZ
Kastamonu University
 Assoc. Dr. Süleyman Emre ÖZCAN
Manisa Celal Bayar University
 Assoc. Dr. Zuhâl TÜRKTAS
Selçuk University
 Assist. prof. Ahmet AYTAÇ
Aydın Adnan Menderes University

Assist. Prof. Ahmet GEDİK
Kastamonu University
 Assist. Prof. Ali KESTANE
Kilis 7 Aralık University
 Assist. Prof. Aslıhan AKKOÇ
Afyon Kocatepe University
 Assist. Prof. Elif AVCI
Osmangazi University
 Assist. Prof. Emine ÖZTÜRK
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Erhan SOLMAZ
Uşak University
 Assist. Prof. Esra IŞIK
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Fatma ŞENYÜZ
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Filiz ERATAŞ SÖNMEZ
Manisa Celal Bayar University
 Assist. Prof. Hatice ÖZER
Uşak University
 Assist. Prof. Hüseyin ÖKSÜZ
Karatay University
 Assist. Prof. Işıl GÖKTÜRK
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. İlteriş YILDIRIM
Afyon Kocatepe University
 Asst. Prof. Dr. Li Xu
Beijing Institute of Graphic Communication, Chinese
 Assist. Prof. Mehmet SAĞ
Akdeniz University
 Assist. Prof. Muhammed Yunus ŞİŞMAN
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Münire Baysan
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Ömer Faruk SÖYLEV
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Özlem KAYABAŞI
Kütahya Dumlupınar University
 Assist. Prof. Rukiye SATILMIŞ
Muş Alparslan University
 Assist. Prof. Dr. Yaser HAMZAVİ
Tabriz Islamic Art University-İran
 Assist. Prof. Zeynep HİÇDURMAZ
Kütahya Dumlupınar University

Dr. Ali FARHADOV

Azerbaycan

Dr. Ayten NAMAZOVA

Azerbaycan

Dr. Dilyara MUFTACHUTDINOVA

Kazan Federal University- Kazakistan

Dr. Jasminka Ristova PILICHKOVA

University in Skopje, Makedonya

Dr. Leila NAFİSİNİA

University of Arts, İran

Dr. Necdet SUBAŞI

Millî Eğitim Bakanlığı

Dr. Nehat Beqiri

Makedonya Tetova Üniversitesi

Dr. Serkan GÖKSU

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Sevinj Ayaz gizi HAYDAROVA

Azerbaycan

Ressam Julia David

Macaristan

Ressam Lela Geleisishvili

Gürcistan

Öğretmen Liana Almyasheva

Yeoju Technical Institute Tashkent- Özbekistan

Ressam Mirsada Baljic

Bosna Hersek

Ressam Ulviyya Hamzayeve

Azerbaycan

YÜRÜTME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Levent MERCİN

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar

Fakültesi

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Levent MERCİN

Doç. Dr. Haldun ŞEKERCİ

Doç. Eren Evin KILIÇKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk SÖYLEV

Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep HİÇDURMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Münire BAYSAN

Dr. Öğr. Üyesi Murat BARTAN

Dr. Öğr. Üyesi İlhan KORKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KAVASOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Emine Pınar SAYGIN

SERGİ SEÇİCİ KURULU

Prof. Dr. Levent MERCİN

(Kütahya Dumlupınar Üni.)

Prof. Dr. Uğur ATAN

(Selçuk Üni.)

Prof. Dr. Ali TOMAK

(Samsun Ondokuzmayıs Üni.)

Prof. Dr. Fikri SALMAN

(İzmir Kâtip Çelebi Üni.)

Prof. Dr. Yusuf KEŞ

(Süleyman Demirel Üni.)

Doç. Dr. Doğan ARSLAN

(İstanbul Medeniyet Üni.)

Doç. Didem ÇATAL

(Çanakkale 18 Mart Üni.)

Doç. Dr. Arafat Al-Naim

(American University in the Emirates, Dubai)

Doç. Dr. Dalida Karić-Hadžiahmetović

(The Academy of Fine Arts in Sarajevo- Bosnia)

Doç. Dr. Irwan Harnoko

(Pradita Institute, Indonesia)

SERGİ DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Levent MERCİN

Doç. Eren Evin KILIÇKAYA

SERGİ İLETİŞİM KURULU

Arş. Gör. H. Irmak ARTAN

TASARIM VE TANITIM KURULU

Prof. Dr. Levent MERCİN

Prof. Dr. Uğur ATAN

Öğr. Gör. Ümit Fatih ÖZKAN (Web Tasarım)

Öğr. Gör. Yaşar Emin AKÇA (Web Tasarım)

Öğr. Gör. Merve SAYLIK (Kurumsal Kimlik Tasarımı)

Arş. Gör. H. Irmak ARTAN (Kurumsal Kimlik Tasarımı)

SEKRETERYA

Sekreterya / 0274 443 43 43 / ailekongresi@dpu.edu.tr

Arş. Gör. H. Irmak ARTAN / 2567

Arş. Gör. Sercan KEHRİBAR / 2564

FOTOĞRAF VE SOSYAL MEDYA

Öğr. Gör. Fatih KARA

Arş. Gör. Sercan KEHRİBAR

Dr. Ali FARHADOV

Azerbaycan

Dr. Ayten NAMAZOVA

Azerbaycan

Dr. Dilyara MUFTACHUTDINOVA

Kazan Federal University- Kazakistan

Dr. Jasminka Ristova PILICHKOVA

University in Skopje, Makedonya

Dr. Leila NAFİSİNİA

University of Arts, İran

Dr. Necdet SUBAŞI

Ministry of Education

Dr. Nehat Beqiri

Makedonya Tetova University

Dr. Serkan GÖKSU

Afyon Kocatepe University

Dr. Sevinj Ayaz gizi HAYDAROVA

Azerbaycan

Artist Julia David

Macaristan

Artist Lela Geleisishvili

Gürcistan

Teacher Liana Almyasheva

Yeoju Technical Institute Tashkent- Özbekistan

Artist Mirsada Baljic

Bosna Hersek

Artist Ulviyya Hamzayeve

Azerbaycan

CHAIRMAN OF THE EXECUTIVE BOARD

Prof. Dr. Levent MERCİN

Kütahya Dumlupınar University Güzel Sanatlar Fakültesi

CONGRESS ORGANIZATION COMMITTEE

Prof. Dr. Levent MERCİN

Assoc. Dr. Haldun ŞEKERCİ

Assoc. Eren Evin KILIÇKAYA

Assist. Prof. Ömer Faruk SÖYLEV

Assist. Prof. Esra IŞIK

Assist. Prof. Zeynep HİÇDURMAZ

Assist. Prof. Münire BAYSAN

Assist. Prof. Murat BARTAN

Assist. Prof. İlhan KORKMAZ

Assist. Prof. Mustafa KAVASOĞLU

Assist. Prof. Emine Pınar SAYGIN

EXHIBITION SELECTION BOARD

Prof. Dr. Levent MERCİN

(Kütahya Dumlupınar Üni.)

Prof. Dr. Uğur ATAN

(Selçuk Üni.)

Prof. Dr. Ali TOMAK

(Samsun Ondokuzmayıs Üni.)

Prof. Dr. Fikri SALMAN

(İzmir Kâtip Çelebi Üni.)

Prof. Dr. Yusuf KEŞ

(Süleyman Demirel Üni.)

Assoc. Dr. Doğan ARSLAN

(İstanbul Medeniyet Üni.)

Assoc. Didem ÇATAL

(Çanakkale 18 Mart Üni.)

Assoc. Dr. Arafat Al-Naim

(American University in the Emirates, Dubai)

Assoc. Dr. Dalida Karić-Hadžiahmetović

(The Academy of Fine Arts in Sarajevo- Bosnia)

Assoc. Dr. Irwan Harnoko

(Pradita Institute, Indonesia)

EXHIBITION ORGANIZATION BOARD

Prof. Dr. Levent MERCİN

Assoc. Eren Evin KILIÇKAYA

EXHIBITION COMMUNICATION BOARD

Ressearch Assist. H. Irmak ARTAN

DESIGN AND PROMOTION COMMITTEE

Prof. Dr. Levent MERCİN

Prof. Dr. Uğur ATAN

Lect. Ümit Fatih ÖZKAN (Web Tasarım)

Lect. Yaşar Emin AKÇA (Web Tasarım)

Lect. Merve SAYLIK (Kurumsal Kimlik Tasarımı)

Ressearch Assist. H. Irmak ARTAN (Kurumsal Kimlik

Tasarımı)

SECRETARİAT

Sekreterya / 0274 443 43 43 / ailekongresi@dpu.edu.tr

Ressearch Assist. H. Irmak ARTAN / 2567

Ressearch Assist. Sercan KEHRİBAR / 2564

PHOTO AND SOCIAL MEDIA

Assist. Prof. Fatih KARA

Ressearch Assist. Sercan KEHRİBAR

İÇİNDEKİLER

Göstergebilimsel İnceleme İle Haribo Strarmix Reklam Filmi Çözümlemesi.....	14	Nesillere Aktarılması: Letter Art Tekniği Uygulaması.....	164
Smith Ailesinin Heykel Sanatındaki Etkileri.....	30	"Hem Nimet Hem de İmtihan": Diyanet Aylık Dergi'de Aile Söylemi.....	176
Ailenin Dönüşümü ve Çocuk.....	42	Aile ve Ev Kavramının Geleneksel Türk İşleme Sanatına Yansımaları.....	186
Zamanla Evrilen Aile İçi Rollere Uyumlanan Ev Mekanı.....	52	Televizyon Reklamlarında Markaların "Aile" Temalı Reklam Stratejilerinin İncelemesi.....	196
Çizgi Film ve Animasyon Filmlerinde Türk Aile Yapısının Yansımalarının İrdelenmesi (Rafadan Tayfa Örneği).....	64		
Aile Kavramlarının Dergi Reklamlarına Yansımaları.....	84		
Çocuklar ve Ebeveynler Arasındaki Etkileşimi Arttırmada Müzeciliğin Önemi, Masl Müzelerinin Yeri; Türkiye'deki İlk Masal Müzesinin İncelenmesi.....	94		
Çocuk Eğitiminin, Çocuk-Özne İlişkileri Bağlamında Tetkiki.....	108		
Efsanelerde Aile Kavramı.....	120		
Hanefi Mezhebi ve Osmanlı Uygulamasında Tam Ehliyetlerin Nikahında Veli İzni.....	130		
Aile Yaşam Döngüsüne Dair Teorik Yaklaşımlar.....	140		
Cumhuriyet Dönemi Sanat Anlayışında Aile İmgesi.....	150		
Türk Aile Kültürünün Sanat Yoluyla Gelecek			

GÖSTERGEBİLİMSEL İNCELEME İLE HARİBO STARMİX REKLAM FİLMİ ÇÖZÜMLEMESİ

Doç. Dr. Elif TARLAKAZAN1
Arş. Gör. Dr. Cihan CANBOLAT2

1 Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, etarlakazan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5381-9755

2 Araş. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, cihancanbolat@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1837-0651

Tarlakazan, Elif & Canbolat, Cihan. "Göstergebilimsel İnceleme İle Haribo Starmix Reklam Filmi Çözümlemesi". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Reklamlar; bir ürün veya hizmeti tanıtan, pazarlamayı amaçlayan bir mesaj iletirken, ürün alım satımını içeren ve bunlarla ilgili ticari araçlardır. Reklamın en önemli amacı hedef kitle olarak seçilen tüketicinin ürünü satın alması, incelemesi ve ürünle/markayla ilgili bir fikir oluşması aşamasında tüketiciyi teşvik etmektir. Reklamlarda kullanılan görsel imgeler, ürün tanıtımı için çok önemli yapı taşlarıdır. Görsel imgelerin kullanıldığı televizyon reklamları, bir kuruluş tarafından üretilen ve bedeli ödenen televizyon programlarıdır. Bugün TV reklamlarında hedef kitlelere ulaşabilmek için göstergebilim adıyla anılan bilim alanının söylemleri ve ilişkili olduğu imgeler kullanılmaktadır. Gösterge kavramı, kendinden başka bir nesneyi simgeleyerek ve simgelediği nesnenin alanını doldurabilecek kalitedeki her çeşit şekil, obje, nesne, imge vb. gibi deyişleri anlatmaktadır. Kelimeler, semboller, belirtiler, sesler ve görüntülerde gösterge olarak görülmektedir. Göstergebilim kendi dışında bir şeyi temsil eden veya temsil edilen şeyin yerini alabilecek nitelikteki biçim, olgu ya da nesneyi ifade eder. Bir anlamda görünenin ötesini anlatan bir dile sahiptir. Bir bilim dalı olarak ilerleyişi pek çok sanat ve bilim alanında çözümleme yöntemi olarak kullanılmasıyla günümüze kadar varlık göstermiştir. Bu çalışma da göstergebilim çerçevesinde Haribo Starmix Reklam Filmi'nin televizyonda yer alan reklamı çözümlenecektir. Bu reklam filminin çalışma kapsamına alınma nedeni aile, kadın, erkek ve çocuk kavramlarının, aile kurumunun, televizyonda nasıl temsil edildiğini belirlemektir. Ayrıca görsel göstergelerle anlatılan içeriğin ortaya çıkarılmasıdır. Böylece çalışmanın amacı, TV'de yayınlanan bir reklam filmi özelinde göstergebilim ve reklam

ilişkisini açıklarken, reklam filmi çözümlemelerine bir örnek oluşturmaktır. TV reklam filminin çözümlemesinin sonuç değerlendirmesinde ise toplumsal bakış açısı, aile kavramı ve sevgi, beraberlik ilişkisinin bir bütünlük sergilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, TV reklamı, göstergebilim.

Giriş

HARİBO yumuşak şeker yapımını geliştiren Hans Riegel'in 13 Aralık 1920'de kurduğu Alman menşeli bir firmadır. HARİBO'nun açılımı (Hans Riegel Bonn) kurucu ismi ve yaşadığı şehrin kısaltılmış harf grubundan oluşmaktadır. Küçük bir mutfakta doğan HARİBO geçtiğimiz yıl global bir aile şirketi olarak 100. yılını kutlamıştır. 1922 yılında üretilen dans eden ayı ürünü HARİBO'nun ilk ürünüdür. 2003 yılından beri Türkiye'de kurduğu modern tesislerde Türk ve Ortadoğu pazarları için üretim yapmaktadır. 60'lı yıllarda "Çocuk ol, HARİBO'yla mutlu ol" reklam sloganı ilerleyen yıllarda "Ya da büyük ol" ilavesiyle son halini almıştır. Tüketicilerin estetik ve tasarım anlayışlarının değişimiyle daha yuvarlak hatlara sahip, kısa ayaklı bugün bildiğimiz modern görünümüne sahip olan HARİBO ürün yelpazesini sürekli olarak yeni şekerlemelerle geliştirmektedir. Ayrıca ürünlerin her zaman hızlı bir şekilde ulaşılabilir olmasını sağlamak için satış ve üretim ağını genişletmektedir. HARİBO başarısının bir diğer formülü ise; farklı ülkelere, o ülkenin yerel zevklerine göre tasarlanmış yepyeni şekerlemeler üretmesidir (<https://www.haribo.com/tr-tr>).

Haribo Starmix reklam filmi Mayıs 2021 tarihinde Türk TV kanallarında gösterime girmiştir. Yayın süresi 31 sn.dir. Starmix, renkli HARİBO dünyasında sevilen tatları bir araya getiren lezzetli bir keşif yolculuğu diye tanımlanmaktadır. Hedef kitlesine yumuşacık kalplerden, meyveli yüzüğe, yumurtadan, Happy Cola'ya ve altın kalpli Altın Ayıcık'lara kadar herkesin favorisini bulabileceği bir lezzet macerası sunmaktadır (<https://www.haribo.com/tr-tr/urunler/starmix>).

Göstergebilim

Dilimizde özellikle dilbilim (Fransızca linguistique) sözcüğü örnek alınarak üretilmiş olan göstergebilim (Fransızca sémiotique ya da sémiologie) terimi ilk bakışta "göstergeleri inceleyen bilim dalı" ya da "göstergelerin bilimsel incelemesi" olarak tanımlanır" (Rifat, 1992, s.5)

Göstergebilim, anlamı iletme, yaşam ve gerçeklik algularımızı şekillendirmek için işaretlerin nasıl kullanıldığını inceler. Hedeflenen alıcılara anlam vermek için işaretlerin nasıl kullanıldığına çok dikkat eder ve anlamlarının etkili bir şekilde karşılanmasını sağlamanın yollarını arar. Ayrıca, insan davranışlarını etkilemek için mesajların nasıl kullanıldığını da inceler.

Göstergebilim modeli üç ana kavramdan oluşmaktadır. İlk kavram işaretlerdir. De Saussure'e (1916) göre bir gösterge, hem fiziksel gerçeklikte aldığı

formdan (gösteren olarak adlandırılır) hem de izleyicisi tarafından nasıl algılandığından veya yorumlandığından (gösterilenden) oluşur. Bir işaret her ikisine de sahip olmalıdır; gösteren ile gösterilenin birleşiminden kaynaklanan bütünleşik bütündür (Saussure, 1998). Bir işaret, sesler, kokular ve beden dili dâhil olmak üzere birçok şekilde kendini gösterebilir. İkinci kavram bağlamdır. Bowcher'a (2018) göre, göstergebilimde bağlam, meydana gelen belirli bir değiş tokuşa ilgili ve özel anlam sağlayan bir konuşma veya etkileşimdeki yönleri ifade eder. Bu alıcının etkileşimi doğru bir şekilde anlamasını ve ondan amaçlanan anlamı çıkarmasını sağlar. Üçüncü ve son kavram anlamdır. Bilişsel göstergebilimde Zlatev (2018), anlamın bir göstergenin alıcısı ile çevrelerindeki dünyayla ilgili kişisel deneyimleri arasındaki ilişki olduğunu öne sürer. Bu, alıcının çevreleyen gerçeklikle bağlantı kurarak ve etkileşim kurarak işareti anlamlandırdığında anlamın yaratıldığı anlamına gelir. Göstergeler, gördüğümüz ve görünenin ardındaki gerçeği anlamak ve yorumlamak için kullanılan bir anlamlandırma biçimidir (Agocuk, 2013, 8).

Televizyon Reklamı

Reklam terimi dilimize İngilizce "advertisement" kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Fransızca "iddia, protesto, bağırarak ileri sürülen şey" anlamına gelen "réklame kelimesinden dilimize geçmiştir (Taşkiran ve Yılmaz, 2014, s. 3). Winston Fletcher, reklamı "bir veya daha çok insanı bilgilendirmek ve/veya ikna etmek amacı taşıyan ve bu amaçla para ödenmiş bir iletişim" olarak tanımlamaktadır (2010, s. 2). Reklamcılar, bir iletiyi hedefe ulaştırabilmek için bir kanal kullanmak zorundadır. Reklam ortamları veya reklam mecraları, reklam mesajlarını hedef kitleye ulaştıran kanalları ifade eder. Reklam ortamları; yayın yapan reklam ortamları (radyo ve televizyon), basılı reklam ortamları (gazete ve dergi), doğrudan postalama ve diğer basılı reklam materyalleri, açık hava reklamları, transit reklam ortamları, internet satış yeri reklam uygulamaları, sinema ve alternatif reklam ortamları olarak sıralanabilir (Taşkiran ve Yılmaz, 2014, s. 76). Yayın yapan reklam ortamlarından televizyon reklamları geniş kitlelere hitap eden reklamlardır. İletilerin hareketliliği söz konusudur. Görsel ve işitsel unsurları aynı anda izleyiciye sunmaktadır. Televizyon reklamcılığı, belirli bir satış sahasını sınırlı bir süre içinde aktarma anlamında kullanılabilir. Çoğu televizyon reklamının süresi 30 veya 60 saniyedir, izleyicilere ilgili bilgileri vermeye veya ürün ve hizmet hakkında belirli bir fikir oluşturmaya yetecek kadar uzun, ancak izleyicinin dikkatini kaybedecek kadar uzun değildir. Televizyon reklamları genellikle ana programlama sırasında ve bir sonraki saatin başına kadar olan birkaç dakika boyunca stratejik aralara yerleştirilir. İzleyici erişimi en net olarak sağlayan güvenli medya televizyon reklamıdır. Duyguyu iletmede kuşkusuz en iyi olma özelliği devam etmektedir. Online medyanın da en destek verdiği mecralardan biri de televizyon reklamlarıdır (Young, 2019, s.35).

Televizyon reklamcılığında görsel ilgi kadar işitsel ilgi de çok önemlidir. Reklam metnini okuyan ve oynayan oyuncular reklamın çekiciliğini daha da artıran bir görsel imaj yaratmaktadır. Örneğin, bir yemek masasının etrafında toplanan mutlu bir ailenin görüntüleri, yeni bir yiyeceğin cazibesini artırabilir. İzleyicilerin uzun zaman sonra hatırlayacağı profesyonel kalitede reklamlar üretmek için profesyonel metin yazarları, yönetmenler ve oyuncular kullanır. Görsellerin gerçek ürün veya hizmetle çok az ilgisi var gibi görünse bile, izleyiciler bir reklamdaki şok edici, nostaljik veya mizahi görüntüleri hatırlar. Televizyon reklamlarında her sahne bir gösterge içermektedir. Göstergeler, gördüğümüz ve görenin ardındaki gerçeği anlamak ve yorumlamak için kullanılan bir anlamlandırma biçimidir (Pektaş, 2017, 227). Günümüzün modern dünyasında internetin popüleritesine rağmen, televizyon, hem canlı TV hem de akış hizmetleri olmak üzere baskın bir iletişim aracı olmaya devam etmektedir. Etkili bir televizyon reklamı oluşturmak için öncelikle güçlü bir senaryoya sahip olmak gerekir. TV, yerel gazete ve radyo istasyonlarından çok daha geniş bir kitleye ulaşır ve bunu kısa sürede yapar. Ayrıca izleyicilere en dikkatli oldukları anda ulaşır. İşinize, ürünüze veya hizmetinize anında güvenilirlik kazandırabilecek görüntü, ses ve hareketle mesajınızı iletmenize olanak tanır.

Çalışmanın Yöntem ve Kapsamı

Bu çalışmada göstergebilim özelinde ve reklam metnini çözümlemeye sunduğu katkılar doğrultusunda, HARİBO Türkiye tarafından FCB ARTGROUP isimli reklam ajansına çektilen ve yönetmenliğini Hakan Yonat'ın yaptığı "HARİBO STARMIX" reklam filminin göstergebilimsel açıdan çözümlemesi yapılmaya çalışılmıştır (Campaign Türkiye, 2021). Söz konusu reklam filminin incelenme sebeplerinden biri, HARİBO firmasının 100 yıllık bir geçmişe sahip, dünya çapında ürün satışı yapan aile firması olmasıdır. Reklam filmi ana karakterlerinin yetişkinlerden oluşmasına rağmen çocuk sesleriyle seslendirme yapılması dikkat çekici bir anlatımdır. Çocuklara yönelik bir ürünün yetişkinler tarafından sunulması, geleneksel bir seramoniye değinmesi Türk Kültürüne ait simgelerin kullanımı bakımından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla reklam ve yaşantımızın içinden bir karenin ürünle bağdaştırılması sağlanmış ve alan yazına katkı sağlaması planlanmıştır.

HARİBO STARMIX Reklamı İçeriği

Çocuk ya da büyük herkesi mutlu eden HARİBO, favori ürünlerinden Starmix'in reklam filmiyle içinizdeki çocuksu mutluluğu ortaya çıkarmaktadır. Bir kız isteme merasimine konuk olunan reklam filminde, gergin ve heyecan dolu atmosfer, ortaya çıkan HARİBO Starmix ile birdenbire çocuksu mutluluğa dönüşüyor. Çocukların sesleriyle hayat bulan reklam filmi, "Çocuksu Mutluluk" serisinin üçüncü filmi olma özelliği de taşıyor. Herkes Altın Ayıcık, kola, yumurta gibi birbirinden farklı ürünlerin bulunduğu paketin içinden favori Starmix ürününü seçiyor ve çocuksu mutluluk dolu anlar ekrana yansıyor (www.marketingturkiye.com.tr). Starmix reklam filmi, "Bu yumurtalar uçan daire gibi", "Ben HARİBO yüzüklerle makyaj yapıp havalı oluyorum", "Ben en çok kalbimi koruyan kahramanımlı"

seviyorum” gibi yüzlerde gülümse oluşturacak repliklere sahne oluyor. Son saniyelerinde ise herkesin merak ettiği yanıt kız babasından geliyor ve “Biz de sizle dürüm olduk, hayırlısı bakalım” sözüyle film mutlu sonla bitiyor (www.marketingturkiye.com.tr).

Görsel 1. “STARMIX” reklam filmi

Reklam filmi bir evin salonunda geçmektedir. Bu sahnede anne-baba ve genç çocuk figürlerini çok uzak açıdan flu olarak görmekteyiz. Ön planda yer alan masa örtüsü, tepsi ve üstündeki yüzük, makas, kırmızı mendil ile çikolata sepeti net olarak görülmektedir. Bu sahnede sadece duvarda asılı saatin sesi duyulmaktadır (Görsel 1). (www.youtube.com/watch?v=OSVNnYCB24I)

Görsel 2. “STARMIX” reklam filmi

Evin genç kızını olduğu anlaşılan kızın isteme merasimini izlediğimiz sahnede (Görsel 2) sessiz, endişeli bakışlar dikkat çekmektedir. Atmosferi anlatmak için genç kız ayakta elleri arkasında bağlı, genç erkeğin ise elleri önde kavuşmuş şekildedir. Gençlerin jest ve mimikleri isteme anının işaretleri gibidir.

Görsel 3. “STARMIX” reklam filmi

Görsel 4. “STARMIX” reklam filmi

Genç erkeğin anne-babasının (Görsel 3) ve genç kızın anne-babasının (Görsel 4) görüntülediği sahnelerde gergin hava devam etmektedir. Saatin sesi adeta gerginliği destekler niteliktedir. Tüm aile fertlerinin ellerinin birlikte görüntülenmesi dikkat çekicidir. Ortada bulunan sehpanın üzerindeki kahve fincanları isteme merasiminin bittiğini, gelin babasından olumlu ya da olumsuz yanıt beklendiğini göstermektedir. Kahve fincanları gergin havayı destekleyen bir işaret olarak dikkat çekmektedir.

Reklam filminin bu aşamaya kadar ki göstergelerine bakacak olursak,

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Anne, Baba	Aile büyükleri
İnsan	Gençler	Seygi, aile birliği, evlilik bağı
Ortam	Genç kızın evi	Orta halli Türk evi
Nesne	Tepsi, yüzük, kurdele	Kız isteme elemanları
Nesne	Ayna	Derinlik
Nesne	Saat	Vakit kavramı
Nesne	Kahve fincanları	İsteme ritüeli
Nesne	Çiçek	Ferah bir ortam, canlı renkler
Nesne	Abajur	Işık, aydınlık

Tablo 1. Görsel 4'e kadar göstergelerin çözümü

Bu bölüme kadar ki göstergeler şu şekilde ele alınabilir; anne-baba figürleri, genç kız ve genç erkek, buldukları ortam, Türk gelenek ve göreneklerine uygun bir merasimin yapılacağını işaret etmektedir. Geleneklerimize göre evlilik kurumunun temel taşlarının atıldığı ortam erkek tarafının kız evine ziyareti ve "Allah'ın emri, peygamberin kavli" ritüeli ile kız babasından istenmesidir. Sohbet ve tanışma ortamında isteme öncesi Türk kahvesi içmek adet olmuştur. Kahvelerin hemen ardından genç erkeğin babası, genç kızın babasından kızını ister. Ayrıca geleneksel bir Türk ailesini simgeleyen ev içindeki eşyalar dikkat çekicidir. Tepsi ve içindeki yüzük, makas, kurdele gibi elemanlar, isteme ve söz kesileceğine referans yaparken, kahve fincanları durumu kesinleştirmektedir. Ayna, saat, abajur, çiçek buketi ortama sıcaklık katarken, ev ortamını tamamlayan elemanlardır (Tablo 1).

Görsel 5. "STARMİX" reklam filmi

Erkek babasının kız isteme aşamasında "Allahın emri, peygamberin kavli" demesini beklerken elinde tuttuğu Haribo Starmix paketi ile "Haribo Starmix'ler geldi" demesi ve babanın konuşma şekli dikkatleri çekmektedir. Kız babasıyla paylaşım için uzattığı paket ve babanın paket içinden seçtiği yumurta şeklindeki Haribo'yu uçan daireye benzettiği görülmektedir. Ayrıca yine konuşma ses tonlarının çocuk sesleri olması dikkat çekicidir (Görsel 5-6-7).

Görsel 6. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 7. "STARMİX" reklam filmi

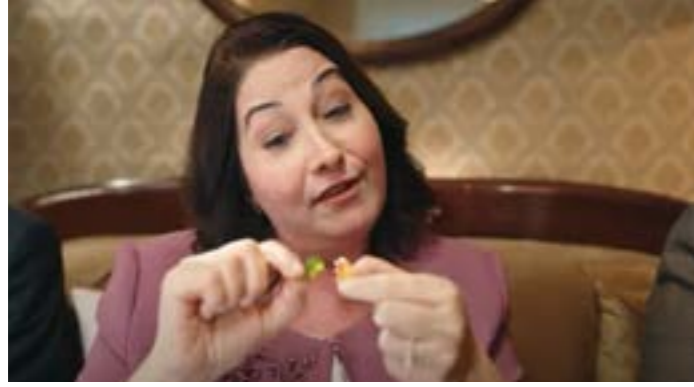

Görsel 8. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 9. "STARMİX" reklam filmi

Kız annesi parmaklarına yüzük olarak taktığı Haribolarla çocuk sesiyle konuşmaktadır (Görsel 9). "Ben bu yüzüklerle makyaj yapıp havalı oldum" demektedir.

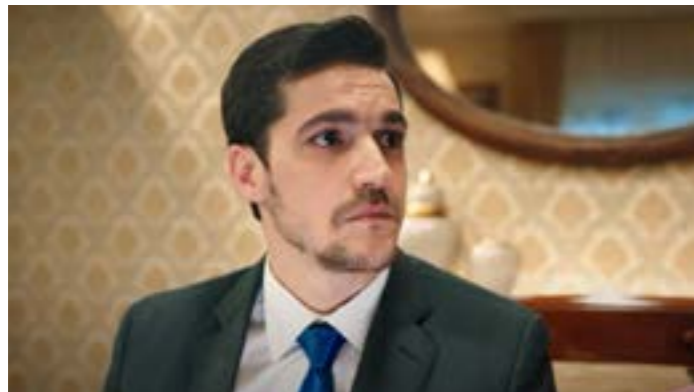

Görsel 10. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 11. "STARMİX" reklam filmi

Genç erkeğin annesi ise yeşil ve turuncu renkli altın ayıcıkları ellerinde birbirine yaklaştırıp oynatarak "Benim en sevdiğim altın ayıcık ailesi" diyerek aile kavramına gönderme yapmaktadır (Görsel 10-11).

Görsel 12. "STARMİX" reklam filmi

Bu karede genç erkeğin şaşkınlıkla aile üyelerini izlediği görülmektedir

(Görsel 12).

Görsel 13. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 14. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 15. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 13-14-15'te genç kız, "Ben en çok kalbimi koruyan kahramanımı seviyorum" diyor ve parmaklarının arasında bir sarı bir de kırmızı kalp şeklinde Haribo olduğu görülmektedir.

Görsel 16. "STARMİX" reklam filmi

Genç erkekte ortama uyum sağlayıp "Ben bir Colayım, pısssst" diyerek Cola açılış sesini yapıyor ve izleyiciyi şaşırtıyor (Görsel 16-17).

Görsel 17. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 18. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 18'de kız babası "Bizde sizinle dürüm olduk hayırlısı bakalım" diyor, bu arada arka fonda Haribo'nun cıngılı "Çocuk ya da büyük ol, Hariboyla mutlu ol" çalmaktadır.

Görsel 19. "STARMİX" reklam filmi

Görsel 20. "STARMİX" reklam filmi

Reklam filminin son sahnelerinde cıngilla beraber arkada flulaşan sevinç gösterisi içinde aile üyeleriyle birlikte ekranın sol kısmında Haribo Starmix paketi görülmektedir (Görsel 19-20).

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Aile	Aile büyükleri
Haribo yumurta	Evlilik çağında genç kız	Evlilik
Haribo yüzük	Bağlılık	Aşk, sevgi, evlilik
Haribo altın ayıcıklar	Kadın ve Erkek	Kavuşmak
Haribo sarı ve kırmızı kalp	Kadın ve Erkek	Aşk, sevgi
Haribo Cola	İçecek, Yiyecek	Kutlama
Nesne	Haribo Starmix	Haribo'nun yeni ürünü

Tablo 2. Göstergelerin çözümü

Bu bölümdeki göstergelere bakıldığında genç kızın baba figürünü temsil edilen kişi, Haribo paketinde çıkardığı yumurta şeklindeki şekerlemeyi uçan

daireye benzetmektedir. Yumurta genç kızı, uçma eylemi ise evlilik çağında olan kızın evden ayrılma durumuna işaret ettiği söylenebilir. Kız annesi parmaklarına yüzük olarak taktığı Haribo'larla aşk, sevgi ve evliliğin simgesi yüzüğü, bir bağlılık olarak göstermektedir. Genç erkeğin annesi ise yeşil ve turuncu renkli altın ayıcıkları ellerinde birbirine yaklaştırıp oynatmaktadır. Burada bir ayıcık kadını, diğeri ise erkeği simgelemekte ve birbirini seven iki insanın kavuşma eylemi ifade edilmektedir. Genç kızın "Ben en çok kalbimi koruyan kahramanımı seviyorum" ifadesiyle de hayatının aşkını bulduğunu ve bunu biri erkek diğeri kadını simgeleyen sarı ve kırmızı kalp Haribo'larla göstermektedir. Genç erkek ise Haribo paketinden çıkardığı Cola şişesi şeklindeki şekerleme ile bu anı kutlayarak Haribo şişesini havalı şekilde açmaktadır. Reklamın sonunda genç kız babasının "Bizde sizinle dürüm olduk hayırlısı bakalım" şeklindeki ifadesiyle ailelerin evlilik yoluyla birleştiği ve bu bağlılık içinde Haribo'nun sunduğu ortamı izleyiciye etkili bir dille sunulmaktadır. Reklam sonunda ürün Pack Shot'ı (ürünün yakın çekim tekniğiyle ile reklamda kullanımına olanak tanıyan fotoğraf) ile tamamlanmaktadır.

Sonuç

Göstergelerin ikili bir yapısı vardır. Göstergenin fiziksel boyutuna vurgu yapan gösteren, kavramsal boyuta vurgu yapan ise gösterilen olarak anılır. Örneğin, trafik işaretleri görsel göstergelerden oluşurken, kuş imgesinin zihnimizdeki içeriği soyuttur yani gösterilendir. Gösteren ve gösterilen göstergenin içinde birlikte çalışır. Biri diğerinden soyutlanamaz (De Saussure, 1998). Göstergibilimin zihinsel yaşamın kapsamlı ve karşılaştırmalı yapay görünüşlerini yapılandırdığını belirttikten sonra öyküler, resimler, jest, mimikler, ezgiler, değerler gibi yapay olguları (artifact) göstergeler ya da gösterge sistemleri olarak ele alır (Tarlakazan, 2017, 194). Bir tanıtım panosunu, bir fotoğrafı, bir tabloyu, bir yontuyu, bir afişi incelerken göstergibilimci bu nesnelerin gerçeğin kaydı ya da yeniden biçimlendirilmesi olabilmelerinden çok, nesnenin anlamlandırma yeteneğini göstermeyi amaçlar.

Çocuk ya da büyük herkesi mutlu eden HARIBO, 2018 yılında yayınlanan Bronz Effie ödüllü "Çocuksu Mutluluk" reklam filmi serisinin üçüncü filmi yayınlandı. "Hepinizi ananas gibi görüyorum" gibi replikleriyle akıllarda iz bırakan Altın Ayıcık ve sert bir rock grubunu yumuşacık hale sokan HARIBO Chamallows'tan sonra serinin üçüncü büyük reklam filmi, bu kez favori lezzetlerin bulunduğu HARIBO Starmix için çekilmiştir.

Haribo; çocukluğumuzda çok güzel anılar içinde yer alan, ebeveynlerin çocuklara çok severek satın almadıkları (çok fazla glikoz içermesi vb. gibi sebeplerle) duygu, keyif, eğlence ve haz odaklı hızlı tüketim ürünüdür. Geçmişte çocuklara odaklı bir ürünken, günümüzde farklı tüketicilere de dokunma boyutu çoğunluk kazanmıştır. "Çocuk ya da büyük ol, Hariboyla Mutlu ol" sloganında da yer aldığı üzere Haribo, hem küçüklere hem de büyüklere yani ikili bir hedef kitleye seslenmekte ve mutluluk vaadi

vermektedir.

Dikkat çekici ve naif bir hikayeleme ile ele alınan filmde hedef kitleyle iletişim kurma noktasında çocuk seslerinden faydalanılmıştır. Reklam filminin diğer filmlerinin devamı niteliğinde olması özelliğinden yararlanılmıştır. Ayrıca aile kavramını işleyiş şekli ve Türk kültürüne ait göstergelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda da aile kavramı bir gösteren olarak karşımıza çıkmaktadır.

Reklamda, resmi bir ortamda erkek babasının cebinden Haribo paketi çıkarması ve bu esnada büyüklere çocuk sesi giydirilmesi durumu, reklam izleyicisini odaklayan, sarsan ve dikkat çeken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İzleyici, küçük bir ayrıntının ortamdaki modu nasıl değiştirdiğini, resmi bir ortamın nasıl komik bir şölene dönüştüğünü görmektedir.

KAYNAKLAR

- AGOCUK, Pelin. (2013). Amarcord Filmi Özelinde Göstergibilimsel Film Çözümlemesi ve Anlamlandırma, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(31), s.7-18.
- BOWCHER, W. L. (2018). The Semiotic Sense Of Context Vs. The Material Sense Of Context. Functional Linguist, 5(5),s.1-19.
- DE SAUSSURE, Ferdinand. (1998). Genel Dilbilim Dersleri. İstanbul: Multilingual
- PEKTAŞ, ÖZ, Hatice. (2017). TV Reklamlarında Göstergibilimsel İnceleme ve Türk Hava Yolları "Hayal Edince" Reklam Filminin Çözümlemesi, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC 7(2), s. 226-238.
- FLETCHER, Winston. (2010). Advertising A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press.
- RİFAT, Mehmet. (1992). Göstergibilimin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları.
- TARLAKAZAN, Elif. (2017). Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin İlk Yıllarında Afişlerde İmge Olarak Kadın: Gösterge Bilimsel Bir Analiz, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi 7 (1), s. 180-197.
- ÖNCEL TAŞKIRAN, N.&YILMAZ, R. (2014). 99 Soruda Reklam ve Reklamcılık. İstanbul: Derin Yayınları.
- YOUNG, M. (2019). Dijital Çağda Oğulvy'ye Göre Reklamcılık. (H. Mesci, Çev.). İstanbul: The Kitap.
- ZLATEV, J. (2018). Meaning Making From Life To Language: The Semiotic Hierarchy And Phenomenology. Cognitive Semiotics, 11(1), 1-18.
- <https://www.campaigntr.com/> Erişim tarihi: 10.11.2021
- <https://www.haribo.com.tr.tr> Erişim tarihi: 10.11.2021
- <https://www.haribo.com/tr-tr/urunler/starmix> Erişim tarihi: 10.11.2021
- <https://www.marketingturkiye.com.tr/kampanyalar/biz-de-sizle-durum->

olduk-hayirlisi-bakalim/ Erişim tarihi: 10.11.2021
<https://www.youtube.com/watch?v=OSVNnYCB24I> Erişim tarihi: 10.11.2021

HARİBO STARMİX ADVERTISING FILM ANALYSIS WITH SEMİYOTIC EXAMINATION

Elif Tarlakazan1 / Cihan Canbolat2

Advertising means involving and relating to the buying and selling of products, while conveying a message that promotes, aims to market a product or service. The most important purpose of the advertisement is to encourage the consumer, who is selected as the target audience, at the stage of purchasing the product, examining it and forming an idea about the product/brand. Visual images used in advertisements are very important building blocks for product promotion. Television advertisements using visual images are television programs produced and paid for by an organization. Today, discourses of the science field known as semiotics and associated images are used in TV commercials to reach target audiences. The concept of sign is any kind of shape, object, object, image, etc., which can fill the space of the object it symbolizes and symbolizes an object other than itself. explains such phrases. It is seen as an indicator in words, symbols, symptoms, sounds and images. Semiotics refers to a form, phenomenon or object that represents something outside of itself or can take the place of what is represented. In a sense, it has a language that tells beyond the visible. Its progress as a branch of science has existed until today with its use as an analysis method in many arts and sciences. In this study, the advertisement of Haribo Starmix Commercial Film on television will be analyzed within the framework of semiotics. The reason for including this commercial film in the scope of the study is to determine how the concepts of family, woman, man and child, the institution of the family, are represented on television. In addition, it is the revealing of the content described with visual indicators. Thus, the aim of the study is to set an example for commercial film analysis while explaining the relationship between semiotics and advertising in a TV commercial. In the final evaluation of the analysis of the TV commercial, it is seen that the social perspective, the concept of family, and the relationship of love and togetherness exhibit a unity.

Keywords: Family, TV commercial, semiotics.

SMITH AİLESİNİN HEYKEL SANATINDAKİ ETKİLERİ

Şeyma Müge İBA 1

1 Öğretim Görevlisi Dr., Selçuk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi El Sanatları Bölümü, muge.iba@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1612-2494

İba, Ş.Müge. "Smith Ailesinin Heykel Sanatındaki Etkileri". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Bireyin gelişim sürecinde ailenin etkisi yadsınamaz. Sanatçı bir ailede büyüyen ve hayatının ilk anlarından itibaren örnek aldığı ebeveynleri gibi sanatçı olan pek çok örnek vardır. Bu örneklerden biri de heykeltıraş baba Tony Smith ile operacı/ oyuncu Jane Lawrence Smith'in kızları Saton ve Kiki Smith olarak gösterilebilir. Minimalizm akımında pek çok eserler üreten Tony Smith yaşadığı ve ürettiği döneme gerek sanat üretim süreciyle ilgili düşünceleri bakımından, gerekse heykelleri bakımından oldukça önemli ve değerli katkılar sağlamıştır. Aile hayatı içinde şekillendirdiği tek şey sadece heykelleri değil kızlarının sanat hayatında da pek çok kalıcı etkisi olmuştur. Bu etkiler Saton ve Kiki Smith'in işlerinde farklı bir boyutlara taşınmıştır. Bu durum aynı etmene farklı tepkiler geliştirmenin örneği olarak gösterilebilir düzeydedir.

İki kuşaktan dört sanatçının birlikte yaşadığı Smith ailesi pek çok zor dönemden geçer. Ailede yaşanan trajik kayıplar ileriki yıllarda özellikle Kiki Smith'in işlerinde ölüm ve yaşam gibi, kadın bedeni, masallar, arkaik imgeler ve AIDS pek çok olguyu meteforik olarak ele almasına yol açmıştır. Kendi üslubuyla kayıplarının yasını tutan Kiki ve Saton'ın işlerinde babalarıyla olan ilişkilerinin hayatlarındaki izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda Smith ailesinde ifadeler değişse de birbirinden farklı bireysel çözümler yaşanmaktadır. Bu durum, çalışmada örnekleriyle incelenecektir.

Ayrıca, bu çalışmada heykeltıraş bir aile olan Smith ailesini baba-kız ilişkisi bazında değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Sanatçılara ait eser çözümlemeleriyle de Smith ailesinin heykel sanatındaki etkileri incelenecek ve konuya ilişkin bulguların değerlendirilmesiyle çalışma sonuçlandırılacaktır. Bu çalışmanın bütününde araştırma ve bulguların derlenmesi sırası ile gözetilecektir. Araştırma sırasında çeşitli yazılı ve görsel kaynakların yanı sıra, internet veri tabanı ortamından da yararlanacaktır. Bu çalışmanın materyalini ise çeşitli görsel kaynaklar ve literatür taraması sonucunda elde edilen verilerin oluşturması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Tony Smith, Kiki Smith, Modern Sanat, Postmodern Sanat

Giriş

Sanatsal yaratım süreçleri incelendiğinde sanatçıların kişiliğinde ailenin etkisinin oldukça büyük olduğu görülmektedir. Bu etkiler sadece çocuklukta yaşanan travmalarla değil, ayrıca kişinin taklit ederek olmaya çalıştığı rol modeli olan anne ya da babasının mizacına da bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Ailenin duygusal bağları bireyin yaşamdaki bütün ilişkilerinin gelişmesinde çok önemlidir. Bu nedenle aile, çocuk için ilk ve en önemli sosyalizasyon ajanıdır. Çocuk, insanların birbirleri ile ilişkilerini ilk olarak aile içinde anlamaya başlar (Aslan,2002:27). Bu bağlamda sanatçı ailede büyüyen çocukların ebeveynleri gibi sanatçı olması beklenen bir durumdur. Fakat bu durum, aile içinde dile gelmeyen pek çok durumun ya da sorunun olduğu algısı yaratmamalıdır. Sanatsal anlamda üretken bir aile büyümek ya da sanat eserine, sanatçının hayatına bakışına ve yaşayışına tanık olarak gözlemlenmek, elbette ki o ailede büyüyen çocuklar üzerinde kendilerini ifade ediş biçimi olarak, sanatı tercih etmelerini makul kılmaktadır. Bunun olası bütün doğal süreçlerini yaşamışlardır ve dahası bu sürece maruz kaldıkları da olmuştur. Bu durum sanatçı ailede yetişen bireyler için doğal bir süreçtir. Aile yaşamı, bireyin meslek seçiminden hayata bakış açısına kadar pek çok durumda etkilidir. Genetik aktarımın yanı sıra ailede yaşanan sosyal iletişim ve toplumsal roller bireyin kendi karakterini oluşturmasında mihenk taşı olduğu düşünülebilir.

Smith Ailesi

Tony Smith, 1912-1980

Asıl adı Anthony Peter Smith'tir. 1912 – 1980 yılları arasında yaşamıştır. Amerikalı heykeltıraş olan sanatçı, New York Sanat Öğrencileri Birliği'nde akşam kurslarına katılır ve burada George Bridgman ile anatomi , çizim ve suluboya çalışır. Daha sonra 1937 yılında New Bauhaus'ta mimarlık okumak niyetiyle Chicago'ya taşınır , burada disiplinlerarası müfredata kolayca uyum sağlar. Fakat bu eğitim ona pek de yeterli olmamıştır. Bu sebeple 1940 yılında, bağımsız bir mimari tasarımcı olarak kariyerine başlar. Böylece pek çok mimari projeler ve aynı zamanda çeşitli teorik fikirler geliştirir. Ayrıca soyut resim öğretmeye de başlar, ayrıca Gerald Kamrowski, Jackson Pollock, Barnett Newman ve Mark Rothko'ya kadar uzanan bağları olan New York Okulu topluluğunun da saygıdeğer bir üyesidir (URL 1).

Jane Lawrence Smith, 1915-2005

Asıl adı Jane Brotherton'dır. 1915-2005 yılları arasında yaşamıştır. Amerikalı operacı ve aktris olan sanatçı, 1943'te Broadway'de Gertie rolüne hayat verir. Aynı yıl, minimalist bir heykeltıraş olarak ün kazanan bir mimar olan Tony Smith ile evlenir. Smith'lerin üç kızı olur; Kiki Smith , Seton Smith ve Beatrice (Bebe) Smith Robinson. 1940'larda ve 50'lerde kocası nedeniyle, New York'ta öne çıkan Soyut Dışavurumcu sanatçılarla yakın ilişkileri olur. Eşi Tony Smith, Jackson Pollock ve Barnett Newman'a yakındır. Jane, Pollock' un 1952 yılında yaptığı No. 7 isimli, son dönem siyah-beyaz resimlerinden (Görsel 1) birinin konusu olur (URL 2).

• Görsel 1. Jackson Pollock, Number 7-1952

Seton Smith (1955) Ve Beatrice Smith (1955- 1988)

1955'te New Jersey'de doğan Seton Smith, dünyaca ünlü bir sanatçı ailesinden gelir. Heykeltıraş Tony Smith'in kızı ve Kiki Smith'in kız kardeşi, kendi çalışmalarını fotoğrafa odaklamaya karar verir. Günlük yaşam nesnelerini kullanan sanatçının çalışmalarının deşifre edilmesi çoğu zaman zordur, çünkü her izleyicinin bireysel hafızasından ilham almaktadır (URL 3). Beatrice Smith ise Seton'un ikiz kardeşidir. Aslında Beatrice yani 'bebe' oyuncudur. Ressam Walter Robinson ile evlenir. 1988 yılında AIDS'ten ölür.

Kiki Smith, 1954

Smith'in babası sanatçı Tony Smith, annesi oyuncu ve opera sanatçısı Jane Lawrence'tır. 1955 yılında henüz bebekken ailesiyle Almanya'dan New Jersey'ye taşınır. 1984 yılında kısa bir süreliğine, acil tıp teknisyeni olarak çalışır bu süreçten sonra vücut parçası formunda heykeller yapar. Çalışmalarının, ailesinden farklı olmasına rağmen, erken yaşta babasının geometrik heykeller yapma sürecine maruz kalması, onun çocukluğundan beri sanatçılığı tecrübe etmesine olanak sağlar. Katolik kilisesindeki çocukluk deneyimi, insan vücuduyla birleştiğinde eserini kavramsal olarak şekillendirir (URL 4).

Minimalizm ve Tony Smith

Minimalizm çağdaş sanat akımları içerisinde günümüzde de hala etkili olan akımlar arasında yer alır. Bu akımda temel nokta fazla olan her şeyden arınmış form anlayışıdır. Minimalizm terimi ilk kez 1961'de düşünür Richard Wollheim tarafından "içeriği en aza indirgenmiş sanat" için kullanılmıştır. Daha sonra "Minimal Sanat" terimi, giderek çoğunlukla üç boyutlu yapıtlar, heykeller için kullanılmıştır (Erzen, 1997:1260). Form açısından anlam ve içerik bütünlüğünün yalın anlatımla etkisinin devamlılığı esas alındığı söylenebilir. Güncel endüstriyel malzeme/yöntem kullanımının yanı sıra ilişkisel olmayan bir kompozisyon anlayışını, tüm fazlalıklardan "arındırılmış" bir biçimsel sadeliği ve birimsel öğelerin tekrarını içerir (Antmen, 2008:183). Böylece kendine ait bir anlatım ve yorumlama grameri geliştirir. Genellikle heykel ağırlıklı bir tür soyut sanat biçimi olan Minimalizm, özellikle 1960'lı yılların sonunda ve 1970'lerde Amerikan sanat ortamında

etkili olmuştur. Bu tür sanatsal biçimin yalınlığını ifade etmek için "ABC Sanatı" da denilen Minimalizm, resim ve heykeli "özüne indirgeyerek" geometrik bir yaklaşım sergiler. Bu indirgemeci yaklaşımda formalizm en uç ifadesini bulur, çünkü biçim (form) içerik haline dönüşür (Tizgöl, 2008:49). Minimalizmde heykeller kendi alanlarını arayan, espasları da içerik halinde dahil eden yapılara evrilir. Bu durum da geleneksel heykel yaklaşımında farklı bir yönelim sağlar. Böylece kütle, içerik, espas, form ve anlam heykelde bütünleşir.

• Görsel 2. Tony Smith, Marriage, 1961

Susie Hodge'a göre Minimalizm, ortaya çıktığı dönemde popüler yaklaşımlardan Soyut Ekspresyonizmin sanat tavrına tepki niteliği taşıyan bir sanat hareketidir. Yoğun duygusal süreçlere dayanan ve bu etkilerle yorumlanan Soyut Ekspresyonizmin bu tarz yansımalarına karşın, bilinçli matematiksel bir perspektif ortaya koyan Minimalistler, sanatın modern, endüstriyel malzemelerden meydana getirilmesini savunan Konstrüktivist fikri ilerleterek yeni bir boyut kazandırdılar (Susuz, Türe ve Öztürk, 2020:854). Bu bağlamda Minimalistler, sanatın gelenekle olan etkileşimini kopararak sanatın kuramsal yapısını merkeze alan bir bakış açısı ortaya koydular (Hodge, 2014: 176-179). Bu durumda içerik ve form sade anlatımla bütünleşik bir hale geldi. Bu alanda çok etkili isimlerden biri de Tony Smith'dir. Aslında kendisi soyut dışavurumcu sanatçılarla çok yakındır ama sanatı rasyonel yönden ele alır ve bu sebeple mimari de aradığı ama bulamadığı etkileri, heykelle ve mekanla, mekanı heykel için, yeniden yaratarak bulur (Görsel 2). Tony Smith, minimalistlerin birkaçının da öğretmenliğini yapar. Onun heykel sanatına en büyük katkısı, geleneksel anıtsallık kavramının altını oyarak ve heykellerini mimari ya da doğal çerçeveleriyle dikkate değer biçimde uyumlu yaparak, çalışmalarının ölçeklerini mekanlarıyla ilişkili olarak ayarlayışındaki duyarlılıktır (Fineberg, 2014:285). Smith heykellerinde boyut, anlam ve mekan ilişkisini derinlemesine ve çok yönlü olarak incelerken (kendi ifadesiyle) sanatçı dokunuşunu da heykelden silmeye başlar. Bu durum kendi sanatında bilinçli bir süreçtir ve giderek endüstriyel yapılara dönüşen bir yol izler. Doğal ışıktaki, doğal yerinde (in situ) ve doğal formlarla anlatıma doğru ilerler.

Abject Art ve Kiki Smith

Abject kelimesinin Türkçe karşılığı olarak iğrenç, Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre iğrenme duygusu uyandıran, tiksindiren, anlamına gelmektedir. "İğrenme" ise bir şeyi tiksindirici bulmak, istikrah etmek, aşağılık, bayağı bulmak, tiksirmek olarak geçmektedir. En basit ifadeyle beğenin tersi olarak tanımlanan iğrenme, bir şeye tepki olarak gelen histir (Gürler, Işık, 2019:481). Pek çok duygu gibi tiksime de oldukça yoğun ve etkili bir duygudur. Bu sebeple sanat için yoğun duygulardan beslenmek olağandır, ele alınması bakımından pek tercih edilmese de, insan varlığı içinde pek de hoşlanılmayan temel durumlardan olduğu söylenebilir. Güncel sanat içerisinde postmodernizmde başlayan kültür tartışmaları ve kimlik sorunları beden politikaları üzerinden felsefe ve sanatta görünür olmaya başlar. Beden ve doğadan uzaklaşmada iktidarda olanın oluşturduğu ataerkillik yasaları, kadını ve kadın bedenini Lacan'ın "babanın yasaları" olarak tanımladığı yasalara göre belirler. Babanın yasalarına göre ya da bir başka deyişle erkeğe göre tanımlanan kadın bedeni de atıklarıyla birlikte abject (iğrenç) olarak kabul edilir (Akkol, 2018: 1351). Bu durum feminist sanatı da işaret eden bir olgudur. Bu iki olgunun Kiki Smith'in işlerinde birleştiğini söylemek mümkündür. Kiki Smith kadın bedenini her yönüyle ele alır. Kadın bedeninin alışlagelmiş erotik temsilini yıkar ve izleyicide iğrenme duygusu açığa çıkaran beden sorgulamalarında; cinsiyet araştırmaları, feminizm ve postmodern söylemle ilişkili olarak dilbilim ve psikanaliz çalışmaları yapan Julia Kristeva'nın "abject" (iğrenç) kavramı ile ilişkilendirilir (Çolak, 2011:38).

• Görsel 3. Kiki Smith, Pee Body, 1992

Julia Kristeva, iğrençlik üzerine yazdığı denemesi Korkunun Güçleri adlı kitabında iğrenme hissini; "sütün yüzeyindeki, o savunmasız, bir sigara kâğıdı gibi ince, tırnak kırpıntısı gibi önemsiz tabaka göze çarptığında, dudaklarla temas ettiğinde, gırtlakta, daha aşağıda midede, karında, tüm iç organlarda ortaya çıkan bir spazm bedeni kasar, gözyaşlarını ve safrayı harekete geçirir, kalpte çarpıntıya yol açar, alını ve elleri sicim gibi terletir" (Kristeva, 2004:15) şeklinde yorumlar. Tiksinti ve iğrenme duygusunun kolektif bilinç içerisindeki yerinin temelini, insanlığın en derin ve arkaik duygularından geldiğini düşünmektedir. Kiki Smith kadın bedenleri çalışırken, yaşam ve ölüm, arkaik duygular, masallar, mitler

ve bedenin ifrazatları üzerinde metaforik anlatımlar yapmaktadır. Bu hacimlendirmelerde öznel süreçlerin aslında tiksinti yaratacak konvansiyonel anlarını yorumlar. Onun sanatı öznel ve yoğundur. Kiki Smith, body art, feminist art ve abject art arasında kendine bir yer bulur. Beden parçalarından oluşan heykelleri, farklı malzeme kullanımıyla daha da çarpıcı hale gelir. Bu bedenler nereye aittir, hangi arkaik duyguların, hangi yargıların tezahürüdür gibi sorular onun heykellerinin esas çıkış noktası olarak görülebilir.

Saton Smith'in Sanatı

Saton Smith'in son dönem çalışmalarında izleyiciye sunduğu "gerçek"tir, genellikle sıradan yapıların süslenmemiş halidir ve sıradan mekanlar esrarengiz yapısını korur. Zamanla bozulan mekanı sunmaktadır, sanatsal bir yüceltme olarak değil, yaşandığı şekilde, işlevsel ve ihmal edilmiş bir biçimde yansıtır. Bu bağlamda yapılandırılmış çevreye de aynı yaşanmışlık anlayışla yaklaşmaktadır (Aschheim, 2008). Onun işlerinde, yaşayan mekanlar doğal yapısı içerisinde ele alınır. Mekan ve mekana bağlı yaşam izlerini belki de tahribatlarını incelenirken, mekanın konvansiyonel bütün yanları daha da çarpıcı hale getirilir.

• Görsel 4. Saton Smith, Rw Houses series, 2011

Tony, Kiki & Saton Smith'i Buluşturan Sergi

2013 yılında Kunstmuseum Liechtenstein'da Kiki ve Saton babaları Tony Smith anısına ortak sergi düzenlerler. Tony Smith'in mekanla hesaplaşan minimal işlerinin yanında Kiki Smith'in arkaik imgeleri yorumladığı heykelleri, Saton Smith'in de hayatın şekillendirdiği gerçek mekanlara ait fotoğrafları yer alır. Smith'in kızlarının çalışmalarının varlığı, manzara ve insan vücuduyla olan bağlantıları vurgulamaktadır. Seton'un beş siyah-beyaz fotoğrafıyla çevrili olan ve beş keskin kenarlı siyah çelik kayadan (Wandering Rocks, 1967-70) oluşan Tony's Zen bahçesi beklenmedik

bir şekilde toprak gibi görünür. Tersine, geometrik yapay kayalar kırılmış manzara fotoğraflarındaki soyut formlara dikkat çekiyor. Bu arada, Kiki'nin bronz kadın çıplakları (Rapture, 2001 ve Born, 2002), Leonardo'nun Vitruvian Man'inin oranlarına göre Tony'nin 1962'deki altı ayaklı çelik küpü Die'in bedenselliğini pekiştiriyor. Babalarının Minimalist tarzına kasıtlı olarak tepki gösterse de vermese de, serginin arşiv fotoğraflarından birinde babalarının kağıt modellerini özenle bir araya getiren Smith kız kardeşlerin eserleri, temsil ve soyutlama arasında zengin bir diyaloga ilham veriyor (URL 5).

• Görsel 5. Tony Smith, Kiki Smith, Saton Smith, Kunstmuseum Liechtenstein, 2013

Bu sergi, aynı aileden iki jenerasyon üç sanatçının buluşmaları bakımından önemlidir. Tony Smith kızlarının yaşamında erken dönemde oldukça etkili bir figürdür. Kiki Smith, babası Tony Smith hakkında şunları söyler: O, vizyonuna olan bağlılığı, azmi ve bunun günlük yaşamı nasıl tanımladığı konusunda bir sanatçı olma modelimdi (URL 6). Bu yönüyle aile ve aile fertlerinin bireyin gelişim sürecinde ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Babaları Tony Smith'in sanatsal yaratım süreçlerine, daha çocukken dahil olan Kiki ve Saton kardeşler, bu durumun bireysel olarak çözülmesi dahilinde kendi sanat anlayışlarını oluşturduklarını söylemek mümkündür. Kiki Smith babasının sanat yaklaşımından etkilenirken, Saton Smith ise babasının heykellerinde aradığı temel sorulardan birine odaklanır. Bu süreçte kendini bazen kağıt üzerinde nesnelerin, bina türlerinin ve kategorilerinin, sistemlerin envanterini yaparken bulur. Bu, babası Tony Smith'in ve modüler unsurlarla yaptığı çalışmaların mirası olabilir. Babası Saton'a materyalleri, maket yapmayı ve ölçek hayal etmeyi de öğretir (URL 7).

• Görsel 6. Tony Smith'in kızları (Kiki, Saton ve Beatrice)

Tony Smith heykel yapım aşamalarında çeşitli geometrik formlarla çalışır. Atölyesinde geometrik formlardan maket yaparken kızları da ona yardım etmektedir (Görsel6). Çocukluktan başlayan form bilgisi, maket yapım süreciyle birlikte Kiki ve Saton için bu durumun başka bir duruma dönüştüğünü söylemek mümkündür. Kendi sanatlarına referans oluşturan kritik zamanlardan biridir. İki sanatçı da babalarının sanat görüşünün yarattığı etkiye kendi sanatsal üsluplarıyla farklı tepkiler vermişlerdir.

SONUÇ

Ailenin, bireyin gelişim sürecindeki etkileri oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Çocuklukta alınan ilk rol modeller genellikle anne ya da babadır. Bu duruma ek olarak, bu iki önemli figürün aile içindeki pozisyonları da bireyin gelişim sürecinde ve daha sonraki (yetişkin) hayatına yön verecek derecede önemli bir örnek oluşturur. Bu örnekler genetik aktarımla gelen, soya çekimsel özelliklerle birlikte bireyin kişiliğinin oluşmasında etkili olmaktadır. Bu çalışmada heykeltıraş Tony Smith'in bir baba olarak kızlarının hayatındaki yeri ile kızlarının icra ettikleri sanattaki izlerini ve etkilerini görmek mümkündür. Bu etkiler Kiki Smith'in işlerinde farklı bir boyutlara taşınmıştır. Babasının sanatçının izlerini silmek isteyen yaklaşımına karşı Kiki Smith, beden sanatına öncelik vermiş ve kişiselleşmiş her türlü deneyimi kadın varlığına vurgu yaparak eserlerine yansıtmaktadır. Saton Smith ise öznelendirme sürecinde tanıdık imajlarla, olması gereken yerlere, anıtsal olmayan yerleştirmeler yapmıştır.

Tony Smith minimalist bir yaklaşımla form ağırlıklı eserlerinde, holistik imajlar çalışmaktadır. Eserlerinde kendi izlerini giderek sildiği bir süreç izlemiştir. Kiki Smith'in ise çocukluk döneminde babasının yalın ve objeleşmiş sanat anlayışının etkisinde kaldığı bilinmektedir. Fakat Kiki Smith zamanla babasından farklı olarak her türlü beden ifrazatlarını işlerinin merkezine almış ve kadın temalı içsel ağırlıklı çalışmalar yapmıştır. İki sanatçının eserlerinden yola çıkılacak olunur ise Kiki Smith babasının kişisellikten uzak gördüğü bütün pürist formlara, kendince tepki vererek hayatı içselleştirmiş ve bununla da yüzleşerek sanatına yansıtmıştır.

Aynı aile büyüyen iki sanatçı kadın babalarının pürist yaklaşımına verdikleri tepkiler oldukça farklıdır. Görüldüğü üzere Kiki Smith içselleşme, dışa aktarım ve katarsis süreçlerini beden algısı içerisinde şekillendirirken, Saton Smith ise babasının mimari öğelerini, yaşanmış ve eskimiş olgularıyla birleştirerek doğaya ait, kendi yerini arayan ve tanıdık bir şekilde, yerleştirme ve fotoğraflarla yansıtmıştır. Sonuç olarak heykel sanatı içerisinde Smith ailesinden izlere bakılacak olursa Tony Smith'in geometrik yaklaşımlarla başlayan mimari formlar yapıları, Kiki Smith'in beden sanatındaki alışılmamış bir yapıda formsallaştığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkol, N. (2018). Abject Art Olarak Kadın Bedeni Ve Performans Sanatındaki Kışkırtıcılığı. Ulakbilge. Cilt 6. Sayı 29. s: 1349- 1361
Antmen, A. (2008). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık
Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar . Ege Eğitim Dergisi

. Cilt 1. Sayı 2

Barret, T. (2015). Neden Bu Sanat : Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri. (Çev. Esra Ermert). İstanbul: Hayalperest Yayınevi

Çolak, B. (2011). Yapıt Okuma; Bedenin İçerisi - Dışarı; Kiki Simith'in Çalışmalarında Bedensel Süreçler ve Abjection. Fe Dergi: Feminist Eleştiri. Cilt 3. Sayı:1.s: 38-46.

Erzen, J. (1997). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi . İstanbul: YEM Yayınları

Fineberg, J. (2014). 1940'tan Günümüze Sanat. (Çev. Simber Atay Eskier, Göral Erinç Yılmaz). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları

Gürler, Z. , Işık, Ö. (2019). Bir Sınır Meselesi: Abject İğrenç Nesne Ve Sanat Yapıtı . Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi , Sayı: 4 (7) . s: 479-494

Harrison, C., Wood,P. (E.d.). (2015). Sanat ve Kuram 1900-2000 Değişen Fikirler Antolojisi. (Çev. Sabri Gürses) . İstanbul: Küre Yayınları

Hodge, S. (2014). Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Sanat Fikri. (Çev. Emre Gözgül). İstanbul: Domingo Yayınları

Germaner, S. (1997). 1960 Sonrası Sanat: Akımlar, Eğilimler, Gruplar Ve Sanatçılar. İstanbul: Kabalıcı Yayınları

Gürler, Z. , Işık, Ö. (2019). Bir Sınır Meselesi: Abject (İğrenç) Nesne Ve Sanat Yapıtı. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi . Aralık. Cilt 04. Sayı 07. s: 479-494

Kristeva, J. (2014). Korkunun Güçleri. (Çev. Nilgün Tural). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Susuz, M., Türe, A. ve Öztürk, Ö. T. (2020). Bir Sanat Hareketi Olan Minimalizmde İzleyici-Eser Etkileşiminin Algısal Boyutları. Ulakbilge. Sayı: 50. s: 852-861

Tizgöl, K. (2008). Sanatta Minimalizm Ve Günümüz Seramik Sanatına Yansımaları.

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yayımlanmamış Yeterlik Tezi. İzmir

38

İNTERNET KAYNAKLARI

Aschheim, E. (2008), Seton Smith ile Eve Aschheim Röpörtajı, <https://brooklynrail.org/2008/02/art/seton-smith-with-eve-aschheim> (Erişim tarihi: 20.10.2021)

URL 1. [https://en.wikipedia.org/wiki/Tony_Smith_\(sculptor\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Tony_Smith_(sculptor)) (Erişim tarihi: 25.10.2021)

URL 2. https://en.wikipedia.org/wiki/Jane_Lawrence (Erişim tarihi: 25.10.2021)

URL 3. <https://annesarahbenichou.com/en/artistes/bio/2542/seton-smith> (Erişim tarihi: 25.10.2021)

URL 4. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kiki_Smith (Erişim tarihi: 25.10.2021)

URL 5. <https://www.artforum.com/picks/kiki-seton-and-tony-smith-41671> (Erişim tarihi: 05.12.2021)

URL 6. <https://www.e-flux.com/announcements/43304/the-smiths-tony-kiki-seton-at-pbica/> (Erişim tarihi: 05.12.2021)

URL 7. <https://brooklynrail.org/2008/02/art/seton-smith-with-eve-aschheim> (Erişim tarihi: 20.10.2021)

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1. <https://www.artsy.net/artwork/jackson-pollock-number-7> (Erişim tarihi: 30.10.2021)

Görsel 2. <http://www.tonysmithestate.com/artworks/sculpture/marriage-1961> (Erişim tarihi: 30.10.2021)

Görsel 3. <https://sculpturemagazine.art/kicking-out-the-boundaries-a-conversation-with-kiki-smith/> (Erişim tarihi: 30.10.2021)

Görsel 4. <http://setonsmith.com/architecture/> (Erişim tarihi: 30.10.2021)

Görsel 5. <https://kunstmuseum.li/?page=5&jahr=&lan=en&vid=1583&aid=390> (Erişim tarihi: 30.10.2021)

Görsel 6 .<http://stoppingoffplace.blogspot.com/2010/12/kiki-and-her-sisters.html> (Erişim tarihi: 05.11.2021)

Influences of The Smith Family on Sculpture Art

Şeyma Müge İBA 1

Instructor Phd., Selcuk University Faculty of Architecture and Design Handcraft Department, muge.iba@selcuk.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-1612-2494

Iba, S.Müge. "Influences of The Smith Family on Sculpture Art". 1. International Family Congress, Kütahya

Abstract

The effect of the family in the development process of the individual is undeniable. There are many examples of artists, such as their parents, who grew up in an artistic family and looked up to from the very first moments of their lives. Examples include saton and Kiki Smith, daughters of sculptor father Tony Smith and opera singer/actress Jane Lawrence Smith. Tony Smith, who produced many works in the minimalism movement, made very important and valuable contributions to the period in which he lived and produced, both in terms of his thoughts on the art production process and in terms of his sculptures. Not only his sculptures have been the only thing he has shaped in his family life, but also he has had many lasting influences in the art life of his daughters. These influences have taken on a different dimension in the work of Saton and Kiki Smith. This can be cited as an example of developing different reactions to the same factor.

The Smith family, where four artists from two generations lived together, goes through many difficult times. The tragic losses in the family in the following years, especially in Kiki Smith's works, led her to metaphorically handle many phenomena such as death and life, the female body, tales, archaic images and AIDS. It is possible to see the traces of kiki and saton's relationship with their father in their lives in the works of Kiki and Saton, who mourn their loss in their own way. In this context, although the expressions in the Smith family change, there are different individual dissolutions. This will be examined with examples in the study.

In addition, this study aims to evaluate the Smith family, a sculptor family, on the basis

39

of father-daughter relationship. The smith family's influences on sculpture art will be examined with the analysis of the works of the artists and the study will be concluded by evaluating the findings on the subject. In the entire study, research and compilation of findings will be observed in order. During the research, it will benefit from various written and visual sources as well as the internet database environment. The material of this study is aimed to be formed by the data obtained as a result of various visual sources and literature reviews.

Key words: Sculpture, Tony Smith, Kiki Smith, Modern Art, Postmodern Art

AİLENİN DÖNÜŞÜMÜ VE ÇOCUK

Esra Demir, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, esraademir@hotmail.com, ORCID:0000-0001-5955-8154

I.Uluslararası Aile Kongresi ve Uluslararası Jürili Karma Sergi- Kütahya

ÖZET

Dünya üzerinde ailenin olmadığı bir dönemden bahsetmek mümkün değildir. Ancak aile kavramının her toplumsal yapıya göre farklı anlamlar taşıdığı aşikardır. Özellikle aile kavramının sanayileşme gibi konjonktürel etkilere maruz kalarak işlevleri ve yapısı bakımından değişime uğradığı görülmektedir. Sanayileşmenin, üretim biçimlerinin yanı sıra bütün toplumsal ilişkileri değiştirip dönüştürmesi aile yapısı ve işlevleri üzerinde kaçınılmaz bir etki yaratmıştır. Aile kavramındaki en önemli dönüşüm ise sanayileşmenin bir çıktısı olarak görülen kentleşmeyle ortaya çıkan yeni toplumsal ilişkilerdir. Kentleşme ile birlikte kırsal kültürün hakim olduğu geleneksel aile tipi yerini modern çekirdek aile tipine bırakmıştır. Bu değişimle birlikte kırsal kültürün hakim olduğu geleneksel aile modelinde kadın ve erkeğin pozisyonlarında değişim yaşanmıştır. Kadın, ekonomik gelir elde eden aile üyesi haline gelmiştir. Aynı zamanda aile içinde her alanda aktif rol oynama ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olma durumu güçlenmiştir. Aile içinde çocuğun anlamı da değişime uğramıştır. Çocuk, geleneksel aile biçiminde ebeveynlerin gelecek garantisi gibi görülmüştür ve aynı zamanda ailenin ekonomik gelirine, emek gücüne artı katkı sağlamıştır. Modern aile tipine geçişle birlikte çocuk, geleneksel çocuk anlayışından sıyrılmaya başlamıştır. Modern çekirdek aile, sosyal yapıdaki değişimler, kentleşme ve ekonomik etkiler ile birlikte çocuğun gelişimi konusunda yetersiz kalmaya başlamıştır ve bu gelişmeler çocuk sayısının azalmasına neden olmuştur. 1980'lerde ortaya çıkan yeni çocukluk sosyolojisi ise çocukluk tanımına yeni bir bakış getirmiştir. Yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte çocuklar pasif özneler olmak yerine aktif bireyler olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla aile, ebeveyn ve çocuk tanımlamaları yeni anlamlar kazanmıştır. Bu çalışmada aile ve çocukluk kavramlarının dönemsel koşulların etkisiyle değişimi ve dönüşümü irdelenecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Aile, Sanayileşme, Yeni Çocukluk Sosyolojisi, Geleneksel Aile Modeli, Modern Çekirdek Aile

GİRİŞ

Aile evlilik, kan bağı, evlatlık edinme gibi akraba bağlantılarıyla birbirine doğrudan doğruya bağlı, aile içerisindeki yetişkinlerin çocuklara karşı sorumluluk üstlendiği insanlar topluluğudur (Giddens, 2013:246). Kuşaklar arasında devamlılığı sağlama aracı olan aile, toplumun en temel yapı taşıdır. Aile yapılanmalarının sanayileşme gibi konjonktürel etkilere maruz kalarak işlevleri ve yapısı bakımından değişime uğradığı görülmektedir. Genellikle modernleşme öncesi ve modernleşme sonrası diye ikiye ayrılan aile yapılanması aslında birbiriyle hala iç içe bir yapı sergilemektedir. Dolayısıyla ailenin iç dinamikleri ve aile içi

roller, çocuk kavramına bakışı görebilmek için öncelikle aile kavramını tanımlamak ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümleri incelemek gerekmektedir.

AİLE KAVRAMI

Aile kavramını tek bir tanıma indirgemek mümkün değildir. Aile, her toplumsal yapıya göre farklı işlevlere sahiptir ve farklı anlamları barındırmaktadır. Ozankaya aileyi şu şekilde açıklamaktadır:

“Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretilip, topluma kazanılma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve anne babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur” (Ozankaya, 1979: 233).

Sayın ise şu tanımlamayı yapmaktadır: “Biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk kez ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal birimdir” (Ekici, 2014: 210).

Aile kavramının dönüşümünü incelediğimiz zaman ilk olarak karşımıza modernleşme öncesi geleneksel aile modeli ve modernleşme sonrası modern çekirdek aile kavramı çıkmaktadır. Modernleşme öncesi aile kavramını incelediğimiz zaman ilk aile şekillenmesinin ve sosyal yaşam tarzının oluşturulduğu avcı ve toplayıcı toplumlar ile karşılaşılmaktadır (Eyce, 2000: 227, Çiçek, Altay ve Epik,2016).

Avcı ve Toplayıcı Toplum

“Bu gezegendeki insan varoluşunun bir bölümü hariç geri kalanında, insanlar avcı ve toplayıcı toplumlarda yaşamışlardır”(Giddens, 2013:68). İnsan toplulukları her dönemde aile fonksiyonları gösteren etkileşimlerde bulunmuştur. Aile kavramı bilinen en eski toplumda da varlığına dair deliller sunmuştur ve insan yaşamı devam ettiği sürece çeşitlenerek devam edeceği düşünülmektedir.

İlk iş bölümü kavramının da avcı ve toplayıcı toplumlarda gerçekleştiğini görülmektedir. Avcı ve toplayıcı toplumda kadın ve erkek bir iş bölümü yapar ve erkek avcılık görevini üstlenirken kadın ise toplayıcılık görevini üstlenmiştir (Arat, 1986:21, Michel, 1984:25). Bu toplumlarda yaş ve cinsiyet iş bölümü konusunda belirleyici unsurlar olmuştur. Yaşlılar ve çocuklar üstlenebilecekleri düzeyde sorumluluklar almıştır (Macionis, 2012:89, Can, 2013). Bu toplumda kadına doğurganlıklarından ötürü özel bir önem atfedilmekteydi. Aynı zamanda besin elde etme açısından toplayıcılığın, avcılıktan daha verimli sonuç almasıyla birlikte kadının hane içerisinde statüsünün arttığı görülmektedir (Arat, 1986:21). Avcı ve toplayıcı toplumda aile şekillenmesi varlık göstermiş, hane içi rol dağılımları yapılmış ve çocuklar da bir takım görevler üstlenmiştir. Aynı zamanda bu toplum yapısında kadının statü sahibi ve aile içinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir.

Tarım Toplumu

Toprak kullanımının insanlar tarafından artmasıyla birlikte tarım devrimi gerçekleşmiştir (Mc Neill, 1989: 19-21, Çiçek, Altay ve Epik, 2016) ve hayvanların evcilleştirilmesi, toprakların işlenmeye başlamasıyla birlikte göçebe olan toplum yerleşik hayata geçiş

sağlamıştır.

Bu dönem de aile toprağın işlenmesi, toprağın çapalanması, ürün hasadı vb. görevler üstlenmiştir. Toprağın çapalanması gibi ağır güç isteyen işlerin artmasıyla birlikte aile içinde erkek, önem kazanmaya başlamıştır (Nirun, 1994: 21, Can, 2013). Bu noktada aile içinde iş bölümünde değişimler gerçekleşmiştir ve kadının besin sağlayıcılık görevi neredeyse son bulmuştur. Bu durumda erkek besin sağlayıcı konumunda tarımla ilgilenirken statü kazanmıştır, kadın ise besin sağlama gücü sayesinde kazandığı statüyü kaybetmeye başlamıştır (Can, 2013). Bu durum toplumun sosyal, siyasi ve iktisadi yönlerini de etkilemiş ve dönüştürmüştür. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte kasaba olgusu gelişmiştir (Mc Neill, 1989:22, Çiçek, Altay ve Epik, 2016). Dolayısıyla devlet mekanizması gelişmeye başlamış ve siyasi kurallara tabii olunmaya başlanmıştır. Tüm bu değişimler aile kavramında da dönüşüm sağlamış ve geniş aile yapısı tarım toplumuyla birlikte görülmeye başlanmıştır (Eyce, 2000:228, Çelebi, 1990:13).

Sanayi Toplumu

Modernleşme, tarihsel süreç içinde karşılaşılmış en önemli dönüşümlerden bir tanesidir. Modernleşme ile birlikte özellikle üretim biçimleri büyük değişikliklere uğramıştır ve toplumun her alanına etki eden değişim ve dönüşüm süreci başlamıştır. Geleneksel tarıma dayalı üretim biçimi yerini, makineye dayalı üretime bırakmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte toplumun her alanına etki eden değişimler meydana gelmiştir. "Sanayileşme, buhar ya da elektrik gibi cansız güç kaynaklarının kullanımına dayanan, makineleşmiş üretimin ortaya çıkışına göndermede bulunmuştur" (Giddens, 2013: 73).

Sanayileşmenin tarımsal alanda yapılan üretimin, iş gücü tanımını değiştirmesiyle birlikte kırsal alanda hayatını idame eden nüfusun büyük bir oranı kentlere göç etmiştir (Demir/Acar, 2002: 241). Bu noktada kentleşme süreci başlamıştır ve bu süreç, değişimi içinde barındıran bir süreci ifade etmektedir (Erkan, 2010:19). Yeni üretim biçimi olan makineye dayalı seri üretim tarzına geçişle birlikte kır ve kent ayrımı belirginleşmiştir. Yoğun olarak görülen kırdan kente göç ile birlikte yaşanan kentsel dönüşüm modern kapitalist toplumun değişim araçlarından birisi olarak görülmüştür (Lefebvre, 2014:28). Bu süreç içerisinde aile kavramının tanımı, işlevi ve yapısı da değişikliğe uğramıştır. Yaşanan gelişmeler geleneksel aile modelinin çözünmesine neden olmuş ve yerini modern çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Sosyoloji uzun yıllar boyunca modern çekirdek aile yapısının sanayileşme ile birlikte ortaya çıktığını ve sanayi sonrası toplumlarda görünürlüğünü devam ettirdiği kanısını kabul etmiştir (Dilekçigil, 2012, Can, 2013). Öte yandan yapılan araştırmalar bu durumun bir yanlığı olduğunu göstermiştir. Giddens, çekirdek aile biçiminin uzun zamandır varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir (Giddens, 2013:248). Ona göre aile biçimi, kapitalizmin oluşmaya başlamasından birkaç yüzyıl önce de yaygın bir aile modeli olan çekirdek aile tipi ile varlık göstermekteydi (Giddens,1998:112, Can, 2013). Cambridge, "Nüfus ve Sosyal Yapıyı İnceleme Merkezi" araştırmaları sonucunda çekirdek aile modelinin 1530'larda var olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına kilise kayıtlarının taranması sonucunda ulaşılmıştır (Can, 2013).

Sanayi Sonrası Toplumu

Sanayi sonrası toplumda modern çekirdek aile yapısı görünürlüğünü korumaya devam

etmiştir. Bunun yanı sıra bu dönem de yaşanan gelişmeler de aile yaşamını etkilemiştir. Tıp alanında yaşanan gelişmeler, bilinçli doğum kontrolü vb. etmenler ile birlikte demografik değişimler yaşanmıştır (Çiçek, Altay ve Epik, 2016). Kadının iş gücüne katılımıyla birlikte kariyer planlamaları, aile içinde değişen roller, doğum oranlarının düşmesini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Geleneksel Aile Modeli

Geleneksel aile modeli, genellikle kırsal bölgelerde ve geleneksel toplumlarda sıkça karşılaşılan bir aile modelidir. Büyükbaba, büyükanne, çocuklar, gelinler, torunlar vb. geniş aile üyelerinin hep birlikte yaşadığı aile tipidir (Timur, 1972:27, Taylan, 2009). Tezcan bu aile modelini birden fazla kuşakların bir arada oturması olarak tanımlamıştır (Tezcan, 2010:135, Karlı, 2019).

Geniş ailede akrabalık ilişkileri önemlidir. Aile üyeleri arasında dayanışma önemli bir yere sahiptir. Bu aile tipinde ailenin gelişiminden sorumlu kişi baba olarak görülmektedir. Baba ailenin reisi olarak kabul edilir. Toprağın sahibi tek kişidir (Tezcan, 2010:135).

Geleneksel aile modelinde aile, ataerkil bir yapıdadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB),2011). Kuşakları içinde barındıran geleneksel aile yapısı, aile içi ilişkileri düzenleyen hiyerarşik bir yapıya sahiptir (Eyce, 1994:19, Taylan, 2009). Bu yapı içinde aile üyelerinin belirli rolleri vardır, bu roller yaş ve cinsiyete bağlı olarak değişmektedir (Özbay, 1984:37). Geleneksel geniş aile modelinde üretime hane üyelerinin neredeyse hepsi katılmaktadır. İnanç ve gelenekler aile yapısını şekillendiren önemli faktörlerdir. Geleneksel aile biçiminin görüldüğü kırsal bölgelerde genellikle erkek çocuğa önem verilirken kız çocuğuna verilen değer daha az olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise ataerkil bir anlayışa sahip olunmasıdır. Eşler arasında da konum farkı olduğu görülmektedir. Karı-koca ilişkisi içerisinde erkek yüksek statüye sahiptir. Aile üyelerinin ekstrem bir durum dışında birbirlerinden ayrılmadığı, birbirlerine bağlı olduğu bir aile yapısıdır (ASAGEM, 2006: 10; ASPB, 2011: 48; Yıldırım, 2011: 71-73; Çağan, 2011: 90; Timur, 1972: 20; Meder, 2005: 15; Bal, 1995: 43-45; Doğan-Doğan, 2005: 22-23; Yıldırım, 2006: 82-87, Keskin, 2016).

Geleneksel aile modelinde ebeveynler, çocuklarına eş seçme rolünü de üstlenmektedirler. Çocuğa eş bulmak, onu evlendirmek, düzenini kurmak ailenin görevleri arasındadır (Kır, 2011). Geleneksel aile modelinde en önemli şey ailedir ve bireyler ikinci planda yer almaktadır (Gökçe,1976:61).

Geleneksel Aile Modelinde Çocuğun Yeri

Geleneksel toplumlarda, aileler için çocuk sahibi olmak çok önemli bir yere sahiptir. Çocuk onlar için bir gereklilik olarak görülmektedir. Geleneksel aile modelinde çocuk ebeveynlerinin yaşlılık güvencesi olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda geleneksel aile modelinde çocuk, üretim süreçlerine katılmaktadır. Dolayısıyla çocuk, iş gücü bakımından aileye artı değer sağlamaktadır. Bu nedenle ailede çocuk sayısının fazla olması istenmektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca 2017:80). Geniş ailede üretim ihtiyacına tüm aile bireyleri katılmaktadır. Bu toplum biçiminde aile bireyleri, özellikle ailenin reisi olarak görülen baba çocuğun mesleğini belirlemede büyük rol oynamaktadır (Tezcan,1985:158, Kır, 2011). Özerk yetiştirilmiş bir çocuğun büyüdükten sonra ailesini değil kendi hayatını

düşünecek olması, ailesinden çok kendi gereksinimlerini için çabalayacak olması aile tarafından istenmemektedir ve çocuğun genç özerk bir birey olması engellenmektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca,2017:80).

Geleneksel toplumlarda çocuk ve yetişkinin yaşam biçimleri birbirinden farklı değildir. İkisinin de yaşam biçimleri birbiri içine girmiştir. Çocuğun kendisine ait bir zaman ve mekanı yoktur. Yetişkinden ayrılmamış bir zaman ve mekan mevcuttur (Sayın, Önal,1990:127-128, Güçlü, 2016:4). Geleneksel toplumlarda çocuğa yetişkininkinden farklı bir yaşam alanı verilmemiştir ve çocuk- yetişkin ayrımı noktasında çocuklar yetişkinden pek farklı görülmemektedir. Aile içinde çocukluk kavramı ve bu kavrama karşılık gelen gereksinimler görünür değildir.

Modern Çekirdek Aile Modeli

Ekonomik koşulların değişmesi ve sanayi devrimi sonrasında yaşanan yapısal değişimler, kentleşme gibi etkenler ile birlikte modern çekirdek aile modeli görülmeye başlanmıştır. Bu aile modeli modernleşmeyi yansıtan en önemli yapılardan birisidir.

Modern çekirdek aileyi, anne baba ve evlenmemiş çocuklar oluşturmaktadır. Bu aile modeline çağdaş aile, modern aile, şehir ailesi de denmektedir (Kocacık, 1986:12, ailekurumu). Bu dönem de aile, geleneksel aile modelinin aksine sadece tüketici olma özelliği taşımaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2011:74, Karslı,2019). Çekirdek aile biçiminde eşler arasında rol dağılımı eşit bir şekilde yapılmaya başlanmıştır ve bireyin değeri ön plana çıkmıştır. Bu aile modelinde kök aile ile ilişkiler azalmaya başlamıştır. Geleneksel toplumlarda görülen ev ve iş yerinin iç içe yapısı yıkılmıştır ve modern dönemde kent yaşamı buna olanak sağlamamıştır. Ailenin kurulması ve eş seçimi bireylerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmeye başlamıştır. Kadın, bu dönem de ev kadınlığı, annelik gibi rollerini sınırlandırmıştır ve iş yaşamına katılım sağlamıştır (ASAGEM, 2006: 10; Yıldırım, 2011: 74-76; Çağan, 2011: 91; Timur, 1972: 19-20; Meder, 2005: 16; Bal, 1995: 47-50; Doğan-Doğan, 2005: 20; Kongar, 1972: 15-16; Yıldırım, 2006: 88-91, Keskin, 2016). Bu durumda aile içi rollerde değişimler meydana gelmiştir. Kadınlar da eşleriyle birlikte evi geçindiren konumuna gelmiştir.

Geleneksel aile modeli ve modern çekirdek aile modeli arasındaki fark belirgin bir şekilde görülmektedir fakat Türkiye için bu belirginlik pek net değildir. Kent yaşamında küçülen aile bir yanıyla modern, bir yanıyla kırsaldır. Söz konusu yapıyı "geçiş ailesi" olarak adlandırmanın daha yerinde olacağı düşünülmektedir (Keskin, 2020:18-19). Sanayileşme, modernleşme ve kentleşme sürecinin getirdiği değişimler Türkiye'de de görülmüştür. Ancak bu değişim modern çekirdek aile modeliyle birlikte geleneksel aile modeli bağları çözüldü anlamına gelmemektedir. Biçimsel olarak modern çekirdek aile formunu barındırsa da aile içi ilişkilerde geleneksel aile özellikleri hala devam etmektedir. Kentte kadınların çalışmaya başlamasıyla birlikte anne çalışırken çocukların bakımını büyükanne üstlenmektedir. Bu gibi durumlar Türkiye'de kentte yaşayan modern çekirdek aile içinde bulunan geleneksel dokuları oluşturmaktadır (Meder, 2005:15-16, Keskin, 2020). Bu durumun sebebi ise Türk-İslam kültürünün aile kavramıyla iç içe olması ve din kavramının aileyi şekillendiren yapısının kırılmasının mümkün görülmemesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki ile yapısının diğer ülkelerden farklı şekilde ilerlemesini bu noktada incelemek gerekmektedir (Meder, 2005:4-5, Keskin, 2020).

Kadınların iş yaşamına katılma oranlarının artmasıyla birlikte boşanma oranlarında da artış başladığı gözlemlenmiştir. Kadının ekonomik güç elde etmesi ile birlikte özgürleşmesi, eskiye nazaran evliliği, ekonomik ortaklık olarak zorunlu bir şekilde sürdürme

mecburiyetinden arındırmıştır (Özkalp, 2010:141, Bozkurt, 2009:275, Goody, 2004:192-193, Keskin, 2020).

Modern Çekirdek Aile Modelinde Çocuğun Yeri ve Yeni Çocukluk Sosyolojisi

Geleneksel aile modelinde karşımıza çıkan çocuk tanımının aksine kırdan kente göç ile birlikte, sanayileşme ile birlikte gelen değişimler ile çocuk aile içinde ve toplumsal alanlarda görünürlük kazanmaya başlamıştır.

Çekirdek aile, bu dönemde değişen ekonomik süreçler, sosyal yapıdaki değişimler ve kentleşmeyle birlikte çocuğun bakımını ve her türlü gereksinimi yerine getirmekte zorluklar yaşamıştır. Dolayısıyla bu durum ailelerin çocuk sayısına yansımıştır. Geleneksel aile modelinde görülen ailenin çocuk yapma gerekliliği bu dönem kırılmış olsa da modern çekirdek aile modelinde de ailelerin çocuk yapmak gibi bir görevi vardır. Fakat kadınların iş yaşamına katılmaları, doğurganlığı azaltan sebepler, ekonomik faaliyetler gibi etmenler modern çekirdek aile modelinde çocuk sayısında azalmalar meydana getirmiştir (Ergün,1991:984).

Bu dönem de çocuklar ailenin ekonomik süreçlerine katılmamaktadır. Kadınların iş yaşamına katılmalarıyla birlikte çoğunlukla çocukların bakımını üstlenen anne, çocuğunun bakımına daha az zaman ayırabilmeye başlamıştır. Bu nedenle çocukların bakımları bu dönem kreşlere, anaokullarına devredilmiştir (Ergün,1991:894, Can, 2013).

Bu dönemde çocuk hakları kavramı genişletilmeye başlanmıştır. Aile içinde anne ve babalar çocuk endeksli tutumlar sergilemeye başlamışlardır (Giddens,2000:151, Can, 2013). Modern çekirdek ailede eşler ve çocuklar arasında kurulan bağlar değişmiştir ve birbirlerine iç bağımlılığın arttığı görülmektedir (Can, 2013). Çocuklar aileler için sosyal güvence olma halinden çıkmıştır ve çocuğu bir değer olarak değerlendirmeye başlamıştır. Bu dönem de çocuk merkezli yaklaşımlar oluşmaya başlamıştır (ASAGEM, 2006: 10; Yıldırım, 2011: 74-76; Çağan, 2011: 91; Timur, 1972: 19-20; Meder, 2005: 16; Bal, 1995: 47-50; Doğan-Doğan, 2005: 20; Kongar, 1972: 15-16; Yıldırım, 2006: 88-91, Keskin, 2016).

1980'lerde ortaya çıkan yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte çocuklar pasif özneler değil aktif bireyler olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Çocuklar kendi yaşam alanlarını belirleme yetisine ve hakkına sahip aktif bireyler olarak adlandırılmıştır. Yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte tek tip çocuk algısı olmadığı, çocukluk kavramını tek bir açıklamaya sığdırılamayacağı vurgusu yapılmıştır (Dikmen, 2016:179, Karabıyık, 2019). Aynı zamanda çocuklar toplumları etkileyebilen ve bunlardan anlam çıkarabilen bireylerdir (Eraslan, 2019:89). Yeni çocukluk sosyolojisi çocukların yetkin sosyal birer aktör olduklarını ve çocukların sosyal olarak yapılandırıldığını ortaya koymuştur (Işık, 2019:188).

Sonuç

Aile kavramı, her tarihsel ve toplumsal süreçte farklılıkları içinde barındırmıştır ve iç dinamiklerinde değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Aile toplumsal bir kurum olarak günümüzde önemini devam ettirmektedir ve değişimini sürdürmektedir. Ana başlıklar halinde genel olarak geleneksel aile modeli ve modern çekirdek aile modeli olarak aile biçimlerini ayırsak da ebeveyn tipleri çeşitlilik göstermeye devam etmektedir. Günümüzde tek ebeveynli aileler, karışık aileler gibi aile biçimleriyle karşılaşmaktayız.

Özellikle artan boşanmalar tek ebeveynli aile olarak adlandırdığımız biçimi daha görünür kılmaya başlamıştır. Tek ebeveynli aile biçimi 1970'li yıllarda görünür olmaya başlasa da günümüzde çok daha yağın bir aile modeli haline gelmiştir. Bunun dışında yetişkin bireylerin evlilik gerçekleştirmeksizin "birlikte yaşama"(cohabitation) eğiliminin de arttığı görülmektedir. Bu durum özellikle Batı toplumlarında oldukça yaygınlaşmış bir durumdur. Ailenin yapı içerisinde değişimi, kadınların yanı sıra çocuklarında değişim ve dönüşümünü yansıtmaktadır. Aile içinde yetişkinden pek farkı olmayan ve tamamen aile büyükleri için varlığını sürdüren çocuk, 1980'li yıllarda konuşulmaya başlanan yeni çocukluk sosyoloji kavramı ile birlikte kendisine ait bir alan yaratmıştır. Aile büyüklerinin idealize ettiği çocuk modeli ve çocuğun yaşamı artık yıkılmaya başlamış ve çocuğun aktif bir birey olduğu, kendi alanını yaratabilme yetisi ve hakkına sahip olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Aile ve toplum içinde çocuğun değeri tartışılmaya ve görünürlük kazanmaya başlamıştır.

Kaynakça

Aile Kurumu. Erişim adresi: <http://eski.bingol.edu.tr/media/261497/3ailekurumu.pdf>.
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Türkiye'de aile yapısı araştırması kaynak kitabı. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını. 2011.
Arat, Necla. Kadın Sorunu. İstanbul: Say Yayınları,1986.
Bal, Hüseyin. Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi. İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları, 1995.
Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Aile yapısı araştırması 2006 kaynak kitabı. İstanbul: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, 2010.
Bozkurt, Veysel. Değişen Dünyada Sosyoloji, Bursa: Basım Yayın Dağıtım Yayınevi,2009.
Canatan, Kadir. Ve Yıldırım, Ergün. Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap, 2011.
Can, İslam. Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013.
Çağan, Kenan. "Ailenin İşlevleri", Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap, 2011.
Çelebi, Nilgün. Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları. Konya: Sebat Yayıncılık, 1990.
Demir, Ömer. ve Acar, Mustafa. Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ankara: Vadi Yayınları, 2002.
Demirel, Ömer. "Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi-1, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1992.
Dikmen Özarslan, Aylin. Çocuk ve Çocuk Sosyolojisi. İstanbul: Resse Yayınları. 2017.
Doğan, Said ve Doğan, Cihangir. Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, 2005.
Ekici, Yaşar, Fatma. Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. The Journal of Academic Social Science Studies, 30 (2014): 210.
Eraslan, Levent. Çocukluk Sosyolojisine Giriş. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1 (2019):89.
Ergün, Mustafa. "Sanayileşme ve Ailenin Görevlerinde Meydana Gelen Değişmeler", Türk Aile Ansiklopedisi içinde (C. 3, ss. 893-895). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 1991.
Erkan, Rüstem. Kentleşme ve Sosyal Değişme. Ankara: Bilimadamı Yayınları, 2010.

Eyce, Berrin. Konya'da küçük sanayide çalışan ailelerde kadının sosyal kontrol gücü (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994.
Eyce, Berrin. Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, 4 (2000): 227.
Giddens, Anthony. Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım. Çev. M. R. Esengül & İ. Öğretir, İstanbul: Birey Yayıncılık. 1998.
Giddens, Anthony. Sosyoloji. Haz. H. Özel & C. Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.
Giddens, Anthony. Sosyoloji. Haz. C. Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013.
Goody, Jack. Avrupa'da Aile. Çev. Serpil Arısoy, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2004.
Gökçe, Birsen. Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç. Bilim Serisi 5/1, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
Güçlü, Sevinç. Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları. Sosyoloji dergisi armağan sayısı:1-22 (2016):4.
Işık, Esra. Batı'da Çocukluk Sosyolojisi Çalışmaları Tarihi. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1 (2019): 188.
Karabıyık, Muhammed Sinan. Yeni Sosyolojilere Doğru İmkan ve Fırsatlar: Bir Disiplin Olarak Çocukluk Sosyolojisi. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1 (2019): 174.
Kağıtçıbaşı, Çiğdem. ve Ataca Bilge. Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi Türkiye'den Otuz Yıllık Bir Portre. Çev. Pelin Önder. E., Aloğlu, E., Sosyoloji Dergisi, 35 (2017): 80.
Karslı, Emine. Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 1-1 (2019): 5.
Keskin, Enes Battal. Kentleşme ve Ailenin Değişimi, İstanbul: DBY yayınları, 2020.
Keskin, Enes Battal. Kentleşme Sürecinde Ailenin Değişimi: Bursa'da Bir Alan Araştırması. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve ekonomi Dergisi, 12 -(özel sayı) (2016):167-168.
Kır, İbrahim. Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10-36 (2011):397.
Kocacık, Faruk. "Sivas'ta Kentsel Aile". Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (7). 1986.
Lefebvre, Henri. Kentsel Devrim. (Çev. S. Sezer), İstanbul: Sel Yayınları, 2014.
Macdonis, John. Sosyoloji. çev. ed. V. Akan, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2012.
Mc Neill, William. Dünya Tarihi. (Çev. A. Şenel), Ankara: V Yayınları, 1989.
Meder, Mehmet. Mesleklere Göre Aile Yapısı, Ankara: Aziz Andaç Yayınlar, 2005.
Michel, Andree. Feminizm. (Çev. Ş. Tekeli), İstanbul: Kadın Çevresi, 1984.
Ozankaya, Özer. Toplum Bilimine Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1979.
Özbay, Ferhunde. "Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerini'n Aile İşlevlerine Yansıması", Türkiye'de Ailenin Değişimi, (Der: N. Erder), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği. 1984.
Özkalp, Enver. Sosyolojiye Giriş. Bursa: Ekin Yayınev., 2010.
Sayın, Önal. Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990.
Tekin Epik, Meryem., Çiçek, Özal ve Altay, Selin. Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. Beşinci Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresinde sunulan bildiri, Isparta. 2016. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/336647>

Tezcan, Mahmut. Sosyolojiye Giriş. Ankara: Anı Yayınları, 2010.
 Timur, Serim. Türkiye’de Aile Yapısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972
 Yıldırım, Neşide. Ailenin Yapısı ve Problemleri. İstanbul: Yeşerim Bilim-Araştırma Dizisi Yayını, 2006.
 Yıldırım, Ergün. “Aile ve Evlilik Türleri”, Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap, 2011.

THE TRANSFORMATION OF THE FAMILY AND THE CHILD

Esra Demir, Kütahya Dumlupınar University Graduate Education Institute, esraademir@hotmail.com, ORCID:0000-0001-5955-8154

ABSTRACT

It is impossible not to mention a period when there was no family on Earth. However, it is obvious that the concept of family has different meanings according to each social structure. In particular, it is seen that the concept of family has undergone a change in terms of its functions and structure by being exposed to cyclical effects such as industrialization. The fact that industrialization has changed and transformed all social relations, as well as the forms of production, has had an inevitable impact on family structure and functions. The most important transformation in the concept of family is the new social relations that arise with urbanization, which is seen as an output of industrialization. With urbanization, the traditional family type dominated by rural culture has been replaced by the modern core family type. With this change, there has been a change in the positions of men and women in the traditional family model dominated by rural culture. A woman has become a family member who earns an economic income. At the same time, the situation of playing an active role in all areas of the family and having a say in the decision-making processes has strengthened. The meaning of the child in the family has also changed. The child was considered as a guarantee of the future of the parents in the traditional family form, and also made an additional contribution to the family's economic income, labor power. With the transition to the modern family type, the child has begun to stand out from the traditional understanding of the child. The modern core family, along with changes in the social structure, urbanization and economic effects, has become inadequate in terms of child development, and these developments have led to a decrease in the number of children. The new sociology of childhood, which emerged in the 1980s, has brought a new look at the definition of childhood. Along with the new sociology of childhood, children were called active individuals instead of being passive subjects. Therefore, the definitions of family, parent and child have gained new meanings. In this study, the change and transformation of the concepts of family and childhood under the influence of periodic conditions will be examined.

KEYWORDS: Family, Industrialization, Sociology of New Childhood, Traditional Family Model, Modern Nuclear Family Model

ZAMANLA EVRİLEN AİLE İÇİ ROLLERE UYUMLANAN EV MEKÂNI

Nuriye Nida ÇELEBİ ŞEKER1

1 Arş. Gör. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, nida.celebi@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3965-5744

Merve KARAOĞLU CAN2

2 Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, mervekaraoglucan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4555-7537

Çelebi Şeker, N. N. ve Karaoğlu Can M. "Zamanla Evrilen Aile İçi Rollere Uyumlanan Ev Mekânı". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

İnsanlığın var olduğu günden itibaren; barınma, beslenme, üreme, hava, su gibi temel ihtiyaçları aynı kalmakta, bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan mekânlar ise; sosyal, ekonomik, kültürel, coğrafik vb. şartlara göre farklılık göstermektedir. Sosyal hayatın değişmesi, ekonomik anlamda gerekliliğin doğması gibi sebeplerle aile içi rollerde değişiklikler söz konusu olmakta, hayatın akışına adapte olabilmek ve hatta bazen hayatta kalabilmek için "değişim/dönüşüm/yeniye adaptasyon" bir gereklilik haline gelmektedir. Bu rollerdeki çeşitlilik; kadın-erkeğin evde-ev dışında çalışıyor olması, çiftlerden birinin evde diğerinin dışarda çalışıyor olması veya çocuğa dair sorumlulukların ağırlıkla ebeveynlerden biri çalışırken diğerinde olması vb. durumlar, "ev" mekânını da yeniden şekillendirmektedir. Diğer bir deyişle; görev ve sorumluluk dağılımları, çiftlerin edindiği roller ve eylemlere göre farklılaşan evde geçirilen zaman, mekânları hem kasıtlı olarak hem de istemsizce etkilemektedir. Özellikle kadının ev dışında üstlendiği görev ve sorumlulukların artması evdeki görevlerin aile fertleriyle paylaşılmasını, kadın-erkek-çocuk-yaşlı herkesin kullanabileceği işlevsel, esnek, güvenli, erişilebilir mekânlar ve/veya ürünler tercih edilmesini; temizliğe, yemek hazırlamaya daha az zaman ayrılmasını, ev işleri için daha pratik çözümlerin geliştirilmesini ve böylece gereksiz her "şey"den (büyük ev, fazla mobilya ve/veya aksesuar) arınma yoluna gidilmesini ortaya çıkarmaktadır. Bu arınma faaliyetleri ve evde eskisi kadar yoğun zaman geçirilmiyor olması mekân büyüklük ve işlevlerini de değiştirmiştir. Örneğin büyük mutfaklar, yalnızca misafir geldiğinde açılan salonlar yerini hobilerin gerçekleştirilebildiği mekânlara bırakmıştır. Öte yandan 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 pandemisinin getirdiği koşullarla birlikte aile bireylerinin çalışmalarını evden yürütmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple ev içi çalışma mekânlarına eskisinden daha çok ihtiyaç duyulmuş, çok amaçlı kullanılabilir/opsiyonel mekânlar zorunlu hale gelmiştir. Süreç içerisinde belirtilen durumların da etkisiyle komşuluk ilişkileri mesafeli bir tanışıklığa dönüşmüş, çocuğun oynadığı/özgürleştiği alan olarak sokaklar/parklar eve taşınmış, ev içinde bu eylemleri destekleyecek güvenli/eğitici/eğlenceli yeni mekân üretimlerine de gidilmiştir. Çalışma kapsamında yeni mekânsallıkların meydana gelmesini sağlayan tüm bu faktörler

çerçevesinde "ev" örnekler üzerinden incelenmektedir. Bilimsel araştırma tekniklerinden literatür taraması ve durum analizi yöntemlerini kullanan çalışma ile, aile içinde değişen rol ve ihtiyaçların mekanı nasıl etkilediğini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile içi roller, Yeni mekân üretimi, Ev, Konut.

Giriş

Barınma eylemi canlıların güvenlik kaygısı ve güvende hissetme içgüdüleri ile en temel ihtiyacı olurken, barınma mekanları da insanlığın var olduğu ilk andan itibaren zaman zaman mekânsal olarak farklı biçimlerde vücut bulsa da ve hatta değişse de her koşulda ihtiyaç duyulan en temel mekanlardan olmuştur (Kumbasar, 2008: 7). Barınma mekânı olan konut/ev kavramı da çok temel olan bu ihtiyaç ile insanlığın yaşam sürecinde ortaya çıkmıştır. Bu mekanlar; coğrafik, ekonomik, sosyolojik, kültürel vb. değişikliklerin ailelerin ihtiyaçlarını ve aile içi rollerini etkilemiş olması sebebiyle ile zaman içerisinde evrilmiş; mağara, ağaç kovuğu, baraka, çadır, kulübe, müstakil evler, apartman daireleri, rezidanslar biçiminde çeşitlenmiştir, hatta bu barınma mekanlarının içindeki birimler de çeşitlilik, farklılık göstermiştir. Bu çeşitlenme içerisinde barınma mekânı; genel kullanımda konut/ev olarak adlandırılmakta, duruma ve yerine göre her ne kadar birbirinden farklı tanımlara ve kelime anlamlarına sahip olsalar bile, bu çalışma kapsamında da olduğu gibi birbiri yerine çoğu zaman kullanılmaktadır.

Yerel malzemeyi kullanarak, sazlıklardan barakalar, taştan, kerpiçten evler yapmaya başlayan insanların, nüfus artışı ile bir arada yaşama zorunluluğunun doğması, geniş aileden çekirdek aileye hatta yalnız yaşama geçmesi, bina bakımının daha kolay olması, güvenlik gibi sebeplerle, müstakil evlerden apartman dairelerine, rezidanslara geçmesine dolayısıyla mimarlık ve kent ölçeğinde değişikliklere sebep olmaktadır. Buna ek olarak süreç içerisinde aile yapısının kültürel sebeplerle şekillenmesi ve sosyolojik şartlara bağlı olarak, aile içi rollerin farklılaşması barınma mekânını da etkilemekte, değişen ihtiyaçlar sebebiyle konut mekanları da farklılık göstermektedir.

Kentleşme ve kentsel alanlarda değişimler söz konusuysen, değişimin en belirgin hali, gündelik yaşamda fazlaca vakit geçirilen ev mekânında gözlenmektedir. Ev; fiziksel özelliklerine, çevre ve konut kalitelerine ve kullanıcılarının sosyo-ekonomik durumlarına göre değişmekte, barınma ihtiyacını karşılamadan yanı sıra, kullanıcısının toplumdaki konumunu ve statüsünü de yansıtmakta, toplumsal sistem içindeki en küçük ölçekte bir "mekân planlama birimi" olarak ele alınabilmektedir. Ev mekânının kapsamı için, fiziksel ve mekânsal unsurlar kadar; kullanıcının yaşı, sayısı, geliri, eğitimi, toplumsal bağlar gibi sosyal, kültürel, bilişsel ve davranışsal unsurlar da önem taşımaktadır (Sam & Ertürk, 2010: 300).

Konut/ev, bir kişiye, aileye ve sosyal gruba ait, içinde yaşanabilecek yeterli şartları sağlayan bağımsız bir birim, bütünü bir parçası olması yanında bağımsız bireyin özel alanı, barınma, korunma ve her türlü insani gereksinimlerini karşılayabildiği, mahrem alan şeklinde tanımlanabilir. Ev aynı zamanda, yalnızca fiziki bir çevreden ibaret olmayan aynı zamanda psikolojik bir çevre de oluşturan, zevk, değerler ve statü göstergesi de olan bir dünyadır (Erdaş & Özmen, 2019: 13).

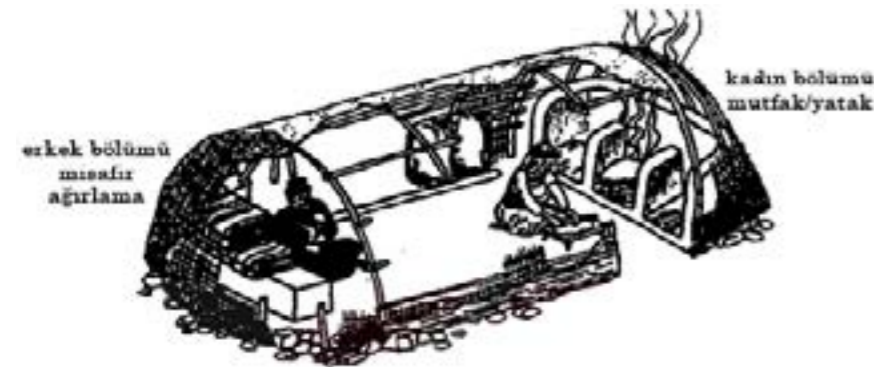
Çalışma kapsamında barınma mekânının/konutun/ev mekânının sosyolojik ve toplumsal şartlar dolayısı ile zamanla değişen aile yapısı ve roller ile nasıl şekillendiğine işaret edilmekte, bunun sonucunda mekanlarda ne gibi işlevsel şemalar ortaya çıktığına ve bu

işlev şemalarının yaşanılan dönem şartlarına göre nasıl benzeştiğine veya ayrıştığına değinilmektedir. Bu bağlamda barınma eyleminin gerçekleştirildiği mekanların ilk günden itibaren oluşumu, değişimi, toplumsal bir öge olarak ele alınmakta, ortaya çıkan farklılıklar dönemin sosyal şartları baz alınarak değerlendirilmekte ve buna bağlı olarak şekillenen mekanlar örneklendirilmektedir.

Çalışma oluşturulurken, yöntem olarak literatür taraması ile konut/ev mekanının tarihsel gelişimi, sosyal şartlara bağlı olarak şekillenmesi hakkında bilgiler edinilerek, bir takım örnek plan şemaları ile konut/ev mekanı analiz edilmiştir. Böylece değişen sosyal şartların aile içi rolleri ve ihtiyaçları nasıl etkilediği hakkında bazı öznel yargılara ulaşılmıştır.

Barınma Mekanlarının Sosyolojik Yapıya Bağlı Olarak Değişimi ve Gelişimi

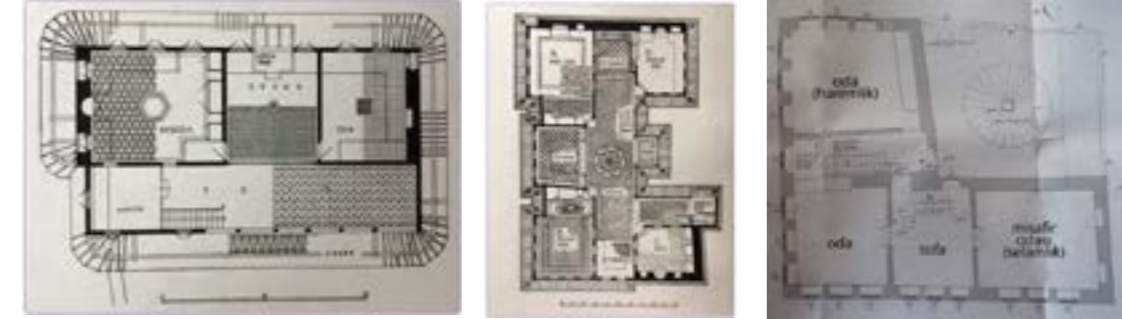
İlkel toplumlarda bireyler arasında iş bölümü, aile rolleri doğal bir şekilde oluşmaktayken, avcılık ile birlikte; avcılık ve toplayıcılık şeklinde farklılık ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu iş bölümü erkeğin koruma, kadının besleme görevi ile av işleri ve ev işleri olarak şekillenmekte; icatlar, dinler, devrimler, darbeler, savaşlar vb. bu iş bölümü ve rolleri etkilemektedir (Erdaş & Özmen, 2019: 13). Örneğin göçebe kültürüyle yaşayan Türklerin çadırların batı tarafı erkeğe, doğu tarafı kadına aittir (Şekil 1). Erkek mekanlarında misafirler ağırlandırmakta, kadın tarafında ise yataklar ve mutfak araç-gereçleri bulunmaktadır. Haremlik-selamlık kadar keskin bir ayırım olmamakla birlikte kadınlar ve erkekler bir arada oturmakta, misafirlerini hep birlikte ağırlamakta, çadır dışında da çadır içinde de kadın-erkek yaşamı ayrılmamaktadır. Kadının çadırın kurulması ve sağlanan ev ortamının devamlılığını sürdürmesi görevleri üretkenliğini ortaya koymaktadır (Yağcı, 1998: 12-13). Henüz yerleşik bir mekan olmasa bile insan var oldukça iş bölümü ve görevler ortaya çıkmakta, şekillenmekte, değişmekte ve bunun sonucu olarak kullanılan mekanın organizasyonu etkilenmektedir.

Şekil 1. Türk çadırı örneği (Yağcı, 1998: 13)

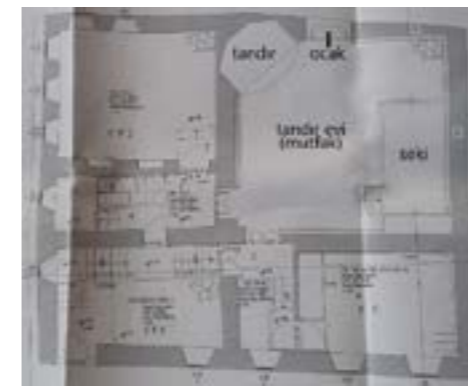
İslamiyet'le mahremiyetin önem kazanması, yüksek bahçe duvarlarını, pencere kafeslerini, ışık alabilsin diye vitrayları ortaya çıkarmaktadır. Mahremiyeti korumak adına dışa açılan pencereleri üst katlarda konumlandırılmakta, yeni yapılan binaların pencerelerinin komşu binalara bakmamasına özen gösterilmektedir. Yine aynı kaygıyla eve gelen yabancı ve misafirler ev halkının içine sokulmamakta, ayrı bir odada ağırlandırmaktadır (Yağcı, 1998: 17). Kadın-erkek mekanlarının ayrılması haremlik-selamlık anlayışını doğurmakta, çoğu zaman aynı çatı altında olduğu gibi bazen birbiriyle bağlantısı olan farklı iki bina

şeklinde de olmaktadır. Mekanlar çok işlevli kurgulanarak; akşamları yataklar yere serilerek yatılan harem kısmı yatak odası işlevine bürünürken, sabah yataklar toplanır odalardaki yüküklere yerleştirilerek oturma odası işlevine geri dönülmektedir. Bu odalarda bazen yüküklüklerin içerisinde yıkanma mekânı da bulunmaktadır (Yağcı, 1998: 18). Selamlık mekânı çoğunlukla misafirlerin ağırlandığı gösterişli, düzenli bir salon olarak tasarlanırken, odanın yükseltilmiş bölümü olan kısımda kaliteli, değerli kumaşlarla kaplı oturma elemanları yer almaktadır (Erdaş & Özmen, 2019: 14-15), (Yağcı, 1998: 19). Şekil 2'deki geleneksel konut örneklerinde gösterildiği gibi sofadan baş oda (selamlık) ve diğer odalara geçilmekte, baş oda salon işlevini karşılarken, diğer odalar da çok işlevli olarak kullanılmaktadır.

Şekil 2. Geleneksel konut örnekleri1 (Erdaş & Özmen, 2019: 15), (Akgül, 2021)

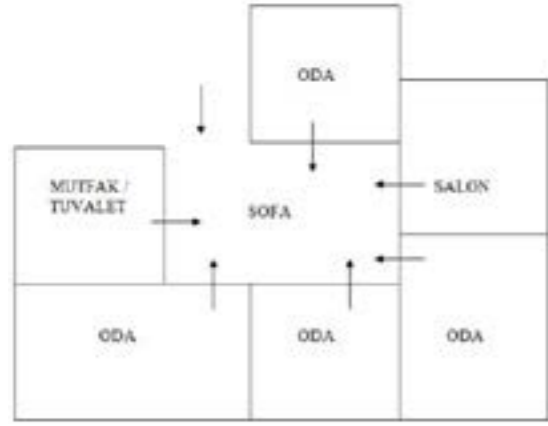
Geleneksel konutlarda haremlik olarak kullanılan odalara erişim başka bir merdivenle de sağlanabildiği gibi bazılarında mahremiyeti sağlamak adına çift kapı bulunmakta, haremlüğün kapısı dıştan açılabilir içteki kapı kapalı tutulabilmektedir (Çelebi Şeker, 2021). Ayrıca geleneksel konutta mutfak (Şekil 3); tandır (fırın), aşhane (ocak), sekiden (yemek odası) oluşmakta hem kışları sıcak olduğu hem bütün aileyi bir arada tuttuğu için ailenin toplanma bir arada olma mekânı olarak düşünülmektedir (Çelebi Şeker, 2021).

Şekil 3. Geleneksel konutta mutfak örneği (Akgül, 2021)

Tanzimat Dönemi batılılaşmanın etkisiyle batıda apartmanlaşma sürecine girilmekte, ama Anadolu'da hala geleneksel konut anlayışı devam etmekte (Mutdoğan, 2014: 3) ve genel olarak; salon, salonlarda koltuk takımları, masa, sandalye, büfeler, yatak odalarında

karyolalı, komodin, şifonyer, yatak takımları yer almaya başlamakta, çok işlevli olan mekanlar gerçekleştirilecek eylemlere göre isimler alarak salon, yemek odası, yatak odası, çocuk odası vb. sabit bir işleve bürünmektedir (Şekil 4). Ailenin sosyal statüsünü temsil eden apartman dairesinde geniş kabul salonları, yatak odaları yer almakta mekanlarda yere kadar pencereler, balkon ve teraslar mekanı dışa açık yapan öğeler olarak modern apartman yaşamını simgelemektedir (Pulat Gökmen, 2011: 13), (Yağcı, 1998: 22).

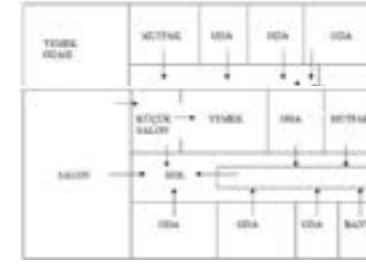
Şekil 4. Simgesel konut planı örneği (Mutdoğan, 2014: 21)

56 Cumhuriyet Dönemi Sonrası Barınma Mekanlarının Sosyolojik Yapıya Bağlı Olarak Değişimi ve Gelişimi

Cumhuriyet ile birlikte kadının, sayıca az olsa bile, sadece evinde değil, sosyal hayatta da rol almaya başlamasının da etkisiyle mahremiyet olgusu konutlarda önemini yitirmekte, geniş cam yüzeylere sahip, dışa dönük yapılar görülmeye başlanmaktadır. Hatta kadınların misafir mekanlarını göstermek ve bir statü göstergesi olarak kullanmak adına herkese açması, daha gösterişli şekilde donatması mahremiyet olgusunu başka bir boyuta taşımakta, salonlar, mutfaklar, banyolar, çocuk odaları da eve gelen misafir/yabancıardan eskiden olduğu gibi gizlenmemektedir. Öte yandan bu durum, düşük gelirli evlerde mekanların teşhir edilemeyecek kadar güzel olamaması durumundan dolayı, düşük gelirli aileler için daha içe dönük bir sosyal hayata sebep olmaktadır (Yağcı, 1998: 28-32).

Haremin oturma odasından yatma işlevine dönüştüğü mekanların hala kullanılmasının yanında önceleri oda diye nitelendirilen çok işlevli mekanlar; salon, yatak odası, çocuk odası gibi özel işlevlere sahip mekanlara dönüşmeye devam etmektedir (Erdaş & Özmen, 2019: 16) Cumhuriyet Dönemi'nde selamlık yerini oturma odası ve misafir odasına bırakmakta, misafirler erkekli-kadınli ağırlanmakta, misafir odaları misafir olmadığında ise kapısı kapalı mekanlar olarak kullanılmayı beklemektedir. Günümüzde hala bu şekilde kullanılan misafir odaları söz konusuysa, çocuklara eskiye nazaran daha fazla değer verilmesi ve aile içi nüfusun azalması sebebiyle (geniş aile yerine genellikle çekirdek aile olması ve çocuk sayısının azalması gibi) misafir odaları yerine tek bir oturma odası-salon bulunmakta, diğer oda ise çocuk odası olarak kullanılmaktadır (Yağcı, 1998: 32-33). Sofalar yerini koridorlara bırakmaya başlamakta, bir koridora dizilmiş ıslak hacimler ve odaların bulunduğu (Şekil 5) "üç oda bir salon kavramı" ortaya çıkmaktadır (Erdaş &

Özmen, 2019: 16).

Şekil 5. Simgesel konut planı örneği (Mutdoğan, 2014: 21)

Bu dönemde her ne kadar kadın sosyal hayatta yerini almaya başlamış olsa da ev işleri konusunda yükü değişmemektedir. Konutlarda cinsiyetçi yaklaşım sona ermiş olsa da ev işlerindeki iş bölümünde geleneksel yaklaşım hala devam etmektedir. Bu da kadın ve erkeğin, evinde yoğun olarak zaman geçirdiği mekanları etkilemektedir. Kadın zamanını çoğunlukla mutfakta ailesine yemek yaparken geçirirken, erkek salon ve yatak odasında geçirmektedir. Kadın iş yükünü yine başka bir yardımcı kadınla paylaşarak hafifletebilmektedir ama bunu yine kendisi organize etmektedir (Yağcı, 1998: 33-34). 1950'li yıllardan sonra sanayiye yapılan yatırımlar ile makineleşmenin yaygınlaşması, beyaz eşya, küçük ev aletleri kullanımı, merkezi ısıtmanın hayata geçmesi gibi durumlar ev işlerini kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler mekâna da yansımakta, beyaz eşyaların yer alması, sığması için mekanların genişlemesi söz konusu olmaktadır. Bu genişleyen mekanlardan mutfaklar oturma odalarına açılmakta (geleneksel konutların bir kısmında olduğu gibi) böylece mutfak oturma mekânı etkileşimi artmaktadır (Yağcı, 1998: 35-36). Böylece zamanının çoğunu mutfakta geçiren kadın ailesiyle, çocuklarıyla daha çok etkileşimde kalabilmektedir.

1980 Askeri Darbesi sonrası geniş giriş holleri ve sofa gibi geleneksel kavramlar yerini dar giriş hollerine, giriş holüyle doğrudan ilişki kuran salona, mutfak mekânlarına ve yatak odalarına ulaşmak amaçlı konuşlandırılan koridorlara bırakılmaktadır (Şekil 6-solda). Mutfaklar daha geniş ve genellikle balkonlu kurgulanmaktadır (Şekil 6-sağda). Salon kadının dışarı açılan penceresi ve evin en gösterişli mekanı olmaya devam ederken, balkonlar bu mekanlarda da yer almakta, oturma odaları daha günlük kullanım için bulunmaktadır. Günlük-misafir ayrımı yemek odalarında da ortaya çıkmakta, aile fertleri yemeğini mutfakta yerken misafir geldiğinde yemek odaları kullanılmaktadır (Pulat Gökmen, 2011: 14), (Erdaş & Özmen, 2019: 17).

Şekil 6. Simgesel konut planı örnekleri (Erdaş & Özmen, 2019: 17)

Geleneksel konutlarda gündüz oturma odası gece yatak odası olarak kullanılan harem içindeki dolaplarda olan banyo, 90'lar Dönemi'nde yatak odalarında bulunan ebeveyn banyolarına dönüşmekte, yatak odaları kişiselleştirilmektedir. Salonlar günlük kullanıma açılmaya, oturma odası-salon ayırımından sıyrılmaya başlanmaktadır (Şekil 7) (Pulat Gökmen, 2011: 15), (Erdaş & Özmen, 2019: 17).

58 Şekil 7. Ebeveyn banyolu yatak odası ve oturma odası olmayan konut örneği (Erdaş & Özmen, 2019: 18)

90'lı yıllarda kadının ev dışında da bir çalışma hayatının olması sebebiyle evde geçireceği sınırlı zamanda hem ailesiyle ilgilenip hem yemek yapabilmesi için büyümekte hatta açık mutfak kullanımını tekrar gündeme getirmektedir (Erdaş & Özmen, 2019: 17).

2000 Yılı Sonrası Barınma Mekanlarının Sosyolojik Yapıya Bağlı Olarak Değişimi ve Gelişimi

2000'li yıllarla birlikte, bireylerin ilgi alanlarının, hobilerinin, yaşam tarzlarının farklılaşması, iş kapsamlarının değişmesi konut içinde çalışma odası, atölye, okuma odası, spor odası, sauna vb. mekânların oluşmasına olanak tanımakta, misafir yatak odaları, ütü odası, giyinme odası vb. mekânlar da ihtiyaca göre ortaya çıkmaktadır. 21. yüzyıl ile, mutfaklara eklenen balkonlardan sonra kış bahçelerinin mutfaklara, yatak odalarına eklenen banyodan sonra giyinme odalarının yatak odalarına eklenmesi hem mutfak hem yatak odaları konusunda değişimin devam ettiğini göstermektedir. Mutfağa kadınla birlikte erkeğin ya da diğer aile fertlerinin ve hatta misafirlerin girmesi, artık mutfağın hem kadına özel mekan olmaktan çıkmasına hem de mahremiyetin kalmadığına işaret etmektedir (Erdaş & Özmen, 2019: 18-19). Hep birlikte yapılan ev işleri ve zamanın kısıtlı olması sebebiyle, işleri daha pratik hale getiren ev aletleri, kalabalık olmayan, az sayıda ve küçük boyutlu donatıların olduğu daha minimal mekanlar ortaya çıkmaya başlamaktadır. Ayrıca 2000'li yıllarda kullanıcının tercihi doğrultusunda evin bakımını da üstlenen servis

hizmetleri bulunan rezidans olarak adlandırılan konut tipleri ortaya çıkmakta, bu konutlarda farklı büyüklükte dairelere yer verilmektedir (Pulat Gökmen, 2011: 15). Toplumda tek başına yaşayan birey sayısının artması, çocuklu bekar ebeveynlerin olması, hâlâ geniş aile olarak yaşayanların olması, çok çocuklu olunması veya çocuk bakıcısı için fazla odaya gereksinim duyulması gibi nedenlerle yeni yapılan yapılarda tek başına yaşayan kişilere uygun stüdyo dairelerden, kalabalık ailelerin oturabileceği 4-5 odalı dairelere kadar konut plan ve tipi yelpazesi düşünülmektedir. Bu evlerde geleneksel evlerde görülen gömme dolap, çamaşır odası, ütü odası, hobi odası gibi özelleşmiş mekânlara da rastlanmakta, bu da deneyimlenen bazı eski alışkanlıkların şekillenen ihtiyaçlara göre mekanlara yeniden kazandırılması anlamına gelmektedir (Pulat Gökmen, 2011: 15).

2019 yılında Çin-Wuhan'da ortaya çıkan bir virüs ile birlikte 11 Mart 2020 tarihinde Covid 19 Pandemisi ilan edilmiş, bu doğrultuda, insanların hayatlarına yeni kavramlar, yeni tedbirler, yeni yaşam şekilleri girmiştir. Bu dönemin "Hijyen, maske, sosyal mesafe", "evde kal" gibi sloganları, insan yaşamını şekillendirmeye başlamış, pandemi ilan edilmesi sebebiyle de sadece insan ölçeğinde kalmayıp, şehir, ülke, dünya ölçeğine taşınmıştır. Bu süreçte bazı tedbir genelgeleri yayınlanmış; okul, iş yerleri değil, spor salonları, parklar, kuaförler, kafeler, restoranlar, marketler, alışveriş merkezleri vb. temel ihtiyaçları karşılayan birimler kapalı tutulmuş, çoğunlukla hafta sonları ve resmi tatillerde sokağa çıkma yasakları uygulanarak virüsün yayılması engellenmeye çalışılmıştır. Bütün bu sebeplerle insanlar evlerinde hem temel ihtiyaçlarını karşılamak hem de sıkılmadan vakit geçirmek için ev içerisinde birçok çözüm üretmiştir. Okullar Mart 2020 tarihinden itibaren kapatılmış, uzaktan, çevrimiçi yürütülmüş, Eylül 2020 tarihinde okullar açılmış, bir ay yüz yüze eğitim yapılmış ama vaka sayılarının artması sebebiyle tekrardan okullar kapatılarak Eylül 2021 tarihine kadar uzaktan, çevrimiçi devam etmiştir. Kamu ve özel iş yerlerinin birçoğu da okullarla benzer çalışma takvimi ve şekli gösterirken, bazıları ofislerini tamamen kapatmış ve uzaktan çalışma sistemini benimsemiştir.

Anlatılanlar doğrultusunda uzayan ve devam eden bu süreçte konut içerisinde okul, ofis, ev kavramları birbirine karışmakta, buna bağlı olarak çalışma mekanlarının ihtiyaç haline gelmesi ve önem kazanmasına rağmen, herkes evde kaldığından, kimse birbirine gidip gelmediğinden salonlar eskisi gibi yoğun kullanılmamaktadır. Mutfak masaları, salondaki yemek masaları çalışma mekanı olarak kurgulanmakta evde birden fazla çalışan ya da eğitim alan varsa yatak odaları bile çalışma amaçlı kullanılmaya başlanmakta, bir nevi geleneksel konutlardaki gibi çok işlevli mekanlara geçiş uygulanmaktadır. Ayrıca bazı hobilerin, spor aktivitesinin eve taşınması da mekânların kullanımını etkilemekte, şekillendirmektedir. Çocukların dışarı çıkamaması, sosyalleşmenin en aza indirgenmesi sebebiyle de bu dönemde çocuklar için de bazı aktiviteler ev içinde gerçekleşmekte ve bunlar için de mekanlar alanlar oluşturulmaktadır. Şekil 8'de pandemi sonrası ev mekanının içerdiği işlevler grafiksel olarak gösterilmektedir.

Şekil 8. Pandemi sonrası evin işlevleri (Turna & Usta, 2021: 121)

2021 yılında bu durum konutlara her ne kadar plansal olarak henüz yansımamış olsa da kullanıcılar ev içerisinde mekan değişiklikleri yaparak, çalışma, hobi alanları oluşturarak, bireysel çözümler ile bu ihtiyaçlara cevap aramaktadır. Bunun yanında bahçeli müstakil konutlar önem ve değer kazanmakta, bireysel ve izole yaşam için adımlar atılmaktadır.

Deneyimler, Bulgular ve Sonuç

Ev mekanını şekillendiren birçok faktör söz konusuysen bu çalışma kapsamında, sosyolojik faktörlerin etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca bu bağlamda ev mekanının; oluşumu, değişimi ve gelişimi; aynı anda iç mimar, akademisyen, kadın ve kullanıcı olan çalışmanın yazarlarının deneyimi ile de desteklenmektedir. Bu bulgu ve deneyimsel verilere dayanarak birtakım tespitlerden bahsedilmekte, örneklerle açıklanmaktadır. Bu tespitler evlilik, çocuk, ev ofisi, pandemi koşulları ve uzaktan çalışma şartlarına bağlı olarak ele alınmaktadır.

Birey kendi başına yaşıyorken, yemeğini hazır yemeği tercih edebilirken kadın ya da erkek evlilikten sonra evde bir yemek yeme düzeni oluşturmak isteyebilir. Bu durumda bekarken çok da fazla kullanılmayan mutfak ve yemek odası evlilikle beraber önem kazanmaktadır. Öte yandan bekarken belki de sadece uyuma eylemi için kullanılan ev, artık bir diğer kişinin de olması sebebiyle oturulacak, sohbet edilecek, film izlenecek yuva haline gelmektedir.

Ebeveyn olunduktan sonra evdeki herhangi bir boş oda veya çalışma odası, çocuk odası olarak düzenlenmekte, salon, mutfak yatak odası da dahil olmak üzere her şey bebek güvenliğine göre kurgulanmaktadır. Hatta komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin, çocukların sokakta oyun oynama durumunun ve güvenliğinin, 2000 yılı sonrasında, öncesi gibi olmaması sebebiyle evde oyun için boş bir oda yoksa bile salonda, çalışma odası veya antrede bir oyun alanı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Mekanlar gereksiz mobilyalardan arındırılmakta, çocuklara fiziksel olarak hareket edebilme imkânı sağlanmaktadır. Çünkü çocuğun oyun arkadaşı ebeveyni, oyun alanı da evi olmak zorunda kalmakta, özellikle 2019 Pandemisi bu durumu daha da belirgin hale getirmektedir. Ebeveynlerden her ikisinin de çalışması durumunda evde bir yardımcı kişinin olması hem ev işlerini hem de çocuk bakımını kolaylaştırmakta, ama mekânsal olarak bu yardımcı için de bir oda ihtiyacını doğurmaktadır.

2019 Pandemisi öncesinde, ofis dışında eve kalan işlerin yapılması veya birtakım

mesleki çalışmaların yapılması için arada sırada kullanılan çalışma odaları opsiyon olarak görülürken, pandemi ile birlikte tamamen evden çalışmaya geçilince zorunluluk halini almaktadır. Evden çalışan bireyler hem ev işini hem çocukların bakımını ve okul işlerini hem de kendi mesleki işlerini yürütürken, bazen mutfak, bazen salonu ve hatta bazen yatak odasını ofis olarak kullanmak zorunda kalmaktadır.

Bu şartlar göz önüne alındığında ev içerisinde bu işlevleri gerçekleştirecek yeterli oda veya metrekare olması durumunda sorun olmamakta ama yeterli oda yoksa mecburen mekanlar çok işlevli düşünülmektedir. Mutfakta veya salonda yemek masasının çalışma eylemini de gerçekleştirmesini sağlaması, böyle bir alan yoksa mekanın herhangi bir yerinde katlanabilir modüllerle işlevler gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Misafir yatak odasının olmaması durumunda, bakıcı veya yatılı misafir için gündüz oturulan odanın gece yatak odasına dönüşmesi söz konusu olmaktadır.

Anlatılanlara ek olarak farklı bir açıdan konuya bakılacak olursa; konut avcı toplumundan beri kadın mekanı olarak kabul edilmekte, her ne kadar kadın çalışmaya başlamış olsa da bu gerçeği değiştirmemektedir (Erdoğan Erkarlan, 2010: 187). Ekonomik şartlar kadının çalışmasını zorunlu hale getirmekte, evsel sorumlulukları aynı kalmakta hem profesyonel işlerini sürdürebilmek hem de ev işlerini aksatmamak için erkeklerden daha fazla evde çalışmak zorunda olmakta ve kadınların esnek çalışmayı seçme sebepleri ile erkeklerinki birbirinden farklı olmaktadır. Erkekler çalışmalarını esnek zamanda yaparak, hobi ve sosyal yaşamlarına zaman ayırmayı hedeflerken, kadınlar evle, çocukla daha fazla ilgilenebilmek için esnek çalışmayı seçmektedir. Bir zamanlar kadının üretkenliğini ortaya koyduğu mekan mutfak iken, çalışma alanı mutfak masasının bir köşesine ilâştirilmişken kadın evde yeni çalışma mekanlarına ihtiyaç duymaktadır (Erdoğan Erkarlan, 2010: 189-190).

Sonuç olarak genel anlamda kültür, din, toplumsal kabuller, ekonomik, coğrafik, sosyal şartlar gibi faktörler; insanları ve yaşam tarzlarını dolayısı ile kullanıcı oldukları mekanları etkilemektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile içerisindeki roller de bu faktörlere bağlı olarak değişmekte ve ailenin en temel mekanı olan ev mekanının kurgusunu da yönlendirmektedir. Ev mekanındaki değişimlerin bazıları dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmekte, kabul görmekte, toplumun geneline yayılmaktayken, bazıları ev mekanının kullanıcılarına göre uyumlanmaktadır. Bu kabuller, değişim veya uyumlanma eylemleri, her kullanıcının aile içi rollerine ve ihtiyaçlarına göre farklılık gösterebileceği gibi genel kabullerle ev mekanını şekillendirmektedir. Çalışma kapsamında ise özellikle cinsiyet, aile fertlerinin sayısı-yaşı (çocuklu-çocuksuz, geniş-çekirdek), çalışma şartları (evde-ofiste), kültür (mahremiyet), sosyal ilişkiler (komşuluk), korunma içgüdüğü, sağlık faktörleri üzerine odaklanarak yapılan literatür araştırması ve durum analizinin sonucunda; parametrelerin zaman içerisinde toplumsal rolleri değiştirdiği, en fazla zaman geçirilen ve en korunaklı hissedilmek istenen mekan olan konutu/ev mekanını çok net şekillendirdiği çıkarımına ulaşılmıştır. Ayrıca bu şekillenmenin her ne kadar tamamlandığı fikrine zaman zaman kapılınmış olursa da ev mekanı ilk günden itibaren tarihsel olarak dönem dönem değişikliğe uğradığı gibi, sürekli evrilen bir mekan olarak varlığını sürdürmüştür, sürdürmektedir ve insan var oldukça da sürdürmeye devam edecektir.

KAYNAKLAR

Akgül, Paşa Bey Konağı Sahibi Hakem. Erzurum Evi Örneği: Paşa Bey Konağı Nuriye Nida Çelebi Şeker. Mart 2021.

Çelebi Şeker, Nuriye Nida. «Erzurum Evleri Teknik Gezi Raporu.» Erzurum, Mart 2021.

Erdaş, Gülçin ve Emine Fulya Özmen. «Toplumsal Cinsiyet Kavramının Konut Mekân Organizasyonu ve Konut Reklamları Üzerine Etkisi.» Megaron 14.1 (2019): 11-28.

Erdoğdu Erkarıslan, Özlem. «Süper Kadın, Süper Ev.» Akpınar, Ayşen, Gönül Bakay ve Handan Dedehayı. Kadın ve Mekan: Tutsaklık mı? Sultanlık mı? İstanbul: Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş., 2010. 185-195.

Kumbasar, Sinem Bengü. Konut Gelişiminde Gelecek Vizyonları. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, 2008.

Mutdoğan, Selin. «Türkiye’de Çok Katlı Konut Oluşum Sürecinin İstanbul Örneği Üzerinden İncelenmesi.» Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi (2014): 1-27.

Pulat Gökmen, Gülçin. «Adana’ da Konut Kültürü ve Apartman.» Güney Mimarlık (2011): 12-16.

Sam, Neslihan ve Hasan Ertürk. «Konut Kalitesinin Mekansal Dağılımının İstatiksel Analizi.» Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 19.3 (2010): 299-308.

62 Turna, Emine Aylin ve Gülay Usta. «Covid-19 Pandemisi’nde Evin Değişimi ve Evde Çalışma Ortamları.» Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi 3.2 (2021): 115-128.

Yağcı, Yeşim. Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1998.

THE HOUSE ADAPTABLE TO THE FAMILY ROLES EVOLVING OVER TIME

From the day of existence of humanity; basic needs such as shelter, nutrition, reproduction, air and water remain the same, and the spaces necessary to meet these needs; social, economic, cultural, geographical etc. differs according to the conditions. Changes in family roles occur due to changes in social life and economic necessity, and “change/transformation/adaptation to the new” becomes a necessity in order to adapt to the flow of life and sometimes even survive. The diversity in these roles; women-men working at home or outside the home, one of the couples working at home and the other working outside, or while one of the parents is working, the other parent having predominantly responsibilities for the child etc these situations also reshape the “house” space. In an other saying; the time spent at home, which differs according to the distribution of duties and responsibilities, the roles and actions of the couples, affects the spaces both intentionally and unintentionally. Especially the increase in the duties and responsibilities undertaken by women outside the home; this results in spending less time cleaning and preparing meals, developing more practical solutions for housework, and thus getting rid of all unnecessary “things” (big house, excess furniture

and/or accessories). These purification activities and the fact that time is not spent at home as much as before has changed the size and functions of the space. For example, large kitchens and living rooms that are opened only when guests arrive have been replaced by spaces where hobbies can be realized. On the other hand, with the conditions brought by the COVID-19 pandemic that emerged in 2019, it has become inevitable for family members to carry out their work from home. For this reason, home working spaces have been needed more than before, and multi-purpose/optional spaces have become mandatory.

With the influence of the situations mentioned in the process, neighborhood relations have turned into a distant acquaintance, streets/parks where the children plays/freed have been moved to the house as the area to support these actions in the house and new safe/educational/entertaining spaces have been produced

Within the scope of the study, "house" is examined through examples within the framework of all these factors that enable the emergence of new spatialities. It is aimed to reveal how the changing roles and needs in the family affect the space, using the literature review and situation analysis methods, which are scientific research techniques.

Keywords: Family roles, Evolving spaces, House

Nuriye Nida ÇELEBİ ŞEKER1

1 Arş. Gör. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, nida.celebi@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3965-5744

Merve KARAOĞLU CAN2

2 Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, mervekaraoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4555-7537

ÇİZGİ FİLM VE ANİMASYON FİMLERİNDE TÜRK AİLE YAPISININ YANSIMALARININ İRDELENMESİ (RAFADAN TAYFA ÖRNEĞİ)

Betül Güzel1

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, betul.guzel035(at)gmail.com, ORCID: 0000-0002-0086-4576

Güzel, Betül. "Çizgi Film ve Animasyon Filmlerinde Türk Aile Yapısının Yansımalarının İrdelenmesi (Rafadan Tayfa Örneği)". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Hayat döngüsü içerisinde doğma, büyüme ve gelişme evresinde insanların birbiri ile kan bağı kurmasının yanı sıra manevi bir birlik içerisinde etkileşimde olmasına aile denir. Ailede bulunan her birey kendi karakter ve kişiliğine sahip olmasıyla beraber aile fertlerinden örnek edindiği kimlik ve beceriler ile toplumda birey olarak yerini alır. Bu nedenle ailedeki yaşantılar ve oluşan kültür, nesilden nesile aktarım sayesinde geleneklerin devamlılığının oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Yaşatılan bu ailevi değer ve kültür, her toplumun kendi çevresinde edinmiş oldukları örf, adet ve inanç gibi unsurlar sayesinde sürdürülmesine olanak sağlar. Kültürel değerler, aile kavramı ve onun yaşanması ile canlı tutulabilir. Bunu hedefleyen Türk toplumu kavimler boyunca ulus, örf, adet, geleneklerine bağlı olarak karakter gelişimi gibi değerlere ve aile yapısının korunmasına oldukça önem vermiştir. Türk aile yapısındaki kültürel bağlılığı yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarabilmek, aile bilincini aşılacak ve tanıtmak adına farklı sunum yöntemleri de kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de çizgi film ve animasyonlardır. Çizgi film ve animasyonlar, devinimli görsellerin canlandırılarak konuyu izleyiciye yansıtmasında oldukça etkili bir yöntemdir. Mesajın iletilmesinde yararlanan çizgi filmlerdeki aile kültürü, tematik olan eserler sayesinde, çocuklara yönelik öğretici ve akılda kalıcılık dikkate alınır. Çocuk yaşta olan bireylerin belleklerine aktarılan aile olgusu, çocuğun hayal gücünü tamamlayacak şekilde ele alınır. Bu sayede hazırlanmış olan Rafadan Tayfa vb. çizgi filmler, çocukların Türk kültürünü tanıması ve Türk aile olgusunun bütün özelliklerini fark edinmesi sağlanır. Tüm bu olgular ışığında, Rafadan Tayfa adlı çizgi film örneğinde Türk aile yapısının gerçek yaşamdan kesitler alınarak hikayeleştirilerek yansıtılmış olması, bireyin kendisini film ve içerisindeki karakterlerle özdeşleştirmesine yardımcı olur. Bu film örneğinde, çizgi filmi izleyen bireylerin, filmdeki ana karakterlerin diğer aile fertleriyle ilişkileri, değerler bağlamında öne çıkan samimiyet (dürüstlük), büyüklere gösterilen saygı, yardımlaşma, dayanışma, doğallık vb. unsurları hisseder. Öğrenme düzeyinin yüksek olduğu çocukluk

dönemi ile birlikte verilen bu değerler bireylerin bilinç altına yerleşmesine ve ileriki yaşamında bu değerleri tekrar etmesine yardımcı olur. Bu manada doğrudan aktarımı zor olan, algılanması ve içselleştirilmesi güç olan olgu ve kavramları, yaşantı biçimi haline getirebilmek için farklı yöntemlerden biri olan ve çocukların çok ilgisini çeken çizgi filmler ile aktarılması geleceğin kültür değerlerinin şekillenmesi, aile yapısının içeriğinin gerçek anlamda karşılık bulması adına önemli olacaktır. Dolayısı ile gerçek hikayelerle örüntülenmiş çizgi filmler, geçmiş aile değerlerinin yaşatılabilmesi için her düzeyine uygun biçimde kurgulanmalı ve tasarlanmalıdır. Karakter tasarımlarında yerel kodlara ve simalara özen gösterilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Kültür, Türk Ailesi, Çizgi Film, Rafadan Tayfa.

Giriş

Aile kavramı, birliğin benimsendiği toplum içerisinde yaşamlarını sürdürebilmek amacı ile ortaya çıkan süreç içerisinde değişikliklere maruz kalan ve toplum ile daima etkileşimde bulunan bir kurumdur (Doğan b, 2008:175). Aile kurumunu oluşturan bireylerden anne, baba ve çocuklar, sosyal topluluk içerisinde biyolojik anlamda bir çatı altında toplanır. Böylece toplum düzeninde kendisine bir kimlik belirleyen aile fertleri, hane içerisinde yaşamsal yapılarını birbirlerine enpoze ederler. Bu nedenle "bireyin kişilik ve benlik oluşturma sürecinde aile oldukça etkilidir (Baloğlu ve Bulut, 2015: 188)". Topluma karşı fikir, düşünce veya kişisel gelişimlerini bir tutum içerisinde sergileyen aile kurumu fertlerinden annenin ve babanın, çocuklarının toplumsal düzende güç kurabilmesini sağlayan önemli ana karakterlerdir. Bu nedenle yetişkin bireyler, çocukların büyürken nitelikli yetiştirme biçimleri ile topluma kazandırılan bir birey olmasını sağlamak amacıyla anne ve baba kimliği olarak vazifelerini yerine getirmelidir. Ardından ailede yetişen çocuk bireyler, ebeveynleri tarafından sergilenen tutum içerisinde kimliklerini oluşturmaya başlar ve toplum içinde yetişkin bir birey rolüne adapte olmaya çalışır. Bu sayede her aile, kendi yaşam biçimleriyle oluşturdukları niteliklerini yaşatırken, her toplumda da farklı aile modelleri ortaya çıkmasına olanak sağlar (Gökçe, 2011: 51). Türk toplumunda da aile kavramı, aynı yapı taşlarıyla meydana gelmektedir. Türk aile modelini oluşturan bireyler ise yetiştirme ve gelişme süreçlerinde yerel normları ele alarak birer kimlik oluştururlar. Bu nedenle Türk aile modeli, geleneksel yapılar adı altında örflerini, adetlerini, inançlarını ve kültürlerini daima yaşar ve küçük bireylere de öğretmekle yaşatmayı hedefler. Bu nedenle Türk aile örneği, kültürel değerlerine ve geleneksel görüşlere bağlı kalma özelliğine gerek duyarken ayrıca tarihsel olayların, yaşanmış eski kuşakların yaşam tarzlarının devamlılığını da korumayı hedefler. Böylece Türk toplumundaki her birey diğer coğrafyalarda olduğu gibi kültür mirasını çeşitli yöntemlerle tanır. Bu durumda sözlü kültürün örneklerinden; masal, efsane, destan gibi öğeler, kültür ve coğrafi bakış açılarını halka sunar (Doğan, 2016b: 2). Günümüzde de halen sözlü kültür örnekleriyle yaşatılan geleneksel ve göreneksel yapılar artık gelişmiş hayatın parçalarından ilham alınarak aile kavramına entegre edilir. Bu nedenle gelişmiş yaşam koşulları, teknolojik katılımlar ve küresel toplum anlayışı sunum biçimlerini değiştirmektedir. Böylece konunun yansıtılmasında çizgi film ve animasyonlar ön plana çıkmaktadır. Çünkü çizgi filmler günümüzde reklam, tanıtım, eğlence ve ticari gibi birçok amaçla kullanılmakla beraber eğitmek ve öğretmek için de bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizgi filmler, izleyici kitlesinin ilgisini çekmek adına çeşitli canlandırmalarla birçok farklı disiplinlerde

kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle çizgi film ve animasyonlar, sinema sektöründe veya televizyon kanallarında ticari amaç olarak seyirci karşına çıksa da zaman içerisinde üslubunu ve kimliğini değiştirmiştir (Kara, 2019: 8). Özellikle Türkiye’de hazırlanan çizgi film örneklerinde ticari amaçtan ziyade artık kültürel normları izleyici olan çocuk bireylere iletmek hedeflenmiştir. Böylece çocuklar, model edinmiş oldukları aile fertlerinin yanı sıra eğlendirici yönüyle, memnun olup çizgi film ve animasyonları da örnek alırlar. Çünkü güldürücü ve şakacı tavrı seçen çizgi film ve animasyon tasarımları, çocuk yaştaki fertlere hitap etmektedir. Çizgi filmi izleyen bireyler, çizgi filmlerde yer alan karakterlerin mesaj olarak iletmış oldukları tüm konuları veya kişilik özellikleri benimseyerek taklit edebilirler. Bu nedenle çocuk bireylerin eğlenirken öğrenmesine yardımcı olarak, Türkiye’de kültürel yapıyı miras edinmek adına birçok çeşitli çizgi film ve animasyonlar tasarlanmıştır. Bu çizgi film ve animasyonlara örnek olabilecek tasarımların başında yer alan “Rafadan Tayfa” çizgi filmi olmuştur. Bu gerekçeler ışığında da çalışmanın da önemini oluşturan Türk aile kültürü ele alınmıştır. Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için “Rafadan Tayfa” konu edinilirken sahnelerinde karşılaşmış olduğu kültürel değerler irdelenmiştir. Aile Yadigarı, Rafadan Taşımacılık, Sahur, Gurbetten Misafir, Evlere Servis, Bayram Mendilleri ve Bugün Bayram bölümlerinde Türk geleneğinin yansımalarını fazlasıyla görmek mümkündür. Bölümlerin geneline bakıldığında sahnelerde kurulan diyaloglarda, Türk halk ağzı kullanılırken Türk kültürünün önemli atasözleri ve deyimlerine de yer verilmiştir. Bunlarla beraber Türk kültürünün en önemli unsurlarından olan yemek geleneğine diyaloglarda belirtilirken ayrıca dini inançlarla bağdaştırılarak sofraya kültürüne de yer verilmiştir. Türk kültüründe sofraya adabının yerine ne kadar değinilmiş olsa da sofraya etrafındaki aile toplantılarının ne kadar önemli olduğu da görülmektedir.

66 Türk geleneğindeki dini bayramlar işlenirken komşu, akraba ve aile ziyaretlerine de yer verilmiştir. Bunlarla beraber çizgi film sahnelerinin geçtiği mahalleler ve evler 90’lı yılların yapısını oluştururken mahalle komşuluklarının ve arkadaşlıklarının birbirlerine ne kadar bağlı oldukları ve aile gibi kenetlendikleri görülmektedir. Ayrıca mahalle sakinleri, zor günlerinde daima birbirlerine yardım ettiği ve destek çıktığı söylenebilir. Böylece “Rafadan Tayfa” çizgi filmi oluşturulan Rafadan Tayfa üyeleri üzerinden işlenen sahnelerin genelinde, Türk kültüründen esintiler görülmektedir. Ancak aile kurumu olarak sahnelerde abi, kardeş ilişkisi mevcutken anne ve baba unsuru karakter olarak verilmemiştir. Fakat Rafadan Tayfa grubunu oluşturan üyelerinin davranışları, büyüklerine gösterdikleri saygı, hoşgörülü olma, yardımsever ve dürüst davranışlarıyla ailelerinden aldıkları terbiyeyi göstermektedir. Böylece anne, baba ve aile ilişkisi görünmese de mutlak olarak bu gibi değerlerle aile kavramı hissiyatı verilmiştir. Böylece “Rafadan Tayfa” çizgi filmi öğretici bir yaklaşımla, izleyici çocuk bireylerin kültürlerini tanıma ve davranış biçimlerinde nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine yardımcı olduğu söylenebilir.

Yöntem

Rafadan Tayfa adlı çizgi film tasarımının öğretici ve eğlendirici yönüyle kültürel zenginlikleri ile beraber Türk aile yapısına nasıl bir bakış açısı sağladığını irdelenmek adına bu çalışmada inceleme yöntemlerinden literatür taraması ve nitel araştırma olan döküman incelemeleri ile araştırmayı oluşturan; Aile Nedir?, Çizgi Film ve Animasyon Nedir?, Çizgi Film ve Animasyon Filmleri ve Kültür Aktarımındaki Rolü, Dünya’da Örnekler, Türkiye’den Örnekler, Rafadan Tayfa Çizgi Film Örneğinde Türk Kültürü ve Aile Yapısı başlıkları ile sonucun belirlenmesi hedeflenmiştir. İlgili başlıklar altında araştırmanın içerik bölümünü oluşturmak adına yazılı kaynak olarak kitap, tez, makale ile beraber elektronik

kaynak gibi ilgili verilerden yararlanılmıştır. Çizgi filmlerde yansıtılan Türk aile kültürü konusu, Rafadan Tayfa çizgi filminin Aile Yadigarı, Rafadan Taşımacılık, Evlere Servis, Sahur, Gurbetten Misafir, Bayram Mendilleri ve Bugün Bayram bölümleri ile sınırlandırılarak çalışmanın inceleme bölümü oluşturulmuştur.

Aile Nedir?

İnsanlığın yaşam döngüsünde, bireyin başka bireyler ile biraraya gelmesi halinde aile olgusu meydana gelmektedir. Toplumsal düzende aile; anne, baba ve çocuğun oluşturduğu en küçük çekirdek yapı olarak bilinir. Ailenin baş kahramanları olarak anne ve baba ile yaratılışın süre gelen bireyi olarak da çocuk veya çocuklar aileyi oluşturmaktadır. Aile iskeletinin oluşumunda anne ve baba unsuru, insanlığın başlangıcından beri doğurganlık ilkesi ile yeni bir bireyin yaratılışında daima rol alan ana karakterlerdir. Toplumsal bünyede sosyal bir varlık olarak adlandırılan aile birliği, insanın yaratılışından itibaren anne, baba ve çocuk gibi farklı şahısların ard arda aile soyunu devam ettirmesidir. Geçmişten günümüze kadar kişiler tarafından her çağda değişkenlik gösteren aile kurumunda dayanışma ve iş bölümü edinmede sorumluluk sahibi olma gibi unsurlar aile yapısının karakterini nitelendirir (Celkan, 1991: 1). Bu nedenle toplumun en eski ve en köklü kurumu olan aile, beraberlik içerisinde olan farklı karakterlerdeki bireylerin yaşam merkezi olarak adlandırılabilir. Aile kavramında kişilerin yanı sıra aile içerisinde bulunan bireylerin birbirlerine karşı olan güvenleri, sürekliliği olan içten ve iyi niyetli sahiplenici tavırlar, bireyler arasındaki güçlü bağ, paylaşımcı olma, samimiyet ve kişilerin birbirlerine karşı saygı üslubunun korunması gibi manevi amaçlar da aile kurumunun belkemiğini oluşturan diğer özellikler arasında yer alır (Aktan, 2020: 17). Bu nedenle ailede bulunan annenin, babanın ve çocuğun maddi ve manevi sorumlulukları değişkenlik göstermektedir. Aile fertleri arasında bulunan iş bölümünde anne, hanenin düzenini sağlarken baba unsuru ekonomik destek ile beraber her iki ana karakter, çocuklarına karşı olan sevgi paylaşımını da aksatmamalıdır. Çocuk bireylerin en büyük görevi ise anne ve baba hükmünde olan maddi ve manevi düzeni saygı ile karşılamasıdır. Böylece aile, bu hususları hanede bulunan ekonomik, toplumsal değerler ile beraber manevi bir birlikten ele alır. Bu nedenle maddi ve manevi toplumsal değerlerin sonucu itibariyle “saygı, sevgi, dayanışma, himaye ve ahlâki değerler de ailenin geleneksel dayanaklarını meydana getirir (Doğan, 2007a: 47).” Aile, maddi ve manevi değerleri ne kadar bünyesinde barındırsa da, ailede kültürel ve geleneksel özellikler de oldukça önemlidir. Çünkü bu tip değerler, ailenin topluma karşı sunmuş olduğu karakteri ve kişiliği belirler. Bu sayede ailenin kimliğini oluşturan kültürel ve geleneksel bakış açıları, toplumda bulunan her aile tarafından benimsenen örf, adet ve inançlarla farklı yorumlanır. Gelenek ve görenek gibi kültürel değerler farklı topluluklarda barınan ailevi yapıların şahsiyet kazanmasına yardımcı olur. Ailenin üstlendiği bu kimlikte, millete mahsus olan dini inançlar, önemli sayılan tarihi unsurlar, bireyin kökeni, milletin sahip olduğu ırk ve o ırkın edinmiş olduğu milletler arasındaki ortak yönler aile kültürünün oluşmasına yön verir (Celkan, 1991: 2). Böylece toplumun zaman içerisinde manipülasyona uğramasıyla sosyal ve kültürel değerlerin aile içerisinde nesilden nesile aktarımı sağlanarak yetişecek olan yeni kuşakların karakterlerinin biçim kazanmasına yardımcı olur (Eyce, yy: 224). Çünkü çocuk yaştaki bireyler, kişilik özelliklerinin oluşumu için ebeveynler tarafından sunulan kültürel, sosyal ve ahlaki niteliklerin davranışlarına yansıtılarak anne ve babayı model edinip taklit ederler. Bu sayede çocuklar, aile fertlerinin benimsemiş olduğu geleneksel yapıları dikkate alarak kendilerine miras edinirler (Baloğlu ve Bulut, 2015: 188). Bu mirasın en büyüğü ise ailenin edinmiş olduğu beşeri kültürün ırk yoluyla sahiplenilmesidir. Çünkü

her ırkın sahiplendiği bir geleneksel kökü mevcuttur. Aile soyunun devamlılığında mevcut olan ananevini en doğru şekilde ileten aile kültürüne örnek olacak ırk, Türk milletidir. Aile kavramı, "Türk toplumu için ise diğer kurumları etkileyen ve şekillendiren eksen kurum özelliği taşımaktadır (Zabun, 2009: 98)." Türk ırkında aile, geleneksel ve göreneksel nitelikleri barındırmasıyla beraber kentte ve kırsal kesimlerdeki yaşam tarzlarıyla oluşturulan çekirdek aile yapısını benimsediği görülmektedir. Türk aile kurumunda, aile fertlerinin ilişkileri incelendiğinde; geleneksel mirasın baskın olduğu, aile büyüklerine gösterilen saygı, annenin veya babanın hane içerisindeki sorumluluklar üzerinde hakim olma otoritesi, dürüstlük, sevgi anlayışı, yardımlaşma, paylaşımcı ve misafirperver olmakla beraber kültürel bağlara yatkınlık gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kültürel değerlere önem veren Türkiye, aile kurumunda geleneksel bakış açısını göz önünde bulundurarak modern aile yapısına geçmeyi amaç edinen "geçiş aile"si modeline sahiptir. (Bayer, 2013: 114).

Çizgi Film ve Animasyon Nedir?

Çizgi film ve animasyon kavramları, kukla film ve stop motion gibi birçok sözcüğü içerisine entegre eden ve tüm bu devinimleri bir bütün halinde ele alan canlandırma sanatı olarak adlandırılır. "Canlandırma, gerçekte devinimi olmayan nesne ya da görüntülerin devinimliymiş izlenimi verecek biçimde düzenlenmesi ve kaydedilmesi yoluyla elde edilen görüntülerin (Hünerli, 2000: 14-16)" senaryo kapsamında hareketlendirilmiş biçimde herhangi bir konuyu veya illüzyonu hikayeleştirir. Devinimin oluşturulduğu cansız ve durağan görüntülerle meydana gelen karelerin ardı ardına konumlandırılması ile hareket faaliyeti ortaya çıkar. Böylece her karede parçalanmış durağan sahnelerin resimleştirilip bir arada seyredilmesi ile hareket ilişkisi kurularak yeni bir görüntünün türetilip çizgi film veya animasyon (canlandırma) ürününe dönüşmesi sağlanır (Akengin ve Küçükusta, 2020: 1362).

Canlandırma sanatının oluşturulmasında "animasyon" ve çizgi canlandırma" olarak iki çeşit tasarım olgusu kullanılmaktadır. Çizgisel işlemler, tasarımsal görünümle beraber üslup anlayışının benzerliklerini barındıran animasyon ve çizgi canlandırma, belirli bir konu içerisinde görüntü karelerinin birleştirilmesi gibi aynı teknikle seyirciye sunulan hareketlendirilmiş çalışmalardır. Animasyon tasarımları, hikaye veya öykü gibi yazınsal türlere uygun olarak oluşturulan senaryoda anlatılan konuyu niteleyen ve anlaşılabilirliğine özen gösterilerek canlandırılmasını ifade etmektedir. İnsan zihninin ilginç olana merak duyması nedeniyle tasarım ürünlerinden hareketli ve interaktif olan çalışmalardan animasyon tasarımlarının birincil amacı, izleyiciyi sıkmadan eğlence ilkesine değer kılmaktır. Animasyon çalışmaları, iletici veya eğlendirici gibi unsurları değerlendirirken bu durumu farklı tekniklerle seyirciye sunar. Bunlardan birisi ekranda görünen nesnenin veya objenin kayma ve yer değiştirme işlemlerinin sağlanmasıyla hareket etkisini ortaya çıkaran nesne animasyonudur. (Karaşahinoğlu, 2013: 60). Bir diğeri olan kare animasyonu ise nesne animasyonundan farklı olarak kareler içerisinde resmedilmiş nesne veya objeyi, senaryonun öykü akışına uyacak biçimde görüntü karelerini sıralayarak devinim sağlar. Bu sayede kare animasyonları filmlerde oynatma şeklinde adlandırılır (İnaç, 2009: 15). Böylece çeşitlilik gösteren animasyon tasarımları farklı hareket teknikleriyle senaryoyu seyirciye aktarmaktadır. Animasyon tasarımlarının yanı sıra canlandırma olarak bilinen çizgi canlandırmalar ise senaryoya bağlı kalmış hikaye konusunun her karede farklı sahneleri işlenerek karikatüristler tarafından tek tek el ortamında çizilmesidir. 1930 yıllarında bu teknik, Walt Disney stüdyolarında kullanılmış ve böylece o dönemlerde çizgi

canlandırma sanatı ünlenerek sanat sektöründe diğer tasarımcılar tarafından ele alınan tasarım tekniği haline gelmiştir. El ile yapılan çalışmalarla beraber bilgisayar destekli ortamlarda da animasyon ve çizgi film çalışmaları hayata geçirilmektedir. Çalışma bilgisayar destekli canlandırma altında nitelendirildiğinde el yordamıyla çizilmiş sahnelerin bilgisayar ortamına aktarımı sağlanarak karelerin hareketlendirilmesi sağlanır. Son olarak ise bilgisayar teknolojisi yardımıyla sıfırdan herhangi bir karakter, nesne veya sahnenin üç boyutlu modellemesi yapılır. Ayrıca bilgisayar ortamında gerçekleştirilen canlandırmalarda, hikaye veya tasarım algısına uygun olarak kamera açıları, ışık veya aydınlatma unsurları, perspektif, renk, doku ve leke ilkelerini bir arada barındıran canlandırmalar gerçekleştirilir (Güdükbay ve Çetin, yy: 1). Böylece temel tasarım ilkelerinin de göz önünde bulundurulmasıyla animasyon ve çizgi film tasarımlarında çizimi yapılan sahneler gerçekçi bir görünüme kavuşur. Bu sayede hareketlendirilmiş görüntülerin gerçekçi tavrı izleyici ile iletişime geçmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü çizgi film ve animasyonlarda öğretici konu bilgisi gerçekçi yaklaşımla aktarılırken şakacı ve güldürücü bir amaçla zihinde düşündürücü izlenim yaratmak hedeflenmiştir. Bu sayede çizgi filmi izleyen çocuk birey üzerinde olumlu ve şirin bir etki oluşturarak öğrenme arzusunu pekiştirir. Bu nedenle çizgi film ve animasyonlar konu veya hikaye aktarımında eğlence arzusunu tercih ederken eğitici yönünü de arz etmektedir (Güler, 1989: 168-169). Eğitici yönüyle eğitimde öğrenim yöntemlerinin tabularını yıkan çizgi film ve animasyonlar iki boyutlu ve üç boyutlu dijital tekniklerle tıp, bilim, ticari ve ekonomi gibi çeşitli sektörlerin yanı sıra sanal ortam ve sosyal medya mecrasında video veya reklam gibi her türlü yayının kapsamı altına girmesiyle beraber özellikle sinema ve televizyon alanının göz ardı edilemeyen unsurları arasında yerini almıştır (Çolak, 2019: 25).

Çizgi Film ve Animasyon Filmleri ve Kültür Aktarımındaki Rolü

Kültür, her toplumun geçmişten günümüze kadar yaşanmışlıkları ile bağlantılı olarak biriktirmiş oldukları geleneksel normları, düşünsel eğilimleri, sanatsal çizgileri, inanç, örf ve adetleri, ırk yapısı ve ahlak kanunları içerisine alan bütünsel bir olgu anlamına gelmektedir. Kültür kavramı, tüm bunlarla beraber topluluğun edinmiş olduğu kayda değer bütün öğeleri topluma doğru biçimde aktarmalıdır. Bu nedenle her toplulukta yer alan ufak nüanslar bile o kültürün tanıtılmasına yardımcı olur. Örneğin, ırka ait olan yemek alışkanlıkları, dinlenen müzik, giyim tarzı, inanç farklılıkları, gerçekleştirilen sanat eserlerindeki etkiler gibi kültürel unsurlar bu öğelerle yaşatılmaya çalışılır. Böylece kabullenen birlik özü sayesinde maddi ve manevi değerler anlam kazanır (Gülmez, 2014: 3).

Tarihsel değişimlerin izlerini taşıyan kültür kavramı, özgürlük ve determinizme, eylemlilik ile kimlik farklılıklarına yol açmasından dolayı temelde felsefik bir anlayış temasının merceği halini alır (Eagleton, 2000: 11). Tüm bu öğretiler, toplumu oluşturan birlik içerisinde insanların birbirleri ile iletişimde olmasıyla meydana gelir. Gruplaşan düşünce ve görüşlerin bir arada yorumlanması ile paylaşım sağlanarak kültürün nesilden nesile aktarımı sağlanır. Bu sayede farklı uluslardaki kültürlerin yaşam döngüsü içerisinde devamlılığı korunmaya çalışılır ve en önemlisi olan değer algısına özen gösterilir. Kültürel görecelerin, gelecek varyasyonlara aktarımı da paylaşılan alışkanlıklar, edinilmiş olan değer tutumu, sosyalleşmiş köy, sınıf, aile, sosyal mecralar ve radyo, tv gibi iletişim ortamlarında gerçekleşir (Güvenç, 1979: 104). Bu sayede yetişecek olan yeni nesil bireylerin zihinlerinde kültür öğretisi, grup birliği ve dayanışmanın gücü ile sağlanır.

Çocuk bireyler, üst kademedeki bilinçli ortamları kendilerine model edinerek hayatlarına yeni anlamlar yükler. Bu küresel ortamlarda etkili iletişim araçlarından televizyon ürününün

amacı da izleyicilerin zihinlerine mesaj ileterek konu hakkında farkındalık sağlamaktır. Bu nedenle çocuk bireylerin televizyon programlarından çizgi film alanına ilgi duyması çocuklar için birincil eylem haline gelmiştir (Stevie Hossler, 2004). Çünkü çizgi film ve animasyonlar, aktarmak istediği bir mesajı izleyiciye sunarken eğlence algısını ön planda tutar. Bu sayede çocuklar çizgi film ve animasyon çalışmalarına daha çok eğilim göstererek yetişme evresinde öğrenip, hayal dünyasındaki yaratıcılıklarını geliştirerek, buradan kazandıkları birikimleri hayatlarına entegre ederler. Bu sayede birçok konuyu kolaylıkla işleyen çizgi film ve animasyon çalışmaları, değer tutumu içerisinde ulusların kendi görünümünden etkilenerek izleyici karşısına çıkarılır. Her çizgi film ve animasyon çalışmasında bulunan tasarımsal görünüm ve sözel iletişim yöntemlerinin ulusa, yöreye, yerel kültüre ait izleri taşımasına önem verilir. Çünkü çizgi filmi izleyen çocuk bireylerin ekranda görmüş oldukları olguları taklit ederek yaşam biçimlerinin yerel kültüre ayak uydurup, millet değerleri hakkında bilinçli olmasına yardımcı olunur. Hem propaganda, hem de yeni nesillerin yerel kültüre ait değerleri önemsemi açısından çizgi film ve animasyonların oldukça verimli bir kültürel aktarım ürünü olduğu söylenebilir (Eşitti, 2016: 133). Çizgi film ve animasyonlar, kültürel değerlerin görsel anlatımlarla işlenmesinden dolayı üstün bir kültürel yetkiye sahiptir ve böylece aile kavramı, bilgilendirici gruplaşmalar veya okul gibi somut olan kamusal ortamlardan daha etkileyici sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca çizgi film ve animasyon dünyası, tasarlanmış olduğu bu görsel anlatımlarla çağdaşlaşmış kitlelerin kültürel devinimini evrensel bir görünüme kavuştururken yöresel anlayışı da göz önünde bulundurur (Cholodenko, 2008: 1). Böylece çizgi film ve animasyon çalışmaları, kültürel yapıyı yansıtırken çağdaş bir anlatım hedefleyerek geleneksel olan tasarımları, dönemin teknolojik imkanlarından faydalanarak tasarlarlar. Örneğin; Mulan, Aladdin, Pocohontas gibi animasyon filmlerinde görülen farklı ülkelerin benimsemiş oldukları kültürlerin folklorik gibi temaları çizgi filmlerin iskeletini oluşturmuştur (Alicenap, 2015: 17-18). Bir diğer yöntem olarak ise geleneksel olan tasarımları tasarımcının kendi düşünceleri ve hayal gücüyle yorumlayarak farklı metinlerin birbiri ile bağlantı kurmasıdır. Bu yöntem örneği olarak Japon animeleri gösterilebilir. Hayao Miyazaki'nin çalışması olan Rüzgârlı Vadi'nin karakteri Nausicaa, Yunan mitolojisinde Homeros'un Odysseus'unu iyileştiren Nausicaa ile bağlantılı bir temayı yansıtmaktadır. Ancak Miyazaki, çizgi filmde Homeros'un destanlarından esinlenerek Nausicaa karakterini mücadele amacı güden kahramana dönüştürerek kendi oluşturduğu epopeyi kültürel değerlerin yeniden yorumlandığı çizgi film senaryosunu oluşturmuştur. Bu sayede tasarımcılar esinlenmiş oldukları destanlar, hikayeler ve öyküleri kültürel değerler esasında işleyerek gelecek nesillerin kendi köklerini ve atalarını tanımalarına yardımcı olurken geçmiş ile gelecek arasında ilişki kurarak kültürel akışın güncellemesine olanak sağlarlar (Turkaya ve Güney, 2016: 9). Çolak (2019) ise bu tür çizgi filmlerdeki kültürel mirasın paylaşılmasında kültürün işlevsel özellikleri; öğreticilik, doğruyu göstermek, eğlendirmek, eğlendirirken eğitmek ve toplumsal paylaşım olanağı sunmak olarak sınıflandırmıştır (Çolak, 2019: 57). Bu sayede çocuk birey çizgi filmi izlediği zaman içerisinde, eğlenirken öğrenme yetisini irdeleyerek doğru olanın farkına varır ve zihninde biriktirmiş olduğu bilgiyi hayal gücünde biçimlendirerek topluma karşı sergileyebilir.

Dünya'dan Örnekler

Avrupa'nın kültürel yapısının oluşumu siyasal olaylarla ilişki olmasının yanı sıra dini inançlar, felsefi akımlar, yaşamsal döngüler ve sanatsal üretimlerin oluşumu ile ilgilidir. Avrupa kimliğinin meydana gelmesinde farklı düşünceler nedeniyle kültürel mirasın

çeşitliliğini barından ortak kültürün bezenmiş tavrı olduğu söylenebilir (Uğur ve Özsoy, 2020: 107-108). Böylece Batı ve Avrupa kültürünün farklı düşünceler ile yorumlanmasıyla kültürün ortak menfaatini korumak adına kültürel mirası, Avrupa'lı düşünceler için nitelikli bir şekilde sunmak oldukça önemlidir. Dini inançların mümkün olduğu Batı veya Avrupa kültürünün din adamları sayesinde korunması, ünlü felsefi düşünürleri, Avrupa'lı düşünceleri geliştirmesi gibi Batı ve Avrupa kültürünü yansıtan sanatsal üretimler de sanatçılar tarafından işlenmektedir. Bu nedenle sanatçılar, kültürel metotları sanatsal çalışmalarla sürdürmektedir. Bu sayede kültürel mirasın izleyiciye en güzel şekilde pazarlayan sanatsal ürün olarak canlandırma çalışmaları oldukça başarılıdır. Çünkü canlandırma sanatında hareketlilik, tasarımsal açıdan sunum içeriğinin kolay olması, diyogların rahatlıkla işlenmesi sayesinde kültürel aktarım kolaylıkla sağlanabilir. Walt Disney'de bu canlandırma sanatına ilgi duyarak kültürel kodları kolaylı işleyebileceği çizgi filmler tasarlamıştır. 1923'de Kanvas City'den Hollywood'a gelerek ilk canlandırma stüdyosu kuran Disney, ilk olarak Alice in Cartoonland (Alice Harikalar Diyarında) çalışmasının dizisini çekmiş ve bu çalışması oldukça ses getirmiştir. Zaman içerisinde profesyonelleşen Walt Disney, kendi gibi bu alanda oldukça önemli işlere imza atan Ub Iwerks ile halkın kahramanı olan sevimli bir küçük farenin ana karakter olduğu ve ilk yıllarda "Mortimer" adıyla tanınan çizgi filmi tasarlamışlardır. Seyirci karşısına çıktığı dönemlerde Amerika'lı toplumunun betimleyicisi olan ve Batı kültürünün bütün normlarını işleyen sevimli bir karakter haline gelen farenin yaşamını konu edinen bu çizgi film ardından bütün dünyanın tanıdığı Mickey Mouse'a dönüşmüştür. Disney, Batı kültürünü tam manasıyla işlemiş olduğu çizgi filmlerine Donald Duck çalışmasını da eklemiştir. Donald Duck çizgi filminin ana karakteri olan ördek ise iyimserliği, hoşgörü ve duygusal değişiklikleriyle karşımıza çıkan sıradan Amerikan insanını simgelemiş ve toplumun yapısına ayak uyduran konuşmalar ve hareketlendirmeler sergileyerek Batı kültürünün yansımalarına yardımcı olmuştur (Hünerli, 2000: 23-24-26). 1960 yılında gösterime giren Toei Animation'ın ilk filmi "Alakazam the Great" ise Disney'in dünyaca tanınan ve en uzun metrajlı çizgi filmlerinden "Pamuk Prenses" ve "Yedi Cüceler" gibi Çin edebiyatının dört büyük romanı olarak kabul edilen, "Batiya Yolculuk" romanından türemiştir. Aslında çok farklı bir kültürden gelen bu çalışmanın tasarımı ve üslubu Disney'in çizgi filmlerini andırmaktadır. 1963 yılında hayata geçirilen Osamu Tezuka'nın imzasını taşıyan "Tetsuwan Astro Boy" televizyon dizisi ise Japonya'nın yapmış olduğu anime niteliğindeki çizim tarzıyla dünya çizgi film alanında büyük bir yankı uyandırmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle çizgi film sanatı için artık "anime" vazgeçilmez bir tasarım anlayışı içerisine girmiştir. Yapmış olduğu anime tarzı çalışmalarıyla Japon sanatına büyük katkıları olan Tezuka ise Japonya'nın Walt Disney'i olarak ünlenmiştir (Kaba, 2014: 170). Tüm bu çizgi film çalışmaları sayesinde kültürel arası normların birbiri ile bütünleşmesi ve güçlenmesi sağlanmıştır. Çünkü çizgi filmler, genellikle çocuk bireylerin gelişim evrelerine kadar onlarla beraber olurken yetişkinlik süreçlerinde onlara belli kazanımlar sağlamasıyla farklı kültürlerin aslında birer evrensel miras olduklarının farkına varılmasına ve farklı toplumların yeni kültürlerle tanışmasına yardımcı olur. Bu durumun gelişmesine katkı sağlayan örneklerden birisi de Japon manga tarzı çalışmalarıdır (Türker, 2011: 232). 1970'li yıllara ait Japon çizim üslubunun "Anime" tarzı olarak bilinen canlandırma filmlerinde yer alan "manga" biçimindeki çizgi film karakterleri günümüze kadar ulaşmış olup halen popülerliğini korumaktadır. Japonya böylece bu çizim üslubunu kullanarak Batı ve Avrupa kültürünün türetmiş olduğu "Heidi, Şeker kız gibi çizgi filmleri manga tarzına uyarlayarak tekrardan Batı kültürüne satmıştır. Ancak Japonlar bu çalışmaları çizerek kendi geleneksel yapılarını kültürel ve mitolojik kavramlarını çizgi filme manipüle ederek kendi kültürlerini

de Batı'lı ve Avrupa'lı topluma tanıtmışlardır. Önceki yıllardan izler taşıyan bu çalışmalar Japon çizgi film gelişimine büyük katkıda örnek olmuştur. Bu önemli çalışmalar ışığında sonraki yıllarda yeni çizgi filmlerin oluşumunda Pinocchio, Cinderella, Mulan, Aladdin, The Hunch back of Notre Dame, Gake No Ue No Ponyo, The Princess and The Frog, The Secret of Kells, Rise of the Guardians gibi günümüzde halen popülerliğini kaybetmemiş bu çizgi filmler, farklı bölgelerin edinmiş olduğu tüm farklı değerleri, geleneksel anlayışlarını, inançlarını, edebiyatlarını, örf ve adetlerini konu edinen hikayeleri tasarlamışlardır (Kaba, 2014: 169).

Türkiye'den Örnekler

Hayata gözlerini açan insan, medeniyetin, milletin, ulusun ve ailenin içerisinde doğar ve büyür. Ancak insanın gelişen kişilik ve karakter yapısını, bulunmuş olduğu coğrafya veya ırk, millet, örf ve adet gibi değerlere önem veren ailenin yetiştirme tarzı belirler. Böylece gelenek ve göreneklerin yapısı altında insan, gözetmiş olduğu değerleri ve inançları koruyarak kültürüne sahip çıkar (Aydın, 2016: 27). Ancak tüm bunların dışında insan, belirli grup alanları, sosyal ortamlar, iletişimin göz önünde bulundurulduğu teknolojik araçlar gibi dış etkenlerden etkilenerek kültürel değerleri tanır. Kültürel değerlerin önemsendiği günümüzde geleneksel konuların iletişim kurularak insanların bilinçlendirilmesi sağlanır. Birey ile iletişim kuran araçlardan televizyon, ülkemizdeki toplum tarafından önemli derecede kullanılması nedeniyle kültürel değerlerin çeşitli programlarla izleyiciye sunulması amaçlanır. Bu programlardan çizgi film ve animasyonun insan üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Çünkü çizgi filmler, görüntüsel tasarımların metinsel yazılarla desteklendiği çalışmalar olarak karşımıza çıkar. Böylece zihinde bilginin kalıcılığı, mesajın eğlendirici bir üslup ile iletilmesi hedeflenir.

Ülkemizde hazırlanan çizgi filmlerin geneline bakıldığında, çoğunun Türk kültürünün değerlerine yönelik etkilere yer verdiği görülmektedir. Bunun sebebi ise çocuk bireylerin izlemekten keyif duyduğu çizgi filmler sayesinde Türk kültürünü tanımasına yardımcı olduğu söylenebilir. Örnek (1979)'in "Geleneksel Kültürümüzde Çocuk" adlı çalışmasında, çocuk bireyin doğumundan yetişkinlik evresine kadar olan bütün geleneksel değerlerle büyütülmesi örf adetlere yönelik yaklaşımlarla topluma kazandırılan kültür anlamında bilinçli bireyler halini nasıl alır onu açığa çıkarmıştır. Sünnet, çocuğa verilecek olan adın adetler ve inançlara göre belirlenmesi, adetlere göre asker uğurlaması, düğünler, yaş günü, milli ve manevi bayramlar gibi (Örnek, 1979) Türkler için önemli olan geleneksel yapıların Türk çizgi filmler aracılığıyla çocuk bireye öğretici ve eğitici yönüyle gösterilerek çocuğun ihtiyaç duyduğu kültür mirasını bu yolla edinmesi desteklenir. Bu nedenle Türk çizgi film çalışmalarında sanatçılar yapmış olduğu ilk denemelerinde Türk kültürünün ün salmış önemli karakterleri üzerinden kültürel mirası konu edinmişlerdir. Bu gerekçe ile "Evvel zaman içinde; Nasrettin Hoca ve Gülderen Sultan", "Zeybek Dansı", "Az Gittik Uz Gittik" "Deli Dum-rul", "Hacivat ve Karagöz Uzayda", "Dede Korkut" ve "Nasrettin Hoca" gibi çizgi filmler Türk kültüründen izler taşıyan çalışmalar olarak örnek verilebilir. 1968 yılında Tekin Aral, Oğuz Aral ve Ferruh Doğan gibi sanatçılar ise "Koca Yusuf" adlı çizgi filmi hazırlamışlardır. "Koca Yusuf" çizgi filminde Türk tarihinin ilk güreşçisi olan Koca Yusuf'un hayatı konu edinilmiştir. Türk tarihinin sembolü olarak ün kazanmış Koca Yusuf'un karakter yapısında Türk milletine verdiği değer ön plana çıkarılmıştır. Çizgi filmin ana teması ise müsabakalara giden Koca Yusuf'un ABD'deki yarışma sonrası yaşadığı gemi kazası nedeniyle hayatını kaybetmesi konu edinilmiştir. "Koca Yusuf" çizgi filmi konu ve karakter yapısı olarak giyiniş tarzı, bırakmış olduğu bıyık, Türk güreşçilerinin güçlü

ve iri olan vücut yapısı ile beraber Türk kültürünü yansıtan bir çalışma olmuştur (Alicenap, 2015: 13-14). Ayrıca 1960'lı yıllarda Türk çizgi filmin öncülerinden Orhan Büyükdoğan'ın "İzocam" adıyla yapmış olduğu çalışma sayesinde Türk çizgi filmi 2000'li yıllarda bile reklam kuşağının önemli çalışmaları arasında bulunmuş ve Büyükdoğan'ın Kültür Bakanlığı adına yapmış olduğu "Dede Korkut, Bamsi Beyrek, Hızır" gibi filmlerde Türk kültürünü en iyi yorumlayan çizgi filmler olarak bilinir. Oğuz türklerinin destansı hikayeleri olan "Dede Korkut" çalışmasıyla birlikte "Bamsi Beyrek" Türk kahramanlığına değinmiş ve eski Türk kültüründen etkilere yer verirken, "Hızır" adlı çizgi filmiyle de Türk'lerin benimsediği geleneksel dini inancını izleyiciye aşlamıştır (Türker, 2011: 236). Türk kültürünün geleneksel anlarını yansıtan ve geçmişi eskilere dayanan bir diğer çizgi film ise "Keloğlan Masalları"dır. Keloğlan, çizgi filmi ana karakterin Keloğlan olduğu ve çizgi filmde bu karakterin yaşadığı olaylar konu edinilir. Çizgi filmde Keloğlan'ın giyiniş tarzı, konuşmalar, işlenen Anadolu köy hayatı, geleneksel müzik desteklemesi ve diğer tiplerde Anadolu yaşam tarzından etkiler yer alır. 2008 yılında Animax tarafından beri üretilen Keloğlan çizgi filminde, ana karakter Keloğlan, saf ve sakar olmasının yanı sıra zeki, adaletli, iyilik ve yardımsever olarak kötü karakterlere karşı duran halk kahramanıdır. Masal tadında bir anlatıma sahip olan Keloğlan çizgi filminde, Türk kültürünün yaşam tarzını betimlerken diyaloglarda da Türk atasözleri ve deyimlere oldukça yer verilmiştir. Eğlenceli ve komik bir karakter olan Keloğlan, cadılar, devler ve çeşitli efsanelerle çocukların ilgi gösterdiği bu çizgi film, Türk kültürünün değerlerini izleyiciye geleneksel temalarla aktardığı için Balkanlar, Azerbaycan ve Kerkük yöresinde de bilinmektedir (Demir, 2019: 33-34). Türk çizgi filmlerde Türk halk kültürünün yaşam tarzından esinlenerek yapılmasının yanı sıra bazı çizgi filmlerde Türk milletinin tarihi zaferlerini de unutmamak ve Türklük için önemli olan bu tarihi kazanımları yaşatmak adına farklı çalışmalar da fazlasıyla yapılmıştır. Bunlardan birisi de Düşler Evi Çizgi film Stüdyosunun hazırlamış olduğu "Çanakkale Geçilmez" adlı çizgi filmi örnek gösterilebilir. Çizgi filmde 18 Mart 1915'de gerçekleşen Çanakkale savaşını konu edinen bir tema işlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Türk askerlerimizin birlik ve beraberlik içerisinde Türk topraklarını düşmanlardan korumak ve kurtarmak anlatılmıştır. Dualar ile gidilen bu savaşta Türk askeri, cesareti ve vatana olan sevgisi ile galip gelse de birçok şehit verilmiştir. Tüm bu değerlerin aktarıldığı çizgi filmde ayrıca asker kıyafetleri, Türk bayrağı, giyim tarzı ve kafaya takılan fes gibi detaylar Türk kültüründen etkileri yansıtmaktadır. Böylece zaferle dönülen Çanakkale Savaşı'nın çizgi filme uyarlanması ise oldukça faydalı bir çalışma olmuştur. Çünkü çocuk bireylerin küçük yaşta bu çizgi film izlemesi neticesinde vatan sevgisini, Türk bayrağının ve ülke topraklarının önemini ve bu değerlere sahip çıkarak milli varlık duygusunu pekiştirmek gibi konuları aşlamak hedeflenmiştir. Bu tür çizgi filmlerin Türk milliyetçiliği mesajını topluma iletmekle beraber Türk toplumunun en çok saygı gösterdiği bir diğer değer olan dini inançları sürdürmektir. Çizgi filmlere konu edinilen dini inançlara örnek olarak 1990'lı yıllarda üretilen "Küçük Mücahit", "Bosna Alevler İçinde" gibi yapımlar gösterilebilir (Uçan, 2018: 1136). Bu sayede Türklerin üretmiş oldukları birçok çizgi film, Türk Anadolu kültürü, geleneksel öğelerle desteklenerek işlenen dini inançlar, günümüz dönemine uygun biçimde destanların yer alması ile beraber Türk tarihinin milli zaferleri, vatan ve millet duygusunun resmedildiği görülmektedir. Bu sayede çocuk bireyler, çizgi filmleri izlerken ülkemizin ve kültürümüzün önemli unsurlarını zihinlerine kodlayarak yaşamlarında etkilerine yer verir.

Rafadan Tayfa Çizgi Film Örneğinde Türk Kültürü ve Aile Yapısı

Türk yapımı animasyon dalında kültür aktarımı açısından önemli çalışmalardan olan

Rafadan Tayfa, Ankara'da bulunan ISF Studios şirketi tarafından hazırlanmış olup ilk bölümüyle 1 Aralık 2014 yılında TRT Çocuk kanalında yayınlamasıyla hayatımıza girmiştir. Rafadan Tayfa'nın yapımcılığını ve yönetmenliğini İsmail Fidan üstlenirken, filmin prodüksiyon tasarımı Ozan Cavit, karakter tasarımı Celal Koç, 2 boyut karakter tasarımı Ömer Ayar, karakter modellemesi Mustafa Abacı, görsel efektleri Kubilay Kafkaslı ve Ömer Ayar'a ait olup, son olarak müziksel yapımları da Tarık Ergün hazırlamıştır (tr.wikipedia.org). Tasarımsal açıdan birçok işlemenden geçen Rafadan Tayfa'nın görsel efektleri ve karakterler büyük bir titizlikle hazırlanarak çalışmaya oldukça özen gösterilmiştir. Her aşaması büyük bir gayretle hazırlanan Rafadan Tayfa'nın dizi gibi animasyon olarak sinema filmi de mevcuttur. Tüm bu yapımların ana temasında ise başrol olan karakterlerin oluşturmuş olduğu arkadaş grubu içerisinde yaşadıkları mecaraları anlatmaktadır. Rafadan Tayfa grubunun başından geçen olayların ders çıkarıcı bir anlatım tarzı olan bu çizgi filmde, 90'lı yıllardaki İstanbul'un Anadolu Yakasında bulunan bir mahallede yaşayan komşu ve Rafadan Tayfa grubunu oluşturan çocukların günlük hayatlarını komik bir anlatımla konu edinir.

Resim 1. Rafadan Tayfa çizgi film karakterleri

90'lı yıllardan kalmış mahalle aralarındaki samimi ve sıcaklık içerisindeki komşuluk kavramının aile ilişkilerine dönüştüğü işlenmiştir. Böylece kültürel mirasa önem verilerek birçok geleneksel Türk insan ilişkileri betimlenmiştir. Bunun yanı sıra Rafadan Tayfa'nın Türk kültürünün inanç açısından önemli bir parçası olan Ramazan ayında anlatıldığı ve Ramazan aylarına özel olarak yayınlanan "Ramazan Tayfa" adında serisi de bulunmaktadır. Bu sayede kültür inaçlarımıza sahip çıkan, Türk kültürünün özel günlerinin ailemiz ve kültürümüz için ne kadar önemli olduğunu çocuk bireylere aşılarmaya çalışmıştır. Beşeri kültür sunumunda önemli katkıları olan Rafadan Tayfa ayrıca, "Trafik Tayfa" ve "Dijital Tayfa" olmak üzere iki serisi daha bulunur. Bu sayede bilgilendirici ve öğretici çizgi film olması açısından da oldukça fayda sağlamaktadır. Ayrıca 26 Ekim 2018 tarihinde seyirciyle buluşan "Rafadan Tayfa: Dehliz Macerası" animasyon filmi ile yapım, yoğun bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Seyircilerden almış olduğu güzel tepkilerden sonra yoğun istek üzerine ikinci animasyon filmi olan "Rafadan Tayfa: Göbeklitepe" çekilmiştir. Yine büyük bir ilgi gören bu animasyon filminde Şanlıurfa'da bulunan ülkemiz tarihinin yansıtılmasında en önemli yerlerden Göbeklitepe'nin kültürel yapısına değinilmiştir. Çizgi filmde, Rafadan Tayfa grubunu oluşturan çocuklardan Hayri, Kamil, Mert ve Akın mahalledeki olayların geleneksel yapılar doğrultusunda çocuk bireylere eğlenceli dakikalar yaşatır. Türk kültürünün zenginliklerinden ne varsa hemen hemen her şeyi doğru şekilde yansıtan bu karakterler, izleyici bireylere adeta örnek olacak model halini

almışlardır.

Kültürel değerleri daima ön plan tutan Rafadan Tayfa serilerinin her bölümünde, Türk geleneğine uygun unsurlara yer verilmiştir. Hikayenin geçtiği mekanlar Türk mahallelerini yansıtan cinsten olup evlerde Türk mimarisine uygun 90'lı yıllarına ait olan müstakil teraslı şekilde resmedilmiştir. Bu sayede sahnelerin çoğu da belirli mahallelerde, Akın ve Mert kardeşlerin evlerinin teraslarında geçmektedir. Bu mekanların dışında İstanbul manzarasından da birkaç kesit yer almaktadır. Mimari kültürle zengin bir tasarım hazırlanan Rafadan Tayfa'da ön plana çıkan bir diğer kültürel miras ise geleneksel Türk yemeklerinden bahsedilmesidir. Çizgi filmde ana karakterlerden Hayri'nin açlık ile savaşı da konu edinilmiştir. Sürekli yemeye istekli, obur bir çocuğu canlandıran Hayri, Türk yemeklerine oldukça düşkünlüğü ile bilinmektedir. Bu sayede Türk kültürünün tescillenmiş lezzetlerinden tas kebabi, lahmacun, börek, karnıyarık, zeytinyağlı yaprak, baklava ve bunun gibi daha birçok yemek çizgi film sahnelerinde hatırlatılmıştır. Ayrıca çizgi filmin adı olarak sinema filmi çektikleri sırada Hayri'nin "Kafadan Tayfa" yerine açıklıktan "Rafadan Tayfa" demesiyle akılda kalıcı bir isim olduğu düşünülerek grubun ismine bu adı vermişlerdir. Çizgi filmin isminin yanı sıra tüm karakterlerin isimleri de Türk kültürünün örnekleri olacak adlandırmalar kullanılarak isimlendirilmiştir. Örneğin; Hayri, Akın, Mert, Kamil, Hale, Sevim, Rüstem Abi, Basri amca, Kazım amca, Sadettin usta ve Fatma nine gibi isimler Türk kültüründe sıklıkla kullanılan isimler olarak bilinir. Rafadan Tayfa'nın karakter tasarımların da yine Türk kültüründen yararlanılarak modellemeye gidilmiştir. Türk insanının anatomisi göz önünde bulundurularak zayıf ve kilolu olmasıyla beraber Fatma Nine karakteri, Türk insanının geçmiş nesillerinden olan bireyi betimlerken başına taktığı başörtüsü, vücut yapısı ve konuşma üslubu ile tam olarak Türk geleneğine uygun biçimde yaşlı kesimi sahnelemişlerdir. Basri amca ve Sadettin usta karakterleri de aynı şekilde saç, sakal ve yüz tiplmesi Türk insanının erkek versiyonunu yansıtmaktadır. Ayrıca tüm karakterlerin giyim stilleri kültüre uygun şekilde modern çizgilere sahip biçimde tasarlanmıştır. Çizgi filmlerde yansıtılan geleneksel özelliklerle beraber ülkemiz kültürünün en önemli kavramı olan aile yapısı, çizgi film gibi televizyon programlarında oldukça rastlanan bir durumdur. Çünkü Çelik (2010)' e göre aile programları, haber ve televizyon dizilerinin Türk aile yapısının ve aile içi ilişkileri geleneksel aile kodlarıyla eğlence merkezi olan televizyon aracında görmek fazlasıyla mümkündür (Çelik, 2010: 31). Bu nedenle çizgi filmin eğlenceli yönüyle de Rafadan Tayfa'da aile unsurunu hatırlatıcı unsurlara yer verilmiştir. Rafadan Tayfa'da bulunan ana karakterlerin anne ve babalarına görüntüsel alanda yer verilmese de geçen diyaloglarda ebeveynler daima hatırlatılmıştır. İlk olarak Rafadan Tayfa'nın "Aile Yadigarı" bölümünde Basri amcanın istemiş olduğu aile albümünü almak için Hayri ve Mert'i evine gönderir ve ardından çocukların Basri amcanın ailesinden yadigar kalmış vazoyu kırmaları konu edinilmiştir.

Resim 2. Rafadan Tayfa, aile yadigarı bölümünden bir sahne

Hayri ve Mert kırılan vazoyu diğer çocuklara göstermek için büyük bir telaşla evden ayrılır ve ardından vazoyu gören çocuklar büyük bir üzüntü içerisinde Basri amcanın ailesinden kalan bu manevi eşyayı nasıl eski haline getirebilecekleri arayışına girerler. Birçok yolu düşünen çocuklardan Sevim, Kamil ve Mert vazonun parçalarını birleştirmeye çalışır. Fakat sonuca ulaşamayan bu çözümün ardından Sevim karakteri kil ile vazo yapmaya çalışır, fakat bu çözümde de sonuca varılamaz. Ardından Hayri karakteri sahne alarak vazoyu kendisi kırdığı gibi kendisi tekrar kil ile benzerini yapar.

Resim 3. Rafadan Tayfa, aile yadigarı bölümünden bir sahne

Büyük bir içtenlikle Basri amcaya yaptığı hatayı açıklayan çocuklar yeniden yapmış oldukları vazoyu aile yadigarı hissini veremese de Basri amcaya hediye ederler. Basri amca aileden kalmış olan bu kültürel mirasın önemine değinerek çocukların yapmış olduğu vazoyu aile yadigarı olarak saklar. Kırılan vazondan tek bir tane olup başka bir benzerine raslanmasa da çocukların kendi elleriyle yapmış olması Basri amcaı duygulandırır ve vazo aile yadigarı köşesinde yerini alır. Bu sayede Rafadan Tayfa'nın bu bölümünde aileden kalan manevi eşyaların korunması ile aile kültürünün yaşatılması ve geçmiş nesillerin mirasına, yeni nesillerin sahip çıkarak aile anısına değeri ve saygısı ön plana çıkarılmıştır. Rafadan Tayfa'nın "Rafadan Taşımacılık" bölümünde yine Basri amcanın ailesinden kalmış antika eşyanın önemine değinilmiştir. Bu bölümde Basri amcanın evinin taşımacılığına yardımcı olan Rafadan Tayfa grubundan Hayri karakterinin Basri amcaya ait olan tabak takımının dikkatini çekmesiyle aile unsurundan bahsedilmektedir.

Resim 4. Rafadan Tayfa, Rafadan Taşımacılık bölümünden bir sahne

Böylece bu bölümde aile kökleri kuvvetli olan Basri amca ve Hayri arasında geçen diyalogda Hayri, Basri amcaya yönelerek: "Basri amca o dizdiğin tabaklar sanırım çok değerli" söylemine karşılık olarak Basri Amca da: "Öyleler, onlar bana babaannemin

teyzesinin büyük anasından miras, yani çok değerli" şeklinde yanıtını vermiştir. Böylece "Aile Yadigarı" bölümünde olduğu gibi aile büyüklerinden kalmış değerli unsurların gelecek nesillere kadar sürdürülmesine değinilmiştir. Aileden günümüze ulaşmış her değerın kültür açısından en verimli kalıt olduğu da fazlasıyla çocuk izleyiciye aşılana çalışılmıştır. Bu sayede çizgi filmi izleyen çocuk bireyler, aileden kalmış değerleri mirasların korunması, sahip çıkılması açısından farkındalık kazanması sağlanır. Bu tarz kültürel etkilerin aktarılması adına Rafadan Tayfa'nın her bölümünde farklı bir senaryo kurgusal hale getirilerek yansıtılmasına özen gösterilir. Böylece Rafadan Tayfa, Türk kültüründen bütün değerleri ele alırken "Ramazan Tayfa" serisi ile kültürümüzün inançlarını da çocuk bireylere aktarmaya çalışmıştır. Ramazan ayının önemi, birlik beraberlik içerisinde paylaşmak, eli darda ve açlıkla mücadele eden topluları anlamak adına tutulan orucu eğlenceli yönüyle izleyiciye sunmuştur. Ramazan ayının en değerli anlarından iftar ve sahur saatlerini, yaşanan manevi hissiyatın çizgi filmin bölümlerinde açıklamaktadır. Ramazan Tayfa'nın bu bölümlerinden olan "Sahur" Hayri karakteri üzerinden sahur saatini işlemektedir. Sahnede bulunan pencereden ise Ramazan ayının tam olarak yansıtılabilmesi için Cami figürü ile destekleme yapılmıştır. İmsak saatinde uykulu bir şekilde sahurda yenilen yemekleri öğretici yönüyle hem eleştirip hemde onaylayarak bir diyalog kurulmuştur. Ailesi ile sahur yapan Hayri karakteri sayesinde aile içerisindeki toplanma da ön plana çıkarılmıştır. Bu nedenle Türk aile kültürüne değinerek yapılan bu sahnede, Türk sofrada da göz önünde bulundurulmuştur. Tüm ailenin bir sofrada etrafında birleşmesi ile güzel anılar biriktirilmektedir. Gerçek hayatta da Türk aile sofralarında anne, baba ve çocuklar gibi aile bireylerinin bir arada iletişim halinde olmaları sağlanır. Ramazan Tayfa'da bu algıyı göz önünde bulundurarak aile birliği içerisinde sahur yapan bir sahneleme oluşturmuştur. Ayrıca sahur anında yenilen yemeklerin bahsedilmesine örnek olarak, Türk ailelerinin çeşitlilik gösterdiği sahur yapma üslubuna da değinilmiştir. Örneğin iftar yemeğinden kalma yemekler veya Türk kültürünün yansıtıldığı kahvaltılık sofrasını görmek mümkündür. Bu sayede Türk aile yapısının sahur yapma stillerinin farklılıkları da ele alınmıştır. Bu gibi unsurlarla çizgi filmin sahnelerinde, Türk ailesinin sofrada düzeni yerleştirilerek, aile kültüründen etkilere fazlasıyla yer verilmiştir.

Resim 5. Ramazan Tayfa, Sahur bölümünden bir sahne

Manevi inanç ve değerleri, geleneksel örf ve adetleri tam olarak görsel tasarım ve karakterler arasında geçen diyaloglarla betimleyen Rafadan Tayfa, bu gibi unsurlara ihtiyaç duyan çocuk bireylere tüm serilerinde doğru ve nitelikli bir şekilde sunmuştur. Türk toplumunun en değerli varlığı olan aile kurumu da bu unsurlar içerisinde yer almaktadır. Fakat Rafadan Tayfa üyelerinden Hayri, Akın, Mert ve Kamil'in anne ve babaları karakter olarak çizgi filmde yer almamaktadır. Sadece anlatımlarla betimlenen bu karakterlerden

abi, kardeş ilişkisi daha çok görülmektedir. Bu duruma Akın ve Mert gibi Hayri ve Hale karakterinin abi, kardeş olması örnek olarak gösterilebilir. Rafadan Tayfa'nın diğer bölümleri gibi "Evlere Servis" bölümünde de bu etki görülmektedir. Yani abi ve kardeşler var olsa da anne baba karakteri arka planda kalmaktadır. "Evlere Servis" bölümünde, baba karakteri diyaloglar arasında geçerek Kamil'in babasının rahatsızlığından dolayı bakkalı işletemeyip, borçların epeyce birikmesi sonucu Kamil'in babasının bakkalına sahip çıkması ve Rafadan Tayfa üyelerinin Kamil'e yardımcı olmaları konu edinilir. Hep bir elden bakkal işletilerek Kamil'in ailesine bu şekilde bir çözüm bularak yardımcı olmaya çalışırlar. Fakat bütün çabalara rağmen borç için yeterli derecede birikmeyen parayı, Rüstem abinin komşularla veresiyeleri biriktirmesiyle sorun çözüme kavuşur.

Resim 6. Rafadan Tayfa, Evlere Servis bölümünden bir sahne

78 Böylece bu bölümde aslında asıl anlatılmak istenilen komşuların ve arkadaşların birlik içerisinde aileye yardımcı olarak yardımseverlik konu edinilmiştir. Rafadan Tayfa genellikle bütün bölümlerinde bu gibi düşünceleri aktarmak isterken aslında komşuluğun baki kaldığı bu mahallenin ve Rafadan Tayfa üyelerinin biyolojik açıdan olmasa da toplumda bir aile olmuş mahalle hayatını betimlemektedir. Örneğin, "Gurbetten Misafir" bölümünde Basri amcanın akrabasının çizgi filmin geçtiği meşhur mahalleye gelmektedir. Bu bölümde Rafadan Tayfa üyeleri, bu misafiri kendi evlerine kabul edermişçesine karşılar ve o kişiye karşı oldukça misafirperver davranırlar.

Resim 7. Rafadan Tayfa, Gurbetten Misafir bölümünden bir sahne

Bir başka örnek olarak "Bugün Bayram" bölümünde aile bağlarının sadece biyolojik anlamda olması değil manevi anlamda kuvvetli olması görülmektedir. Bu nedenle Rafadan Tayfa üyelerinin, mahalle sakinlerinden Basri ve Sadettin amcalarını adeta dedeleri gibi görürken Rüstem abiyi aile büyüğü ve Fatma nineyi de kendi nineleri gibi bilir ve sayarlar. Aile büyükleri olarak kabul ettikleri bu kişilerin ellerini öpüp bayramlarını

kutlarlar. "Bayram Mendilleri" bölümünde de benzer sahneler görülürken Hayri, Mert ve Kamil, Fatma ninenin aile sofrasında yerini almışlardır. Bu bölümdeki bir başka detay ise Rafadan Tayfa üyelerinin amca, hala ve dayı gibi aile ziyaretleri yapacakları belirtilmiştir. Her iki bölümde de bayramların Türk kültürü açısından ne kadar önemli bir yerde tutulduğu ve özel günlerde aile ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılmak istenmiştir. Böylece Rafadan Tayfa'nın çoğu bölümünde aile olgusu işlendiği görülmektedir. Çünkü mahalle sakinlerinin birbirlerine bağlılığı, paylaşımcı olmaları, komşuluk yakınlığının fazla olması ve birbirlerine kenetlenerek sahip çıkmalarıyla beraber sürekli yardımsever davranışlarıyla adete birbirlerinin aileleri olmuşlardır. Rafadan Tayfa üyelerinin bu gibi unsurlara fazlasıyla dikkat ettiği söylenebilir. Burdan yola çıkarak, çocuk bireyler olarak rol alan Hayri, Akın, Mert, Kamil, Sevim ve Hale karakterlerinin yardımsever ve paylaşımcı olmaları, büyüklerine göstermiş oldukları saygı, ve kültürel değerlere sahip çıkmaları gibi birbirlerini kardeş olarak görmeleri de aslında ailelerinin onları yetiştirme tarzından kaynaklanarak sergilediği davranışlar olduğu söylenebilir. Çocuk bireyler aslında Rafadan Tayfa çizgi filmdeki gibi aile fertlerinde gördükleri davranışları kendilerine model edinerek topluma sunmaktadır. Rafadan Tayfa çizgi filmde yer alan karakterlerin de bu şekilde davranışlar sergilemesi aileden gelen gördü kuralını betimlemektedir. Bu sayede Rafadan Tayfa Türk kültürünün tüm olgularını izleyici olan çocuk bireylere doğru şekilde transfer eder ve böylece izleyici bu gibi mesajları belleğine aktararak davranışlarını yinelemesi ve farkındalık kazanmasına ön ayak olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Çocuk bireylere hem öğretici hemde eğlendirici yönüyle çizgi filmler daima mesaj iletici araç olarak kullanılmıştır. Bu nedenle Türk çizgi film ve animasyon tasarımları, kültürel mirası aşılacak adına kullanabilen çalışmalar olarak sayılabilir. Türk çizgi film ve animasyon çalışmalarının geneline bakıldığında ise bu değerleri yansıtmada oldukça başarılı olmuştur. Türk çizgi film ve animasyonlarda görülen milli ve manevi değerlerin, inançların, geleneksel örf ve adetlerin betimlenerek sürdürülebilir olması sağlanmıştır. Bu sayede öğrenme düzeyinin yüksek olduğu ve küçük yaşta olan bilincin öğrenmeye merak duyduğu dönemde, ihtiyaç duyduğu yerel kodları izleyici bireyde yaşatmaya çalışan Rafadan Tayfa, sahnelerinde kültürel hisleri Türk geleneğine uygun şekilde kurgulamıştır. Karakterler üzerinde yerel ekinlere ve simalara gönderme yapan Rafadan Tayfa, Türk geleneğinde bulunan milli olguları, özel manevi ve milli günleri, Türk halkının dini inancı olmakla beraber diyaloglarda geçen atasözleri ve deyimler, kalıplaşmış Türk halk ağzının yansımaları gibi unsurlar daima hatırlatılarak, çocuğun gerçek hayatında bu önemli değerleri yinelemesi hedef edinilmiştir. Yerel ekinleri öğretici bir üslupla yorumlayan Rafadan Tayfa ayrıca aile kavramının etkilerini de göz önünde bulundurmıştır. Türk aile geleneğinin en önemli özelliklerinden birliktelik olma anlayışı ön plana çıkartılmıştır. Bölümlerde yer alan konularda yardımseverlik, büyüklere duyulan saygı, paylaşımcı olma gibi unsurlar karakterler üzerinden aile fertlerinin yetiştirme biçimini açıklayıcı bir yaklaşımla ifade edildiği görülmektedir. Ancak bölümlerde abi, kardeş ilişkisine yer verilirken anne ve baba karakterleri oluşturulmadan sadece diyaloglar üzerinden anlatım yapılmıştır. Bu durum çizgi filmde, biyolojik aile kavramının görülemediği algısını desteklemektedir. Çünkü Rafadan Tayfa'da çoğunlukla Türk geçmişinden halen günümüze ulaşan mahalle hayatı içerisinde komşuluk ve mahalle arkadaşlıklarının aile gibi bir topluluk oluşturduğu ve daima birlik beraberlik içerisinde büyüklerin saygınlık kazandığı, küçüklerin ise sevgi ile

yetiştirildiği hissiyatı aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece Rafadan Tayfa, Türk geleneklerini nitelikli bir şekilde çocuk bireylere yansıtarak çocuğu kendi kültürünü tanımasına yardımcı olurken, kültürünü sahiplenerek bireyler üzerinde farkındalık kazandırılmıştır. Ancak tüm geleneksel bakış açılarını doğru bir üslupla yansıtan Rafadan Tayfa tasarımlarında, hikayeleşmiş olan gerçek Türk hayatı ile birlikte ayrıca biyolojik aile kavramına ayrı bir parantez açmaları, Türk aile kültürünün yapısı içerisinde biyolojik aile ilişkilerine hazırlamış oldukları kurgularında daha fazla yer vermeleri gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Aktan, C., Coşkun. (Ed.) Kurumsal Sosyoloji, Kurallar ve Kurumlar Üzerine Sosyoloji Araştırmaları. İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2020.

Akengin, Gültekin. ve Küçükusta, Ozan. "Çizgi Roman ve Animasyon Arası Melez Bir Tür: Hareketli Çizgi Roman Kavramı". Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi 54 (2020): 1360-1368.

Alicenap, Taş, Çiğdem. "Kültüren Mirasın Çizgi Film Senaryolarında Kullanılması". TÜBAR-XXXVII. 37 (2015): 11-26.

Aydın, S., Mehmet. Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet. İstanbul: Kapı Yayınları, 2016.

80

Baloğlu, Nuri. ve Bulut, B., Meryem. "Aile Liderliği". Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi 6(18) (2015): 185-197

Bayer, Ali. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile". Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4(8) (2013): 102-129.

Celkan, Y., Hikmet. "Beşeri Kültürün Temel Ögesi Aile". Aile ve Toplum 1(1) (1991): 1-4.

Cholodenko, Alan. "The Animation of Cinema". The Semiotic Review Of Books 18(2) (2008): 1-12.

Çelik, Celaledin. "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması". Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 8 (2010): 25-35.

Çolak, Azra. Popüler Kültür Bağlamında Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Yeri: "İstanbul Muhafızları" İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2019.

Demir, Recep. Türkiye Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini ve Kültürel Değerler Eğitimi. Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2019.

a. Doğan, İsmail. Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.

b. Doğan, İsmail. Türk Aile Sosyolojisi. Ankara: Pegem Yayınları, 2016.

Eagleton, Terry. The Idea Of Culture. USA: Blackwell Publising, 2000.

Eyce, Berrin. "Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı". Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. (yy): 223-242

Eşitti, Şakir. "Çizgi Filmlerde Küresel ve Yerel Kültürün İnşası: Caillou ve Pepee Örneği". Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 32 (2016): 125-144.

Gökçe, Birsen. Aile Sosyolojisi (Türk Toplumunda Aile Yapısı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2011.

Güdükbay, Uğur. ve Çetin, Atılım. "Canlandırma". Türkiye Bilişim Ansiklopedisi (yy). Erişim Adresi: <http://www.cs.bilkent.edu.tr/~gudukbay/publications/papers/tba/Canlandirma.pdf> Erişim Tarihi: 08.10.2021.

Güler, Deniz. "Çocuk, Televizyon ve Çizgi Film". Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi 5(4) (1989): 144-158.

Gülmez, Bahadır. Kültür Tarihi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2014.

Güvenç, Bozkurt. İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1979.

Hossler, Stevie. (2004). Mental and Psychological Effects of Children's Cartoons. Erişim Adresi: http://ethicalsocietissues.orthodoxfaith.net.au/index_files/PAGE24.htm Erişim Tarihi: 08.10.2021.

Hünerli, Selçuk. Türk Canlandırma Sinemasında Türk Yazını Uyarlamaları: Gösterge Çözümlemesi Modeli. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2000.

İnaç, E., Ali. Animasyon Kullanımının İlköğretim Öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Dersindeki Akademik Başarılarına ve Akılda Tutma Düzeylerine Etkisi: 6,7 ve 8. Sınıflar Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2010.

Karashinoğlu, Şadi. E- Öğrenme Uygulamalarında Animasyon Kullanımı ve Temel Hentbol Oyun Kurallarını Anlatan Bir Animasyon Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.

Kaba, Fethi. "Çizgi Filmlerde Grafik İfade ve Konu Açısından Kültürel Etkiler: Türk Çizgi Film Örnekleri". Selçuk İletişim 8 (3) (2014): 163-181.

Kara, Osman. Çizgi Filmlerin Çocukların Karakter Eğitimine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Giresun: Giresun Üniversitesi, 2019.

Örnek, V., Sedat. Geleneksel Kültürümüzde Çocuk. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979.

81

Turkaya, Abdulkerim. ve Güney, Engin. Animasyon ve Kültürel Miras. Ed. Mercin, Levent. Görsel İletişim ve Animasyon. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016.

Türker, H., İbrahim. "Canlandırma"nın Tarihçesi ve Türk Canlandırma Sanatı". İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi 1(2) (2018): 227-241.

Uçan, Bahadır. "Türk Çizgi Filmlerin Kültürel Kodlamalar". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 11(55) (2018): 1134-1144.

Uğur, Aysu. ve Özsoy, Aydan. "2020 Sonrası Avrupa Sinemasında Kültürel Temsillerin Yansımaları". Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmalar Dergisi 6 (2020): 99-123.

Zabun, Beyhan. "Temel Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin Sosyoloji Öğretim Programlarında Yer Alış Durumu". Aile ve Toplum, Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi 11(5) (2009): 97-103.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Resim 1: Rafadan Tayfa çizgi film karakterleri
Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Rafadan_Tayfa#Konusu Erişim Tarihi: 12.11.2020.

Resim 2: Rafadan Tayda aile yadigarı bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=iskejwTdH6k> Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Resim 3: Rafadan Tayda aile yadigarı bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=iskejwTdH6k> Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Resim 4: Rafadan Tayda, Rafadan Taşımacılık bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=cWzAvtPd_sQ Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Resim 5: Rafadan Tayda, Sahur bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=kHf5jFCeE2w> Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Resim 6: Rafadan Tayda, Evlere Servis bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=8IGfbUEtD5k> Erişim Tarihi: 13.11.2021.

Resim 7: Rafadan Tayda, Gurbetten Misafir bölümünden bir sahne
Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=A-0zXaH1WpQ> Erişim Tarihi: 13.11.2021.

EXAMINATION OF THE REFLECTIONS OF THE TURKISH FAMILY STRUCTURE IN THE CARTOONS AND ANIMATION MOVIES (RAFADAN TAYFA AS AN EXAMPLE)

Betül Güzel1

Abstract

In the life cycle, in the phase of birth, growth and development, the fact that people interact in a spiritual unity as well as establishing blood ties with each other is called family. Each individual in the family has her own character and personality, and takes her place as an individual in the society with the identity and skills she has taken as an example from the family members. For this reason, the lives in the family and the culture that is formed play an important role in creating the continuity of traditions thanks to the transmission from generation to generation. This family value and culture that is kept alive allows each society to be maintained thanks to elements such as customs, traditions and beliefs that they have acquired in their own environment.

Cultural values can be kept alive by the concept of family and its living. Aiming at this, the Turkish society has given great importance to values such as nation, customs, traditions, character development, and the preservation of family structure throughout the tribes. Different presentation methods have been used and are used in order to keep the cultural commitment in the Turkish family structure alive and to transfer it to future generations, to instill and promote family awareness. Cartoons and animations are a very effective method for animating moving visuals and reflecting the subject to the audience. Thanks to the family culture in cartoons used in the transmission of the message, works that are thematic, instructive and memorable for children are taken into account. Rafadan Tayfa etc. prepared in this way. cartoons enable children to recognize Turkish culture and realize all the features of the Turkish family phenomenon. In light of all these facts, the fact that the Turkish family structure in the example of the cartoon Rafadan Tayfa is storied and reflected by taking sections from real life helps the individual to identify himself with the film and the characters in it. In this movie example, the relationships of the main characters in the movie with other family members, sincerity (honesty) that stand out in the context of values, respect for elders, cooperation, solidarity, spontaneity, etc. feel the elements. These values, which are given with the childhood period when the learning level is high, help individuals to settle in their subconscious and repeat these values in their future lives. In this sense, it will be important to convey the facts and concepts, which are difficult to convey directly, difficult to perceive and internalize, with cartoons, which is one of the different methods to make it a way of life and attract the attention of children, in order to shape the cultural values of the future and to find a real response to the content of the family structure. Therefore, cartoons patterned with real stories should be fictionalized and designed in accordance with all levels in order to keep the past family values alive. In character designs, attention should be paid to local codes and faces.

Keywords: Family, Culture, Turkish Family, Cartoon, Rafadan Tayfa.

AİLE KAVRAMININ DERGİ REKLAMLARINA YANSIMASI

Burak Erhan TARLAKAZAN1

1 Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, tarlakazan@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5826-2148

Tarлакazan, Burak Erhan. "Aile Kavramının Dergi Reklamlarına Yansıması". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Reklam, kitle iletişim araçlarında ücreti ödenmek şartıyla; bir ürün, hizmet veya fikri belirli bir amaç çerçevesinde, hangi firma için yapıldığı belli olacak şekilde tanıtım bir iletişim aracıdır. Hedef kitleyi bilgilendirmeyi ve etkilemeyi amaçlayan mesajlar olarak da tanımlanmaktadır. Nihai amacı marka tercihi, satın alma davranışının tekrarı ve markaya verilen değeri arttırmak için hedef kitleyi ürün veya hizmeti almaya ikna etmektir. Reklamlar yer ve zaman kaplama durumlarına göre geleneksel olarak iki gruba ayrılır. Zaman kaplayan reklamlar; sözlü ve görüntülü medya olarak adlandırılır. Televizyon, sinema ve radyo bu ortamlara örneklerdir. Yer kaplayan reklamlar ise yazılı medya olarak karşımıza çıkar; gazete, dergi ve posterler örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca son yıllarda internet tabanlı ve dijital dış mekân reklam ortamları da ürün/hizmet tanıtımı ve satışına ortam sağlamaktadır. Dergi, gazete gibi yazılı reklam ortamlarından biridir. Gazetelere göre daha renkli, baskı kalitesi bakımından daha etkileyici bir araçtır. Dergi yayınları aylık, haftalık, on beş günlük, üç aylık gibi çeşitli periyotlarda yayınlanabilir. Reklamcılar, tüketicileri bir markayı almaya ikna etme çabalarında en çok kullandıkları yöntemlerden biri olan pazarlama stratejisi olarak, çeşitli sembol ve klişeleri (aile, yaşlı, çocuk vb.) kullandıkları bilinmektedir. Aile; evlilik bağlarıyla birleşmiş, tek bir çatı altında, genellikle ebeveynler ve çocuklar olmak üzere kendi sosyal konumlarında birbirleriyle etkileşim içinde olan bir grup insan olarak tanımlanabilir. Aile hayatı vurgulanan reklamlar grup yararı, başarısı ya da toplumsallığı ifade ettiği için sıklıkla kullanılan sembolik eğilimlerdir. Bu çalışmada, dergi reklamlarında yer alan aile kavramı özelinde kurgulanmış reklamların tipografik ve görsel okumasını yapmak amaçlanmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi uygulanmış, konuyla ilgili yazılı kaynaklardan ve görsellerden yararlanılmıştır. Seçilen reklamlar aile, kadın, erkek ve çocuk kavramlarının yazılı medya ortamı olan dergi reklamı özelinde analiz edilmiştir. Reklamların bilgi verici ve yönlendirici özellikleri yanında etkileyici yönlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, reklam, dergi reklamı.

Giriş

Reklam, mal ve hizmet hakkında hem bilgi verir, hem de onu çekici hale getirerek tüketiciyi malı denemeye, kullanmaya ve nihai olarak da sürekli aynı marka malın alıcısı olmaya ikna eder (Kocabaş, v.d., 1999, 69). Reklam, bir ürün veya hizmeti hedef kitleye satmayı amaçlayan bir tanıtım faaliyetidir. Hedef kitlesinin satın alma, satma veya belirli bir şey yapma eylemlerini etkilemeye çalışan en eski pazarlama biçimlerinden biridir (<https://www.iienstitu.com/blog/reklam-nedir>). Özel bir mesaj kullanarak, küçük veya geniş bir kitleyi hedef alabilir. Reklamlar, bir kitleye ulaşmanın en garantili yöntemidir. Reklam, belirli bir ücret karşılığında herhangi bir malın, ürünün ya da hizmetin tüketicilere yani belirli hedef kitlelere ya da tüm topluma tanıtılmasıdır. Tanıtım karşılığında belirli bir ücret ödenir. Reklam işinin temelinde bir ücret karşılığında yapılması ve tanıtım yapılan firmanın ya da markanın kesin bir biçimde belli olması vardır (Saman, 2020, 3). Tüketici ile görsel, işitsel veya yazılı içerikler ile iletişim kurulur, iletişim mecralar üzerinden yapılır. Televizyon, gazete, radyo, açık hava, dergi, sinema, internet gibi mecralar kullanılır (Elden, 2013, 23).

Reklam; ilgi, katılım ve satışı arttırmak için bir ürün, marka veya hizmetin izleyicilere tanıtımıdır. İlgi çekici bir reklam oluşturarak ve yeterince harcama yaparak, reklamların işletme üzerinde anında etkisi olması sağlanabilir. Reklamcılık iki alana ayrılmıştır: geleneksel reklamcılık ve dijital reklamcılık.

Geleneksel Reklamcılık

150 yılı aşkın süredir popüler olan basılı, TV ve radyo reklamlarıyla ilgilidir. Basılı reklam; el ilanları, gazeteler ve posta yoluyla kişisel olarak bir hedef kitleyi etki altına alan reklamdır. Basılı reklamlar; bir dergide, gazetede, süreli yayında veya el ilanında olsun, adınızı duyurmanın etkili bir yoludur. Dünyanın dört bir yanındaki şehirlerin üzerinde yükselen reklam panoları, neredeyse her şey için statik veya hareketli ürün reklamları olabilir. Televizyon reklamcılığı, 50 yılı aşkın bir süredir bir ürünü insanların önüne çıkarmanın en popüler yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar dijital ve mobil pazarlama sahneye çıkmış olsa da TV reklamlarının çekiciliği azalmamıştır. Radyo reklamcılığı, yalnızca işitsel olmasına rağmen, onunla eşleşecek hiçbir görüntü olmadan hala çok etkilidir. İki farklı hedef kitle vardır: daha yaşlı izleyiciler ve işe gidip gelirken radyo dinleyen kişiler. Kısa ve doğrudan konuya yönelik reklamlar oluşturmak, dinleyicilerin ilgisini çekecektir.

Dijital Reklamcılık

Dijital reklamcılık, görüntülü reklamcılık, sosyal medya reklamcılığı vb. gibi çevrimiçi reklamcılık faaliyetleri etrafında döner. Bu reklam biçimi daha ucuz ve izlenmesi daha kolaydır, bu nedenle daha yaygın olarak kullanılan bir pazarlama biçimi haline gelmiştir. Özellikle internetin ortaya çıkması ile reklamcılık sadece ürünü duyurmak ya da ürün hakkında bilgi vermek amacıyla yapılmamış, hedef kitleyi tüketime hazırlama aşamasında

da kullanılmaya başlanmıştır (Toros, 2016,71).

Sosyal Medya Reklamcılığı; sosyal medya platformlarının popüleritesinin artmasıyla sevilen sitelere promosyon reklamları yerleştirmek demografik olarak hedef kitleyi yakalama imkanı sağlamıştır.

Arama motorları, anahtar kelime aramalarına göre uyarlanmış arama ve görüntülü reklamların kullanımıyla da etkili reklamcılıktan yararlanmaktadır. Bu tanıtım reklamı biçimi, web sitesinde daha önce bulunmuş kişileri yeniden hedef ve pazarlama amacıyla kullanma imkânı sağlamaktadır.

Mobil kullanım çok kısa bir süre içinde arttı ki, reklamcılığın bunun bir parçası olarak tanıtılması şaşırtıcı değildir. Mobil öncelikli reklamcılık, SMS reklamlarını, uygulama reklamlarını ve mobil kullanıcıları hedefleyen web sitesi reklamlarını içerebilir. Her zaman cihazlarında olan bir hedef kitleye pazarlama yaparken sonsuz seçenek imkânı sunmaktadır.

Web siteleri her zaman daha fazla satış elde etmeye çalışmaktadır. Harekete geçirici mesajlar içeren açılır pencereleri kullanmak reklam veren için ürün tanıtımında çok iyi bir yöntemdir. Etkili reklam ile bir kullanıcı açılır pencereden ayrılmak üzereyken tekrar bir sayfaya ikna olabilir, indirim kodları veya tam olarak aradığı ürüne bağlantı sağlayan açılır pencereler ile potansiyel bir fark yaratılabilir.

Dergi Reklamcılığı

Televizyon, dergi, gazete ve yeni medya reklam vermek için tercih edilen mecralar olmakla birlikte, derginin hedef kitle tarafından belirli bir amaç doğrultusunda bilinçli olarak alınıp okunması sebebiyle takipçileri üzerinde diğer mecralara oranla daha etkili olduğu düşünülmektedir (Eşiyok, 2017,642).

Bir derginin sürekliliğini sağlayabilmenin yollarından biri reklamlardır. Sadece bu da değil, bir dergiye verilen doğru reklam türü de derginin satışlarını artırabilir. Reklamcılar ayrıca doğru dergiye stratejik olarak yerleştirilmiş bir reklamın işlerini birçok kez iyileştirebileceğinin farkındadır. Pek çok kişi, dergilere baktıklarında, neredeyse %80'inin reklam gibi görüldüğünü belirtiyor. Bunun nedeni, bu dergilerin birçoğunun "istek uyandıran" olarak görülmesi ve sayfalarındaki reklamların derginin mesajını ve ulaşmaya çalıştıkları kitleyi yansımasıdır.

Dergi reklamcılığı, en güçlü pazarlama araçlarından biridir ve bir dergiye yerleştirilen bir reklam, satışları büyük ölçüde artırabilir. Ürün reklamları oluşturmak, ürün yaşam döngüsünde önemli bir ilk adımdır. Bir ürüne giriş görevi görür ve marka adınızı dünyaya duyurmanın harika bir yolu olabilir. Dönemsel olarak yayın yapan dergilerin yayın dönemleri de kendi aralarında farklılıklar gösterir. Haftalık, on beş günlük aylık üç aylık ve altı aylık aralıklarla yayınlanan türleri bulunmaktadır (Teker, 2009, 127). Gazeteye oranla baskı tarihi açısından daha esnek olan dergiye gönderilecek ilan ya da reklam konusunda dergi baskıya girmeden birkaç hafta önce bilgi verilmelidir (Peltekoğlu, 2010, 179).

Dergi Reklamları, hem markaya hem de ürüne özel mesajları hedef kitlelere iletmenin etkili yollarından biridir. Dergi reklamlarının işletmelere sağladığı en büyük fayda, doğrudan posta veya gazeteden daha yüksek kaliteli görüntüler gösterebilmesidir. Küçük bir işletme olsanız dahi, en çok okunan ve dağıtılan ulusal dergilere reklam verebilirsiniz. Dergiler, daha yüksek baskı kaliteleri nedeniyle genellikle gazetelerden daha uzun süre saklanır. Bir derginin okuyucusu, özellikle ilginç bilgiler içeriyorsa, o sayıyı elinde tutar. Dolayısıyla dergilerin gazetelerden daha uzun bir "ömrü" vardır. Dergilerdeki reklamlar, okuyucuya ilham verir ve

ilham genellikle satın almaya yol açar.

Okuyucuların gözlerinin sayfaları tarama şekli sağdan olduğu için sağ sayfadaki reklamlar, sol sayfadaki reklamlara göre daha pahalıdır. Ön kapağın içi, arka kapak veya derginin ilk birkaç sayfası reklamlar için en önemli yerlerdir.

Dergilerin, özellikle aylık dergilerin bir avantajı, gazetelerden çok daha uzun raf ömrüne sahip olmalarıdır; genellikle yayımlandıktan sonra aylarca taranırlar. Bu nedenle, reklamınızın ilk eklenmesinden sonra altı aya kadar bir hedef kitlesi olabilir. Ayrıca, okuyucular bir dergiyle gazeteye göre daha fazla zaman harcarlar, bu nedenle reklamınızla karşılaşma şansları daha fazladır.

Hangi dergide reklam vermeyi seçerseniz seçin, mesajınızın güçlü ve dikkat çekici olması gerekir. Okuyucuların dikkatini çekmek ve onlara reklamları okutmak için yalnızca birkaç saniyeniz vardır. Doğru bir tasarım ve ilginç bir başlık, okuyucularla hemen bağ kurmanıza yardımcı olacaktır.

Kotler ve Armstrong'a göre; reklamın anlamlı, inandırıcı ve ayırt edici olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ürünün faydaları açık bir şekilde açıklanmalıdır. Reklam, tüketicinin ürün veya hizmetten beklentilerinin karşılanacağına ilişkin inandırıcı olmalıdır. Son olarak da ürünün veya hizmetin diğerlerinden ayıran özellikler vurgulanmalıdır (2006, s. 461; akt. Eşiyok, 2017, s. 644).

Bir yayının tasarımının yapılabilmesi için öncelikle tasarımın amacının ortaya konması ve hedef kitlenin kim olduğunun belirlenmesi gerekir. Hedef kitlenin özelliklerine uygun olarak tipografi, renk, fotoğraf ve grafikler seçilir. Sayfa tasarımı, fotoğraf kullanımı, başlığın seçimi ve yerleşimi, tipografik seçim, sütun sayısı, punto, renk, grafik ve çizgiler mesajın uygun şekilde verilebilmesi için tüm bu unsurları bünyesinde barındırır (Tiryakioğlu, 2012, s.13).

Dergiler ve gazeteler, şirketler tarafından reklam mesajlarını iletme için kullanılan önemli yazılı medyalardır. Basılı medya ile benzerlikler paylaşırken, her bir medyanın güçlü ve zayıf yönleri farklıdır. Dergiler genellikle çok ilgili kitleler tarafından okunur çünkü çeşitli konular için özel dergiler vardır. İnsanlar ayrıca dergileri gazetelerden daha uzun süre tutma eğilimindedir, bu da zaman içinde reklamınıza olası tekrar maruz kalmaları sağlar. Gazeteler, en geniş reklam veren yelpazesi için fırsatlar sunma eğilimindedir, ancak dergilerin belirli bir hedef kitleyle bağlantı kurmanıza yardımcı olma konusunda güçlü yanları vardır. Dergilerin zayıf yönleri için gazetelerden daha pahalı olduğunu söyleyebiliriz. Gazeteler birçoğunun renk sunmasına rağmen, dergiler kadar çekici değildir. Tipik bir yayındaki yüzlerce reklam, aynı zamanda dağınık bir ortam anlamına gelir. Bu, reklamınızın görülme potansiyelini sınırlar.

Aile Kavramı ve Reklamlarda Aile Kullanımı

Aile çeşitli şekillerde kavramsallaştırılabilir; her birinin altında, ailenin yapısı ve toplumdaki işlevi hakkında temel bir fikir vardır. Bazıları aileyi yalnızca bir haneyi paylaşmak, birlikte yaşayan bireyler topluluğu olarak tanımlarken diğerleri aileyi akrabalık temelinde tanımlarlar. Aile, ortak ataları paylaşan bir grup insan veya ebeveynlerden ve çocuklardan oluşan temel bir sosyal birimdir. Ailelerimiz, belirli bir toplum içinde başlamamıza ve hayatta kalmamıza yardımcı olan ilk ve en önemli sosyalleşme araçlarıdır. Aileler, ilk günden itibaren kişisel ve duygusal hayatımızın merkezinde yer almış ve onlar kendi sosyolojik yapbozunuzun temel bir parçası olarak kalacaklardır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi sistematik olarak yürütülmesi gereken bir süreçtir. Dokümanların anlaşılması ve çözülmesi araştırma için kritik bir süreçtir. Araştırmacının dokümanları yorumlaması ve sözel olarak bunları ifade etmesi gerekir. Bu sebeple araştırmacının içerik analizi yapmak durumundadır (Baş ve Akturan, 2008, s. 121). İçerik analiz yöntemi, farklı veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2003, Yıldırım, 2020, 51).

Araştırmada öncelikli olarak doküman analizi yapılacak kaynak dergiler belirlenmiştir. Bu dergilere ulaşıldıktan sonra aile içerikli reklamlar tespit edilmiş ve içerik analizi yapılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ele alınan konu kapsamında dergi reklamlarının renk, tipografi ve görsel analizi yapılmıştır.

Vogue Dergisi'nin Mart 2021 sayısında yer alan Borsa İstanbul reklamı (Görsel 1), derginin sağ tarafındaki sayfada yer almaktadır. Tasarım; görsel, tipografi ve renk unsurlarından oluşmaktadır. Görsel olarak incelendiğinde çocuk figürü doğrudan bir fotoğraf görüntüsü olarak dekupe edilerek verilmiştir. Çocuğun gölgesiyle beraber geri planda siyah bir silüet olarak gelecekte görüntüsü yer almaktadır. Tipografik öğelere bakıldığında ise "Borsa İstanbul" sloganı daha kalın fontlarla yazılmıştır. "Borsa İstanbul" logosu sayfanın sağ alt köşesinde, web sayfası ve sosyal medya adresleri sol alt köşeye yerleştirilmiştir. Tasarımın arka planında siyah, beyaz ve gri renkler hâkimdir. Aynı şekilde yazı rengi seçiminde arka planda yer alan rengin ön plandaki öğelerin okunurluğunu dikkate alarak renklendirilmiştir. Tasarım incelendiğinde ön planda elinde oyuncağı olan küçük yaşlarda bir çocuk görülmektedir. Hedef kitlenin çocuklu aileler olduğu görülmektedir. Çocuk için yapılacak yatırımın (aile tarafından) ileride çocuğun geleceğinin teminat altına alınması bakımından önemli olduğu vurgusu yapılmaktadır. Arka planda çocuğun gelecekteki hali siyah bir silüet şeklinde kendinden emin ve güvenli bir şekilde verilmiştir. Çocuk fotoğrafının hemen üstünde yer alan tipografik düzenlemeler arka planda kalan kadın silüetiyle paralel olarak yer almaktadır. Tasarımda simetrik bir denge göze çarpmaktadır.

Görsel 1. Vogue, Mart 2021

D&R Müzik-Book Store ait reklam (Görsel 2), Vogue Dergisi'nin Mart 2021 sayısında dergi tasarımının sağ tarafında yer almıştır. Tasarımda çok sayıda görsel göze çarpmaktadır. Sayfanın sol üst bölümünden başlayarak kitapların üzerine oturarak kitap okuyan bir 7-8 yaşlarında bir çocuk, sağ üst köşede elinde plak tutan genç bir kız, hemen altında platform oyunu oynayan genç bir çift yer almaktadır. Tasarımın alt bölümünde oğluna sarılarak kitap okuyan baba, yan yana kitap okuyan bir çift, oyun oynayan ve resim yapan bir çocuk ile sokak ortasında oturarak kulaklığıyla müzik dinleyen bir genç kız görülmektedir. Tipografik düzenlemelere bakıldığında tasarımı tam ortadan bölen siyah arka plan üzerine beyaz renk kullanılarak yazı yer almaktadır. D&R logosu tasarımın sağ alt köşesindedir.

Tasarımda hedef kitlenin çocuklar, gençler ve yetişkinler olduğu göze çarpmaktadır. D&R sloganında da yer aldığı üzere tasarımın tamamında mutlu aileler, çocuklar ve çiftler sanat ve eğlence dolu anlar yaşamaktadır. Aile ortamına renk katacak, keyifli ve eğlenceli vakitlerine ortak olacak her türlü aktiviteye cevap vereceklerini göstermektedir. Tasarımda aile sıcaklığı, aile vurgusu dikkat çekmektedir.

Görsel 2. Vogue, Mart 2021

1954 yılında Life Magazine de yayımlanan 7up içecek reklamında kullanılan fotoğrafın ana teması, günlük yaşantıda aile buluşmalarına olanak tanıyan piknik etkinliği olarak kurgulanmıştır. (Görsel 3). Fotoğrafta yer alan bireylerin mutlu oldukları ve güzel bir an paylaştıkları görülmektedir. Görseldeki bu sıcaklık duygusu kendisi de bir aile üyesi olan reklam izleyicisinde duygusal bir etkileşime sebep olmaktadır. Reklamda serbest karakterde bir font tercihi kullanılmış olup bu da ürün etiketinde yer alan renklerle paralel şekilde uygulanmıştır. "Gel al onu" (come'n get it) sloganı hem ürünü nitelerken aynı zamanda gizil mesaj olarak paylaşılan güzel anı niteliyor olabilir.

Görsel 3. Life Magazine, 1954 (magazinesadsandbooks.com, Erişim T. 19 Kasım 2021)

Yine Life Magazine dergisinde yer alan 1957 tarihli Kellogg's reklamında da İki çocuklu çekirdek aile görseli kullanılmıştır. Ortamda yer alan eşya, kutular ve slogan nedeniyle taşınma durumu olduğu anlaşılmaktadır. Taşınma işinin rahatsız edici, yorucu ve çok fazla istenen bir durum olmaması karşısında görselde yer alan aile bireylerinin mutlu bir şekilde paylaşım yaptığı görülmektedir. Yeni evde ilk kahvaltı sloganıyla, aile ile yeni bir başlangıç yapıldığı ve bunun mutluluk kaynağı olduğu konusu ağırlık basmaktadır.

Görsel 4. Life Magazine, 1957 (magazinesadsandbooks.com, Erişim T. 19 Kasım 2021)

Araştırmada son olarak ele alınan reklamlar seri bir uygulama olarak üç çalışmadan oluşan, Brezilya kaynaklı spor kanalı reklamlarıdır (Görsel 5-6-7).

Görsel 5. www.adsoftheworld.com (Erişim 20 Kasım 2021)

Üç reklamda da Aile üyelerinin yer aldığı fotoğraflar kullanılmıştır. Diğer ikisinden ayrı olarak ilk reklamda (Görsel 5), büyükbaba ve torunları aile unsurunu karşılarken diğerlerinde anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile görseli ele alınmıştır. Slogan, başlık gibi herhangi bir yazılı mesaj içermeyen reklamlarda, erkek figürler mizahi bir anlayışla, fotoğraf makinasına değil sahnenin dışına bakar şekilde kullanılmıştır. Baktıkları yer spor kanalının olduğu TV ekranıdır. Üç uygulamanın ortak noktası aile vurgusudur ve fotoğraftaki sıcak samimi ifade izleyen üzerinde de benzer bir etki uyandırmaktadır.

Görsel 6-7. www.adsoftheworld.com (Erişim 20 Kasım 2021)

Sonuç

Çocuk, genç, yaşlı, cinsellik, kahramanlık, duygular, aile vb. konular reklam uygulamalarında ele alınan, günlük yaşamda hemen herkesin içinde bulunduğu ve bir şekilde etkilendiği konulardır. Reklam yaparken; ürün-hizmet, amaç, hedef kitle, uygulama biçimi ve teknik konular ile birlikte reklam mecrası da önemli bir faktördür. Bu bağlamda güçlü pazarlama araçlarından ve hedef kitleye ulaşmanın en etkili yollarından biri olan dergi reklamları, hedef kitesine doğrudan ulaşabilen bir reklam aracıdır. Dergiler, yüksek kaliteli baskı sebebiyle uzun süre saklanır ve dergi içeriğinde yer alan reklamlar okuyuculara ilham vererek ürünü satın almada etkili bir dil ortaya koyarlar. Dergi reklamlarında ürünü sattıracak en önemli unsurlar; reklamın amacının ortaya

konması ve hedef kitlenin doğru belirlenmesidir. Amacı doğru bir şekilde ortaya konan ve hedef kitlesi doğru tespit edilen reklamın tasarım bakımından doğru unsurları barındırması gerekir. Sayfa tasarımının yerleşimi, doğru renk, font ve görsel seçimi tasarımı oluşturan önemli detaylardır.

Araştırmada ele alınan dergi reklamlarında hedef kitlenin doğrudan aileler ya da aileyi oluşturan genç çiftler ve çocuklar olduğu görülmektedir. Dergi tasarımlarında görsel unsur olarak fotoğraf kullanılmıştır. Yazı seçimlerinde uygulandıkları dönem şartlarında, okunurluğu yüksek font seçimlerine dikkat edilerek yazı rengi seçiminde arka plan ile karşıtlık oluşturacak renkler tercih edilmiştir.

Ürüne veya hizmete tüketiciyi yaklaştıracak en önemli detayın aile vurgusu olduğu göze çarpmaktadır. Aile kavramı tüm bireylerin ortak noktası olması ve yaşadığımız sürecin bir gerekliliği olarak aile reklam izleyicisinde duygusal bir iletişime sebep olmaktadır. Bu anlamda çalışmada ele alınan tüm reklamlarda çocuk ve aile vurgusu tüketicinin dikkatini ve ilgisini reklama çekecek niteliktedir. Bir çocuğun geleceği, ailenin çocuk ile geçireceği eğlenceli anlar aile vurgusunu tüketiciye hissettirmekte ve tüketiciyi bu duyguyla satın almaya yönlendirmektedir.

KAYNAKLAR

- BAŞ, T., & AKTURAN, U. (2008). Nitel araştırma yöntemleri Nvivo 7.0 ile nitel veri analizi. İstanbul: Seçkin.
- ELDEN, Müge. (2013). Reklam ve reklamcılık. İstanbul: Say Yayınları.
- EŞİYOK, Elif. (2017). Dergi Reklamlarındaki Reklam Çekiciliklerine Yönelik Bir İnceleme: All Dergisi Örneği. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. E-GİFDER 5 (2) s.641-656.
- KOCABAŞ, Füsün, ELDEN, Müge, Yurdakul, NİLAY. (1999). Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.
- SAMAN, Serkan. (2020). Dijital Medya Ve Reklamcılık: Türkiye Örneğinde Dijital Reklamcılık Ve Dijital Reklamcılıkta Programatik Reklamların Rolü. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- TİRYAKİOĞLU, F. (2012). Sayfa tasarımı ve gazeteler. İstanbul: Seçkin.
- TOROS, Sevil. (2016). Reklam İletişiminde Dönüşümler: Çevrimiçi Reklam ve Tüketici. (Electronic Version) İktisat ve Toplum. 71: 24-32.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YILDIRIM, Erhan (2020). Televizyonda Yayınlanan Sosyal Reklamların İdeolojik Yapısı ve Örnek Reklam Çözümlemesi, Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Aksaray İletişim Dergisi 2(1) s. 51-65.

REFLECTION OF THE FAMILY CONCEPT ON MAGAZINE ADVERTISEMENTS

Tarlakazan, Burak Erhan1

Advertising, mass media, provided that the fee is paid; It is a communication tool that promotes a product, service or idea within the framework of a specific purpose, for which company it is made. It is also defined as messages aimed at informing and influencing the target audience. Its ultimate purpose is to persuade the target audience to buy the product or service in order to increase brand preference, repetition of purchasing behavior and value given to the brand. Advertisements are traditionally divided into two groups according to their space and time coverage. Time-consuming ads; verbal and visual media. Television, cinema and radio are examples of these mediums. Space-occupying advertisements, on the other hand, appear as print media; Newspapers, magazines and posters are examples. In addition, in recent years, internet-based and digital outdoor advertising environments have also provided an environment for product / service promotion and sales. Magazine is one of the written advertising media such as newspaper. It is a more impressive tool in terms of print quality and more colorful than newspapers. Journal publications can be published in various periods such as monthly, weekly, fortnightly, quarterly. It is known that advertisers use various symbols and clichés (family, old, child, etc.) as a marketing strategy, which is one of the most used methods in their efforts to persuade consumers to buy a brand. Family; It can be defined as a group of people united by marriage bonds, interacting with each other in their own social positions, usually parents and children, under one roof. Advertisements that emphasize family life are symbolic tendencies that are often used because they express group benefit, success or sociability. In this study, it is aimed to make typographical and visual reading of the advertisements that are designed specifically for the concept of family in magazine advertisements. In the research, document analysis was applied as a data collection technique, and written sources and visuals related to the subject were used. The selected advertisements were analyzed in the context of the magazine advertisement, which is the written media environment of the concepts of family, woman, man and child. It was pointed out that the impressive aspects of advertisements should be taken into consideration as well as their informative and guiding features.

Keywords: Family, advertisement, magazine advertisement.

Çocuklar ve Ebeveynler Arasındaki Etkileşimi Arttırmada Müzeciliğin Önemi, Masal müzelerinin Yeri; Türkiye'deki İlk Masal Müzesinin İncelenmesi

Cemre Aslan

ÖZ

Müzeler, bireylerin hayal gücü ve yaratıcılığını arttıran çok önemli kurumlardır. Günümüzde çeşitlenen müzeler, farklı biçimlerle ve sergileme şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Buna verilebilecek en iyi örneklerden biri de masal müzeleridir. Masal müzeleri sıradan müze mantığının dışına çıkan sergileme, tasarım ve etkinliklere sahiptir. Bu tarz mekânlar eğlenmeyi sağlarken öğrenmeyi de teşvik etmektedir. Bu sebeple masal müzeleri bireyler üzerindeki etki gücü yüksek kurumlardır.

Masal müzelerinin bulunduğu bu önemli konum sebebiyle bu çalışmada, çocuklar ve ebeveynler arasındaki etkileşimi arttırmada müzeciliğin önemi irdelenmiş ve masal müzelerinin bu duruma etkisine değinilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de kurulan ilk masal müzesi olması niteliğini taşıyan Kartal Belediyesi Masal Müzesi'nde incelemelerde bulunulmuştur. Araştırma verileri, müze ve masal müzeleri ile ilgili araştırma raporu, tez, makale, bildiri, kitap, dergi yayınları ve web sitelerinden elde edilerek oluşturulmuştur. Tüm bu araştırmalar ışığında müzelerin ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimi sağlamasındaki önemi, Türkiye'deki ilk masal müzesi olan Kartal Masal Müzesi'nde yapılan incelemeler ve gözlemlerden yola çıkılarak yorumlanmıştır.

94 Araştırma sonucunda görülmektedir ki masal müzeleri ebeveynlerin çocukları ile olan etkileşimini arttıran, ebeveynlerin çocuklarını yakından tanımalarına olanak veren, içerisindeki etkinliklerle çocukların kendi yeteneklerini keşfetmesini sağlarken aynı zamanda yaratıcı ve hayal gücü yüksek bireylerin yetişmesine de katkı sağlayan kurumlardır. Masal müzeleri, çocukların çok yönlü gelişimini desteklerken, okul dönemindeki öğrenimlerini de destekleyici niteliğe sahiptir. Bu sebeple masal müzelerinin ülke içerisindeki şehirlerde yaygınlaşması ve bu müzelere olan erişimin kolaylıkla gerçekleştirilebilmesi önem taşımaktadır. Dünyada masal müzesine sahip ülke sayısı oldukça azdır. Böyle bir değere her ülke sahip olmalı, masal müzelerinin kurulması ve yaygınlaştırılması adına destek verilmelidir. Türkiye'de de bu değere sahip olmak, yaygınlaştırmak ve bunu değeri layıkıyla yaşatabilmek çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Müze, Masal Müzesi, Çocuk, Ebeveyn.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, cemre.aslan@ogr.dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8665-8038

Graduate Student, Kütahya Dumlupınar University, cemre.aslan@ogr.dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8665-8038

Giriş

Müzeler; tarihi, bilimsel, kültürel, sanatsal, vb. alanlardaki nitelikli öğeleri bünyesinde toplayan, koruyan, toplumların erişmesine ve etkileşim kurmasına imkân tanıyan mekânlar olarak tanımlanabilmektedir. Bireylerin etkin bir görev üstlendiği müzeler, aldığı geri dönütlerle kendini yenileyebilen, geçmişle gelecek arasında köprü görevi gören ve zamana ayak uydurabilen mekânlardır. Çocuklar için oluşturulmuş müzeler ise "hazırladıkları sergi konseptine yada diğer etkinliklere çocukları hızla çeken, onlara ziyaretleri süresince görebilecekleri en çok, en farklı şeyleri gösteren, daha önce çok az yada hiç fırsat bulamadıkları yeni öğrenme yöntemleri sunan, kendi kendine öğrenmenin hazzını yaşatan mekanlardır" (Zilcioğlu, 2008, s.15).

Müzelerin genel yapısına bakıldığında bireylerin etkileşim kurmasını, öğrenmesini, eğlenmesini, farklı bakış açıları ve farklı deneyimler kazanmasını sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla müzeler; sosyalleşmek, bilgi alışverişi sağlamak, farklı kültürleri deneyimlemek, eğlenmek, etkileyici etkinliklere dâhil olabilmek, ilham alabilmek, keyifli vakit geçirebilmek, farklı duyarı harekete geçirebilmek, çeşitli düşünebilme becerileri kazanmak, eğitim ve öğretim gibi insana pek çok değer katmaktadır.

Müzeler her yaştan bireyin katılım sağladığı mekânlardır. Bu sebeple çocukları da içerisine alan derin ve çeşitli bir alana sahiptir. Bu çeşitlilik içinde önemli bir yere sahip olan masal müzeleri, özellikle çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşimi sağlamada önemli bir noktadadır. Bu amaçla bu çalışmada, çocuklar ve ebeveynler arasındaki etkileşimi arttırmada müzeciliğin önemini ele almak, masal müzelerinin bu etkileşimi arttırmadaki yerine değinmek ve Türkiye'deki ilk masal müzesini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma Modeli

Masal müzesinin ülkemizdeki ilk örneği olan Kartal Belediyesi Masal Müzesi'nin incelenmesi, müzelerin çocuklar ve ebeveynler arasındaki etkileşimi artırmasındaki önemi ve masal müzelerinin yerinin araştırıldığı bu çalışma, genel tarama modellerinden ilgili literatürün taranması ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine bağlı olarak oluşturulmuş bir araştırmadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada elde edilen veriler müze, çocuk müzeleri ve masal müzeleri ile ilgili; araştırma raporu, tez, makale, bildiri, kitap, dergi yayınları ve web sitelerinden elde edilen bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Elde edilen tüm bu veriler ışığında müze kavramının ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimi sağlamasındaki önemi ve Türkiye'deki ilk masal müzesi olan Kartal Masal Müzesi'nde incelemeler ve gözlemler yapılarak yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Yapılan araştırmalar sonucunda, müzelerin çocuklar ve ebeveynler arasındaki etkileşimi arttırmada büyük bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarla kurduğu etkileşimin müze ortamlarında arttığı, birbirleri arasındaki bilgi paylaşımının da bu doğrultuda arttığı görülmektedir. Ebeveynler, çocukları ile müzelerde geçirdikleri zamanı çok değerli bulmakta ve çocukları ile vakit geçirmekten keyif almaktadır. Aynı şekilde çocukların da aileleri ile yaptıkları müze ziyaretlerinden mutlu olduğu görülmektedir. Öte yandan müzeciliğin üstlendiği eğitim misyonu çocukların gelişimine katkı sağlamakla birlikte; eğlenmesine, toplum içerisindeki yerini algılayabilmesine, bireylerle kurduğu iletişimin güçlenmesine, kendini ve isteklerini tanımlayabilmesinde

önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle masal müzelerinin ortaya koyduğu bu etkileşimli ortam, çocukların gelişimlerine çok büyük katkılar sağladığı görülmektedir.

Çocuklar ve Ebeveynler Arasındaki Etkileşimi Arttırmada Müzeciliğin Önemi ve Masal Müzeleri:

Müzeler, ilk kuruldukları sınırlı koleksiyon ve türlerine nazaran ilerleyen zaman ile birlikte farklı temalarda ortaya çıkmış ve çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik müzelerin belirli türlerden sıyrılmasına ve her yaşta insana hitap edebilecek birçok farklı türü barındıran duruma getirmiştir. Dolayısıyla şimdilerde her insanın ilgisini çekebilecek bir müzenin bulunduğu söylenebilir. Müzeciğin herkese hitap eden bu yanı özellikle anne, baba ve çocukta oluşan aile bireylerinin birbiriyle etkileşimi ve iletişimde önemli rol oynadığı söylenebilir. Müze içerisine adım atıldığı andan itibaren algılama, odaklanma, keşfetme, etkili öğrenme ve zevk alma durumu başlar. Bununla birlikte müzelerdeki etkileyici ortam, çocuklarda merak duygusunu tetiklemeyi, onların sorular sormasını, eleştirel düşünmesini sağlarken; ebeveynlerin de bu ortamın içine dâhil olmasını, çocuğu ile sağlıklı bir iletişim kurmasını, müze alışkanlığı kazanmasını, birlikte öğrenme ve sosyalleşmesini de sağlamaktadır. Müzelerin aile yapısına kattığı tüm bu değerler ele alındığında, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin doğru yönde etkilediğini söylenebilir. Akgün, Yılmaz ve Arık'ın (2017, s.21) müze ortamında anne-çocuk etkileşimi üzerine hazırladığı pilot çalışmasından elde ettiği veriler incelendiğinde, çocukların aile bireyleri ile katıldıkları müze etkinliklerinde, ebeveynlerin çocuklarıyla iyi bir ekip olduğunu, müze içerisinde etkinliklerin çocukların müzeye olan ilgilerini arttırdığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda yapılan etkinlik çalışmalarında ebeveynlerin çocuklarıyla beraber iyi vakit geçirdiklerini ve kurdukları iş birliğinin birbirleri ile kurdukları etkileşimde çok etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Çocukların hoşça vakit geçirdiği müzeler günümüzde çeşitlenmekte, farklı temalar ve etkinliklerle hazırlanan, farklı boyut, form ve koleksiyonlar ile donatılan mekânlar haline gelmektedir. Örneğin; Mehmet Naci Aköz Uçurtma Müzesi, İstanbul Oyuncak Müzesi, Madame Tussauds Balmumu Heykel Müzesi, Hisart Canlı Tarih Müzesi, Pelit Çikolata Müzesi, Miniaturk, İstanbul İllüzyonlar Müzesi, Kastamonu Şapka Müzesi ve Key Otomobil Müzesi gibi pek çok farklı temadaki müze bu çeşitliliğe örnek verilebilmektedir. Bu ve benzeri pek çok müze, ailelerin hoşça vakit geçirebilecekleri bir ortam sunabildiği gibi, insanların farkında olmadıkları ya da zengin çeşitlikteki nesnelere ya da eserlerin asıllarını görebildiği, inceleyebildiği, algı dünyalarını zenginleştirebildiği, farklı kültürleri anlamaya çalışabildiği mekânlar olabilmektedir. Bu tarz müzelerden biri de masal müzeleridir.

Masal müzeleri, bireyleri hayal güçlerini harekete geçirmek adına masal diyarını andıran, belirli etkinliklerin, aktivitelerin, atölye çalışmalarının ve gösterilerin oluşturulduğu aynı zamanda tarihi nitelikteki eserlerin ve objelerin sergilendiği mekânlar olarak tanımlanabilir. Masal müzeleri incelendiğinde, dünyada az sayıdaki örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Çoğunluğunun 2000'li yıllardan sonra ortaya çıktığı görülen bu müzeler, günümüzde hali hazırda yaygınlaşmaya ve bilinirliğini arttırmaya çalışmaktadır. Şuan da Kıbrıs, Lefkoşa'da; Ukrayna, Yalta'da; Almanya, Bad Oeynhausens' da ve Türkiye, İstanbul'da masal müzelerine rastlanılmaktadır. Tüm dünyada nadir örnekleriyle karşımıza çıksa da masal müzeleri çocukların hayal güçlerinin beslenmesinde, ince motor, psikomotor, sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimleri için son derece önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda masal müzelerinin de diğer müzelerde olduğu kadar önemli bir konumda olduğu anlaşılabilir.

Müzeler, hayal güçlerini harekete geçirir, geçmişi ve geleceği anlamamızı sağlar.

Çıkarımlarda bulunmamızı, tanımadığımız kişilerle ya da akranlarımızla diyalog kurabilmemizi ve kendimizi ifade edebilmemize katkıda bulunur. "Kendi kültürünü ve bir başka kültürü kalıcı olarak öğrenen, aralarındaki ilişkiyi kavrayan bireyler, yaşadığı toplumun ve diğer toplumların değerlerini anlayabilirler. Müzeler, bireylerin birbirlerini anlama sürecinde anlama becerisini olumlu yönlendirebilmede, toplumlar arasında uyum ve karşılıklı hoşgörü yaklaşımını sergileyebilmede önemli rol oynarlar" (Mercin, 2006, s.154). Bu sebeple müzelerin bireylerin gelişimlerinde büyük etkisi olduğu söylenebilir. Falk ve Dierking, (2000 s.55: Akt: Kandemir ve Uçar, 2015, s.29) daha öncesinde müze deneyimi olan bireylerin davranışlarının, müzeye ilk defa giden bireylerden daha farklı olduğunu belirtmiştir. Buna göre müze ziyaretlerini sıklıkla gerçekleştiren bireylerin müze içerisindeki yönlendirmelere, müzelerin sunduğu imkânlarla ve müze ortamına aşinalık kazandıklarını belirtmektedir. Dolayısı ile bu bireyler ortamda kendi yönünü belirleyebilmekte, müze faaliyetlerine kolaylıkla katılabilmekte, aktarılan bilgiyi daha verimli şekilde öğrenebilmekte ve özgürce hareket edip daha etkili bir keşif gerçekleştirebilmektedir. Burada dikkate alınması gereken nokta ise müzelerin sadece müze içerisindeki davranışlarımızı değil, müze ziyaretlerinin dışındaki davranışlarımızı da etkilediği ve değiştirdiğidir. Özellikle erken yaşta müze kavramını öğrenen ve müze ziyaretlerinde bulunmuş çocuklar, ebeveynleri ile kolay iletişim kurabilen, fikirlerini açıkça dile getirebilen, sosyalleşebilen, toplum içindeki yerinin farkında olabilen bireyler olarak yetişmektedir. Ebeveynlerin çocukları ile müze ziyaretleri gerçekleştirmesi hem çocukların gelişimi hem de ebeveynlerin çocukları ile olan iletişimlerini geliştirebilmeleri için önem taşımaktadır.

Aile bireylerinin birlikte katılım sağladığı müze ziyaretlerinde bireyler, müze içerisindeki her değişikliği beraber kavrama, tartışma, farkına varma, eğlenme, öğrenme, müzenin sağladığı tüm imkânları beraber keşfetme ve deneyimleme şansına sahip olmaktadır. Okvuran'ın (2017, s.9) müze ziyareti gerçekleştiren ebeveynler ve çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasındaki ebeveyn görüşleri incelendiğinde; ebeveynler çocukları ile birlikte bir şeyler paylaşabilmenin ve öğrenmenin çok güzel bir şey olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, müze içerisinde büyüklerin görebildiği ve çocukların göremediği şeyleri onlara gösterdiklerini; çocuklarının anne ve babanın aklına gelmeyen şeyler söylediğini ve onların meraklı olmasının güzel olduğunu belirtmektedirler. Buradan hareketle görülmektedir ki ebeveynler, müze ortamında çocuklarını daha iyi tanıma imkânı bulurken farklı yönlerini de keşfetmektedirler.

Ebeveynler çocuklarını tanımaya çalışmak, iç dünyalarını keşfedebilmek, tepkilerini ve ilgi alanlarını anlayabilmek adına pek çok farklı yöntem denemektedir. Onları gözlemlemek, konuşmak, çizimlerini incelemek, sorular sormak gibi denenecek pek çok yöntem, ebeveynlerin çocuklarına ulaşabilmesinin ve onları anlayabilmesini sağlamaktadır. Müze ortamında ise ebeveynler tüm bu yöntemleri tek bir seferde gözlemleyebilme imkânı bulabilmektedir. Özellikle çocuklar için oluşturulmuş müzeler, pek çok olanağı bir arada sağlayarak çocuğun çok yönlü gelişimine katkı sağlarken ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını inceleyebilmesine de olanak tanır. Çocuklar için oluşturulmuş müzeler dokunarak, görerek, duyarak, oynayarak, etkinliklere katılarak kendilerini geliştirebildikleri bir ortam sunar. Çocukların hem aktif hem de özgür oldukları bu ortam da ebeveynler çocuklarını geniş çaplı gözlemleyebilme fırsatı yakalayabilirler.

Türkiye'deki İlk Masal Müzesinin İncelenmesi; Kartal Belediyesi Masal Müzesi

Çocukların hayal dünyalarını renklendiren, masal kahramanlarıyla arkadaşlık kurmasını sağlayan ve kitaplarla olan ilişkisini güçlendiren masallar, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Bu tanımdan hareketle masallar toplumların hayal güçleriyle ortaya çıkan ve toplumdan topluma değişkenlik gösterebilen, 19.yy öncesinde kulaktan kulağa aktarılırken 19.yy sonrasında ise yazılı olarak gelişim gösteren edebiyat türlerindedir.

Çocukların gerçek dünya ile olan ilişkileri hayal güçleriyle ilintilidir. Onlar yetişkinler gibi dünyayı algılamaz, algılayamazlar. Hayal güçleriyle kendi dünyalarını yaratırlar. Bu noktada masallar, çocukların hayal güçlerini destekleyen ve dil gelişimine katkı sağlayan önemli etkenlerden biridir. Bazen büyüklerimizden dinlediğimiz bazen de kitaplarla öğrendiğimiz masallar, çocuk ya da yetişkin her bireyin zihninde yer etmiş ve nesilden nesle aktarılmıştır. Masal müzelerinin ise bu gereklilik ile ortaya çıktığını söylenebilir. Masal müzeleri, geçmişe tanıklık eden ve bu değerlerin, günümüze ışık tutmasını sağlayarak toplumların gelişimine katkı sağlayan kurumlardır.

Masal müzelerinin önemi günümüzde daha da belirginleşmeye başlamakta, yurtiçi ve yurtdışında da masal müzelerinin sayıları gün geçtikçe çoğalmaktadır. Masal müzeciliği kavramının bilinirliğini arttırmasıyla birlikte İstanbul'da Pendik Belediyesi de bir masal müzesi kurmayı planlamaktadır. Bu yaygınlaşmanın artmasıyla birlikte Türk toplumunun masal müzesine karşı ilgili olduğunu söylenebilmektedir. Türkiye'de olduğu gibi yurt dışında da gün geçtikçe sayıları artan masal müzeleri ülkeden ülkeye ya da şehirden şehire farklı temalarda ve yapılar da görülebilmektedir. Her ülkenin tarihi geçmişi, kültür ve geleneğinin farklı olması sebebiyle masal müzeleri de kendi içerisinde değişim gösterdiği söylenebilir. Ukrayna'da bulunan Glade of Fairy Tales Museum buna iyi bir örnektir.

Görsel 1. Glade of Fairy Tales Museum.

(<http://www.evpori.ru/glade-of-fairy-tales-and-zoo-in-yalta.html>).

1960 yıllarında kurulan ve içerisinde birbirinden farklı pek çok masal kahramanının heykeli bulunan bu müze, ormanın içerisine doğru yol alan bir açık hava müzesini andırmaktadır. Burada bulunan heykellerin pek çoğu ahşaptan yapılmış ve doğaya uyum sağlayan bir

görünüm kazanması sağlanmıştır. Türkiye'de ise masal müzesine verilebilecek en iyi örneklerden biri de Kartal Masal Müzesi'dir.

Kartal Masal Müzesi 2017 yılında Türkiye'de kurulan ilk masal müzesidir. Dünyadaki sayılı masal müzelerinden biridir ve küratörlüğünü değerli sanatçımızı Sunay Akın üstlenmiştir. Kartal Masal Müzesi, İstanbul'un Kartal ilçesinin Yakacık semtinde bulunan çam ağaçlarıyla çevrili bir arazi üzerine kurulmuştur. Masal müzesinin Kartal Belediyesi tarafından kurulması, müzenin ücretsiz olarak tüm ziyaretçilere açık olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla müzede düzenlenen her etkinliğe ücretsiz olarak katılım sağlanabilmektedir. Bu önemli detay her kesimden bireyin dilediği gibi ziyaret gerçekleştirebileceği anlamına gelmektedir. Böylesine bir gaye ile kurulan kurumların ücretsiz olması büyük bir örnek ve önem oluşturmaktadır.

Resim 2. Kartal Masal Müzesi Bahçe Alanı.

Masal müzesine ilk girişte dikkat çeken en önemli noktalardan biri bahçe içerisine yerleştirilmiş masal kahramanlarının heykelleridir. İçerisinde Nasreddin Hoca, Sindirella, Pamuk Prenses ve Yedi Cücelerin bulunduğu pek çok masal kahramanının heykeline rastlamak mümkündür. Ayrıca Hans Christian Andersen'in heykelinin de burada bulunması Türkiye'de bir ilktir. Duvar süslemeleri ve heykellerin arasında çocukların özgürce dolaşabileceği, masal kahramanlarıyla iç içe oyunlar oynayabileceği bir alanın bulunması çocukların kitap kahramanlarına olan ilgisini arttıracağı söylenebilir. Müze Binasının hemen yanında bulunan atölye alanında ise çocuklar düzenlenen etkinliklere katılabilmektedir.

Resim 3. Duvar Resimlemeleri.

Resim 4. Hans Christian Andersen'in Heykeli.

Masal müzesinde çocuklar için atölye içinde ve dışında pek çok etkinliğin yapıldığı görülmektedir. Tiyatrolar, atölye çalışmaları, müzik, söyleşi, geleneksel sokak oyunları, tek kişilik performanslar, tasarım atölyeleri, animasyon ve kukla gösterileri gibi etkinlikler bunlardan birkaçıdır. 15 kişilik gruplar halinde yapılan bu etkinler son derece eğitici ve eğlenceli olduğu görülmektedir. Etkinliklerle çocuklar okul dışındaki sosyal yaşamı öğrenmeye başlamakta, akranlarıyla iş birliği içerisinde keyifli vakit geçirmekte, el becerisi gerektiren aktiviteleri deneyerek kendi yeteneklerini keşfedebilme fırsatı yakalayabilmektedir. Üztemur, Dinç ve Acun'un (2018, s.313-314) müze etkinlikleri ile ilgili yaptığı çalışması da bunu doğrular niteliktedir. Araştırma verileri incelediğinde, öğrencilerin yapılan etkinliklerle birlikte çevrelerindeki insanlarla olan iletişimlerini güçlendirdiklerini

belirtmiştir. Aynı zamanda çocukların grup halinde çalıştıkları için arkadaşlık ilişkilerinin ve birbirlerine verdikleri destek ve dayanışmanın da daha da geliştirdiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerden bazıları ise yapılan etkinliği sevmese dahi, gerektiğinde bunu yapabilecekleri gücü kendilerinde görebildiklerini dile getirmişlerdir.

Resim 5. Kartal Masal Müzesinde Yapılan Atölye Çalışması. (www.facebook.com/kartalbelediyesimasalmuzesi).

Resim 6. Kartal Masal Müzesi Bahçe Alanı.

Resim 7. Kartal Masal Müzesi İki Katlı Ana Bina ve Atölye Binası.

Resim 8. Kartal Masal Müzesi Bahçe Alanı ve Giriş Kapısı.

Müze içerisi ise masal kitaplarından çıkmışçasına bir görüntü bizleri karşılamaktadır. İç mekânın pop-up şeklinde tasarlandığı görülmektedir. Kitap sayfalarıyla süslenmiş bir zemin, tavan ve duvar ile masal kitaplarını andıran müzenin tasarımı Ayhan Doğan'a aittir. Müze içerisinde yine pop-up şeklindeki cam mekânların içerisinde Dünya ve Türk masal tarihine ışık tutan oyuncaklar ve ilk basım kitapların yer aldığı eserler bulunmaktadır.

102 Pinokyo oyuncağının ilk örneklerinden bir de masal müzesinde bulunmaktadır. Disney'in yarattığı Pinokyo karakterinden çok daha farklı bir forma sahip olan bu oyuncak, ilk Pinokyo karakteridir. Sunay Akın'ın yurt dışında bir koleksiyonerden edindiği tarihi değere sahip bu oyuncak, masal müzesinin önemli parçalarından biridir.

Resim 9. İlk Pinokyo Oyuncağı.4

Resim 10. Sergi Alanı.

Resim 11. Sergi Alanı.

Resim 12. Sergi Alanı.

Kartal Masal Müzesi, Türkiye'deki başarılı tiyatro, yazar, oyuncu ve şarkıcılar ile etkinlikler düzenleyerek bilinirliğini arttırmaya ve daha çok ziyaretçi çekmeyi amaçlamaktadır. Bu etkinliklerle çocuklar, sanatçıların bilgi ve deneyimleriyle yoğurulurken aynı zamanda keyifli vakit geçirebilmektedir.

Böyle bir imkânın bir müze etkinliği içerisinde yapılması çok büyük önem taşımaktadır. Müzeciliğin sadece kültür varlıklarının sergilendiği ve cam fanusun içerisine yerleştirilmiş nesnelere olmadığı masal müzeleriyle de görebilmekteyiz. Masal müzelerinde çocukların haricinde de tüm bireyler burada eğlenebilmekte ve günlük yaşamın sıkıntılarını uzaklaşabilmektedir. Ebeveynlerin Kartal Masal Müzesi'ne olan yoğun ilgisi de bunu doğrular niteliktedir.

3.3 SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen verilerle de görülmektedir ki masal müzeleri bir müzeden daha fazlasıdır. Atölye çalışmaları ve yapılan etkinliklerin yoğunluğu ile de asıl işlevi sadece müze değil; eğitim, aktivite ve eğlencedir. Var olan müzelerin yapısından ve işleyişinden farklı bir anlayışa sahip olan masal müzeleri, müze ziyaretinde elde edilen deneyimi ve izlenimi müze içerisindeki etkinliklerle desteklenmesini sağlayarak öğrenmeyi kalıcı hale getirmektedir. Yıllar boyunca toplama, koruma, sergileme görevi gören müzeler, günümüzdeki gelişen müze çeşitleri ile toplumları izleyici rolünden çıkararak bireylerin müze alanlarında aktif birer yol üstlenmesini sağlamaktadır. Buna verilebilecek en iyi örnek ise masal müzeleridir. Masal müzeleri, müze deneyimini hazırlanan etkinlikler ile arttıran, bireylere ekip halinde çalışmayı öğreten, tarihle iç içe olmayı sağlarken sanatın her alanına başvurarak bireyleri sanata yaklaştıran bir yapıya sahiptir. Mercin ve Ay'ın (2016, s.746) açık hava sergileri ile ilgili çalışmasında belirttiği Sidney örneği buna örnek verilebilir. Buna göre; Sidney'de düzenlenen bir açık hava sergisinde, sergiyi gezen aile bireyleri sergi deneyimleri sonrasında, sergide kullanılan malzemeler ile kendi eserlerini oluşturma ve eserlerin üretim malzemelerini deneyimleyebilme fırsatı yakalamaktadır. Mercin ve Ay, bu yöntem ile bireylerin sanata olan ilgilerinin arttığına ve bu şekilde kalıcı öğrenmenin gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Aynı şekilde masal müzelerinde müze içerisindeki eserleri inceleyen bireyler, müzedeki etkinliklerle öğrendiklerini pekiştirebilir, kendi masal kahramanlarını yaratabilir, bu şekilde de yaratıcılıklarını attırabilirler. "Müzelerde çocukların koleksiyondaki eserlerle karşı karşıya gelmesi, dokunulabilecek olan ürünlere dokunabilmesi çocuklar için çok özel ve unutulmaz bir deneyim olacaktır. Bireylerin yaşantılarında eğitimin kalıcılığı açısından müze ve galeri gibi mekanlar önemli bir yere sahiptir" (Bulut ve Atilla, 2017, s.707). Özellikle aile bireylerinin birlikte katılım sağladığı ziyaretlerde bireylerin birbirleri arasındaki iletişimin kuvvetleneceği ve bu durumun ebeveyn ve çocuk etkileşimini artıracığı söylenebilir. Öyle ki çocuklar yapıları gereği meraklı varlıklardır. Böyle bir ortamda çocuğun ebeveynine yönelteceği çok fazla soru ve ebeveynin çocuğuna açıklayacağı pek çok bilgi ortamı oluşacaktır. Böylelikle çocuklar ebeveynlerini birer öğretmen gibi görecektir, ebeveynler de çocukların yönelttikleri sorular doğrultusunda çocuğunun ilgisinin hangi konuya daha yatkın olduğunu görebileceklerdir. Burada ele aldığımız konu, masal müzelerinin sadece çocukları hedefleyen bir yapısı olmadığını, ebeveynleri ve tüm bireylerinde ilgisini çekebilecek bir yanı olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu müzeler her ne kadar çocuklar

için oluşturulmuş gibi gözükse de ebeveynlerin de tarihle iç içe olabileceği, çocuklarını gözlemleyip onları daha yakından tanıyabileceği mekânlardır. Masal müzeleri ebeveynlere ve diğer tüm bireylere geçmişte tanık oldukları çizgi-film ya da masal karakterlerini görebilme fırsatı da sunmaktadır.

Kartal Masal Müzesi, yeni kurulacak ya da kurulması planlanan masal müzelerine örnek olabilecek nitelikte ve değerinde bir müzedir. Kartal Masal Müzesi, çocukların okuldan geriye kalan vakitlerini değerlendirebilecekleri, enerjilerini atabilecekleri ve yeni fikirler kazanabilecekleri bir eğitim mekânıdır. Masal müzeleri toplumların gelişimine tarihi, kültürel ve eğitimsel olarak katkı sağlamaktadır. Dünya ülkeleri tarafından çok azı masal müzesine sahiptir. Böyle bir değere her ülke sahip olmalı, masal müzelerinin kurulmasına ve yaygınlaştırılması adına destek verilmelidir. Türkiye'de de bu değere sahip olmak, yaygınlaştırmak ve bunu değeri layıkıyla yaşatabilmek çok önemlidir.

Kaynakça

Akgün, Ege., Yılmaz, Meral ve Arık, Berrak. "Müze Ortamında Anne-Çocuk Etkileşimi: Pilot Çalışma". *Mediterranean Journal of Humanities* 7-1 (2017): 15-24.

Bulut, Ümran ve Atilla, Ufuk. Müze Eğitiminin Çocuğun Görsel Sanatlar Eğitimine Etkileri. *Ordu Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 7-3 (2017): 705-714.

Kandemir, Özge ve Uçar, Özlem. Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri. *Sanat ve Tasarım Dergisi* 12-2 (2015): 17-47.

Mercin, Levent. *Müzeler ve Toplum*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2006.

Mercin, Levent ve Ay, Resul. Açık Hava Sergilerinin Görsel Sanatlar Eğitimi Açısından Önemi. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sanat Sempozyumu*. (2016): 742-754

Okvuran, Ayşe. Aileyle Müze Ziyaretinin Değeri. *Yaratıcı Drama Dergisi* 12-2 (2017): 87-92.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. *Masal* (2016).

Üztemur, Servet., Dinç, Erkan ve Acun, İsmail. Müzeler ve tarihi mekânlarda uygulanan etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin sosyal bilgilere özgü becerilerinin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 46 (2018): 294-324.

Zilcioğlu, Şule. Avrupa'da çocuk müzeleri ve müze eğitimi: "Almanya Örneği". *Yayımlanmış yüksek lisans tezi*. Ankara; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

The importance of museology in increasing the interaction between children and parents, the place of fairy tale museums; examination of the first fairy tale Museum in Turkey

Cemre Aslan¹

ABSTRACT

Museums are important institutions that increase imagination and creativity. Today, diversified museums appear in different forms and with variety of exhibition styles. One of the best examples of this situation is fairy tale museums. Fairy tale museums have exhibition designs and activities that go beyond ordinary museum concept. While providing entertainment, this type of places also encourage learning. For this reason, fairy tale museums are institutions with a high impact on individuals.

Due to this significant position of fairy tale museums, in this study, the effect of museology in increasing the interaction between children and parents was aimed to be examined by mentioning the role of fairy tale museums in this situation. For the same purpose, the Kartal Municipality Fairy Tale Museum, which is the first fairy tale museum established in Turkey, was inspected. Research data was formed by obtaining research reports, theses, articles, papers, books, journal publications and websites about museums and fairy tale museums. In the light of all these researches, the importance of museums in providing interaction between parents and children was interpreted with the examinations and observations made at Kartal Fairy Tale Museum.

The results of the research suggest that fairy tale museums are institutions that increase parent-children interaction, allow parents to get to know their children closely, enable children to discover their own talents with the activities in them, and contribute to the growth of creative and imaginative individuals. Fairy tale museums not only promote children's multidirectional development, but also support their school learning. For this reason, it is necessary that fairy tale museums become widespread and easy to access in all provinces across the country. In the world, countries that have fairy tale museums are few in number. Every country should have such valuable institutions, and the establishment and dissemination of fairy tale museums should be supported. It is also crucial for Turkey to take care of this institutions make them widespread and keep them alive.

Keywords: Museum, Fairy Tale Museum, Child, Parent.

ÇOCUK EĞİTİMİNİN, ÇOCUK-ÖZNE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA TETKİKİ

Uzman Sinan DOĞAN
Milli Eğitim Bakanlığı

Öz

Çocukluktan yetişkinliğe giden devre, sosyo-kültürel bir kavram ve tarihi bir süreçtir. Çocuk, düşünmeyi, uyumlu ilişkileri, kültür normlarını, değerleri ve karakter özelliklerini öğrendiği ilk yer ailedir. Aristo'ya göre çocuk, denetim temelli bir eğitim ile çocuğa kazandırılan becerilerle erdem değerine ulaşabilir. Erdemlikten uzaklaşan çocukta, mutsuz, huzursuz ve şuursuz bir yaşam gerçekleşir. Farabi'nin 10.Yüzyıl'da, çocuklardaki bireysel farklara işaret etmesi, zihinsel eğitimin önemini vurgulaması ve gelişimde dengeye işaret etmesi, dönemin çocukluk anlayışının gelişiminde etkili olmuştur. Türk aile hayatında, sosyal hayatı oluşturan anlamlar ve değerler üzerinden, çocuğa dinamik ve ideal hayat verilmiştir. Türk tarihinin her döneminde, aile-çocuk-millet birbirleriyle özdeşleştirilmiştir. Çocuk kendisi ile değil, topluma yaptığı hizmetleri ile gurur duyan özne haline getirilmiştir. Batı toplumunda, çocuk kendisi olmakla gurur duyan bir özne haline getirilmiştir. Çocuk, "bir varlıktan, hakları olan kişilik sahibi bir özneye dönüştürülmesidir. Çocuğu, varlığın ve anlamın merkezine yerleştirmek, yarı tanrı haline getirmektir. Toplumsal ilişkiden ve bağlamdan soyutlanmış çocukta, özgürlük ve anlam, eş zamanlı olarak çocuğun tercihlerinde ve fiillerinde ortaya çıkmak durumundadır. Özne hâline gelmiş çocuk, her tür tercih hakkını kullanmakta ve özgürleştirmekte, fakat varlığın ve hayatın anlamına ilişkin her tür sorumluluğu da bastırmaktadır. Çocuk, erdemli olma kavramından uzaklaşmaktadır. Çocuk eğitimi, çocuğun varlık ile yeniden barışması ve daha büyük bir bütünün parçası olduğunu idrak etmesiyle başlayacak süreçtir. Daha geniş bir bütünün parçası olan çocuk, ancak bu bütünlükle uyumlu bir şekilde hareket ettiğinde anlam sahibi ve rasyonel bir varlık hâline gelebilir. Bireyin özgürlüğü, sınırsız ve kayıtsız tercihler yapabilmesine değil, bu bütünlük içinde kendi potansiyellerini hayata geçirebilmesine bağlıdır. Çocuk, toplumun yasalarını vermek için kültürü içinde eğitilmesi gereken küçük bir yurttaş imgesidir. Batı toplumunda uygulanan ben merkezli çocuk-özne ilişkisi, Doğu toplumlarında da uygulanmaya başlamıştır. Sorumluluk verilmeden kazandırılan haklar, çocuğun felaket çağını mı oluşturuyor? Çocukların buluş çağına kadar "çocuk-özne" ilişkisini destekleyen tutum ve davranışlar geliştirilmiştir. Aile; toplumun koruyucu, bütünleştirici, yönlendirici ve uygulayıcı olma özellikleri kaybetmeye başlamıştır. Aile-çocuk ilişkilerinde itaat, saygı, sevgi kavramlar önemini kaybetmeye başlamıştır. Çocukta, mutsuz, huzursuz ve şuursuz bir yaşam ortaya çıkmıştır. Çocukluktan yetişkinliğe giden devrede, çocuk-özne ilişkilerinin incelenmesi makalemizin çerçevesini oluşturmaktadır. Çocuk-özne ilişkilerinde, Batı-Doğu toplumlardaki ben/toplum merkezli uygulamaların karşılaştırılması yapılarak, çocuk eğitimde, ben merkezli/ben idrakli uygulamaların, aile-çocuk ilişkilerine etkisinin temellendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile, çocuk, eğitim, özne, kişilik

Giriş

İlkçağ 'da Batı kültüründe, kendisi ile dış dünya arasındaki ayrımına dahil edilen bilebilen bir özne olarak tasarlanan insan, kavramsal olarak ifade edilmiştir. Ortaçağ Batı kültüründe, insanı yine bilen, ancak bunun için öncelikle Tanrısal olanı anlaması gereken bir yapı şeklinde ifade edilmiştir. İlerleyen dönemlerde, bilgi öznesi olma konumunu daha sağlam dayanaklara dayandırılmış, yakın geçmişte ise dil unsurunun öne çıkarılmasıyla toplumsal, tarihsel ve kültürel boyutu da vurgulanan bir özne durumuna getirilmiştir. O halde "özne"yi anlamak; büyük ölçüde, özne-bilgi arasındaki ilişkisini anlamakla mümkün olacaktır. insanın, bilgi öznesi olarak nesneyi bilmesi, özne ve nesne arasındaki karşılıklı etkileşime dayalı ilişkisine dayanmaktadır. Bundan dolayı kendisine ve nesneye bağlı olan koşulları üzerinde, nesnel iddialar ortaya koyma çabası içindedir. Öte yandan insanın "özne", diğer varlıkların da "nesne" olarak edindiği konumlar, bir karşıtlık ilişkisi ile birbirine bağlanmış ve bu ilişki içinde insanın kesin bilgiye ulaşacağı düşünülmüş, klasik bilgi anlayışının temelleri atılmıştır.1 Özne'nin bilinçlilik, kendisi ile kendisi olmayan arasındaki ayrımın farkında olması durumu" olarak tanımlanabilir. Özne olarak insan kendisini ve doğayı yine kendi gözüyle değerlendirme yoluna yönelmiştir.

İdeal insan yetiştirme modelleri veya düşünceleri doğrultusunda çocuk yetiştirilmeye yönelik programlar ortaya çıkmıştır. İdeal insan yetiştirme doğrultusunda kullanılan düşünce akımları, eğitim felsefesini oluşturur. Toplumların kültürel ve sosyo ekonomik durumlarına göre şekillenerek uygulanmaktadır.2 Toplumda değişen koşullara bağlı olarak uygulana eğitim sistemlerinin, teori ve uygulamadaki geçerliliğini ortaya konulması gerekmektedir. Özne-çocuk ilişkileri,zaman içinde değişimleriyle uygulanan eğitim modelinin, doğru veya yanlış olarak değerlendirmekten çok, tartışıp yeniden ele alarak günümüz eğitim sistemlerine katkı sağlama amacı güdülmüştür.Özne-insan konusundaki yaklaşımı,benimsenen varsayımları, sorgulanmadan kabul edilen değerleri,düşünceleri keşfetmek ve zihnin süzgecinden geçirerek eleştirel çözümlenmeye tabi tutmak.3 makalemizin çevresini oluşturmaktadır.

İnsan-Özne İlişkilerinin Gelişimi

İnsan, bilginin öznesi olarak varlık/nesne merkezli felsefe geleneğinin yerini almıştır. Özne, bir problem felsefesi alanı olarak ortaya çıkması, Batı Antik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Düşüncenin en önemli araçlarından biri olan şüpheyi zihinlere düşürmüş. dinsel ve toplumsal kurumları eleştirilmiş, sosyal yaşamı hatta edebiyatı içine alan geniş bir etkinlik alanı üzerinde izler bırakılmıştır. Bilen özne olarak insan, Batı Antik dönemde, varlığını nesnede veya Tanrı'da temellendirmeye çalışmış, daha sonra kendi varlığına yönelmiştir. İnsan varlığının, yine insanın kendisinde temellendirilmesinin yolunu açan Descartes,'İnsan her şeyin ölçüsüdür" şeklinde tanımlamıştır.İnsanı merkeze alıp, onun bilme yetisinin önemine vurgu yapılmıştır."

Varoluş felsefesi özü itibarıyla insan varoluşunun anlamını ve insanın kendini gerçekleştirme olanaklarının bütününe ifade etmektedir."Weil'e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier'ye göre umutsuzluk, Hamelin'e göre bunaltı, Banfi'ye göre kötümserlik, Wahl'a göre başkaldırı, Marcel'e göre özgürlük, Lukacs'a göre idealizm (düşüncülük),

Benda'ya göre usdışıcılık (irrationalisme), Foulquie'ye göre saçmalık felsefesidir"4 Varoluşçuluk'ta insan kavrayışı, kendini merkeze alarak ve sınırsız özgürlük ile kendini yeniden inşa etmesi ve inanç ve toplumsal kültür düzleminden kaçıştır. 'Kendilik bilinci', dünya ile insan arasında oluşturulmuş ilişkiler ağını sorgulama ve özgür seçimlere yönelmesidir. Dış dünyadan kopuk bir bilincin trajedisini yansıtan temaların, yaşam alanında ortaya çıkmasıdır. İlahi determinizme karşı çıkan insanın, özgürlüğüne sarılmasıdır. Kendi özünü oluşturmak için merkeze kendini koyup, kendi kendini inşa etmesidir. İdeal insan kavramından, sorumluluk duygusundan uzak ve kontrol edilemeyen insanın, kendini inşa etme sürecindeki her türlü değişimin arayışı, kendine, topluma ve doğaya yabancılaştırmasını beraberinde getirmektedir. Bu durumun, çocuk kişiliğinde meydana getirdiği; uyumsuz, duyarsızlık, kaygı, ötekileşme, yabancılaşma, kopuş ve başkaldırı gibi duygu ve düşüncelerini özgür oluyorum uğruna bastırılmaktadır.

Varoluşçuluk, belirli bir düşünme biçimini, belirli bir havayı ve iklimi yansıtmaktadır. Varoluşçuluk Türkiye'nin düşünce hayatında; bireycilik, herhangi bir ekole mensup olmamak, herhangi bir inancın taşıyıcısı olmamak, mevcut sistemleri yetersiz görmek, gelenekçiliği yadsımak ve onu küçümsemek gibi5 uygulamalar şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir. Varlığının bilgisine aracısız olarak; yine kendi düşünsel sürecinde, kendi bilinç içeriğinde ulaşma fikridir. Varoluşçuluk insanın anlam dünyasının kayb olduğu, yerine yeni anlam arayışlarının birbirleriyle yarıştığı bir dönemde, dağılan, zayıflayan ve kimliklerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özne yeniden inşa etme çabalarına, süzgeçten geçirilmiş bilgi ve deneyimlerini katmak gerekmektedir.

110 Bilen özne-nesne arasındaki ilişkiyi, bilginin oluşum sürecini ve Tanrının bu süreçteki konumunun sorgulanmasıdır.6 Dinsel ve toplumsal kurumlara yönelik kuşku bakışının kazandırılması ile, tek özne Tanrı önemini kaybetmiş, yerine özne insandır düşüncesi yerleşmiştir. Her türden yetkinliğin, insanlarda olabileceği iddiasıyla insanın "kendisine bir dönüş"7 şeklinde tanımlanmıştır. Varlığının bilgisine aracısız olarak ve kendi düşünsel sürecinde, kendi bilinç içeriğinde ulaşma fikri öznellik olarak tanımlanmıştır. Böylece, sezgisel bir durum ve bedensiz bir varoluşu da beraberinde getirmektedir. İlahi güvenilirlik güvencesi olmadan da, kendi bilinç içeriğinde ulaşma fikri güvenlidir şeklinde uygulanmıştır. Özne olmak ancak ve ancak nesne üzerinde egemen olmak, onun bilgisine ulaşmak şeklinde düşünülebilir. "Bilen özne"ye ilişkin olarak düşünce, Tanrıya değil de "insan"a yönelmektedir. İnsan kendini bilme ve özgürlüğünü, varoluşunu gerçekleştiren bir varlık konumundadır. Ancak, insanın maddeye yönelmesi, onun varlık ve varoluşsal yetkinliğini kaybetmesidir. Maddenin determinasyonuna bağlı özgürlük alanı belirlenmesi, materyalist bir perspektif içinde sıkışmasına sebep olmaktadır.

Determinizme sıkışan aklın, eşya nizamı içinde duyumlara ait dogmatik ve somut idrakler ile terbiye edilmişinin ve katılaşmasıdır. Yani akıl, eşyadan edindiği determinizm ile mekanist bir çehreye bürünür. Sonsuzluğun karşısında sonluluğu, birliği karşısında parçalılığı, hürlüğün karşısında esirliği, Kadiri mutlak karşısında güçsüzlüğü, yaratıcılığı karşısında determinizmi, keyfiyeti karşısında kemiyetine yönelir. Birey bu yüzden çatışan değerler arasında kendini bulur. Oysa bireyin maddeyi aşan, madde ötesinde teşekkül eden oluşuma yönelmesi gerekmektedir. Bireyin aklını temel belirleyici olarak kullanması, determinizmin cereyan ettiği varlık katmanının epistemolojik zorunluluğu içerisinde kendini hissetmektedir. Birey dünyayı ve eşyayı kendisi ile karşılaştırarak ölçmeye

çalışması sonucunda akıl, zihin ile kaos arasında kalmaktadır. Birey baş ağrısı, midem bulantısı halinde kendini bulmaktadır. Determinizmin olduğu yerde hürriyet olamaz. Bu yüzden insanın hürriyeti ve buna bağlı canlılık aktivitesi, determinizmin sınırlarının dışına kaçıp bağımsız olmakla mümkündür.

Birey hareketini ve canlılığını, ebediyete taşımak isterken maddenin çekim alanından uzaklaşmaktadır. Bireyin zihni, sadece materyal ilişkilere bağlı kalmadan, onu aşmaya çalışmasıyla hürriyet ve sonsuzluk ufkuna doğru süzülür. Hürriyetin imkânıyla özgürlüğe, kendini aşmaya ve geliştirmeye yönelik kendisine kapı aralamış olmaktadır. Bireyin hürriyeti, maddenin ruha evrildiği boyut içerisinde kendini gerçekleştirmesiyle mümkündür. Madde, kapalılığı ve sınırlılığı, ruh açıklığı ve özgürlük alanını temsil eder. Bireyin, maddeden uzaklaşması, yeni bir varoluş çerçevesi içine girmesidir. Birey, hayatı ifade eden sahada sanatkârlığa ve estetik hazza ulaşmak suretiyle kendine yönelici, ruhi eğilimlerinde yaratmaya ve hürriyete hasret duyucu bir davranış içindedir. Böylece birey olmanın sorumluluğunu ve mükemmelleşmeye erişmenin cehti içinde olabilmektedir.

Esas olan Tanrısal olandır; dünya, nesnelere dünyası ve beden de Tanrı'ya ulaşma yolunda kullanılan bir dekordan ibarettir. Sadece Tanrısal olanın bilgisine ulaşmayı gerçekleştiren bilen bir öznedir. Nesne dünyası geçici olduğundan önemsizdir... Yeterince Tanrı'ya yönelmek ve bilgisine ulaşmak beden ve ruhun terbiyesi açısından gereklidir. Çocuk eğitimi, çocuğun varlık ile yeniden barışması ve büyük bir bütünü parçası olduğunu idrak etmesiyle başlayacak süreçtir. Daha geniş bir bütünü parçası olan çocuk, ancak bu bütünlükle uyumlu bir şekilde hareket ettiğinde, anlam sahibi ve rasyonel bir varlık olacaktır. Bireyin özgürlüğü, sınırsız ve kayıtsız tercihler yapabilmesine değil, bu bütünlük içinde kendi potansiyellerini hayata geçirebilmesine bağlıdır.8 Sonsuzluğu (...) sadece sonluluğun yadsınmasıyla tasarladığını düşünmemek gerekmektedir. Çünkü tam tersine sonsuz tözde sonlu tözdekinden daha fazla gerçeklik bulunduğunu, bu yüzden de bende bir şekilde sonluluktan önce sonsuzluk, başka bir deyişle kendimden önce Tanrı idesinin var olduğunu açıkça görmektir.

Kendisini mutlak yetkin olarak görüpte, kendisine yönelmesi sonucunda zihninde açık ve seçikle tasarlamadığı şeyler hakkında, özgür seçim yetimi kullanıyorum, yargıda bulunuyorum şeklinde kendine yöneliş, yanlışın yapısını oluşturan yoksunluğu oluşturur. "Yanlışın yapısını oluşturan yoksunluk, özgür seçim yetisinin kötü kullanımında ortaya çıkmaktadır.9 Apaçık bir şekilde bilinemeyecek şeyler hakkında yargıda bulunmak, zihinle-beden arasındaki gerilimi oluşturmaktadır. Zihin dünyası ile fizik dünyası arasındaki birliğin kurulmaması, bireyi sürekli yanılsama sürekleyecektir. Aquinas, "duyular, zihin ve maddesel varlıklar arasındaki ilişkiyi anlamanın, insan bilgisini anlamanın tek yolu olarak görür."10

Özne"yi doğuracak koşullarında önü açılması; yani özne olarak insan kendisini ve doğayı yine kendi gözüyle değerlendirme yoluna yönelmesi, "bilgi ile inanç arasına giderilemez bir ayrılık beraberliğinde getirmiştir."11 Bireyde ben temelinin belirleyici olması, ben'den evrensel giden açılımların öngörüldüğü bir bakış açısının özü oluşturmasıdır. 12"Şüphe etmek ve eleştiride bulunmak13 "Ben" temelinin temel ilkeleridir. Bilinen her şey, kendi özgün gücüne göre değil, onu bilenlerin bilme yetisine göre bilinir. Birey duyularla başka, imgelemeyle başka, akılla başka, zekayla başka türlü bilgi kavrar. Çünkü duyular, insanın maddeden oluşan biçimini algılar, imgelem ise maddeyle bağlı olmaksızın sadece biçimi algılar. Akıl bunun da ötesine geçer ve tek tek bireylerin hepsinin ait olduğu tümelin

ışığında, insan türünü görür. Anlama gücü ise gözünü daha yükseğe çevirir ve dünyanın sınırlarını aşarak zihnin berrak görüşüyle o en saf biçime bakar.14

Özne düşüncesinin gelişmesiyle bireycilik öne çıkmıştır. Bireycilik; akılcı ve rasyonel olduğu kabul edilen bireyin, kendi yaşam tarzını, hedeflerini ve amaçlarını kendisinin belirlemesidir. Bu konuda özgür olmasını, herhangi bir otorite tarafından sınırlandırılmamaya veya kısıtlamaya maruz kalmamasını istemektedir. Birey hak ve özgürlüklerini, kollektif bütünün amaçları için feda etmeyecektir.15 Her türlü otorite tutumunun, bütün bu bilgiler karşısında nötr olmasıdır. Bireyin kültürün ve geleneklerin etkisinden kurtulup, kendi kararlarıyla hareket etmesidir. Çocuğun kendi iradesini, aklını rahatça kullanması ve özgür bir birey olduğunun farkına varması demek, anne ve babanın iktidarının sona ermesi anlamı taşımaktadır.”Başkalaşım, değişim, dönüşüm çocuğun tek başına yüklenebileceği bir sorumluluk...”16değildir. Sartre, tüm insanların ne olmaları gerektiğine ilişkin hiçbir doğru önerme bulunmadığını ifade etmektedir. Sartre 'ye göre insan doğası, her bireyin seçimleriyle sürekli yaratılıp yeniden belirlenmektedir. Rousseau, Tanrının elinde her şeyin iyi olarak yaratıldığını, fakat uygarlık tarafından sonradan bozulduğunu ileri sürmektedir.17 Descartes'in özne tasarımının, Ortaçağın dine dayalı dünya tasarımına karşı bir tepki olduğu söylenebilir.

Öznellik,kendi varlık tanımlarını yapmalarına olanak sağlayan, özlerini belirleme fırsatı veren bireysel bir olgudur.Bu düşünceye göre, varoluş, kişinin kendi tanımını belirleyerek, bir seçme özgürlüğüne sahip olmasıyla gerçekleşebilir.18İnsan yalnız kendisini anladığı gibi değil, kendisinin olmak istediği bir duruma gelmek isteyecektir. Birey varolmaya doğru yaptığı hamleler sayesinde, kendini kavradığı ve olmak istediği gibi olacaktır.19 Sınırsız özgürlüğü kullanarak,öznel hakikatleri ortaya çıkartma çabası, çocukta kaygı, bunaltı ve yabancılaşma durumları20 meydana getirecektir. Çocukta bilgi edinme ve karar verme özne bilgi yönlendirir.Salt objektif bilginin,kendisini kucaklamasına izin vermez. Kendisini özgürleştirecek ve kendi kendini gerçekleştirmesini sağlayan bilgiye önem verecektir.21 Değerleri, geleneksel metotlarla metafizik veya sosyolojik düşüncelere hapsedmeyecektir., Bunun yerine,birey kendi tercihleriyle değerleri oluşturacaktır. Bu niteliklere sahip birey, kendi tanımını ve isteklerini kendisi belirler; dışarıdan birisinin veya herhangi bir toplumsal yapının kendisini belirlemesine izin vermeyecektir.22

Kendini seçen varoluşçu insan, aynı zamanda kendi yazgısını da seçmiş olmaktadır. Bir başka deyişle, insan her ne ise o değil, her ne olmuşsa odur. Yani, “insan kendi hayatından başka bir şey değildir. Tanrı'nın varlığı dahil hiçbir şey, insanın kendini seçmesinden ve kendi varoluşunu gerçekleştirmesinden daha gerçek değildir. Bu anlamda birey, kendi varlık projesinin yapıcısıdır. Kendi kendini inşa eden, kendi özünü kendisi oluşturarak merkeze kendini koyan insan, her türlü değişimin ve yeniden ele alınışın da bizatihi kendisidir. Bireyin ruh halini kaplayan anlamsızlık, bunaltı, atılmışlık ve yalnızlık duygusu aynı zamanda onun için bir çıkış noktasıdır.Bu çıkış noktasından hareketle insan kendi gerçeğiyle yüzleşecektir. Dünyayı diğerlerinden farklı algılayacak, onlardan farklı anlamlandıracaktır.

Özne Çocuk İlişkisinde Bencilik

Özne-çocuk eğitimi, 'kendini seç' anlayışın bireyin merkezine alınması suretiyle

sürekli gerçekleştirilen eğitim etkinliğidir.Toplumsal değerlerden kurtulması, bireyin tercih ve seçimleriyle ortaya çıkan değerlerden sorumlu bireyler yetiştirilmesidir.23Yani çocukta varoluşçuluğun oluşturulmasıdır. Varoluşçulukta mutlu bir nesil için değil, kişinin kendi mutluluğu ve refahı içindir.24 Eğitimin amacı, insanı akademik bilginin ve karakter gelişiminin Özsel unsurlarıyla donatmak, insanlık kültürünün en önemli unsurlarını korumak ve bunları çocuğa aktarmaktır.25 Kişinin mutluluğu ve refahı hedeflenmesi,çocuğun doğal yapısında bulunan bencilğin ortaya çıkmasıdır.

Hobbes'a göre birey, bencil bir yaratıktır; varlığını sürdürüp geliştirme isteği,onun temel güdüsünü oluşturmaktadır. Bu yüzden her insan kendi çıkarlarını düşünmektedir ve her şeyi kendisi için istemektedir.Her şeyi kendi için istemesi, “herkesin herkesle savaşı”; bir başka deyişle “insan insanın kurdu” davranışını ortaya çıkaracaktır.Bu nedenle Hobbes, insanların birbirlerine zarar vermek için doğal bir eğilime sahip olduklarını düşünmektedir. İnsanların varlığını belirleyen onların bilinci değildir. Bireyin bilincini belirleyen toplumsal bir varlık oluşlarıdır.İnsanlara ilişkin her şey, bireylere dayalı olgulardan yola çıkarak açıklanamaz. Bireylerin içinde yaşadıkları toplumu da göz önüne alınmalıdır.Bireyin uygarlık ve kültürel başarılarının ortaya çıkması, içgüdülerin denetimini ve içgüdüsel tatminlerden özveride bulunmasıyla gerçekleşmektedir.Uygarlık başarılarını gerçekleştiren birey,anti sosyal, bencil ve saldırgan olmaz. İrk, sınıf ve diğer farklılıkları dikkate almadan diğer insanlarla olumlu ilişkiler içindedir.

Eğitim bir anlamda, çocuğun kendi varlığı oluşturmalarıdır. Çocuk, kendi orijinalliği içinde biricik bir varlık haline gelmesi,öznel bireysel bir olgudur. Her bireyin tekliği onun dünyadaki değerini belirlerken toplumdaki ortak yaşama değil, kendi mutlu olma yaşamına vurgu yapar. Varoluşçuya göre insan daha önce hiçbir şey değildir, bilinemez ve tanınmaz. Birey varolmaya doğru yaptığı hamleler sayesinde kendini kavradığı ve olmak istediği gibi olacaktır.26 Birey dünyanın kendi mutluluğu için, kendisine verilmiş olduğu hissine kapılır. Çocuğun merkezinde paylaşmak duyguları yerine,ele geçirmek ve kendi mutluluğu için kullanma güduları yükselmeye başlar.Bu güduları, varlığının özne hakikatleri olmaktadır. Aslında varlığında oluşturduğu özne hakikatler,sınırsız özgürlüğün insanda oluşturduğu kaygı, bunaltı ve yabancılaşma27bencilleşme durumlarıdır. Bu nedenle çocuk bilgiye yöneltilmeden önce nasıl insan sorusunun cevabı öğretilmelidir.Bencil insan mı?Yoksa paylaşımcı insan mı? Toplumun mutluluğu hedefleyen insan mı? Yoksa kendi mutluluğunu hedefleyen insan mı?Verilen örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Eğitimde hedef, insan doğasını değiştirmek değil onu geliştirmektir. Çocuk-hedef ilişkisi gerçekleştirildikten sonra,”çocuk hangi bilgiyi edineceğini seçmeli ve bununla ne yapacağına karar vermelidir.28 O zaman çocuk öğrendiği her şeyi, biraz şahsileştirerek insanlaşma sürecini yaşar.Bu şekilde bilgi, çocuğun kendi özgürlüğü ve kendi kendini gerçek olarak görmesi çerçevesinde önemlidir.29 Varoluşçuluğa göre değer oluşturma ve seçme eylemidir. Tarih boyunca taranarak süzgeçten geçirilmiş bilgi ve deneyimler çocuğun kendi başına bulacaklarından daha önemlidir.Bu değerlerden oluşan fizik ve metafizik,çocuğa verilmelidir.Ancak çocuk fizik ve metafizik düşüncelere hapsedilmemelidir. Çocuk-hedef ilişkisi gerçekleştikten sonra çocukta değer seçme ve oluşturma kendi tercihleriyle ortaya çıkması sağlanmalıdır.Çocuğun, tercih yapmanın değerli bir şey olduğunun bilincinin ve özgürlüğünün farkına vardırarak,çocukta kişilik yapılanmasını olumlu etkisi olduğu düşünülebilir.

Çocuk-Özne İlişkileri Eğitime Etkisi

Geçmişte eğitim kavramı ilgili tanımlar, amaçlar, işlevler ve sorumluluklar değişiklik göstermektedir. Bilgi deneyim, değer ve ilerleme kavramlarının, çocuk eğitiminde önemini hep korumuştur. Zira bilgi, deneyim, ve değer kavramları, insanın kendine yönelişinin ürünleri değil, ortak insanlık idealini yansıtmaktadır. İnsanın temelini oluşturan bu kavramlar, eğiten ve eğitilen bir varlıkla ilişkisinden ileri gelmektedir.³⁰

Çocuğun doğal özgürlüğüne kavuşması, çocukların ebeveynlerine karşı sorumluluklarını zayıflatmayacak şekilde çocuğun doğal özgürlüğüne yönelmesi gerekmektedir. Çocuğun özgürlüğü, ebeveynlerini onurlandırma ve onlara hizmet etme sorumluluğu ortadan kaldıracak şekilde olmamalıdır.³¹ Çocuğun özgürlüğü-çocuğun ebeveynlerine sorumluluğu arasındaki uzlaşım zemini saygı ve sevgidir. Bu zemin üzerinde çocuğun ebeveynlerine hatta çevreye karşı duyarlılığı gelişecektir. Baba, çocuk eğitimde otoritesini hissettirmeli ki bu otorite çocukta yerleşmeli ve doğallık kazanmalıdır. Erken yaşlarda çocuğun üzerinde gelişen otorite, çocuğu olumsuz ve çirkin davranışlardan kaçınmasını sağlayacaktır.³² Bundan dolayı Türk aile hayatında, sosyal hayatı oluşturan anlamlar ve değerler üzerinden, çocuğa dinamik ve ideal hayat verilmiştir. Türk tarihinin her döneminde, aile-çocuk-millet birbirleriyle özdeşleştirilmiştir. Çocuk kendisi ile değil, topluma yaptığı hizmetleri ile gurur duyan özne haline getirilmiştir.³³

¹¹⁴ Sağlam iradeli bir birey oluşturma, topluma faydalı bir birey olmasının temeli üzerine gerçekleşmektedir.³⁴ Bu nedenle çocuğun kendisine sunulan bilgilerle, aklını kullanmak suretiyle kendi arzularını reddedebilen bir kişi haline gelmesi gerekmektedir.³⁵ Bu bağlamda çocuğun arzu ve iştahlarını, mantıklı yöntem ve kısıtlamasıyla, kontrol altına alınması görevi ihmal edilmeyecek kadar ciddidir. Çocuğa, varlığından gelen arzuları reddedebilme ve yönetebilme gücü kazandırılmalıdır. Uzlaşım zemininde yer alan sevgi saygı buna dayanak olacaktır. Çocuğa yönetebilme gücü, bilgi ve akli kullanma becerisiyle birlikte verilmesi önemlidir. Bundan dolayı "çocuğa öğretilmesi gereken ilk şey, bir şeyin hoşuna gittiğinden değil, ihtiyacı olduğundan ona sahip olması gerektiği fikridir.³⁶ Çocuğun zorluğa maruz kalması, hayattaki her türlü sorunla mücadele becerisini kazandıracaktır.

Kontrol edilmeyen özgürlük, aşırı sevgi ve ilgi, çocuğun eğitiminde olumlu etki yapmamaktadır. Çocuğa patronluk taslamak ve şiddet uygulamakta,³⁷ uzlaşım zeminindeki saygı-sevginin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Sert otorite yapısı ve davranışlar, çocukların aklını kullanma kabiliyetlerini engellemekte, çocuğun teşebbüs ruhunu ortadan kaldırmaktadır. Çocuğun kişiliğinde pısrık, somurtkan unsurlarını³⁸ köle ruhlu yapının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Köle ruhlu yapının etkisiyle şiddetli bir arzuya, sınırsız özgürlüğe yönelmeye başlamaktadır. Bundan dolayı çocuk eğitiminde, yaşına göre ılımlı irade yöntemi uygulanmalıdır. ³⁹ Çocukta uygunsuz davranışlar ve sözler ortaya çıktığında müdahaleye edilmeli, sözünün dinlenmesini sağlanmalı ve hâkimiyeti ona bırakılmamalıdır.⁴⁰ Çocuk korktukları şeylere karşı, çocuğa nazik bir şekilde, korktukları şeylere alıştırmak gerekmektedir. "Korku duyulan şeye karşı, akli kullanarak mukavemet gösterilmesi cesarettir.⁴¹ şeklinde öğretim ilkesi çocuğa verilmelidir. Kokuyu yenen çocuk alkışlanmalı ve övülmelidir.

Özne hâline gelmiş çocuk, her tür tercih hakkını kullanmakta ve özgürleştirmekte, fakat varlığın ve hayatın anlamına ilişkin her tür sorumluluğu da bastırmaktadır. Çocuk, erdemli olma kavramından uzaklaşmaktadır. Çocuk eğitimi, çocuğun varlık ile yeniden barışması ve daha büyük bir bütünün parçası olduğunu idrak etmesiyle başlayacak süreçtir. Daha geniş bir bütünün parçası olan çocuk, ancak bu bütünlükle uyumlu bir şekilde hareket ettiğinde anlam sahibi ve rasyonel bir varlık hâline gelebilir.⁴² Çocuk eğitiminde, en çok zaman harcanan konu, erdemli ilkeleri çocuğa aşılama meselesidir.⁴³ Çocukta karakter gelişiminin gerçekleştirmek, hayatın anlam ve değerlerinin kazandıracak bilgi ve deneyimlerini çocuğa aktarmaktır. Okulun en önemli görevi, öğrencilere belirli entelektüel disiplinleri öğretmek, birtakım genel becerileri kazandırmak ve böylelikle hayatın anlam ve değerlerin sürekliliğini sağlamaktır.⁴⁴ Aynı zamanda, çocuğun varlığından gelecek sınırsız arzuları red etme yönetim gücünü kazandırmaktır.

Tarih boyunca taranarak süzgeçten geçirilmiş bilgi ve deneyimler, çocuğun kendi başına bulacaklarından çok daha önemlidir.⁴⁵ Toplumu meydana getiren kültürel öğelerin aktarımı fikrinden hareket eden esasicilik, toplumun devamlılığını sağlamak için bireyin toplumsal yönüne ağırlık vermektedir. Bilgi, deneyim, değerlerden oluşan kader inancının eğitimde verilmesi, çocukların güçlenmesidir. Goethe'ye göre çocukların yaşam boyunca kendilerini hazır hissetmesi, psikolojik rahatlaması ve başka şeye gereksinim duymamasıdır. Gasset, "Kaderin limitlerini bir defa kabul eden kişi kendine hâkimdir." Bireyin edindiği bilgi ve tecrübesi, bireyin kendi ayakları üzerinde durması için yeterli değildir. Aynı zamanda medeniyete ortak olmak ve ona değer katma mümkün değildir. Bu nedenle eğitimde bilgi ve deneyimlerin öğretilmesi birey için dayanaktır. Ama geçmişe dair tecrübe birikimini bir amaç değil, bir araç olarak verilmesi gerekmektedir.⁴⁶

İnsan, bedeni ile doğanın bir parçası, tinsel yönü ile de tarihin içindedir. Bunun gerçekleşmesi kültürel değerlerin üretimi, gelişimi, korunması ve aktarılması sürecinde, sosyal ve kültürel hafızanın devreye girmesiyle olmaktadır. Çocukta kültürel hafızanın inşası ve yaşamın yarattığı tehditlere karşı yaşama tutunma ve mücadele etme çabası oluşmaktadır. Çocukların, yetişkinlerin "bozuk" dünyasından korunabilmesi için, sosyal hafızayı çocuklara aktarılmasını önemlidir. Sosyal ve kültürel hafıza üzerinden bilgi paylaşım arttıkça, çocukta birlikte yaşama vurgusu gelişmektedir. Çocuk, sosyal ve kültürel düşünceler kümesiyle ilişkiler içinde kendisini hissetmektedir. Kendilerinin kim olduklarına dair algılarını, etkileşim içerisindeki davranışlarını ve sosyal yapıyla bu davranışlar arasındaki ilişkiyi anlamasını sağlamaktadır. Çocuklar kültürel kimliklerine atfetmiş oldukları anlamlarla; iyi, kötü, güzel, çirkin, ahlaki, gayri ahlaki şeyler hakkında ölçütler kazanmaktadır. Çocukların kimliklerine atfetmiş olduğu anlamların kazandırdığı ölçütler, yaşadığı toplumda norm işlevi görmektedir.⁴⁷ Çocukların, yetişkinlerin "bozuk" dünyasından korunabilmektedir.

İslam dini toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya son derece önem vermektedir. Dayanışma ve yardımlaşmanın dinsel buyruklarla desteklenmesi, insanların birbirlerine karşı sorumluluklarının öncelemesi ve bunların Tanrı buyrukları olarak ortaya konulması bireyselliğin ve bireysel temelde özgürlük anlayışın, farklı bir boyutta ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Gazali, özgürlük düşüncesinin dinsel bağlamda; insan irade sahibi toplum içinde yaşayan ve içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları olan bir varlıktır. Topluma

karşı davranışlar sergilemesi onun özgür olup, olmamasıyla alakalıdır. Topluma karşı sorumlu olan birey, aynı zamanda Allah'a karşı da sorumludur.48 Bundan dolayı Aristo, çocuk denetim temelli bir eğitim ile çocuğa kazandırılan becerilerle erdem değerine ulaşabilir. Erdemlikten uzaklaşan çocukta, mutsuz, huzursuz ve şursuz bir yaşam gerçekleşir. Farabi'nin çocuklardaki bireysel farklara işaret etmesi, zihinsel eğitimin önemini vurgulaması ve gelişimde dengeye işaret etmesi, dönemin çocukluk anlayışının gelişiminde etkili olmuştur.49

Hayatta sürekli bir değişim vardır. Fakat eğitim faaliyetleri düzenlenirken, değişmeyen unsurlara (edebiyat, tarih ve felsefedeki evrensel gerçekler gibi) ağırlık verilmelidir. Bu bağlamda okulun amacı da kültürel yapının yeni nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasıdır.50 İnsanın manevi ve entelektüel yönünün gelişimi, İnsan hayatının değişmez değerlerini ve her dönemde varlığını korumasıdır. Değişen olgulardan çok değişmeyen, insanı insan yapan kalıcı değerler, nasıl insan olunması gerektiği bilgisi verilmelidir.51 Bir öğretmenin en büyük işinin çocuğu biçimlendirmektir. Öğretmenin görevi, öğrencisine iyi alışkanlıklar kazandırmak ve erdem ve bilgelik prensipleri aşılmasıdır; ona insanoğlu hakkında fikirler vermek ve değer verilen şeyleri sevdirmektir. Bunları gerçekleştirirken de öğrencisinin istekli, aktif ve çalışmayı sevmesine özen göstermelidir.52 Başarılı bir insan yetiştirilmesi, öncelikle erdem,terbiye ve bilgelik prensipleri aşılmasıdır;53

Sonuç

116 Varlığını, nesnede,Tanrı'da ve kendi varlığında temellendirilmesi şeklinde ortaya çıkan "özne", felsefi alanında bir eğitim etkinliği olarak kullanılmıştır. Günümüzde 'İnsan her şeyin ölçüsüdür' şeklindeki tanımlama; varlığını,kendi varlığında temellendirilmesidir. Kendini merkeze alarak ve sınırsız özgürlük ile kendini yeniden inşa etmesi ve inanç ve toplumsal kültür düzleminden kaçış şeklinde uygulamaya dönmüştür. İlahi determinizme karşı çıkarak kendi özgürlüğüne sarılmasıdır. Özne-Tanrı önemini kaybetmiş, yerine özne-insan düşüncesi yerleşmiştir.Bilgi ile inanç arasına giderilemez bir ayrılık beraberliğinde getirmiştir.Özne-çocuk ilişkisiyle, varolmaya doğru yaptığı hamleler sayesinde kendini kavradığı ve olmak istediği gibi olmuştur. Sınırsız özgürlüğü kullanarak,öznel hakikatleri ortaya çıkartma çabası;çocukta kaygı,duyarsızlaşma,yabancılaşma,kopuş,başkaldırı, bunaltı ve yabancılaşma ve bencillik kavramlarını meydana getirdiği söylenebilir. Çocuk, özgür oluyorum diye kendisindeki sorumluluk kavramları bastırmaktadır. Özne olmak nesne üzerinde egemenlik kurmak, maddeye yönelmesidir. Kendisini özgürleştirecek ve kendi kendini gerçekleştirmesine sebep olan bilgiye önem verecektir. Dışarıdan birisinin veya herhangi bir toplumsal yapının kendisini belirlemesine izin vermeyecek. Bu durum, zihin dünyası ile fizik dünyası arasındaki birliğin kurulmaması,bireyi sürekli yanılsız sürüklemektedir. Çünkü günümüzde uygulanan öznellik,kendi varlık tanımlarını yapmalarına olanak sağlayan, özlerini belirleme fırsatı veren bireysel bir olgudur. Bu anlamda insan, kendi varlık projesinin yapıcısı olarak kendisiyle gurur duyması,yarı Tanrı olmasıdır.

Eğitimde hedef ,insan doğasını değiştirmek değil onu geliştirmektir.Çocuk eğitimde deneyim, bilgi, değer ve ilerleme kavramların kullanılması, çocukları güçlenmesine, yaşamın yarattığı tehditlere karşı yaşama tutunma ve mücadele etme çabasını

kazandırmaktır. Bireyin edindiği tecrübesi ile kendi ayakları üzerinde durması için yeterli değildir. İnsan, bedeni ile doğanın bir parçası, tinsel yönü ile de tarihin içindedir Çocuğa sosyal hayatı oluşturan anlamlar ve değerler üzerinden, çocuğa dinamik ve ideal hayat verilmesi, çocuğun kendisi ile değil, topluma yaptığı hizmetleri ile gurur duyan özne haline getirilmesidir. Çocuk, sosyal ve kültürel düşünceler kümesiyle ilişkiler içinde kendisini hissetmesi, ahlaki, gayri ahlaki şeyler hakkında ölçütler kazanmasıdır.Toplumda norm işlevi görececek ölçütlerle,yetişkinlerin kötülüklerinden kendini koruyabilecektir. Çocuğun kendisine sunulan bilgilerle aklını kullanarak, kendi arzularını reddedebilen bir kişi haline gelmesidir. Çocuk,varlığından gelen arzuları reddedebilme ve yönetebilme gücü ve becerisi ile varlığını ve hayatın anlamına ilişkin her tür sorumluluğunu gerçekleştirmektedir.Aynı zamanda medeniyete ortak olmak ve ona değer katma görevini gerçekleştirmesidir.Çocuğun medeniyete değer katma başarısı, içgüdülerin denetimini ve içgüdüsel tatminlerden özveride bulunmayı gerektirmektedir.Bütün yeteneklerini kullanan insan, anti sosyal, bencil ve saldırgan olmaz

Değişen olgulardan çok değişmeyen ve çocukta olunması gereken bilgiler çocuğa verilmelidir.Eğitimde çocuk-hedef ilişkilerin geliştirilmesi için başlıca erdem,terbiye ve bilgelik prensipleri verilmelidir. Eğitim bir anlamda, çocuğun kendi varlığı oluşturmalarıdır. Çocuk bilgiye yöneltilmeden önce nasıl insan sorusunun cevabı öğretilmelidir. Çocuk-hedef ilişkisi gerçekleştirildikten özne-çocuk ilişkisi desteklenmelidir. Çocukta değer seçme ve değer oluşturma kendi tercihleriyle ortaya çıkmasını sağlayacak süreçler oluşturulmalıdır. Çocuğun, özgürlüğün ve tercih yapmanın değerli bir şey olduğunun bilincine vardırılmak, çocukta kişilik yapılanmasına olumlu etki yapabileceği düşünülebilir.Bireyin özgürlüğü, sınırsız ve kayıtsız tercihler yapabilmesine değil, bu bütünlük içinde kendi potansiyellerini hayata geçirebilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Babür, Saffet-Çotuksöken, Betül, Ortaçağda Felsefe, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Bezirci Asımı, Jean-Paul Sartre'in, Varoluşçuluk, Say Yayınları, İstanbul,1997,
- Boethius, Felsefenin Tesellisi, çev. Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Bilhan, Saffet, Eğitim Felsefesi Kavram Çözümlemesi, 1.C., Ankara Ün. Eğitim Bilimleri Yayınları, Ankara 1991.
- Büyükdüvenci Sabri, Eğitim Felsefesine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara,2001.
- Cevizci, Ahmet, İlkçağ Felsefesi Tarihi, Asa Kitabevi, Bursa, 2000.
- Çotuksöken, Betül, Felsefe: Özne-Söylem, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Çotuksöken, B., Eğitim Kavramı Üzerine. İnsancıl Yayınları.1998
- Çelik Sara, "Descartes'tan Foucault'ya Modern Özne ve Dönüşümleri Sorunu", Özne, 7. Kitap, Bahar, 2007.
- Çetin Rabiye, Gazali'de İnsan Özgürlüğü, Dini Araştırmalar,14/39, 2011, s.70,86
- Doğan Sinan."Türk Kültüründe Çocuk Hukuku:Çocuğu Sosyal Ve Kişilik Gelişimine Etkisi"Uluslararası Aile Sempozyumu,Aile Kurumunun Bekasına Yönelik Çağdaş Ve Fırsatlar/Tehtitler Bildiri Kitabı,Sinop Üniversitesi 33. Bilimsel Yayınları, Samsun,2020,s.205,223
- Doğan Sinan " Türk Aile Kültüründe Kumaru Kurumu ve Çocuğun Kişisel Gelişimine

Etkisi, Erken Çocukluk

Döneminde Din-Ahlak-Değerler Eğitimi Ve Sorunları, Ed. Mehmet Bayyığıt, Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakçı, Asem Hamdy Ahmed Abdelghan, Palet Yayınları, Konya, 2020, s. 128, 138

Descartes, René, Meditasyonlar, çev. İsmet Birkan, Bilge Su Yayıncılık, Ankara, 2007.

Denkel, Arda, Düşünceler ve Gerekçeler, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2000

Ergün, Mustafa, Eğitim Felsefesi, Pagem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2011.

Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Gutek, Gerald L., Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, çev. N. Kale, Ütopya Yayınları, Ankara 2001.

Hampson Norman, Aydınlanma Çağı, çev. J. Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.

Işıl Ünal, Seçkin Özsoy, Sabri Güngör, Binali Tunç, Eğitim Bilimlerinin Ontolojik Temelleri, Tan Kitabevi

Yayınları, Ankara 2010, s. 46-47

Kıncal, Remzi Y., Eğitim Bilimine Giriş, Eser Ofset, Erzurum, 1997.

Locke, John, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, çev. F. Bakırcı, Ebabil Yayınları, Ankara, 2012.

Locke, John Eğitim Üzerine, çev. A. Uğur, Yeryüzü Yayınevi, Ankara, 2004.

Önal Belgin "Felsefe Öğretimi Üzerine", Özne Dergisi, 15. Kitap, 2011 Adana, 196-200

Price, K., Education and Philosophical Thought. Boston, Allyn and Bacon. 1962

Sartre, Jean Paul, Varoluşçuluk, çev. A. Bezirci, Say Yayınları, İstanbul, 2001.

Sönmez, Selami, "Eğitimde Tecrübenin Değeri", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 2004, s.

351-354.

118 Tayyar Ayşegül, Çetin Birol, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, [Elektronik Sürüm],

14(1), 2013, s. 112

Timuçin, Afşar, Descartes Felsefesine Giriş, Bulut Yayınları, İstanbul, 1999.

Tozlu, Necmettin, Eğitim Felsefesi, MEB Yayınları, İstanbul, 2003.

Thilly, Frank, Bir Felsefe Tarihi, çev. N. Küçük, Y. Çevik, Idea Yayınevi, İstanbul, 2000.

of Turkish history, family-child-nation has been identified with each other. The child has become a subject who is proud not of himself, but of his services to society. In Western society, the child has become a proud subject. The child is the transformation from a being into a person with rights. To place the child at the center of existence and meaning is to make him a demigod. Freedom and meaning have to emerge simultaneously in the child's choices and actions in the child who is isolated from the social relationship and context. The child, who has become a subject, uses and liberates all kinds of choice rights, but also suppresses all kinds of responsibility regarding the meaning of existence and life. The child moves away from the concept of being virtuous. Child education is the process that will begin with the child reconciling with existence and realizing that he is a part of a larger whole. The child, who is part of a larger whole, can become a meaningful and rational being only when he acts in harmony with this whole. The freedom of the individual does not depend on the ability to make unlimited and unrestrained choices, but on the ability to realize their own potential within this integrity. The child is a small image of the citizen who must be educated in his culture to give the laws of society. The self-centered child-subject relationship practiced in Western society has also begun to be implemented in Eastern societies. Do rights acquired without responsibility constitute the child's catastrophic age? Attitudes and behaviors that support the "child-subject" relationship have been developed until the puberty of children. Family; society has begun to lose its protective, integrative, guiding and implementing features. The concepts of obedience, respect and love have begun to lose their importance in family-child relationships. An unhappy, restless and unconscious life has emerged in the child. Examining child-subject relations in the period from childhood to adulthood constitutes the framework of our article. In child-subject relations, it is aimed to base the effect of self-centered/self-conscious practices on family-child relations in child education by comparing self/society-centered practices in West-Eastern societies.

Key Words: Family, child, education, subject, personality

An Investigation in Child Education in the Context of Child-Subject Relations Summary

The period from childhood to adulthood is a socio-cultural concept and a historical process. The family is the first place where the child learns to think, harmonious relationships, cultural norms, values and character traits. According to Aristotle, the child can reach the value of virtue by gaining the skills of the child through a supervision-based education. An unhappy, restless and unconscious life occurs in the child who moves away from virtuousness. In the 10th century, Farabi's pointing out to the individual differences in children, emphasizing the importance of mental education and pointing to the balance in development were influential in the development of the childhood understanding of the period. In Turkish family life, a dynamic and ideal life has been given to the child through the meanings and values that make up the social life. In every period

EFSANELERDE AİLE KAVRAMI

Münire BAYSAN

Aile, toplumun temelini teşkil eden en önemli sosyal yapılardan bir tanesidir. Toplumun huzuru, güveni, mutluluğunun kaynağı aile olduğu gibi mutsuzluğunun, huzursuzluğunun ve çatışmalarının kaynağını da bu yapıda meydana gelen bozulmalar olmaktadır. Ailenin sağlam temeller üzerine kurulması, toplumun varlığını güvenle idame ettirebilmesi açısından son derece önemlidir.

Evrensel bir kurum olan aile, her millette ayrı bir karaktere sahiptir. Bunu belirleyen unsurlar inanç, örf, gelenek, adet gibi toplumsal değerler ve sosyal normlardır. Toplumlar sahip olduğu bu değerler doğrultusunda aile kurumuna hak ve sorumluluklar yüklemektedir. Bunlar yazılı kanunlarla hukuk sisteminde belirlendiği gibi şifahi kültürle de bu yaptırımlar desteklenmektedir.

Halkbilimi ürünleri olan sözlü anlatı türleri yaşatıldıkları toplumların inanç, duygu ve düşüncelerini yansıtmaları ve toplumun kültürel değerleriyle yoğrulmaları bakımından son derece önemlidir. Bu türlerden bir tanesi de efsanelerdir. Tarihi ve dini konulara, yaratılışa dair olaylara, tabiat üstü şahıslara ve varlıklara dair kısa anlatımlar olan efsanelerin en önemli özelliği inandırıcılık vasfının yüksek olmasıdır.

Her efsane topluma ait bir değeri taşımakta ve aynı zamanda karşı tarafa bir mesaj ve ders verme amacı gütmektedir. Halkbilimi ürünlerinin dört işlevinden biri olan “değerlere, toplum kurallarına ve törenlerine destek verme” efsanelerde daha net bir şekilde ifade edilmektedir.

120 Toplumun yanlıştan doğruya, çirkinden güzele, kötüden iyiye yöneltme gayesinde olan efsanelerde insanı ve toplumu ilgilendiren pek çok mevzuya yer verilmektedir. Bunlardan bir tanesi de aile kavramıdır.

Bu çalışmada sözlü anlatı türlerinden olan efsaneler içerisinde yer alan aileye dair unsurlar incelenecektir. Çalışmanın örneğini Sâim Sakaoğlu'nun “101 Anadolu Efsanesi” adlı eseri oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada aileye dair anlatılan efsanelerde hangi unsurlara yer verildiğinin saptanması ve Türk kültüründeki aile kavramının efsanelerde ele alınış şeklinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile, Efsane, Kavram, Anadolu.

THE CONCEPT OF FAMILY IN LEGENDS

Family is one of the most important social structures that forms the basis of society. Although the source of the peace, trust and happiness of the society is the family; the source of its unhappiness, restlessness and conflicts is the deterioration in this structure. The establishment of the family on solid foundations is extremely important for the society to maintain its existence safely.

The family, which is a universal institution, has a different character in every nation. The factors that determine this are social values such as beliefs, customs, traditions and social norms. Societies assign rights and responsibilities to the family institution in line with these values. Not only are these determined in the legal system by written laws, but these sanctions are also supported by verbal culture.

Oral narrative types, which are the products of folklore, are extremely important in terms

of reflecting the beliefs, feelings and thoughts of the societies in which they are lived, and kneading them with their cultural values. Legends are one of them. The most important feature of the legends, which are short narratives about historical and religious subjects, events related to creation, supernatural persons and beings, is their high believability. Each legend carries a value belonging to the society and at the same time aims to give a message and a lesson to the other party. One of the four functions of folklore products, "supporting values, social rules and ceremonies" is expressed more clearly in legends. The legends that aim to direct the society from wrong to right, from ugly to beautiful, from bad to good include many issues that concern people and society. One of them is the concept of family.

In this study, the elements of the family that take place in the legends, one of the oral narrative types, will be examined. Sâim Sakaoğlu's "101 Anatolian Legends" is the sample of the study. Document scanning method was used to collect the research data. In the study, it is aimed to determine which elements are included in the legends told about the family and to evaluate the way the family concept in Turkish culture is handled in the legends.

Keywords: Family, Legend, Concept, Anatolia.

* Dr. Öğretim Üyesi – KütaHYa Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KütaHYa- munire.baysan@dpu.edu.tr (Orcid ID: 0000-0001-6167- 7793)

Giriş

Efsaneler anonim halk edebiyatının sözlü anlatı türlerinden bir tanesidir. İnandırıcılık özelliği ağır basan efsaneler, pek çok tür gibi yaşatıldığı topluma ait kültür kodlarını içerisinde barındırır ve bunları gelecek nesillere aktaran köprü vazifesi görürler. Topluma ait kurallar, normlar, milli ve tarihi değerler türler içerisine nakşedilerek halka aktarılır.

Efsaneler insanları, doğruya yöneltmesi, iyiyi öğütlemesi, kötülükten alıkoyması özellikleriyle toplumların eğitilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bireyler, topluma ait değerleri efsaneler içerisinde dilden dile aktararak; benimsenmesini, yaşatılmasını ve kaybolmadan sonraki nesillere aktarılmasını sağlarlar (Güven, 2014: 230). Efsaneler, diğer sözlü anlatı türlerine nazaran işlevini sürdüren kısa ve yalın anlatılardır. Özel anlatıcısı bulunmayan türü; izah etmek, bilgi vermek, nasihat etmek ya da ders vermek amacıyla herkes anlatabilir.

Pek çok araştırmacının efsanelere dair farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Saim Sakaoğlu efsaneyi, inandırma özelliği taşıyan genelde gerçek kişilerle, gerçek mekânlara bağlı belirli bir zaman dilimiyle bağlantılı kısa ve süsten arındırılmış halk anlatısı olarak tanımlarken içerisinde var olan olağanüstülüğün, inandırıcılık özelliğini güçleştirmede belirtir (Sakaoğlu, 2016: 214). Efsanelerin özelliklerini:

- 1) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- 2) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- 3) Umumiyyede şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- 4) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır, şeklinde maddelendirir (Sakaoğlu, 1980: 6).

Boratav da efsanelerin başlıca özelliğinin inandırıcılık olduğuna dikkat çekerek anlatılan şeylerin gerçek ve doğru kabul edildiğini, bu özelliğininse onu masaldan ayırdığını ifade

eder ve çeşitlerini;

- 1)Yaradılış efsaneleri- Oluşum ve dönüşüm efsaneleri,
- 2)Evrenin sonu (Mahşer ve Kıyamet günlerini) anlatan efsaneler
- 3)Tarihlik efsaneler
- 4)Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler
- 5)Dinlik efsaneler

olarak sınıflandırır (Boratav, 2013: 111-113).

Artun, efsanelerin en önemli özelliğinin olağanüstü yer ve kişilere dayanması olduğunu belirtir (Artun, 2015: 124) ve oluşum kökenleri; mitolojik, tarihî, dinî ve hayali fantastik olmak üzere tasniflendirir (Artun, 2014: 176).

Efsanelerin hemen hepsinde ortak özelliğın insanları doğruluktan ayrılmamaya davet olduğunu ifade eden Sakaoğlu, yalan söyleyenler, tartıda hile yapanlar, emanete ihanet edenler, doğru söze kulak asmayanlar, kendini beğenmişlerin efsanelerde cezalandırıldığını belirtir (Sakaoğlu, 2004: 11).

Efsanelerde toplum değerlerine ait pek çok hususta insanlar doğru yola çekilmeye çalışılır ve aksi yapıldığı takdirde başlarına gelen musibetlerle cezalandırılarak bunun bedelinin ödetildiği çeşitli motiflerle anlatı içerisinde aktarılır.

Efsanelerde toplumu bir arada tutan pek çok mevzuya değinilmektedir. Bunlardan bir tanesine çalışmaya konu olan ailevi değerlerdir.

Aile bir toplumun temel yapıtaşdır. Sosyal bir kurum olan ailede, bir topluluğu millet haline getiren temel değerler öğretilip aktarılır. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu kurumun sağlamlığı, toplumda iç dengeleri yerinde bireylerin sayısının artmasını sağlar.

“Ailenin sağlam temeller üzerine oturması, toplumun varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için büyük önem taşır. Zira gelecek nesillerin ilk eğitimlerini aldıkları yer aile kurumudur. Alınan bu ilk eğitim ise bir toplumun onu var eden değerlerinin aktarımını da içerir. Bu nedenle eğer bu kurum sağlam temeller üzerine kurulamazsa nesillerin doğru bir eğitimden geçmelerinden dolayısıyla toplumun devamından da bahsedilemez” (Gürer, 2015: 65).

Aile her toplumda var olan evrensel bir yapıdır fakat her millette aile farklı bir karaktere sahiptir. Evrensel olan bu yapıdaki farklılıkları oluşturan sebepler toplumların sahip olduğu milli ve manevi değerlerdir. Her toplum kendi değerler silsilesiyle yoğrulmuş, kendi karakter yapısına uygun bireyler yetiştirmek ister. Bunu hem yetiştirme şekli ve usulleriyle hem de doğar doğmaz ana kucağında söylemeye başladığı ninnileriyle, avutmak için anlattığı masallarıyla, cesaret ve vatan sevgisini aşılacak için anlattığı destanlarıyla, doğruyu yanlıştan ayırmak için örnek verdiği efsanelikleri vasıtasıyla yapmaya çalışır. Pek çok işleve sahip olan anlatı türleri içerisinde Türk aile yapısına ait değerlerde yer almaktadır. Çalışmaya konu olan ve değerlerin aktarımı hususunda diğer türlere nazaran daha baskın olan efsaneler içerisinde; ailenin kutsallığı, anne- baba ve kardeş hakkı, diğer aile bireyleriyle kurulması gereken manevi ve fiziksel bağın ölçüleri gibi pek çok konuya yer verilmiştir. Anlatılarla ailevi değerlerin korunması, olması gereken ve toplumun görmek istediği aile portresi çizilmiştir. Türk aile yapısına uymayan, ahlaki kaidelerle örtüşmeyen aile içi davranışlar sergilendiğindeyse şekil değiştirme motifleriyle özellikle de taş dönmeye ve cezanın yaptırım gücüyle insanlar uyarılmıştır.

Bu çalışmada Saim Sakaoğlu'nun, “101 Anadolu Efsanesi” adlı eseri içerisindeki efsanelerde aileye dair anlatı örnekleri ve bu anlatılar içerisinde verilmeye çalışılan değerler ele alınmıştır.

1. Aileye Dair Değerlerin İşlendiği Efsane Örnekleri

Toplumun sağlam bir yapıya sahip olabilmesi, onun en küçük yapı taşı ve bireylerin yetiştiği kurum olan ailenin sağlamlığı ile doğru orantılıdır. Ailenin düzgün olabilmesi için onu oluşturan anne, baba, evlat, kardeş gibi bireylerin hak ve sorumluluklarını hem kendi aile bireylerine hem de topluma karşı yerine getirmeleri gerekir. Efsaneler aktardığı kısa hikâyelerle, aile bireylerinde aranan özelliklerin neler olması gerektiğini ortaya koymuştur. Toplumun görmek istediği anne, baba, karı-koca, çocuk, üvey anne, kayın peder, kayın valide özellikleri anlatılarda aktarılan olaylar üzerinden aktarılmaya çalışılmaktadır.

Tüm toplumlarda çocuklar geleceğin yetişkinleri olarak görülerek özenle yetiştirilen bireylerdir (Karadoğan, 2019: 197). Türk aile yapısında ise çocuğa verilen önem daha da büyüktür ve çocuksuz ev düşünülemez. Evlat sahibi olamamaksa eksiklik olarak kabul edilmiştir ve bunun mesuliyeti kadınlara yüklenmiş ve çocuk doğuramamak kadının ayıbı olarak görülmüştür (Mangı ve Aral, 1990: 7). Bu sorunun çözümü içinse farklı kadınla evlenilerek ilk eşten boşanılmış ve yuva yıkılmış ya da ilk eş kabul ettiyse eve kuma getirilmiştir. Anadolu'nun pek çok yerinde bu durumu özetleyen taş bebek efsaneleri yaygındır. Örneklem olarak seçtiğimiz Sakaoğlu'nun kitabında ki ise çocuk doğurup ocağını tüttüremeyen bir kadının dualarıyla taş bebeğe can verilmesi ve bir yuvanın dağılmaktan kurtulması şu şekilde aktarılır:

“Birkaç yıllık bir evli karı-kocanın çocukları olmaz. Yıllar geçtikçe gelinde bir telaştır başlar. Zamanla bu telaş, yerini üzüntüye bırakır. Gelin çocuksuz kalacağı için ağlamaya, Allah'a yalvarmaya başlar. Diğer taraftan, daha önce pek çok hemcinsinin başına gelen ikinci kadın olmak zorunda kalması onu daha da üzmektedir. Nitekim çok geçmeden kocası bunun üzerine bir defa daha evlenir.

Kocasının başka bir evde, yeni hanımı ile çocuk sahibi olma ümidi ile yaşaması, bu zavallı kadına fazlası ile tesir eder. Düşünür, taşınır; sonunda kararını verir, O kadar mahlûka can veren Allah elbet onun yontturduğu bir bebeğe de can verir. Hemen bir ustaya gider, kendisine bir taşbebek yapmasını söyler. Mesleğinin ehli olan usta kısa zamanda hazırladığı bir taş bebeği kadına teslim eder.

Kadın o gece bebeği bir güzelce kundaklar, doğuracağı çocuğu için aldıkları beşiğe yatırır. Onu sabahlara kadar hem sallar hem de ninnilerin en içlisini söyler: 123

Aktaş diye belediğim,
Seni Hak'tan dilediğim,
Ak tülbende doladığım,
Mevlâm sana bir can versin, ninni.

Talihsiz kadın sabahlara kadar Allah'a dua eder, üçler, yediler, kırklar aşkına erenler, evliyalar, pirlere hürmetine çocuğuna can verilmesini niyaz eder.

Allah indinde bu dualar kabul olur, kadının taşbebeği canlanır. Zavallı kadın sevinçten ne yapacağını şaşırır. Sabah olur olmaz hemen kocasının yeni evine koşar, ona da haber verir. Koca, ikinci karısını boşamaz, onu da yanlarına alarak eski evlerine dönerler. Böylece sönmüş bir ocak yeniden canlanır” (Sakaoğlu, 2004: 138-139).

Aile olmanın temel unsuru olan evlat sahibi olmak ne kadar kıymetliyse; acıların en büyüğünün ve imtihanların en zorunun da evlat üzerinden yapıldığına inanılmaktadır. Evladı kaybetmek ya da yapılan bir hatanın bedelinin “evladından çıkması” yüreği evlat sevgisiyle dolu anne ve babanın yaşayabileceği en ağır dünya imtihanı olarak görülmektedir. “Sarı Avcı” efsanesi Türk kültüründeki bu algıyı örnekleyen efsanelerdendir ve kitapta şu şekilde yer almıştır:

“Avcılığın en yaygın olduğu yıllarda Sarı Avcı denilen ve sadece ceylan avlayan bir avcı

varmış. Bu avcının ünü, sadece ceylan avlamasından ileri gelirmiş. Önüne çıkan başka hayvanlara dokunmazmış bile.

Sarı Avcı avlanmaya çıktığı bir gün ceylan sürüsüne rastlar. Her attığını vuracak kadar usta olduğundan önüne gelen bütün ceylanları avlar. Bu avlama işi böylece bir zaman devam eder. Ortalıkta fazla ceylanın kalmadığı bir sırada önüne bir yavru ceylan gelir. Tabii onu da vurur.

Nihayet ortalıkta ceylan filan kalmaz. Dönmeye karar veren avcı, ileride, yüksek bir taşın tepesinde bir ceylan tekesi görür, onu da vurup öyle dönmek isteyen avcı ne kadar uğraşır da bir türlü isteğine ulaşamaz. Çok uzaklardan gelen bir ses Sarı Avcı'yı ürpertir: 'Sen yavru ceylanı öldürdün senin de küçük oğlun evde ateşe düşüp öldü'

Bütün avları unutan Sarı Avcı var gücüyle evine koşar. Daha evine girmeden içeriden gelen ağlamalardan acı gerçeği öğrenen Sarı Avcı küçük oğlunun ölüsüyle karşılaşır. Bu hadiseden sonra Sarı Avcı da bir daha ava gitmez" (Sakaoğlu, 2004: 173-174).

Anne ve babalar evlat sahibi olduklarında onları en iyi şekilde yetiştirmekle hem toplum hem de Hak katında sorumludurlar. Anne ve babanın vazifesi evlatlarının sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı değildir. Aksi durumlarda anne babaların da sorumluluklarını yerine getirmediğinde ceza alabilecekleri efsane anlatılarında örneklenmiştir. Konya ve Isparta bölgesinde Anamas Dağı'nın oluşumunu izah eden efsane anlatısı şu şekildedir:

"Bu dağın eteklerinde birçok köyler vardır. Buralardaki halk geçimini, diğer dağ köylüleri gibi odunculukla, hayvancılıkla sağlarlar. Fakat çoğu fakirdir, kıt kanaat geçinebilmektedir. Böyle fakir ailelerden birinin küçük yaşta bir oğulları varmış. Annesi bunu daha o çağlarda hırsızlığa alıştırmış, çocuk, komşuların kümeslerinden tavuk bulur, tavuk çalar; yumurta bulur, yumurta çalmaya başlar.

Derken çocuk büyür, onunla beraber cürümler de büyür. Delikanlı artık tavukla, yumurta ile uğraşamaz; dağ başlarında yol kesmeye, adam soymaya alışır. Düpedüz eşkıya olur bu küçük tavuk hırsız.

Mukadder akıbet onu da yakalar. Hükümet kuvvetleri tarafından sarılır, çaresiz kalınca teslim olur. Muhakeme edilir, işlediği suçlar bir bir sayılır. Karar acıdır: Eski tavuk hırsız, yeni eşkıya asılacaktır!

Bunu darağacının altına götürürler, son arzusunu sorarlar. Su ister, abdest alıp iki rekât namaz kılar. Namazdan sonra ellerini göğe kaldırıp Allah'a yalvarmaya başlar, 'Yâ Rabbim, benim günahım olmadığını bilirsin. Ben masum bir çocukken anamın zoru ile bu yollara düştüm. Yâ Rabbim, beni asma, anamı as'

Ölüm korkusu ve heyecanı ile duasını yüksek sesle yapmaya başlayan delikanlıyı dinleyen ilgililer onun suçsuz olduğunu, asıl suçlunun anası olduğunu öğrenirler. Böylece delikanlı kurtulur.

İşte o günden sonra, delikanlının eşkıyalık yapıp yol kestiği dağlara 'anamı as'tan gelen Anamas adı verilmiştir" (Sakaoğlu, 2014: 107-108).

Anne babaların evlatlarına zulm ettiği hatta onların canına kast ettiği efsane anlatıları da mevcuttur. Topluma ders verip görmek istediği birey tipini aşılama çabasına çalışan efsaneler bu acıklı hikâyeleriyle de kötü olma yolunda ilerleyen ebeveynlere ders vermeyi amaçlamaktadır. Evlatlarına inatları uğruna kıyan ailelerle ilgili efsane örneklerinden biri şöyledir:

"Vaktiyle çevredeki köylerden birinde, delikanlının biri gönlünü köyün güzeline kaptırır. Kız da genci sever, aşkına karşılık verir. Fakat babası bu işe 'Olmaz!' der de başka bir şey demez. Delikanlının babası, yakınları giderler kız, Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile

isterlerse de bir netice alamazlar. Delikanlı için tek yol kalmıştır: Kızı kaçırmak. Delikanlı ile sevgilisi bir olup kaçarlar. Kızın babası da duyar duymaz adamları ile beraber peşlerine düşer. Delikanlı ile kız kaçar, arkadakiler kovalar; onlar kaçar, öbürleri kovalar. Derken takipçiler öndekilere yetişirler. Baba delikanlıya acımadığı gibi evladına da acımaz, ikisini de oracıkta öldürürler.

Zamanla mezarları kaybolmasın diye, delikanlı ile kızın öldürüldüğü yere taş yığılmışlar. Hatta bu gün bile yoldan geçenler oraya bir taş atmadan yoluna devam etmez" (Sakaoğlu, 2014: 65-66).

Türk aile yapısında anne- baba hakkı kutsaldır ve aile kavramı altında ana- baba, her dönemde önemli bir değer olmuştur (Turhan Tuna, 2018: 137). Onların evlatlarına karşı yaptıkları dualar da beddualar da hemen gerçekleşir. Bu yüzden evlat ne kadar hürmetkar, saygılı, anne ve babasının duasını ve rızasını alarak hayat sürerse bunun mükafatını iki cihanda da alacağına inanılır. Aksi durumda anne baba rızası ve duası alınmadan yapılan işlerin iyi sonuçlar vermeyeceği hatta bedduasını alanların feci sonu efsanelerde yerini almıştır. Anneye babaya saygı ve hürmeti içeren efsane örneklerinden bazıları şunlardır: "Bölgede zengin bir ağa yaşamaktadır fakat ağanın kızının şöhreti babasından fazladır, ondan daha fazla tanınmaktadır. Çünkü ağanın kızı, insan değil, sanki bir melektir. Güzelliği dillere destan olmuştur. Onu bir gören hemen âşık olmaktadır. Bu güzelliğe sahip olmak isteyen pek çok zengin, ağanın kapısını çalar, damatlık dilermiş. Ama kızın gönlünde zengin filan yatmamaktadır, gelenlerin hepsini geri çevirir. Babası da 'Bir tek kızım' der, evladına baskı yapamaz.

Kızın gönlü başkasındaymış meğer; kız, babasının çobanlarından Hekdi Isin adlı bir delikanlıya âşık olmuş. Kız, bu delikanlıya haber yollar ve babasından habersiz, gizli gizli buluşurlar, görüşürlermiş. Bu tür buluşmalar bir müddet devam etmiş. Bir gün kızın babası kız ile çobanı arasındaki ilgiyi öğrenir. Hemen kızını konağının en üst katındaki odalardan birine hapseder.

Kız ağlamaya başlar, günlerce ağlar. Ağa babası da merhamete gelmez bir türlü. Kız, yine ağlamaktan gözlerinin kızardığı bir gün odanın çatısında bir ip görür. Yastığını yatağın içine yerleştirip uyuyor gibi yaptıktan sonra çatıdan ipi pencerenin okuna bağlar. İpe tutunarak aşağıya iner. Çobanın kaldığı yere gidip onu bulur. Ağanın kızı ile çobanın buluşmaları böylece bir müddet devam ederse de bu da duyulur. İlkinde fazla bir cezaya çarptırılmayan çoban bu sefer falakaya yatırılır. Çoban böylece her gün dövülüp dövülüp salıverilir. Kızını çobanına vermek istemeyen ağa, onu ilk gelen dünürçüye vermeyi kararlaştırır. Nitekim ilk gelen görücüye 'Evet' cevabını verir. Düğün hazırlıkları başlar. Düğün günü gelip çatar, kız almaya gelirler.

Kızını, kendisi gibi zengin birine verdiği için ağa çok mutludur, fakat kız hiç de öyle değildir. Bu sebepten kız, gelin giderken babasının elini öpüp hayır duasını almaz. Öyle ki babasının yüzüne bile bakmak istemez. Gelini almaya gelenler yola koyulurlar. Düğün alayı Eğribel'e gelince, elinin öpülmemesine sinirlenen ağa beddua eder ve yaslı gözlerle 'Kızım taş ol!' der. Dua kabul olunur ve kız ile yanındaki gelinci taş olurlar. O günden sonra da bu taş 'Gelin Taşı' denilir" (Sakaoğlu, 2004: 19-20).

Kızını sevdiğine vermeyip kendi istediğine veren bir babanın bile gönül kırgınlığının evladı taş etmeye yeteceği mesajı bu anlatıda açık bir şekilde verilmektedir. Sadece gönül kırgınlığı ile söylenen dualar ya da beddualar değil anne ve babaların bir anlık gafletle söylenen ve ağızından çıkıveren sözlerde Allah katında kabul olmaktadır. Annelerin en büyük vasfı olan sabır ve tahammül gücü bittiğinde onu kızdıran evladına karşı söylediği söz bile vücut bulabilmektedir. Buna en güzel örnek Yusufçuk Kuşu efsanesidir.

“Yusufçuk vaktiyle çok yaramaz bir çocukmuş Annesi yemek pişirirken gelir, yemeğin üzerinden yemiş, olmadık yaramazlıklar yaparmış. Bir gün annesi süt pişirirken Yusuf sütü içmeye çalışmış. Annesi de elindeki kepçeyle başına vurup şöyle demiş:

“Sen kuş olup pırlayasın, bir daha gözüm görmeye!”

O anda Yusuf kuş olup uçmuş. Annesi de yandım-yandıma düşmüş. Elindeki kepçeyle bir de kendi başına vurmuş ve “Allah’ım beni de kuş eyle” demiş. Anne de kuş olup uçmuş. Başlamış Yusuf’unu aramaya. Bir yandan onu ararken bir yandan da şöyle bağırmış:

“Yusuuuf, gel, iç... Yusuuuf, gel süt iç.”

Yusufçuk kuşlarının başlarındaki beyazlık da kepçenin iziymiş” (Sakaoğlu, 2004: 183-184). Anne-baba rızasını, Hak rızası olarak kabul eden Türk kültür yapısı kayınvalide ve kayınpederlere de gelinleri üzerinde hak ve sorumluluklar yüklemiştir. Evlenen çiftler anne ve babalarına gösterdikleri saygı ve hürmeti eşlerinin anne ve babalarına da göstermelidir. Kayınvalideler, gelinlerine kızlarına davrandıkları gibi davranmalıdırlar.

Gelinler de aynı şekilde hürmette ve hizmette kusur etmemeli her türlü edep dışı davranıştan kaçınmalıdırlar. Toplumun görmek istediği gelin, damat, kayınvalide kayınpeder modeli bu özellikte bir yapıya sahip olmalı. Bu davranış modelini destekleyen ve aksi durumlarda ortaya çıkan neticeler efsanelere de konu olmuştur.

Kayınvalidenin zulmüne dayanamayan gelinin dua ile kuş olup uçuşu ve buna sebep olan kayınvalidenin de pişmanlığı ve onu aramak için kuşa dönüşmesi konu alan efsane örneği şu şekildedir:

“Vaktiyle kadının biri oğluna güzel bir gelin alır. Gelinin huyu da kendi gibi güzeldir. Böyle bir gelinle geçinmeye ne var demeyiniz. Kaynana birazcık geçimsizmiş gelinine etmediğini bırakmaz. Gül yüzlü, melek huylu gelin bu huysuzluklara bir dayanır, üç dayanır, beş dayanır, sonunda dayanamaz hale gelir. Bir gün Allah’a yalvarır ve kendisinin bu durumdan kurtarılmasını niyaz eder:

‘Yâ Rabbi, beni öyle bir kuş yap ki kaynanam beni hep ansın, hiç unutmasın.’

Gelinin dileği kabul olur ve kuş olup uçar. Bu kuş uçarken de daima “Anan” der durur. İyi kalpli, güzel huylu gelinin gidişine dayanamayan kaynana da dua eder, o da bir kuş olur. Bu kuş da, gelinini yakalayabilmek için daima ‘Dur, dur’ diye ötmeye başlar. O, bir yandan böyle öterken diğer yandan da gelinini aramayı ihmal etmez.

İşte bundan dolayı arka arkaya öten ve biri diğerini takip eden kuşlara Andur kuşları denilir. Bu kuşlar bazen Angirt veya Angut diye de anılırlar (Sakaoğlu, 2004: 181-182). Efsanelerde yerini alan aileye dair unsurlardan bir diğeri ise üvey ana ve onun yaptığı zulümlerdir. Farklı pek çok anlatı türünde kötülüğün temsili olan üvey analar yaptıkları eziyetlerle bilinirler. Toplumda kanayan bir yaraya parmak basan ve ikinci eş olarak aileye gelen ve önceki eşten olma çocuklara zulm eden üvey analara bir uyarı, bu zulme maruz kalan çocukların dualarının Hak katında kabul olduğuna bir delalet olarak anlatılmaktadır. Sakaoğlu’nun aile yapısını bozan bu durumla ilgili efsane örneği şu şekildedir:

“Ankara’nın köylerinden birinde bir kız çocuğu ile erkek kardeşi, üvey anneleri ile birlikte yaşarlar. Üvey anneleri çok insafsızdır, çocukları ezercesine çalıştırmaktadır. Zaten üvey annesinin iyisi masallarda bile bulunmaz. Sabahın erken saatinde onları kaldırır, akşamın geç vaktine kadar çalıştırmış. Ne desin zavallılar, itiraz etmek hadlerine mi? Olanca güçleri ile durmadan çalışmış.

Bir sabah yine erkenden kaldırılırlar. Üvey anne kendisi suya gideceği için onların da kendisi gelinceye kadar boş durmalarını istemez. Kıza der ki:

‘Ben gelinceye kadar bazlamanın yağın eritin!’

O gitmiş işinin başına, çocuklar başlamışlar yağı eritmeye... Oğlan, tavanın sapını tutarmış, kız da yağı karıştırmış. Fakat nasıl olmuşsa olmuş, oğlan bir ara tavanın sapını bırakmış, o sırada ayağa kalkan kızın da eteği tavanın sapına takılınca bazlama için eritilen yağlar ocağa dökülürmüş. Bunlar telâşe ile ne yapacaklarını şaşırırlar, şaşkın şaşkın tava ile ocak arasında dolaşırken ocakta ki üçayak boyunlarına geçiverir. Bu kızgın alet boyunlarında siyah bir iz bırakır. Çocuklar içinde buldukları kötü durumu anlar ve kurtulma çarelerini araştırmaya başlarlar. Bilirler ki üvey anneleri gelince etmediğini bırakmayacaktır. Her iki kardeş, kurtuluşu Allah’a sığınmakta bulurlar. Bir köşeye çekilerek dua etmeye başlarlar: ‘Allah’ım, bizi bu kötü kadının elinden kurtar; bizi kumru yap!’ Duaları kabul olunur ve hemen o anda kumru haline geliverirler. Bu kumrular daha sonra her gün evlerinin karşısındaki ceviz ağacına gelip öterler:

‘Guguk guguk, yağı kim döktü’

‘Guguk guguk, yağı kız döktü’ diye ötüşürler.

Bugün kumruların boyunlarında görülen siyah halka da kız ile oğlanın telâşe ile dolaşırken boyunlarına geçen üç ayağın izidir” (Sakaoğlu,2004:179-180).

Efsanelerde aileye dair işlenen konulardan bir diğeri ise akrabalık ilişkileridir. Özellikle geniş aile yapısına sahip olunulan eski dönemlerde sadece çiftler değil, kayınvalide, kayınpeder, kocanın erkek kardeşleri ve onların eşleri, bekar kız kardeşler aynı çatı altında yaşamaktadır. Aile arası ilişkilerin sosyal ve ahlaki boyutunun belli bir dengede ve nizamda olması gerekir. Gelin ve kayınpeder arasındaki ya da gelin ve kayınbiraderler arasındaki ilişkinin toplumsal normlara uygun olması gerekir. Ensest ilişki hiçbir toplumda kabul görmez, hatta akraba sayılan bu kişiler arasında gizli sevda bile söz konusu olamaz ve bunun cezası verilir. Bu davranış kalıbını örnekleyen anlatı ise şu şekildedir:

“Erzurum’un Aşkale ilçesinin Kandilli bucağına bağlı Merdiven köyünde, evlenme çağına gelen bir delikanlıya komşu köylerinin birinden güzel bir gelin getirilmektedir. Gelinin getirecek alayda damadın erkek kardeşide bulunmaktadır. Bölgenin âdetine göre damat, gelin getirecek alayda bulunmaz, evin damında onların gelişini bekler.

Gelinin getiren alayın bir istirahat anında yengesini gören damadın kardeşi, onun güzelliğine vurulur, içine bir ateş düşer. Artık akli hep gelindedir. Delikanlı geline baktıkça bir hoş olur; gelin de bir müddet sonra onun bakışlarına karşılık vermeye başlar. Bunlar birbirlerine baka baka köyün giriş yerine kadar gelirler.

Anlatıldığına göre düğün alayı tam köye gireceği sırada gelinle damadın erkek kardeşi taş kesilirler. Köylüler, girişteki bu taşlara “Gelin Taşları” adını vermiştir. Hatta, bu iki genç arasındaki, köylülerce uygun görülmeven ilgiden ötürüde buradan gelip geçenler taşlara tükürür veya taş atarlarmış” (Sakaoğlu,2004: 17-18).

Sonuç

Aile, toplumun temelini teşkil eden en küçük yapı taşıdır ve iç dengeleri sağlam nesiller bu yapının sağlamlığı sayesinde yetişebilmektedir. Toplumun oluşturan bireyin yetiştiği merkez olan ailenin temel ve milli değerler ile yetişmesini sağlayan pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlardan biri de anlatı türleridir. Bu türlerden biri olan efsaneler içerisinde bir dağın, tepenin, kayanın, kuşun oluşumu izah edilirken toplumun temel değerlerine de yer verilmektedir.

Örneklem olarak seçilen Saim Sakaoğlu’nun “101 Anadolu Efsanesi” adı kitabında da pek çok anlatıda toplumda olması gereken aileye yapısına, değer yargılarına ve ahlaki normlarına dair unsurlar ele alınmıştır.

Türk toplumunda çocuğa verilen önem ve çocuksuz çiftlerin toplumdaki itibarı, yıkılan yuvalar ve bunun mesuliyetinin yüklendiği kadınların yaşadığı sıkıntılar, kötü alışkanlık sahibi çocukların yetişmesinde ailenin sorumlulukları, hayvanlara acımayan avcılarının evlat acısıyla sınılanması, anne baba hakkının önemi ve onların dua ve beddualarının hak katındaki geçerliliği, kayın valide, kayın peder, gelin, görümce, kayınbirader gibi evlilik bağı ile oluşan akrabalık ilişkilerinin olması gereken düzeyi ve üvey anaların sergilediği yanlış davranış modelleri ve benzer pek çok konu efsanelerin mevzuları içerisinde yerini almıştır. Olmaması gereken, yanlış davranış modelleri sergileyen aile bireyleri şekil değiştirme motifleriyle dağa, taşta, kuşa dönüşürken, haksızlığa uğrayanlar yaptıkları dualarla taşı canlandırabilmekte ya da kuşa dönüşüp uçup gitmektedir. Aile ve aileye ait temel unsurlar, pek çok anlatı türünde olduğu gibi efsaneler içerisinde de yer almıştır.

Kaynakça

- Artun, E. (2014). Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü. Terimler-Motifler Kavramlar, Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2015). Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri: Edebiyat Tarihi. Metinler, Adana: Karahan Kitabevi.
- Boratav, P. N. (2013). 100 Soruda Türk Folkloru (İnançlar, Törelere ve Törenler, Oyunlar), I. Baskı, Ankara: Bilgesu.
- Gürer B. (2015), Ailede Din ve Ahlak Eğitimi, Aile Yazıları 7, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını
- 128 Güven A. Z. (2014), Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(26),225-246
- Karadoğan U. C. (2019), "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi, Çocuk ve Medeniyet, 4(7), 195-226.
- Mangır M. ve Aral N. Ç. (1990), Türk Ailesi ve Çocuk Eğitimi, Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları
- Sakaoğlu S. (1980), Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, Ankara: Ankara üniversitesi Basımevi
- Sakaoğlu S. (2004), 101 Anadolu Efsanesi, Ankara: Akçağ Basım Yayım
- Sakaoğlu S. (2016), Efsaneler ve Aile, Aile Yazıları 10, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları
- Turhan Tuna S. (2018), Türklerde Milli Değerlerden Birisi: Ana-Baba Sevgisi. Uluslararası Folklor Akademi Dergisi, 1,137-148.

THE CONCEPT OF FAMILY IN LEGENDS

Family is one of the most important social structures that forms the basis of society. Although the source of the peace, trust and happiness of the society is the family; the source of its unhappiness, restlessness and conflicts is the deterioration in this structure. The establishment of the family on solid foundations is extremely important for the society to maintain its existence safely. The family, which is a universal institution, has a different character in every nation. The

factors that determine this are social values such as beliefs, customs, traditions and social norms. Societies assign rights and responsibilities to the family institution in line with these values. Not only are these determined in the legal system by written laws, but these sanctions are also supported by verbal culture.

Oral narrative types, which are the products of folklore, are extremely important in terms of reflecting the beliefs, feelings and thoughts of the societies in which they are lived, and kneading them with their cultural values. Legends are one of them. The most important feature of the legends, which are short narratives about historical and religious subjects, events related to creation, supernatural persons and beings, is their high believability. Each legend carries a value belonging to the society and at the same time aims to give a message and a lesson to the other party. One of the four functions of folklore products, "supporting values, social rules and ceremonies" is expressed more clearly in legends. The legends that aim to direct the society from wrong to right, from ugly to beautiful, from bad to good include many issues that concern people and society. One of them is the concept of family.

In this study, the elements of the family that take place in the legends, one of the oral narrative types, will be examined. Sâim Sakaoğlu's "101 Anatolian Legends" is the sample of the study. Document scanning method was used to collect the research data. In the study, it is aimed to determine which elements are included in the legends told about the family and to evaluate the way the family concept in Turkish culture is handled in the legends.

Keywords: Family, Legend, Concept, Anatolia.

Hanefî Mezhebi ve Osmanlı Uygulamasında Tam Ehliyetlerin Nikâhında Veli İzni

Mustafa ATEŞ¹

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mustafa.ates(at)dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7449-5454

Ateş, Mustafa. "Hanefî Mezhebi ve Osmanlı Uygulamasında Tam Ehliyetlerin Nikâhında Veli İzni". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

İslam hukukunda temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş (tam ehliyetli) kızların, velilerinin izni olmaksızın kendi irade beyanlarıyla yaptıkları nikâh akdinin geçerli olup olmadığı hususunda mezhepler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Cumhura göre (Hanefî mezhebi dışındaki diğer üç mezhebe göre) kızın velisinin izni yoksa yapılan nikâh akdi geçerli değildir. Hanefî mezhebindeki hâkim görüşe göre ise tam ehliyetli kızlar, kendi irade beyanlarıyla nikâh akdini gerçekleştirebilir. Diğer taraftan yine Hanefî mezhebine göre evlenen taraflar arasında denklik (kefâet) söz konusu değilse, kızın velisi nikâh akdinin feshedilmesi için mahkemeye başvurabilir. Hukukî işlemlerde Hanefî mezhebini esas alan Osmanlı Devleti'nde ise tam ehliyetli kızların evliliğinde velinin izni konusunda çeşitli zamanlarda farklı uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin 951/1544 tarihinde kadıların, veli izni olmaksızın nikâh kıymamaları konusunda Padişah emri çıkarılmıştır. Buna göre söz konusu tarihten itibaren mahkemede kadıların, veli izni olmadan nikâh yapmamaları emredilmektedir. Öte yandan bu uygulamanın sonraki dönemlerde terk edildiğine dair bazı işaretler de mevcuttur. Nitekim sonraki dönem fetvâ mecmuaları incelendiğinde, tam ehliyeti haiz kızların veli izni olmaksızın nikâh akdi yaptıklarında velinin bu akdi feshedemeyeceğine dair fetvâlar görülmektedir. Burada gündeme gelen meselelerden biri de nikâh akdinin yapılabilmesi için kadı izninin gerekli olup olmayacağıdır. İslam hukukuna göre tam ehliyetli kişiler, şahitler huzurunda nikâh akdi yapabilir. Akdin kadı ya da imam tarafından gerçekleştirilmesine gerek yoktur. Ancak Osmanlı uygulamasına bakıldığında, nikâh için kadı izninin arandığı ve nikâhların imam tarafından kıyılmadan önce kadı izni alındığı görülmektedir. Bu çalışmada, Osmanlı uygulamasında temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş kızların evliliğinde hangi dönemlerde ne tür saiklerle veli izninin şart koşulduğu ve hangi dönemlerde nikâh akdinde kadı izni arandığı sorularına cevap aranacaktır. Fetvâ mecmuaları, Osmanlı arşiv belgeleri ve kadı sicillerinde konuya dair ulaşılabilen veriler İslam hukuku çerçevesinde değerlendirilerek mezkûr meselenin Osmanlı'daki uygulama şekli araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hanefî Mezhebi, Osmanlı, Nikâh, Kadı, Veli İzni.

Temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş (tam ehliyetli) kızların, velilerinin izni olmaksızın kendi irade beyanlarıyla nikâh akdi yapıp yapamayacağı hususunda fıkıh mezhepleri arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefî mezhebi dışındaki diğer üç mezhebe (cumhura) göre velinin izni yoksa nikâh akdi geçerli değildir.¹ Hanefî mezhebindeki müftâ bih görüşe göre âkil ve bâliğ olan kızlar, kendi rızalarıyla nikâh akdi yapabilirler. Bu görüş Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve Ebû Yusuf'a (ö. 182/798) aittir. Bununla birlikte Hanefî mezhebi içinde de bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ebû Yusuf'a nispet edilen bir diğer görüşe göre buluş çağına gelmiş olsa da velisiz nikâh geçerli olmaz. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö. 189/805) ise velisiz kıyılan nikâhın mevkûf olduğunu ve velinin icazetiyle geçerli olacağını ifade etmektedir.² Gerek cumhur ile Hanefî mezhebi arasındaki ihtilaf gerekse Hanefî mezhebi içerisindeki ihtilaf, konuyla ilgili delillerden ve bu deliller arasındaki yorum farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu deliller ve konuya dair mezhepler arasındaki ihtilafı değerlendirilmeden özellikle Osmanlı döneminde nikâh akdi esnasında veli izninin aranması meselesi araştırılacaktır.³ Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılın ortalarına kadar Hanefî mezhebinin müftâ bih görüşü olan "velinin izni olmaksızın tam ehliyetli kızların kendi rızalarıyla nikâh akdi yapabileceğine yönelik" görüş uygulanmıştır.⁴ Hanefî mezhebindeki bu görüşe göre tam ehliyetli olup velisinin izni olmadan evlenen kızın evlendiği kişiyle arasında denklik yoksa, velinin bu nikâhı feshettirme yetkisi vardır. Ancak denklik varsa veya denklik olmadığı halde veli buna itiraz etmediyse, nikâh geçerli olur.⁵ Öte yandan Şeyhülislam Ebüssuûd Efendi'nin (ö. 982/1574) 951/1544 tarihinde Kanûnî Sultan Süleyman'a arz ettiği ve Sultan'ın onaylamasıyla kanun haline gelen fetvâ ile veli izni olmaksızın kadıların nikâh kıymaları yasaklanmıştır. Kanun haline gelen ilgili fetvâ şu şekildedir:

"Zikrolunan Kâdîhân mes'eleleriyle hükmeden hâkimin hükmü nâfiz olur mu?

el-Cevâb: Sene ihdâ ve hamsîn ve tis'i mie (h. 951) tarihinde kudât veli izninsiz nikâhı kabul etmemekle me'mûrlardır.

Bu sûrette hâkimü'l-vakt rivâyât ve akvâl muhtelifedir, ben dahî kavli-âhar ile amel edüb sıhhat-ı nikâha hüküm câizdir deyû hükme eylese, hükmü nâfiz olur mu?

el-Cevâb: Memnû' olacak cidden caiz değildir. Zira kudâtın velâyeti sâhib-i hilâfetin izn u icâzetinden müstefâddır. Ve hem esahh-ı akvâl ile hükme me'mûrlardır ve hilâfiyâtta mahcûrlardır. Husûsan fesâd-ı zamân gün gibi iyândır. Cümlesi otuz iki sûrettir. Bundan gayri Bilâd-i Selâse mahkemelerinde bu hususda men' u hacr u zecr için evâmir-i şerîfenin aslı mahfûz ve sûreti mastûrdur. Bunun fesâdı günden rûşendir ve bir tarafı yarılırsa nice evler yıkılır."⁶

Ebüssuûd'un Kanûnî Sultan Süleyman'a (ö. 974/1566) arz ettiği ve Kanûnî tarafından onaylandıktan sonra kanun haline gelen bu hükme göre, 951/1544 tarihinden itibaren kadıların veli izni olmaksızın nikâh kıyamaz. Yine hâkim, konuyla ilgili farklı görüşlerden

hareketle veli izni olmaksızın kıyılan nikâhın sahih olduğuna dair hüküm verse bu da geçersizdir. Burada Ebüssuûd, hâkimin hükmünün ancak devlet başkanının izin ve onayıyla geçerli olacağı gerekçesini zikretmekte ve akabinde de hâkimin sahih görüşler ile hüküm vermekle görevli olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca Ebüssuûd'un ifadelerinden hareketle bu hükmün, fesâdü'z-zamân gerekçesiyle verildiği anlaşılmaktadır. Ebüssuûd'un Ma'rûzât'ında ve Fetâvâ'sında geçen ve yukarıda yer verilen hüküm, esasında Fetâvâ-yı Kâdîhân'da nakledilen görüşle hüküm verildiğinde bunun geçerli olup olmamasına yönelik sorulan bir soru üzerine zikredilmektedir. Her iki kaynakta da ilgili hükümden önce söz konusu sorunun kaynağı olan Fetâvâ-yı Kâdîhân'daki ifade Arapça olarak nakledilmektedir. Fetâvâ-yı Kâdîhân'daki ilgili görüş şu şekildedir:

“Velinin bulunması, nikâhın şartlarından biridir. Veli şartı, küçükler (bâliğ olmayanlar), akli dengesi yerinde olmayanlar ve köleler için nikâh akdinin sıhhat şartıdır. Âkil ve bâliğ olan kızların kendilerinin yaptıkları nikâhlarda veli izninin şart olup olmaması konusunda ise ihtilaf edilmiştir. Ebû Süleyman (el-Cüzcânî)'nin (ö. 200/816 [?]) Muhammed (b. Hasan eş-Şeybânî)'den naklettiğine göre (âkil ve bâliğ olsa da veli izni olmaksızın) yapılan nikâh akdi bâtıldır. Ebû Hafs (el-Kebîr)'in (ö. 217/832) Muhammed (b. Hasan eş-Şeybânî)'den naklettiği bir diğer görüşe göre böyle bir kimsenin velisi yoksa nikâhı caizdir. Velisi varsa yaptığı nikâh velisinin onayına bağlıdır, velisi onaylarsa nikâh geçerli olur, velisi onaylamazsa evlendiği kişi dengi olsa bile nikâh bâtil olur.”⁷

Âkil ve bâliğ olan kızın yapmış olduğu nikâh akdinin velinin icazetine bağlı olması, müşterek velâyet olarak isimlendirilmektedir. Buna göre veli, bu durumdaki kızını onun rızası olmaksızın evlendiremez, kız da velisinin rızası olmadan evlenemez.⁸ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin bu görüşünün Kanûnî döneminde uygulandığı konusunda şüphe yoktur. Bununla birlikte söz konusu kanunun sonraki dönem padişahları tarafından yenilenerek uygulanmaya devam edip etmediği hususu açık değildir. Ma'rûzât metinlerinin mukaddimelerinde yer alan ifadeler, ma'rûzât maddelerinin her yeni padişah döneminde yeniden onaya sunulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ma'rûzât maddelerinin geçerlilik süresi, kendisine sunulan padişahın dönemiyle sınırlıdır. Kanûnî sonrası dönemde veli izinsiz nikâhın geçersiz olduğuna dair kanunun ne kadar süreyle yürürlükte kaldığı henüz tam olarak bilinmemektedir. Ancak Ebüssuûd'a ait ma'rûzât maddelerinin bir kısmının, onun ve Kanûnî'nin vefatından sonra bir araya getirilerek yeni Padişah'ın onayına sunulmak üzere derlendiğini söylemek mümkündür. Nitekim yazma eser olarak bulunan birçok Ma'rûzât-ı Ebüssuûd nüshasının mukaddimesinde bu husus açıkça ifade edilmektedir.⁹ Dolayısıyla Ebüssuûd'un Kanûnî'ye sunduğu ma'rûzâtın bir kısmının Kanûnî'den sonra en az bir kere yeniden onaylanarak yürürlüğünün devam ettiği söylenebilir. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd olarak anılan ve Kanûnî'den sonra Ebüssuûd'un bazı ma'rûzâtlarının yeni Padişaha sunulmak üzere derlendiği anlaşılan bu eserde, velisiz nikâh kıyılmamasıyla ilgili mesele de yer almaktadır.

Diğer taraftan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 1237/1822 tarihinde es-Seyyid Lütfullah tarafından istinsah edilen Ma'rûzât-ı Ebüssuûd nüshasının zahriyesinde müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz bir kayıt, aralarında “veli izinsiz nikâhın” da bulunduğu Ebüssuûd'a ait bazı ma'rûzât maddelerinin müstensihin yaşadığı dönemde halen yürürlükte olduğuna işaret etmektedir.¹⁰ Müstensihin söz konusu kaydı şu şekildedir:

“Merhûm Ebüssuûd aleyhi'r-rahmeti'l-vedûd hazretlerinin Sultân Süleymân Hân aleyhi'r-

rahmeti ve'l-gufrân hazretlerine verdiği yedi mes'ele fî zamâninâ men' olmuşdur: Veli izninsiz nikâh ve onu on bir buçukdan ziyâde mu'âmele vermek ve on beş seneden sonra da'vâ dinlenmemek ve üç günden eksikde nakl-i şehâdet kabûl etmemek ve sebep olandan almağa fetvâ vermemek ve hullede İmâm Züfer kavliyle amel etmemek ve gafletle 'iddet içinde zevc-i evvele nikâh kılmak. Bu yedi mes'ele fî zamâninâ memnû'alardır, felâ tağful, kezâ fi fetâvâ-yi Ebüssuûd aleyhi'r-rahmeti'l-vedûd.”¹¹

Aynı şekilde Osmanlı arşivleri ve İstanbul kadı sicilleri incelendiğinde tam ehliyetli kızların nikâhında veli izninin arandığını gösteren ifadeler rastlanmaktadır. Bu konuda ulaşabildiğimiz kayıtların tarihleri 1563-1872 yılları arasında değişmektedir. 12 1917 tarihinde yürürlüğe giren Hukuk-i Âile Kararnâmesi'nde de nikâhta veli izni arandığı dikkate alındığında, nikâh öncesinde veli izninin şart koşulması konusunda Kanûnî'den itibaren uygulama bakımından herhangi bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin 1678 tarihli mahkeme kaydı şu şekildedir:

“Abdüsselâm mahallesinde sâkine Meryem bt. Abdullah nâm bikr-i bâliğaya velisi izniyle Mehmed b. Abdullah nâm kimesneye beş bin nakd-i râyic fi'l-vakt fiddî akçe mehr-i müeccel [ile] şuhûd mahzarında akd-i nikâh olunduğu kayd şüd. Hurrîre fi'l-yevmi's-sâbî min Cumâdelâhire li sene tis'in ve semânîn ve elf.”¹³

Bu kayıta Meryem bt. Abdullah isimli tam ehliyete sahip bekar kızın velisinin izniyle Mehmed b. Abdullah isimli kimseye nikâhlandığı anlaşılmaktadır. 1764 tarihli kayıta ise Ayşe isimli kızın Abdülfettah ile nikâhlanması için mahalle imamına kadı tarafından verilen izinde, nikâhın tarafların rızası ve velisinin izniyle şahitler huzurunda kıyılması gerektiği zikredilmektedir. Söz konusu mahkeme kaydı şu şekildedir:

“Abdürrezzak Mahâllesi İmamı Efendi el-mufahham; Mahalleniz sâkinelerinden Âişe bt. Abdülgani nâm bikr-i bâliğanın mâni-i şer'iyesi yoğise işbu tâlibi olan Abdülfettah nâm kimesneye tarafeynin rızâsıyla ve velisi izniyle şuhûd mahzarında teslim-i mehr-i müeccel edüp akd-i nikâh eyleyesiz ve's-selâm. Mine'd-dâî Abdürrezzak el-kâdî bi-medîneti fethü'l-islâm.”¹⁴

Yine 1709 tarihli başka bir mahkeme kaydında, evlenmek istediği halde velisi olmayan Râziye bt. Mehmed isimli kızın mahkemede buluş çağına erdiğinin ve velisi olmadığının tespit edilmesi sonrasında mahkeme marifetiyle nikâhının kıyıldığı görülmektedir. Mezkûr mahkeme kaydı şu şekildedir:

“Mahmiye-i İstanbul'da Dâye Hatun Mahallesi'nde sâkine Şerife Râbia Hatun bt. es-Seyyid Mehmed'in hacr u terbiyesinde olup sin ve cüssesinin bülûğa tahammülü ve bülûğunu mu'terife olan Raziye bt. Mehmed'in velisi olmadığı lede's-şer' zâhir ve mütebeyyin olmağın mezbûre Raziye meclis-i şer'-i şerîf-i enverde işbu râfi'u'l-vesîka Hasan b. Mustafa nâm kimesne mahzarında ikrâr ve takrîr edip hâkim-i muvakkî'-i sadr-ı kitâb tûbâ-lehû ve hüsnü-meâb hazretleri izniyle nefsimi mezbûr Hasan'a üç bin akçe mehr-i müeccel ve beynimizde ma'lûm iki yorgan ve bir döşek ve bir minder ve iki yasdık ve bir tencere ve iki sahan ve bir tâbe ve bir şam'dân ve bir leğen ma'a ibrik ve bir çuka ferâce ve bir kahve ibriği ve bir kebe ve bir yan keçesi ve bir sini ve sim kuşak mu'accel olmak üzere işbu meclisde şuhûd mahzarında tezvîc ve inkâh eylediğim de ol dahi ber-vech-i muharrer

tezevvüc ve istinkâh ve kabûl eyledi dedikde gibbe't-tasdikî's-şer'î mâ-vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî 26 min-şehri Rebî'ülâhir sene 1121."15

Buraya kadar zikredilen örneklerde tam ehliyetli olsa da bekar kızın nikâhında veli izninin arandığı görülmektedir. Bununla birlikte yukarıda da zikredildiği üzere 1544 yılında yürürlüğe giren kanunla şart koşulan velâyet, müşterek velâyet olarak isimlendirilen ve kızın da rızasının arandığı bir velâyet şeklidir. Başka bir ifadeyle kız, velisinin izni olmadan nikâh kıyamamakta, veli de kızının rızası olmadan onu kendi başına evlendirememektedir. Buradaki müşterek velâyetten kaynaklanan kızın rızasının olmaması durumunda nikâhın bâtil olacağına dair örnekler de mahkeme kayıtlarına yansımıştır. Örneğin 1679 tarihli bir mahkeme kaydında Rukiye isimli bir kız, on sekiz yaşında bir bâliğa olduğu halde kendi rızası olmadan babası tarafından Mustafa Beşe isimli biriyle nikâhlandığını ve kendisinin bu nikâhı duyduğunda kabul etmediğini ifade ederek söz konusu akdin iptal edilmesi talebiyle mahkemeye başvurmuştur.¹⁶

Ebüs-suûd Efendi tarafından Sultan Süleyman'a arz edilerek kanunlaşan mezkûr hükümde iki önemli mesele karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi veli izni olmaksızın bâliğa kızların nikâhlarının kıyılmaması ve kadı tarafından nikâh izni verilmemesi, ikincisi ise veli izni olmadan kıyılan nikâhın feshinin mümkün olmasıdır. Ebüsuûd Efendi muhtemelen bu kanundan sonra verdiği bir fetvâda, veli izni olmaksızın kıyılan nikâhın veli tarafından feshedilebileceğini açıkça ifade etmektedir.¹⁷ Söz konusu kanunun 16. yüzyıldan sonra yürürlükte kalıp kalmadığıyla ilgili tereddütlerin oluşmasındaki en önemli etken, sonraki dönemlerde veli izinsiz nikâhın feshedilmemesine yönelik bazı görüş ve uygulamalardır.

134 Yukarıda verilen mahkeme ve arşiv kayıtlarından hareketle Osmanlı'nın son dönemine kadar veli izninin nikâhtan evvel arandığı söylenebilir. Bununla birlikte Ebüsuûd'dan sonraki dönemde bazı Şeyhülislamların veli izni olmaksızın kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik fetvâlar verdiği görülmektedir. Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) şu fetvâsı, veli izinsiz nikâhın feshine yönelik Ebüsuûd Efendi'nin fetvâsıyla tamamen çelişmektedir: "Hind-i bâliğa nefsinin mehr-i misliyle küfüvü Amr'a tezvîc eylese babası Bekir 'benim iznim bulunmadı' deyû akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu? el-Cevâb: Olmaz."¹⁸

Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin fetvâsında esasen Hanefî mezhebinin müftâ bih görüşüne yer verilmiştir. Zira Ali Efendi evlenecek kızın bâliğa olması halinde mehr-i misil ile dengi olan biriyle evlenmesi durumunda velisinin bu nikâhı feshettirme yetkisinin olmadığını ifade etmektedir. Benzer bir fetvâ, Çatalcalı Ali Efendi'den yaklaşık iki yüzyıl sonra Şeyhülislâm Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi (ö. 1262/1846) tarafından da verilmiştir.¹⁹ Bir taraftan nikâhtan önce veli izninin aranmaya devam ettiğini gösteren kayıtlar, diğer taraftan da veli izinsiz kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik fetvâlar birbirleriyle çelişmektedir. M. Âkif Aydın bu durumu şu şekilde izah etmektedir:

"Zahiren çelişkili gibi görünen bu iki farklı uygulamayı şöyle bağdaştırabiliriz: Kadılar muhtemelen 20. yüzyıla kadar nikâh kıyılırken veli iznini aramışlar, fakat 16. asırdan sonraki dönemde bu izin olmadan kıyılan nikâhların feshine mezhepteki diğer görüşü dikkate alarak hükmetmemişlerdir. Bu hükmetmeyişin de iki sebebi olabilir: Ya Hanefî mezhebi içinde esasen hâkim görüş bülûğa eren kızların velilerinin rızasına muhtaç olmaksızın evlenebilmeleri olduğu için akdedilmiş bir nikâhın feshine karar vermek istememişler veya hükümdarların verdiği kimi kararlar kendi hayatlarıyla kâim olup kendisinden

sonraki hükümdarları bağlayıcı sayılmadığından Kanûn'î'den sonraki asırlarda bu karar da muhtemelen yenilenmediğinden kadılarca akdedilmiş nikâhların feshi noktasında bağlayıcı kabul etmemişlerdir."²⁰

Veli izinsiz nikâhla ilgili kanunun Sultan Süleyman'dan sonra yenilenecek tekrar yürürlüğe girdiğine dair yukarıda zikri geçen işaretler, M. Âkif Aydın'ın ikinci yorumuna pek imkân vermemektedir. Lakin tüm veriler dikkate alındığında Aydın'ın ilk yorumu, -aksi deliller ortaya çıkana kadar- şu anda yapılabilecek en mantıklı izah gibi durmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka husus da kadı izni olmaksızın nikâh kıyılmamasına dair uygulamadır. Gerek kadı sicillerinde gerekse Osmanlı arşivlerinde kadı izni alınmadan nikâh kıyılmaması hususundaki hükümler ve kadı izni olmaksızın nikâh kıyan imamlara yönelik verilecek cezalar hakkında çeşitli kayıtlar bulunmaktadır.²¹ Diğer taraftan yine Şeyhülislâm fetvâlarında kadı izni olmaksızın kıyılan nikâhların geçerli olduğuna yönelik fetvâlar yer almaktadır.²² Bu konuda da yukarıda olduğu gibi fetvâlar ve mahkemelerdeki uygulamalar arasında çelişki bulunmaktadır. Bir taraftan veli ve kadı izni olmaksızın nikâh kıyılmamasına yönelik alınan tedbirler diğer taraftan her iki izin olmasa da nikâhın geçerli olacağına dair verilen fetvâlar hem veli izni hem de kadı izni şartının nikâhtan önce aranan tedbirî bir uygulama olduğuna işaret etmektedir. Zira 16. yüzyıl sonrasındaki fetvâ kitaplarında her ikisi hakkında da uygulamaya aykırı fetvâlar bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle uygulamada bu şartlar nikâh öncesinde aranmış, ancak bu şartlara uygun bir şekilde yerine getirilmeyen nikâhlar da sonrasında feshedilmemiştir. Ayrıca -her ne kadar uygulamada şart koşulsa da- fetvâ kitaplarında âkil-bâliğ bir kızın velisiz nikâh kıyması durumunda bu nikâhın feshedilemeyeceği ve kadı izni olmaksızın kıyılan nikâhların sahih olduğu ifade edilmiştir. Bu durum bize, ihtiyaç ve zaruret halinde toplumun maslahatının gözetilmesi amacıyla müftâ bih görüşe aykırı olsa da diğer mercûh görüşlere veya Şeyhülislâmın farklı bir ictihadına dayanılarak teorik bilginin uygulamada farklılaşabildiğini göstermektedir. Yine burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus, müftâ bih görüşe aykırı farklı tedbirler alınsa da mezhep görüşlerinin ulemâ tarafından metin-şerh türü eserler ile fetvâlarda korunmaya devam etmesidir. 1917 yılında yürürlüğe giren Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nin 8. maddesi "17 yaşını itmâm etmiş olan kebîre, bir şahıs ile tezevvüc etmek üzere mürâcaat ettikde hâkim keyfiyeti velîsine tebliğ eder ve velî itirâz etmediği veya itirâzı vârid görülmediği halde izdivâcına müsâade eyler."²³ şeklinde düzenlenerek tam ehliyetli kızların nikâhından önce veli izninin aranmasına devam edilmiştir. Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nin esbâb-ı mûcibe lâyihasında ise mezkûr maddenin bu şekilde düzenlenmesinin gerekçesi şöyle izah edilmektedir:

"Mezheb-i muhtâra göre kebîre nefsinin tezvîce kâdir olup velînin ancak ahvâl-i mahdûdede hakk-ı itirâzı vardır. Halbuki akd-i nikâhın icrâsından sonra teşekkül etmiş bir aileyi velînin itirâzı üzerine feshetmekten ise kable'n-nikâh bu türlü avârızın izâlesi daha ma'kûl ve tarafeynin menfa'atine daha muvâfıktır. Mezheb-i Mâlikî'de kebîre nefsinin âhâra tezvîc için mürâca'at ettikde hâkim komşularından tetkîkât icrâ eder. Velîsi mevcût ise keyfiyette onu haberdâr ederek re'yini suâl eyler. Velînin dermeyân edeceği itirâzâtı gayr-i vârid gördüğü takdirde kızın tezvîci için bir vekil ta'yîn eyler. Fî'l-hakîka velîye bu yolda ihbâr ve re'yi istifisâr edilmekle bâlâda muhayyer mahzûr ber-tarâf olacağından bir kebîrenin ruhsat talebiyle hâkime vukû bulacak mürâca'atı üzerine velîye ihbâr-ı keyfiyyet edilmesi tensîb ve 8. madde bu esâs üzerine tanzîm edildi."²⁴

Esbâb-ı mûcibe lâyihasında açıkça görüldüğü üzere 8. maddenin düzenlenmesindeki en önemli gerekçe, nikâh kıyıldıktan ve aile kurulduktan sonra nikâhın feshine imkân tanıyacak problemleri nikâhtan önce önlemektir. Kanûnî döneminde uygulanan “veli izninin şart koşulmasına dair” hükmün ne kadar süreyle yürürlükte kaldığı tam olarak bilinemese de yukarıda izah edildiği üzere nikâhtan önce veli izninin Osmanlı'nın son dönemine kadar arandığı görülmektedir. Bununla birlikte daha önce zikredildiği üzere veli izni olmaksızın kıyılan nikâhların feshedilemeyeceğine yönelik Şeyhülislâm fetvâları bulunmaktadır. Dolayısıyla Hukûk-i Âile Kararnâmesi'nin 8. maddesinde nikâhtan önce veli izninin aranması ve sonradan nikâhın feshine imkân verecek hususların önlenmeye çalışılması, farklı bir mezhebin görüşüne dayanılarak daha önce cari olan uygulamanın kanunlaştırılmış hali şeklinde düşünülebilir.

KAYNAKLAR

Abdullah Efendi, Şeyhülislam Yenişehirli. Behcetü'l-Fetâvâ. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.

Aydın, Mehmet Akif. Osmanlı Aile Hukuku. İstanbul: Klasik, 2017.

Çatalcalı Ali Efendi. Fetâvâ-yı Ali Efendi. Kahire: Dâru't-Tıbâa, 1257.

Danışman, Muhammet Ali. “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”. İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi 8 (2006), 239-258.

Ebüssuûd Efendi. Fetâvâ-yı Ebüssuûd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3377.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât. ed. Pehlul Düzenli. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 4204-III.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 2974-II.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 3961-IV.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 7199-III.

Ebüssuûd Efendi. Ma'rûzât-ı Ebüssuûd. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 4550.

Gül, Mutlu. “Hadislerin Rivayet Özelliklerinin Fıkha Etkisi Bağlamında Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahrir ve Tenkidi”. İslâm Hukuku Araştırmaları

Dergisi 22 (2013), 361-376.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. el-Muğnî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 1968.

Kâdîhân, Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî. el-Fetâvâ'l-Hâniyye (el-Fetâvâ'l-Hindiyye ile birlikte). 1-6 Cilt. Bulak: Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1310.

Karacabey, Salih - Gül, Mutlu. “Fikhî Hadislerin Özellikleri Bağlamında ‘Velisiz Nikah Olmaz’ Hadisinin Tahrîc ve Tenkidi”. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21/1 (2012), 33-48.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. Bedâi'u's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'. 1-7 Cilt. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.

Korkmaz, Ömer. “Osmanlı Uygulamaları Işığında Küçüklerin Evlendirilmesi ve Veli İzinsiz Nikâh”. Bilimname 37 (2019), 453-475.

Köse, Saffet. “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”. İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi 2 (2003), 101-116.

Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî. el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî. thk. Talâl Yûsuf. 1-4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî. el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr. thk. Mahmud Ebû Dakîka. 1-4 Cilt. Matbaatü'l-Halebî, 1937.

Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. el-Müdevvenetü'l-kübrâ. 6 Cilt. Kahire: Matbaatü's-Saâde, 1323.

Şâfiî, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî. el-Ümm. 1-8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.

Ceride-i İlmiyye Fetvaları. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.

İstanbul Kadı Sicilleri 7 Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (970-971/1562-1563). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Tahsin Özcan. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.

İstanbul Kadı Sicilleri 30 Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (1085-1090/1674-1679). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, haz. Rifat Günalan. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri 55 Rumeli Sadâreti Mahkemesi 127 Numaralı Sicil (1090-1091/1679-1680). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 60 Bab Mahkemesi 92 Numaralı Sicil (1120-1121/1709). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 65 Bab Mahkemesi 150 Numaralı Sicil (1143-1144/1730-1732). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 75 Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (1178-1184/1764-1771). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri 99 İstanbul Mahkemesi 334 Numaralı Sicil (1280-1329/1863-1911). proje yön. M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, 2019.

Osmanlı Arşivi (BOA). Babıali Evrak Odası (BEO). 3516/263644. Tarih: H. 27.02.1327 (20 Mart 1909).

Osmanlı Arşivi (BOA). Cevdet Adliye (C.ADL.). 29/1731. Tarih: H. 19.12.1288 (29 Şubat 1872).

¹³⁸ Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye İdare (DH.İD.). 63/23. Tarih: H. 13.01.1331 (23 Aralık 1912).

Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye Mektubi Kalem (DH.MKT.). 150/40. Tarih: H. 05.04.1311 (16 Ekim 1893).

Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye Mütenevvia (DH.MTV.). 62/29. Tarih: H. 11.10.1331 (13 Eylül 1913).

Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalem (DH.SN..THR.). 16/33. Tarih: H. 04.01.1329 (5 Ocak 1911).

Osmanlı Arşivi (BOA). Hatt-ı Hümayun (HAT). 1252/48409. Tarih: H. 29.12.1254 (15 Mart 1839).

Osmanlı Arşivi (BOA). Sivaslı Ali Baba Zaviyesi Evrakı (HSDSABZ). 8/8. Tarih: H. 29.12.1239 (25 Ağustos 1824).

Osmanlı Arşivi (BOA). Sivaslı Ali Baba Zaviyesi Evrakı (HSDSABZ). 5/115. Tarih: H. 05.03.1334 (11 Ocak 1916).

Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnâmesi. Konya: Mehîr Vakfı, 5. Basım, 2017.

Parental Guardian Permission in the Marriage of Fully Competent in Hanafi School and Ottoman Practice

Mustafa ATEŞ¹

¹ Assistant Professor, Kütahya Dumlupınar University, mustafa.ates@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7449-5454

ABSTRACT

In Islamic law, there is a disagreement among the schools (madhabs) as to whether the marriage contract of girls who have the power of appeal and who have reached puberty (fully competent) with their declaration of will without the consent of their parents is valid or not. According to the majority (according to the three school other than the Hanafi school), the marriage contract made without the permission of the girl's parental guardian is not valid. According to the prevailing view in the Hanafi school, fully competent girls can perform the marriage contract with their declaration of will. On the other hand, if there is no equivalence (al-kafā'ah) between those who marry according to the Hanafi school, the parental guardian of the girl can apply to the court for the annulment of the marriage contract. In the Ottoman Empire, which was based on the Hanafi school in legal transactions, it is seen that different applications were made at various times regarding the permission of the parental guardian in the marriage of fully competent girls. For example, in 951/1544, the Sultan's order was issued for the judges not to marry without the permission of their parental guardians. Accordingly, from this date on, the judges in the court were ordered not to perform a marriage ceremony without the consent of their parental guardians. On the other hand, there are some signs that this practice was abandoned in later periods. When the fatwa journals of the later period are examined, it is seen that fully competent girls can marry without the permission of their parental guardians. One of the issues that come to the agenda here is whether the judge's permission will be necessary for the marriage contract to be made. According to Islamic law, fully competent persons can make a marriage contract in the presence of witnesses. The marriage contract does not need to be performed by a judge or imam. However, when we look at the Ottoman practice, it is seen that the permission of the judge was sought in some periods and the permission of the judge was obtained before the marriage ceremony was performed by the imam. In this study, answers will be sought to the questions in which periods, with what motives, parental guardian permission was required in the marriage of fully competent girls in Ottoman practice, and in which periods permission was requested from the judge in the marriage contract. The data available on the subject in fatwa journals, Ottoman archival documents, and court records will be evaluated within the framework of Islamic law, and the application of the aforementioned issue in the Ottoman Empire will be investigated.

Keywords: Hanafi School, Ottoman, Marriage, Qādī, Parental Guardian Permission.

AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜNE DAİR TEORİK YAKLAŞIMLAR

Işıl GÖKTÜRK

1 Dr. Öğr. Üyesi Işıl Gökürk, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, isilay.gokturk@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4972-8217

Gökürk, Işıl. "Aile Yaşam Döngüsüne Dair Teorik Yaklaşımlar". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Aile bir kurum olarak toplumsal yapının en temel yapı taşlarından biridir. Aile dinamik bir yapı taşır, sürekli değişir ve dönüşür. Ailenin değişimi, hem ailenin iç dinamikleri açısından hem de toplumsal yapının özellikleri açısından belirleyici pek çok neden ve sonuç ortaya çıkarır. Toplumsal yapının değişimiyle birlikte ailenin değişimi ve beraberinde ailenin değişimi ile birlikte toplumsal yapının değişimi gibi iki faktörlü ve bağımlı bir ilişki söz konusudur. Bu değişimde ailenin yapısal ve temel özelliklerine ilişkin bir farklılaşma ortaya çıkar. Diğer açıdan ise ailenin iç dinamiklerinde ortaya çıkan bir değişim söz etmek gerekir. Bu değişim aile içi ilişkilerin ve aile içi rollerin değişimi gibi pek çok sonuç ile ortaya çıkar. Dolayısıyla toplum, aile ve değişim kavramları birbirleriyle yakından ilgili, bağlı, neden sonuç ilişkisine dayalı ve çok farklı faktörlere dayalı kavramlardır.

Günümüzde ailenin değişimine ilişkin farklı disiplinlerden çok yönlü araştırmalar/ tartışmalar yürütülmektedir. Aileye ilişkin değişimi tartışmanın bir farklı alanı da aile yaşam döngüsü kavramıdır. Aile yaşam döngüsü, ailenin tipi yahut yapısına ilişkin bir değişimden farklı olarak biçimi ve evrelerine ilişkin bir değişimi kurgulayan bir kavramsallaştırma kavramıdır. Bu çalışmanın amacı aile yaşam döngüsü model ve açıklamalarını ortaya koymaktır. Bu açıdan aile yaşam döngüsüne ilişkin mevcut açıklamaların imkân ve sınırları günümüzde hızla değişen aile yapısına uygun olarak tartışılacak ve ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Yaşam Döngüsü, Aile Yaşam Döngüsü Modelleri, Ailede Değişim

Giriş

Aile, en temel şekliyle toplumun en küçük birimidir ve toplumsal yapının işleyişinin temel belirleyicisidir. Aile, toplumsal yapının hem en sabit, belirli, stabil birimi hem de en değişime, dönüşüme açık birimidir. Aile yaşam döngüsü (family life cycle) ise ailenin geçirdiği değişim ve dönüşümleri belirli evrelere ayırarak ele alan açıklamalara işaret eder. Aile hayat eğrisi, aile yaşam örüntüsü olarak da ifade edilen aile yaşam döngüsünde aile bir sistem olarak değerlendirilir ve ailenin zaman içinde aldığı demografik ve biçimsel değişimler, aşamalar ele alınır. Aile yaşam döngüsü ailenin değişim evrelerini zaman bağlamı ele alır. Aile yaşam döngüsü kuramları ailenin zaman değişkenine bağlı olarak geçirdiği aşamaları ele alan kuramlardır.

1900'ü yılların başlarında aile ile ilgili tartışmaların artmasıyla birlikte aile yaşam

döngüsü üzerine geliştirilen kuramlar ve açıklamalar da başta antropoloji ve sosyoloji olmak üzere pek çok alanda yapılmaya başlamıştır. Aile yaşam döngüsü kuramlarına göre en temel şekliyle aile -tıpkı bir insan gibi- doğar, büyür, gelişir ve sona erer. Bu açıdan aile yaşam döngüsünün temel hareket noktası ailenin demografik özellikleri ile birlikte geçirdiği evrimsel süreç üzerine kuruludur. Dolayısıyla aile yaşam döngüsü açıklamalarının zaman bağlamı ele alındığını ifade etmektedir.

Aile yaşam döngüsünde ailenin yapısal dönüşümüne odaklanılır. Bu dönüşümün belirleyici etmenleri ilk olarak aile içi rollerin ve ilişkilerin değişmesi üzerinedir. Örneğin önce eş olma, ebeveyn anne/baba olma ve ardından büyük anne/baba olma gibi temel toplumsal rol biçimleri aile yaşam döngüsünün belirleyici etmenleridir. Aile içi ilişkiler ise bu rol biçimlerinin temel yansımalarıdır. Ailenin yapısı ise ikinci etmendir. Aile yaşam döngüsünün dönüşüm vurgusu yapısal ve işlevsel evrim aşamalarına odaklanırken, değişim vurgusu toplumsal yapıda meydana gelen kültürel, sosyal, siyasal ve dahi ekonomik pek çok unsuru işaret etmektedir.

Aile Yaşam Döngüsü Modelleri

Aile toplumsal yapının bir organizasyon biçimi olarak dirençli bir yapıya sahiptir. Aile hem üyelerinin kendi içlerinde hem de dışsal olarak toplum tarafından hızlandırılan değişikliklere uyum sağlama kapasitesine sahiptir. Bu ailenin sistematik özelliğini oluşturmaktadır. Aile kompozisyonunun sık sık ve bazen aniden değişmesi ışığında değişime uyum sağlamanın ailelerin örgütsel bir özelliği olması şaşırtıcı değildir. Bu örgütsel özellik içinde aile içindeki rol yapıları her defasında yeniden tanımlanır. Ailedeki değişim yalnızca dinamik dengenin korunmasında görev görmez aynı zamanda ve sıklıkla yeni davranış kalıplarının yaratılması ve eskilerin dönüştürülmesi üzerine kurulu davranışların yeniden düzenlenmesini içerir. Bu açıdan aile gelişimi yaklaşımında aile gelişimi ilk olarak örgütsel, etkileşimsel bir fenomen olarak kurulur. İkinci olarak aile davranışlarının bir ilişkisini veya sürekliliğini vurgular. Üçüncü olarak gelişimsel değişimin değişen işlevsel gereksinimlerine ilişkin kaynağını tanımlar. Aile gelişimi roller ortaya çıktıkça ve gelişimin her aşamasında ailenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere değiştikçe zaman içinde ortaya çıkan yapısal farklılaşmaya göre değişir. Bir organizasyon olarak ailenin üç unsuru ailenin gelişimsel süresi boyunca ortaya çıkar ya da kaybolur. Bu üç unsur kişiler –evlilik ve doğum yoluyla haneye girenler ya da ölüm dolayısıyla haneden ayrılanlar-, roller ve rol kalıplarıdır. Aile yaşam döngüsü aşamaları kavramı aile içindeki rollerin dağılımının bir indeksini sağlar ve gelişimsel yapısal farklılaşmayı işlevselleştirmenin bir yolu olarak hizmet eder (Mattessich ve Hill, 1988: 441. 443).

Aile gelişimi, bir aile aşamasına geçiş olasılığının hem içinde bulunulan aşamaya hem de bu aşamada geçirilen süreye bağlı olduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Aile gelişimi belirli aşamalara bağlıdır çünkü kurumsal sıralama normları vardır. Kurumsal zamanlama normlarından dolayı değişim ve evreler süreye bağlıdır. Sürece ilişkin bu normlar, toplumsal yapının diğer kurumlarındaki süreçlerine uyum sağlamak için zamanla değişir. Rodgers ve White aile gelişim teorilerinde tüm aile değişimlerinin gelişimsel olmadığını ileri sürmektedirler. Buna göre ailedeki değişim –birey, ilişki, aile gurubu ve aile kurumu gibi- her analiz düzeyinde önemli ölçüde farklı şekillerde görülmelidir. Esasen bu seviyelerin her birinin yapıları belirgin bir şekilde birbirinden farklıdır. Dolayısıyla aile gelişimi, aile kurumu içindeki normlar tarafından düzenlenen ancak aile ile diğer toplumsal kurumlar arasındaki eklemlenmeden etkilenen bir süreçtir (Rodgers ve James, 2009: 250).

Aile yaşam döngüsü modelleri farklı isimler tarafından farklı dönemselleştirmeler

üzerinden ele alınmıştır. Aile yaşam döngüsü açıklamaları ve modelleri aile gelişim teorileri içinde yer alır. Buna göre aileler zaman içinde genişleme ve daralmanın olduğu bir döngü yaşarlar. Bu yaklaşımla ailelerin nasıl oluştuğu, büyüdüğü ve sonunda nasıl çözüldüğünü gösteren açıklayıcı bir şema ortaya çıkar. Gelişim teorileri ekseninde yapılan açıklamalarda aile üyelerinin yaşamları boyunca değişen rolleri de merkeze alınır (Schvaneveldt, Pickett ve Young, 2009: 110). Aileye yönelik gelişimsel bakış açısı, aşamalı genişleme, geçiş ve daralma kalıplarıyla modellenmektedir. Gelişimsel bakış açısı çekirdek aileyi bir grup olarak araştırma, teori ve uygulama araştırmaları içinde ön plana çıkmıştır. Aile gelişimi, mevcut araştırmayı yönlendirmek, kavramsal bir çerçeve çizmek ve ampirik sınamaya katkı sağlaması için bir önerme biçimi olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan aile gelişim teorileri ailelerdeki değişim süreçlerini tanımlama ve açıklama çabalarına öncülük etmektedir. Aile döngüsü içsel olarak aile üyelerinin talepleri – biyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlar- ve dışsal olarak daha geniş toplumun – toplumsal beklentiler, kısıtlamalar- tarafından hızlandırılan aşamalar dizisidir (Mattessich ve Hill, 1988: 437).

Aile yaşam döngüsü modellemeleri farklı örneklerle farklı isimler üzerinden ele alınabilir. Carter, McGoldrick ve Garcia-Preto'nun ve Evelyn Duvall'ın modellemelerini örneklemek mümkündür. Öncelikli olarak Carter, McGoldrick ve Garcia-Preto'nun aile yaşam döngüsü modellemesi yedi evreye ayrılmıştır. Bu yedi evrenin ve modellemenin öncelikli yapısal formu hanenin çocuklarla ya da ölümlerle birlikte birey sayısındaki artma ya da azalmaya odaklıdır. İkinci yapısal form ise bireylerin toplumsal rolleri ve bu roller dolayısıyla geliştirdikleri toplumsal ilişkileri esas alınmıştır. Üçüncü olarak ise tüm aşamalar ve yapısal formun ana karakteri evrimsel organizmacı bir kavrayışla doğuş, gelişme/ olgunlaşma ve sona erme perspektifine dayalıdır. Carter, McGoldrick ve Garcia-Preto'nun aile yaşam döngüsü modeli aşağıdaki gibidir.

Carter, McGoldrick ve Garcia-Preto'nun Aile Yaşam Döngüsü Modeli

Aile Yaşam Döngüsü Aşamaları	Duygusal Geçiş Temel İlkeler	Stresli: Gelişimsel Olarak İlerlemek İçin Gerekli Aile Değişimleri
1.Evre Eviden Ayrılma: Genç Yetişkin	Kendisi için duygusal ve ekonomik sorumluluğu kabul etme	a. Köken aileye göre benliğin farklılaşması b. Yakın akraba ilişkilerinin gelişimi c. İş ve ekonomik bağımsızlık açısından benliğin kurulması d. Toplumda ve daha geniş sosyal sistemde benliğin kurulması
2.Evre Ailelerin Evlilik veya Birliklilik Yoluyla Birleşmesi	Yeni Sisteme Bağlılık	a. Eş olma sisteminin oluşması b. Yeni ortakları dahil etmek için geniş aile, arkadaşlar ve daha geniş topluluk ve daha geniş sosyal sistem ile ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
3.Evre Genç Çocuklu Aileler	Yeni üyelerin sisteme kabul edilmesi	a. Çocuklara yer açmak b. Çocuk yetiştirme, finans ve ev işlerinde işbirliği c. Geniş aile ile ilişkilerin ebeveynlik ve büyük ebeveynlik rollerini içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi d. Yeni aile yapısını ve ilişkilerini içerecek şekilde topluluk ve daha geniş sosyal sistemle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi

Aile Yaşam Döngüsü Evresi	Aile İçindeki Kavram	Ailenin Kritik Gelişimsel Görevi	Evrenin Süresi
1. Evli Çiftler (Çocukları)	- Karı - Koca	Karşılıklı dayanışma bir evlilik kurmak. Hamileliğe uyum ve ebeveynliğe hazırlık	2 yıl
2. Bebekli Aileler (30 aylık bebeleri olanlar)	- Karı-Anne - Koca-Baba - İlk büyüğü 30 aylık kız-erkek çocuğu veya kız ikizi	Bebekliğin doğuşu ve bebeklerin gelişim sürecine uyum sağlama	2-3 yıl
3. Okulöncesi Dönemde Çocukları Olan Aileler (İki büyük çocuk 30 ay-6 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Okulöncesi çocukları kritik büyüme çağı gelişim sürecine uyum sağlama Ebeveynler olarak enerji tutumunu ve mahremiyet etkileşimi ile başa çıkma	3-5 yıl
4. Okul Çağında Çocukları Olan Aileler (İki büyük çocuk 6-13 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Okul çağındaki ailenin topluluğuna uyum Çocukların eğitim başarılarına tepkiler etmek	7 yıl
5. Ergenlik Çağında Çocukları Olan Aileler (İki büyük çocuk 13-20 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Gençler olgunlaşırken aileye sorumlulukla dengelemek Büyüyen çocuklara ebeveynleri olarak ilgi alanları ve kariyer oluşturma	7 yıl
6. Çocukları evden ayrılan aileler (İki çocuğu evden ayrılmış olan aileler)	- Karı-Anne-Büyükbaba - Koca-Baba-Büyükbaba - Kız çocuk-kız kardeşi-yezdehala - Erkek çocuk-erkek kardeşi-uncasıdayı	Genç yetişkinleri işe, akademiye, üniversiteye ve evliliğe hazırlamak Destekleyici bir ana us olma	8 yıl
7. Otuz Yaş Ebeveynlik (Boşanmış evden ayrılmış)	- Karı-Anne-Büyükbaba - Koca-Baba-Büyükbaba	Evlilik ilişkisini yeniden inşa etmek Yaşlı ve genç kuzenlerle akrabalık bağlarını sürdürmek	15 + yıl

Kaynak: Carter, B., McGoldrick, M. and Garcia-Preto N. Overview: The Life Cycle in its Changing Context: Individual, Family and Social Perspectives. Edt.: B. Carter & M. McGoldrick and N. Garcia-Preto, The Expanded Family Life Cycle: Individual, Family, Social Perspectives, Pearson, 2014, pp. 1–26.

Aile yaşam döngüsüne ilişkin araştırmalarıyla tanınan Evelyn Duvall ise aile yaşamının incelenmesinde sekiz dönem belirlemiştir. Bu dönemlerin ilk düzeyini evlilik oluşturmaktadır. Duvall'ın modelinde ailenin oluşumunda evlilik önemli bir faktör olarak kurgulanmıştır. Duvall'ın aile yaşam döngüsü modeli geçmişte, o anda ve gelecekte evliliğin ve ailenin gelişimsel olarak her aşamada nasıl tanımlanabileceği üzerine kuruludur. Duvall'ın tasnif ettiği biçiminin ana başlıklarını esas alarak ifade etmek gerekirse aile yaşam döngüsü modeli şu şekildedir (Özdemir, Torlak ve Vatandaş, 2016). Evelyn Duvall'ın modeli ailelerin aşamalardan geçerken ailenin değişen özelliklerine dair analitik bir anlayış üzerine kuruludur (Rodgers ve James, 2009: 225).

Evelyn Duvall'ın Aile Yaşam Döngüsü Modeli

Aile Yaşam Döngüsü Evresi	Aile İçindeki Kurum	Ailenin Kritik Gelişimsel Görevi	Evrenin Süresi
1. Evli Çiftler (Çocuklar)	- Karı - Koca	Kapılıklı dayanışma bir evlilik kurmak. Hüsnüğe ayın ve ebeveynliğe hazırlık	2 yıl
2. Bebekli Aileler (30 aylık bebeği olanlar)	- Karı-Anne - Koca-Baba - En büyük 30 aylık kız-erkek çocuğu veya bir ikisi	Bebeklerin doğumu ve bebeklerin gelişime ayın sağlama	2-5 yıl
3. Çocukların Dönemde Çocukları Olan Aileler (En büyük çocuk 30 ay-6 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Özellikleri çocukları kritik ihtiyaç ve ilgilerine ayın sağlama Ebeveynler olarak serji tutumunu ve mabemiyet etkililiği ile başa çıkarak	3-5 yıl
4. Okul Çağında Çocukları Olan Aileler (En büyük çocuk 6-13 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Okul çağındaki ailelerin topluluğuna ayın Çocukların eğitim başarılarına destek etmek	7 yıl
5. Ergenlik Çağında Çocukları Olan Aileler (En büyük çocuk 13-20 yaş arası)	- Karı-Anne - Koca-Baba - Kız çocuk-kız kardeşi - Erkek çocuk-erkek kardeşi	Gençler olgunlaşırken ebeveynlerin sorumluluklarında dengelemek. Büyüyen çocuklara ebeveynleri olarak ilgi alanları ve kariyer oluşturmak	7 yıl
6. Çocukları erden ayrılan aileler (Bik çocuğın erden ayrılmışından sona çocuğın erden ayrılanına kadar)	- Karı-Anne-Büyükanne - Koca-Baba-Büyükbaba - Kız çocuk-kız kardeşi-veye-baba - Erkek çocuk-erkek kardeşi-annesi-dayı	Genç yetişkinler için, ailelere, kardeşlere ve aileye destekleyici bir ana m olma	8 yıl
7. Orta Yaş Ebeveynlik (Boşanmış evden emekliliğe)	- Karı-Anne-Büyükanne - Koca-Baba-Büyükbaba	Evlilik ilişkisini yeniden inşa etmek Yaşlı ve genç kapalıdır akrabalık bağlarını sürdürmek	15 yıl
8. Aile Üyelerinin Yaşlanması (Emeklilikten bir iki kişi de ölümüne)	- Karı-Anne-Büyükanne - Koca-Baba-Büyükbaba - Del kadın Del erkek	Yaşlı başa çıkmak ve yalnız yaşamak Aile evini kapatmak veya yaşlanma ihtiyaçlarına göre ayarlamak Emekliliğe ayın göstermek	10-15 yıl

Kaynak: Duvall, Marriage & Family Development, Table 8-5 p. 179, Copyright 1984. Harper & Row Publishing, Inc. Reproduced by permission of Pearson Education, Inc.'den aktaran Michael S. Nystul, Introduction to Counselling an Art and Science Perspective, 2011, Pearson, s.264.

Aile yaşam döngüsü modelleri gelişimsel teoriler içinde konumlanır ve farklı isimler tarafından farklı aşama sayılarıyla belirli eksenler esas alınarak yapılmıştır. Bu modellerin bazıları şu şekilde toplu bir tabloda görülebilir.

Aşamalar	Azami Süre	Temel görevler
Çocuk ve Ebeveynlik	6 ay	Evlilik ilişkisini yeniden inşa etmek
Gençlik ve Ebeveynlik	6 ay	Yaşlı ve genç kapalıdır akrabalık bağlarını sürdürmek
Orta Yaş Ebeveynlik	6 ay	Evlilik ilişkisini yeniden inşa etmek
Ergenlik Çağında Çocukları Olan Aileler	6 ay	Genç yetişkinler için, ailelere, kardeşlere ve aileye destekleyici bir ana m olma
Okul Çağında Çocukları Olan Aileler	6 ay	Okul çağındaki ailelerin topluluğuna ayın
Bebekli Aileler	6 ay	Bebeklerin doğumu ve bebeklerin gelişime ayın sağlama
Evli Çiftler	6 ay	Kapılıklı dayanışma bir evlilik kurmak.

Kaynak: Özdemir, Şuayıp, Ömer Torlak ve Celalettin Vatandaş. "Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün (AYD) Önemi", Aile ve Toplum, Yıl: 11, Cilt: 4, Sayı: 16,, 2009, ss. 7-18.

Aile Yaşam Döngüsü Modellerinin ve Yaklaşımlarının Açılımları

Aile yaşam döngüsü organizmacı, evrimsel bir bakış açısına dayanır. Tıpkı bir insanın yaşamının doğumuyla birlikte belirli değişim ve aşamalardan geçmesi ve ölümü ile sonuçlanması gibi aynı şekilde aile de ilk aşamada kurulur, doğar ve belirli aşamalardan geçer ve dağılır. Bu değişim düz bir çizgide ilerleyen değişim değildir. Aile yaşam döngüsünde zaman döngüselidir. Aile doğar, çeşitli aşamalardan geçer, dağılır ve fakat yeni ve başka bir aile oluşmaya devam eder/etmektedir. Aile yaşam döngüsü kuramlarının temel formülü ve temel bağlamı ailenin toplumsal sistemin biricik işleyiş unsuru olarak ele alınmasına dayanır. Aile yaşam döngüsünde aile zaman bağlamı olması dolayısıyla organizmacı, evrimsel bir bakış açısına dayanırken aynı zamanda kurumsal, yapısal düzlemde de işlevselci bir yaklaşıma ve bakış açısına dayanmaktadır.

Aile araştırmalarını yönlendirmedeki kullanılabilirliğine rağmen aile gelişimi perspektifi bir takım eksiklikler ve yetersizlikler nedeniyle eleştirilmiştir. İlk eleştiri aile yaşam döngüsü aşamalarının tüm aileler için geçerli olmadığıdır. Örneğin birçok ailedeki gelişim modeli aile gelişimi araştırmacılarını sıklıkla kullandığı yedi/sekiş aşamalı modellerden farklıdır. Modelin istisnaları özellikle hızla değişen aile yapısı içinde boşanmalar, tek ebeveynli aileler, çocuksuz çiftler gibi biçimleri içerir. İkinci bir majör eleştiri ise aile yaşam döngüsü modellemelerinde gelişim aşamalarının zamanlama ve süresinin tarihsel ve toplumsal bağlamdan kopuk ele alınmasıdır (Mattessich ve Hill, 1988: 461-462). Bu eleştirileri McGoldrick ve Shibusawa (2017: 386) hangi aile yaşam döngüsü biçimlerinin "normal" olduğunu belirlemek giderek zorlaşıyor şeklinde ifade etmektedir. Devamında da "Dahası, hızla değişen dünyamızda, yaşam döngüsü tanımlarının ve normlarının sosyokültürel bağlama göre göreceli olduğunun ayırdına varmamız gerekiyor." eleştirisini getirmişlerdir. "Normal" aile yaşam döngüsü modellerinde yer alan örtük değer yönelimi hızla değişen aile yapısındaki pek çok biçimin görmezden gelinmesine neden olma riski taşımaktadır. Mevcut modeller birlikte yaşama, tek ebeveyn gibi yeni aile biçimlerinin göz ardı edilmesi sonuçlarını gündeme getirmektedir (Rodgers ve James, 2009: 235). Ailelerin yaşam döngüsünden nasıl geçeceği konusunda kültürel etkenler önemli rol oynar. Kültür faktörü yalnızca aile yaşam döngüsü aşamalarının değişiminde ve her bir aşamadaki görev tanımlarında büyük ölçüde farklılık göstermez aynı zamanda birçok kuşak sonra bile aile yaşam döngü biçimleri önemli derecede değişiklik gösterir. Dolayısıyla daha en baştan ailenin tanımı kültüre göre değişir (McGoldrick ve Shibusawa, 2017: 387). İnsan gelişimi daha geniş sosyo-kültürel bağlamda gömülü olarak aile yaşam döngüsü boyunca hareket ettikçe ve geliştikçe şekillenir. Aile yaşam döngüsü ve gömülü olduğu daha geniş sosyal bağlam, içinde bireysel kimlik ve gelişime odaklanılan doğal çevredir. Aile ortak bir geçmiş ve ortak bir geleceği olan insanlardan oluşur. Aile yaşam döngüsü modellerinin etrafında şekillendiği kilometre taşları (doğum, evlilik, çocuk doğurma ve ölüm) günümüzde ailelerin yaşamlarında önceki zamanlarda olduğundan çok farklı roller üstlenmektedir. Elbette farklı kültürlerde aile yaşam döngüsü farklılıklar gösterecektir. Ayrıca etnik köken, ırk, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sosyo-ekonomik durum ve sağlık durumu yaşam döngüsünü yakından etkiler (Carter, McGoldrick ve Garcia-Preto, 2014: 1-2). Bu açıdan aile yaşam döngüsü kuramlarının temel eleştirisinin aile yaşam döngüsünün tipik çoğu tanımının; kültürün, etnik yapının, ırkın, dinin ve cinsel yönelimin, bir ailenin, çeşitli evre ve geçişleri nasıl, ne zaman ve ne şekilde yaşadığını ortaya koyan tüm özellikler üzerindeki etkisini aksettirmekte yetersiz kaldığı yönündedir. Ailenin tanımı ve yaşam döngüsü evrelerinin zamanlaması ve geçişlerin önemi ailenin kültürel geçmişine göre farklılık gösterir. Sosyal

sınıf, yaşam döngüsü biçimlerindeki farklılıkların bir diğer başlıca belirleyicisidir ve tek ebeveyn olmayı seçenlerin ve evlenmeyen veya çocuk sahibi olmayanların yaşam döngüleri, aile yaşam döngüsünün geleneksel tanımları üzerine mevcut tanımların genişletilmesini gerektiren önemli varyasyonlar sunmaktadır (McGoldrick ve Shibusawa, 2017: 405).

Ailenin gelişimsel aşamaları ile işlevleri arasında net bir ilişki bulunmaktadır. Zira tipik her aile evlenme ile başlamakta, çocukların doğması ve büyümesi ile genişlemekte, çocukların evden ayrılmasıyla küçülmekte ve eşlerden birisinin ya da ikisinin birden ölümüyle sona ermektedir. Böylelikle her aile, bireylerin anne-baba ailesinden ayrılıp evlenerek kendisine ait bir yuva kurmalarıyla, ailenin ve toplumun yeni üyeleri olan çocukları yetiştirmesiyle ve o çocukların da kendi yuvalarını kurmasıyla devam eden bir sürekliliği ifade etmektedir (Özdemir, Torlak ve Vatandaş, 2016: 43). Bir birim olarak aile yaşam döngüsünde kırılmalar boşanma, engelli bir çocuğun doğumu, aile bireylerinden birinin ani ölümü gibi aile içi olaylar etkili olur. Bu etkiler ailelerin normatif yaşam döngüsünü etkiler. Bütün bu faktörlerle birlikte daha yapısal düzeyde aile yaşam döngüsü modelleri mevcut topluma dayalı olarak yapılmalıdır. Aile yaşam döngüsü yaşanan dönem, tarihsel olaylar, doğal afetler gibi ani hızlı köklü toplumsal değişimlerden yakından etkilenir.

Sonuç

Aile yaşam döngüsü kuramları yoğunluklu olarak hanenin biçimsel değişimi yani hanenin inşası (evlenme, çocuk sahibi olma vs.) üzerine kuruludur. Yine aynı şekilde aile yaşam döngüsü kuramlarının hane üyelerinin/aile bireylerinin rol değişimlerinin merkeze alındığı bir döngüsel değişim üzerine odaklandığı gözlemlenmektedir. Aile yaşam döngüsü kuramlarının ailenin işlevine, zaman bağlamı döngüsel değişim ve dönüşümüne biçimsel bakış açısının yapısal düzeyde aşılması imkânı mevcuttur. Aile yaşam döngüsü ailenin değişim ve dönüşümüne odaklanıyorsa bu değişim ve dönüşümün toplumsal yapıya bağlı pek çok makro göstergesi mevcuttur. Sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi yapı ve olaylar, teknik/teknolojik gelişmeler ve hatta ani coğrafi, iklimsel, sağlıkla ilgili olağanüstü durumlar ailenin döngüsel formu makro düzeyde ani değişimlere uğratabilir. Bu yapısal dönüşümün de aile yaşam döngüsü açıklamalarında önemle konumlanması gereklidir. Aile yaşam döngüsü yalnızca aile içi ilişki ve rollerin anlaşılmasında değil aynı zamanda ailenin yapısal değişimini anlamada önemli açıklama biçimleri geliştirme imkânı taşımaktadır. Aile yaşam döngüsü teorileri gelişim teorileri ekseninde bir modelleme girişimleri biçiminde gelişmiştir. Aile yaşam döngüsü bir bağlam olarak yalnızca modelleme girişimi olmanın ötesine geçme imkânı taşımaktadır. Bu da özellikle günümüzde hızla değişen aile yapısını anlama ve açıklamaya ilişkin bir imkân da kapı aralayacaktır. Aile yaşam döngüsünün tipik çoğu tanımı; sosyal sınıfın, kültürün, etnik yapının, ırkın, dinin ve cinsel yönelimin, bir ailenin çeşitli evre ve geçişleri nasıl, ne zaman ve ne şekilde yaşadığını ortaya koyan tüm özellikler üzerindeki etkisini aksettirmekte yetersiz kalmaktadır.

Aile yaşam döngüsü; aile hekimliği, psikoloji, sosyal hizmetler, aile danışmanlığı ve sosyoloji gibi pek çok alanda tartışılan ve ele alınan bir kavramdır. Aile yaşam döngüsü kuramları ve açıklamaları en temel olarak ailenin geçirdiği değişime odaklanır. Bu açıdan diğer pek çok bilim/bilim dalı/araştırma eksenleri ile birlikte sosyolojinin alana katkı imkânı daha geniş ve kapsamlıdır. Aile kurumunun temel tartışma alanı olan sosyoloji

ailenin değişim süreçlerine yapısal olarak yoğunluklu olarak eğilmektedir. Sosyoloji için aile yaşam döngüsü açıklamaları ailenin değişimine ilişkin açıklamaları bağlamsal olarak zenginleştirme gücüne sahiptir. Aynı zenginleşme aile yaşam döngüsü açıklamaları için de geçerlidir. Aile yaşam döngüsü açıklamalarının aileye ilişkin mevcut sosyolojik birikimden özellikle kuramsal düzeyde faydalanması gerekmektedir. Aile her şeyden önce toplumsal'ın toplumsal yapının en temel birimidir ve ailenin değişimi ve dönüşümü açıklamalarının toplumsal yapıdan ve yapıya ilişkin değişimlerden bağımsız düşünülemez.

Aile yaşam döngüsü modelleri mevcut topluma dayalı olarak yapılmalıdır. Türkiye'de aile yaşam döngüsü modellemesi henüz yapılmamıştır. Batı toplumlarının bireyciliğe yöneliminin aksine Türkiye'nin toplumsal yapısı halen güçlü bir şekilde aileye bağlıdır. Türkiye'nin aile yapısını yansıtacak bir aile yaşam döngüsü modeli özellikle değişim ve değişimin hızının belirleyici olduğu günümüz çağında aileye ilişkin açıklamalara son derece olumlu katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Carter, B., McGoldrick, M. and Garcia-Preto N. Overview: The Life Cycle in its Changing Context: Individual, Family and Social Perspectives. Edt.: B. Carter & M. McGoldrick and N. Garcia-Preto, The Expanded Family Life Cycle: Individual, Family, Social Perspectives, Pearson, 2014, pp. 1-26.

Mattessich, Paul and Reuben Hill. Life Cycle and Family Development. Edt.: Marvin B. Sussman and Suzanne K. Steinmetz, Handbook of Marriage and the Family, New York and London: Springer, 1988, pp. 437-469.

McGoldrick, Monica and Tazuko Shibusawa, Aile Yaşam Döngüsü, Edt.: Froma Walsh, Normal Aile Süreçleri Büyüyen Çeşitlilik ve Karmaşıklık, Ankara: Pegem Akademi, 2017.

Nystul, Michael S. Introduction to Counselling an Art and Science Perspective. Pearson, 2011.

Özdemir, Şuayıp, Ömer Torlak ve Celalettin Vatandaş. "Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün (AYD) Önemi", Aile ve Toplum, Yıl: 11, Cilt: 4, Sayı: 16. 2009, ss. 7-18.

Özdemir, Şuayıp, Ömer Torlak ve Celalettin Vatandaş. Aile Yaşam Döngüsü ve Tüketim. İstanbul: SEKAM Yayınları, 2016.

Rodgers, Roy H. and James M. White. Family Development Theory. Edt.: Pauline G. Boss and the others, Sourcebook of Family Theories and Methods a Contextual Approach, USA: Springer, 2009, pp. 225-254.

Schvaneveldt, Jay D., Robert S. Pickett and Margaret H. Young. Historical Methods in Family Research. Edt.: Pauline G. Boss and the others, Sourcebook of Family Theories and Methods a Contextual Approach, USA: Springer, 2009, pp. 99-116.

Theoretical Approaches to Family Life Cycle

Işıl GÖKTÜRK

1 Dr. Öğr. Üyesi Işıl Gökürk, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, isilay.gokturk@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4972-8217

The family, as an institution, is one of the most basic building blocks of social structure. The family has a dynamic structure, constantly changing and transforming. The change of the family reveals many determinative causes and results both in terms of the internal dynamics of the family and the characteristics of the social structure. There is a two-factor and dependent relationship such as the change of the family with the change of the social structure and the change of the social structure with the change of the family. In this change, a differentiation regarding the structural and basic characteristics of the family emerges. On the other hand, it is necessary to mention a change in the internal dynamics of the family. This change occurs with many results such as changes in family relations and family roles. Therefore, the concepts of society, family and change are closely related, connected, based on cause and effect relationship and based on very different factors.

Today, multi-dimensional researches/discussions are carried out from different disciplines on the change of the family. Another area of discussion about the change in the family is the concept of the family life cycle. The family life cycle is a conceptualization that constructs a change in its form and stages, unlike a change in the type or structure of the family. The aim of this study is to reveal family life cycle models and explanations. In this respect, the possibilities and limits of the existing explanations regarding the family life cycle will be discussed and discussed in accordance with the rapidly changing family structure today.

Keywords: Family, Family Life Cycle, Family Life Cycle Models, Change in Family

CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT ANLAYIŞINDA AİLE İMGESİ

Müjgan Sıkkaş1

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Dumlupınar Üniversitesi, mujgan.gtasarim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1432-6960

I. Uluslararası Aile Kongresi ve Uluslararası Jürili Karma Sergi - Kütahya

ÖZ

Aile kavramı her ülkenin, toplumun temel yapısını oluşturmaktadır. Kısaca tanımlamalarda toplumun en küçük parçası olarak bahsedilse bile, geniş kapsamı ile birçok kavramı ve alanı içine alan, etkilenen ve etkileyebilen bir yapıya sahip olduğu bilinmelidir. Tarihi açıdan aile kavramının ilk ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemektedir ancak böyle köklü bir geçmişe, tarihe sahip olduğu düşünülür ise yüzyıllardır bilenen bir yapının varlığından söz ederken geçirdiği gelişimler ve etkileşimlerin boyutu birçok alanda araştırma ve inceleme konusu olmaktadır. İlkel dönem anaerik aile yapısından, sanayi devrimi sonrası aile yapısı ve günümüz kent ailelerine kadar olan süreçte birçok değişim görülmektedir. Bu farklı aile yapılarını incelemeye başladığımızda benzer ve farklı yönler belirgin bir hal almaktadır. Özellikle toplumların farklı kültürel yapıları, çağın gereklilikleri gibi unsurlar aile yapılarını etkilemişlerdir. Bu farklılık ele alınarak makalenin sınırlaması olan cumhuriyet dönemi Türk toplum aile yapısı ve bu yapı içinde sanatın rolü temel konu olmaktadır. Cumhuriyet dönemi öncesi zorlu bir yaşam mücadelesinden çıkan Türk halkı için bu dönemde gerçekleşen devrim ve gelişmeler aile yapısında da etkili olmuştur. Daha önce karşılaşmadığı yenilik ve değişimlerin içinde kendini bulan bu yapı, aslında var olan potansiyelin nasıl gün yüzüne çıktığının da örneği olmaktadır. Türk kültürü birçok millete göre zengin bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde müzik, resim, dans, yemek, edebiyat ve daha birçok alan mevcuttur. Özellikle köklü bir tarihe sahip olan bu milletin, ortaya çıkardığı eserlerin her biri incelendiğinde sanatın içinde o dönemin şartları ve yaşayışı gibi birçok kültürel ve tarihsel eylemin başarılı sergilenişine tanık olunmaktadır. Tüm bu süreçlerde var olan aile kavramı ve yapısı yaşam şartlarının değişimi ile farklılaşmaya doğru gitmiştir. Toplumsal ve sanatsal açıdan ele alınan sanat anlayışında aile imgesi kavramı; Türk toplumunun sanata olan bakışı, yaklaşımı açısından tanıklık etmektedir. Diğer bir süreç ise ele alınan dönem içinde dünya geneli ailenin sanata olan yaklaşımı ve Türk toplumunda bu yaklaşımın boyutlarının etkileri incelenerek, cumhuriyet dönemi sanat anlayışında aile imgesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Cumhuriyet, Sanat,

Giriş

Problem Durumu

Aile kavramı her ülkenin, toplumun temel yapısını oluşturmaktadır. Kısaca tanımlamalarda toplumun en küçük parçası olarak bahsedilse bile, geniş kapsamı ile birçok kavramı ve

alanı içine alan, etkilenen ve etkileyebilen bir yapıya sahip olduğu bilinmelidir. Tarihi açıdan aile kavramının ilk ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemektedir ancak böyle köklü bir geçmişe, tarihe sahip olduğu düşünülür ise yüzyıllardır bilenen bir yapının varlığından söz ederken geçirdiği gelişimler ve etkileşimlerin boyutu birçok alanda araştırma ve inceleme konusu olmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada ele alınan dönem içinde ailenin sanata olan yaklaşımı ve Türk toplumunda bu yaklaşımın boyutlarının etkileri incelenerek, cumhuriyet dönemi sanat anlayışında aile imgesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. İlkel dönem anaerik aile yapısından, sanayi devrimi sonrası aile yapısı ve günümüz kent ailelerine kadar olan süreçte birçok değişim görülmektedir. Bu farklı aile yapılarını incelemeye başladığımızda benzer ve farklı yönler belirgin bir hal almaktadır. Özellikle toplumların farklı kültürel yapıları, çağın gereklilikleri gibi unsurlar aile yapılarını etkilemişlerdir. Bu farklılık ele alınarak makalenin sınırlaması olan cumhuriyet dönemi Türk toplum aile yapısı ve bu yapı içinde sanatın rolü temel konu olmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Türk kültürü birçok millete göre zengin bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde müzik, resim, dans, yemek, edebiyat ve daha birçok alan mevcuttur. Özellikle köklü bir tarihe sahip olan bu milletin, ortaya çıkardığı eserlerin her biri incelendiğinde sanatın içinde o dönemin şartları ve yaşayışı gibi birçok kültürel ve tarihsel eylemin başarılı sergilenişine tanık olunmaktadır. Tüm bu süreçlerde var olan aile kavramı ve yapısı yaşam şartlarının değişimi ile farklılaşmaya doğru gitmiştir. Toplumsal ve sanatsal açıdan ele alınan sanat anlayışında aile imgesi kavramı; Türk toplumunun sanata olan bakışı, yaklaşımı açısından tanıklık etmektedir. Diğer bir süreç ise ele alınan dönem içinde ailelerin sanata olan yaklaşımları ve etkileri incelenerek, cumhuriyet dönemi sanat anlayışında aile imgesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmaya konu olan Cumhuriyet dönemi sanat anlayışında aile imgesi için yurtiçi kaynaklarda araştırma yapılmıştır. Araştırma kapsamında Cumhuriyet dönemi içinde örnekler ihap Hulusi Görey ve Türk Beşleri ile sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada kullanılan veriler nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli çerçevesinde literatür incelemesi olarak gerçekleştirilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Sanat

Mağara duvarlarında başlayıp günümüze kadar gelişerek gelen sanat teknoloji ile birlikte gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir. Teknoloji ile değişen yaşam koşulları sanatı da beraberinde etkilemiş ve özellikle sanayi devrimi ile ortaya çıkan teknolojik gelişmeler

152 sanata yeni ortamlar oluşturmaya başlamıştır. Sanatçı kendi iç dünyasında yorumladığı, duygu ve düşüncelerin izlenimi sonucu ortaya çıkardığı eserlerle yaratıcılığı zorlayabilir hatta yeni bir evren de yaratabilir. Sanatta sınırlayıcı bir güç söz konusu değildir. Aksine özgür bir ortamda oluşturulan yaratılarda sanatın en üst noktaları görülmektedir. Sanat üzerine yüzyıllardır yapılmış ve yapılmakta olan birçok tanımlama bulunmaktadır. Fakat sanatın tanımlanması üzerine tek olarak kabuk edilmiş bir kuram yoktur. Bazı düşünürler sanat için bir arayıştır, sanat tanımlanamaz akıl ve mantık yoluyla bulunur veya sanat duyuların dışı vurumu, gerçeklikten kaçıştır gibi tanımlamalara başvururken bazıları ise sanatı; şekil, renk, çizgi gibi unsurların birleşiminden oluştuğu şeklinde daha teknik bir tanımlama yapmaktadırlar. Sanat kavramı oldukça eski zamanlarda bilinen ilk haliyle mağara duvarlarına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Tarihsel kökenine bakıldığında sanat kelimesi etimolojik anlamda Arapça olan "şan' at" kelime kökünden gelen üretmek, işçilik, hüner gibi anlamlara gelmekte olduğu görülmektedir. Kişinin hayata gözlerini açmasının ardından sanatla buluşması da başlamaktadır. Sanat hayatın her alanında kendini gösteren bir olgu, yaşam biçimi şeklini almaktadır. Eski bir halı, tarihi bir binada ya da bir köyün sokaklarında sanatla karşılaşabilirsiniz. Sanatın sadece müze veya sergi gibi alanlarda var olduğu düşüncesi yanlıcıdır. Aksine günlük hayatta sürekli önünden geçtiğimiz eski bir mimari yapı, bir çeşme veya güncel sanattan örnekle trafoları süsleyen resim ve yazıların hepsi sanata birer örnek oluşturmaktadırlar. Eski Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma, İran gibi medeniyetlerden günümüze kadar gelen birçok sanat eseri bulunmaktadır. Tarihsel araştırmalar yapıldığında görülmektedir ki her sanat eseri oluşturulduğu dönemin izlerini ve şartlarını taşımaktadır. Tarihsel araştırmalar yapılırken sanat eserleri incelenerek dönem ve koşulları hakkında gerekli bilgilere ulaşım da sağlanmaktadır. Doğuda İslam Sanatında ikonografik öğelerin yasak oluşu ile hat sanatı ve mimari alanda gelişmelerin sağlanması, Çin'de kaligrafinin gelişim göstermesi de yine sanatın beslendiği dönem ve koşullardan etkilendiğine dair örnek oluşturmaktadır. Ayrıca yine sanat ilk dönemlerde aile içi ve kabililer arasında da farklılık göstermekteydi. Aydınlanma çağı sonrası sanat akımlarının oluşması ile sanatta yeni dönemlere geçilmiştir. Özellikle 20. Yüzyıla sanat kendini arayışlarda bulmuş ve zamanla yeni güncel sanat kavramlarını ortaya çıkarmıştır. 1990'larda dijital teknolojilerin gelişmesi ile de sanat dijital ortamlarda hayat bulmaya başlamış ve zamanla yeni bir sanat tanımlaması ortaya çıkmıştır: Dijital sanat. Güncel sanat mı? Çağdaş sanat mı? Çağdaş sanat kavramı, İngilizcedeki "contemporary art" kavramına karşılık gelmektedir. Ancak "contemporary art" kavramına karşılık güncel sanat kavramı da gösterilmektedir. Tam bu noktada bir kavram karmaşası yaşansa da çağdaş sanat olarak ele alınacak olan "contemporary art" kavramı modernist dönemin bitişi ile başladığı kabul edilen ve günümüze kadar ulaşan bir sanat akımıdır. Modern sanatın aksine çevre ve toplum bilinci ağır basan, teknoloji ve insan ilişkilerini ele alan üslup bakımından ortak bir birleştiricinin bulunmadığı sanat biçimidir. Modern sanatta kendine yeni bir alan yaratan sanatın içindeki radikal kırılmalar, çağdaş sanatta da üslupsuzlaşma ile çağdaş sanatçı artık sanat ile öznel ilişki kurmadan tek bir alanda yer almadan var olacaktır. Üslupsuzlaşma ile başlayan yeni yorumlamalar ve özgür ortam ile sınırları zorlayan sanatçı temsilden uzak salt sanat-felsefe ilişkisine dayalı yoruma açık bir ortamda yerini almaktadır. Dilediği amacı veya hiçbir amacı olmadan istediği sanatı üretmeye başlayan sanatçı temelde üsluptan ziyade sanatın kendisini ele almaktadır. Kavramsal sanat, minimalizm, performans sanatı, pop art, video sanatı, graffiti ve 1990'lar ve sonrası teknolojisinin gelişmesi ile ortaya çıkan dijital sanat, çağdaş sanatın önemli dinamikleridir.

İnsanlar bilerek veya bilmeyerek yaşamlarının her diliminde, bazen az bazen de yoğun bir biçimde sanat ile ilişkilidirler. Çünkü insanlar günlük yaşamlarının her anında, doğrudan veya dolaylı olarak bir sanat nesnesi ile yüz yüze gelirler. Örneğin okuduğumuz bir kitabın kapağındaki grafik tasarım, markette dolaşırken izlediğimiz ürün ambalajı üzerindeki illüstrasyon, bir otelin resepsiyonunda konsepti bütünleyen çini bir vazo, tiyatrodaki seyredilen bir oyun, evimizin duvarına astığımız yağlıboya tablo, otomobilde seyahat ederken dinlediğimiz müzik bunun göstergesidir. Bu gerçeklik, sanatın insanın yaşamında ve onu çevreleyen her ortamda sürekli var olduğunun kanıtlarıdır. Sanat, insanın vazgeçemediği gereksinimlerinden biridir. Çünkü sanat, insanın fizyolojik ve psikolojik yapısındaki boşluğu dolduran bir olgudur. Yani sanat, insanın ruhsal, duygusal, zihinsel ve fiziksel gereksinimlerini karşılayan, sanatçısına ve tüketicisine mutluluk veren bir olgudur (Mercin, 2019).

Aile Kavramı

Aile kavramı kısaca toplumun en küçük parçasını oluşturan yapıdır olarak adlandırılmış olsada bu kavram tarihi köken ve toplumsal yapı açısından incelendiğinde de karşımıza; sosyolojiyi, psikolojiyi, sanatı ve daha birçok akla gelebilecek alanı etkilemiş ve etkilenmiş bir kavramı ortaya çıkmaktadır. Etimolojik açıdan aile kavramı için birçok tanımlama yapılmıştır. Türk Dil Kurumuna göre aile kavramı; 'Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik' olarak tanımlanmıştır. 'Sosyologlar ve tarihçiler aileyi bir birim olarak ele almışlardır. Böylece onları oluşturan bireylerin benzer şartları, kaynakları ve olanakları paylaştıklarını varsaymışlardır. Oysa aileler arasında olduğu gibi ailelerin içinde de birçok eşitsizlik vardır. Tek bir aile biçimi olduğunu varsaymak sınıf, toplumsal cinsiyet ve yaş bağlamında birçok önemli farkı reddetmektir' (Pehlivan, O. 2017). Her toplumun kendi yapısına ait kavramları ve bu kavramlar ışığında yapılmış tanımlamaları bulunmaktadır. Yapılan her tanım farklı açıdan ele alınmış ve farklı kategorileri barındırmaktadır. Bazı insanlar aile kavramını kan bağı, evlilik ve aynı evi paylaşanların oluşturduğu kurum olarak görürken. Kan bağı olmaksızın aynı fikirde buluşup çalışan gruplar da aile olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de aile kavramını yapı ve tarihi bakımından ele almak mümkündür. Yapısal olarak incelendiğinde aile kavramı; çekirdek aile, ataerkil geniş aile, geçici geniş aile, parçalanmamış aile olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekirdek Aile: aile tanımlamasında da yer alan en yalın haliyle anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Ataerkil geniş aile: çekirdek ailenin yanında çocukların da kurduğu aile ile genişleyen aile biçimi yani gelin, damat ve torun gibi kişiler ile oluşan yapıdır. Geçici geniş aile: aileyi oluşturan en temel kişiler olan karı kocanın kendi anne babası, kardeşleri gibi diğer akrabalar ile oluşan yapıdır. Parçalanmış aile: ailenin içinde gerçekleşen ölüm, boşanma gibi durumların yaşanması ile eşlerden birinin veya her ikisinin de bulmadığı yapıdır. Aile kavramı toplumu oluşturan en küçük birim olmuş olmasına rağmen, ayrıca o toplumun geleceğine yön veren bir oluşumdur. Türk toplumunda aile için yaygın olarak kullanılan kavramlar vardır. Bu duruma en yaygın olan örnek 'Eğitim ailede başlar' sözü olmaktadır. Basit bir oluşum gibi gözükse de aile aslında çekirdek aile veya geniş aile fark etmeksizin bireyin gelişimini, hayata bakış açısını ve psikolojik durumunu etkileyen önemli bir etmendir. Aile ortamında mutlu veya mutsuz olan kişilerin toplum içinde kendilerini gösteriş biçimlerinde de farklılıklar ve bazen sorunlar çıkabilmektedir. Kısaca bir örnek ile anlatırsak, ailesinden sürekli şiddet gören bir çocuk yetişkin bir birey haline geldiğinde bu şiddetin izlerini

taşımakta ve istemeden de olsa dış dünyaya etkilerini yansıtmaktadır. Yine farklı bir örnek ile aile içinde sürekli sosyal olarak aktif, sevgi ile büyüyen ve sanatsal faaliyetler ile yetişen bir birey yetişkinlik döneminde ailesinden gördüğü bu sevgiyi dış dünyaya da yansıtmak ister. Biz insanlar için eğitim hayatı doğduğumuz andan itibaren başlamaktadır. Aile bu eğitimin en temelini oluşturan ve kişinin benliğini oluşturan önemli bir oluşumdur. Psikoloji biliminde bu konu üzerine yapılmış birçok araştırma hatta denemeler mevcuttur. Örneğin iki ikiz kardeşin doğdukları andan itibaren birbirinden farklı iki aile verilmesi ve bu aileler ile büyümesinin ardından yapılan karşılaştırmada, aynı kan bağından olan bu iki kardeş büyüdükleri koşullar aile içi iletişimin etkisiyle çok farklı iki ayrı insan olarak yetişmişlerdir. Kan bağı aileyi oluşturan önemli etkidir ancak unutulmamalıdır ki temel bir tanımlama dışında aileyi oluşturan en önemli diğer etmenler psikoloji ve eğitim & öğretim açısından gelişmişlik düzeyi olmaktadır. bu gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında dünya geneli ülkelerin gelişmişlik düzeyleri de belirlenmektedir. Tarihi araştırmalar ışığında ilk aile kavramının antropolojik bir yaklaşıma göre hayatlarını avcılık ve toplayıcılık yaparak sürdüren ilk toplumlarda iş bölümü yaşa ve cinsiyete göre şekillenmiştir. Erkekler avcılık görevini yerini getirirken kadınlar, yabani tahılların toplanması, pişirilmesi ve çocukların yetiştirilmesiyle görevlidirler. Bu toplumlar birçok işlevi yerine getirmede aileye bağımlıdır. Aile, yiyeceği almalı dağıtmalı, üyelerini korumalı ve çocuklarını eğitmelidir. Tüm fertlerin hayatı nerdeyse aynıdır ve yapılacak ilerde ya ve cinsiyet önemli bir faktördür. Sağlıklı ve yetişkinler, küçük yaşta kalırlara ve yalı olanlara çok fazla sorumluluk vermezler. Doğayı kontrol etmede çok az yeteneğe sahip olan bu topluluklar, yaklaşık bir düzine insandan oluşmaktadır. Çünkü avcılık ve toplayıcılığın temel kaynağı araziler olduğu için, çok sayıda insanın aynı yerde bulunması yiyecek ve grda bulmada problem oluşturmaktadır. (Mustafa aydın sistematik aile sosyolojisi kitap)

154

Aile ve Sanat İlişkisi

Sanatsal yetenek gibi unsurların birçoğunun genetik olarak aileden aktarıldığı bilinmektedir. Genlerle gelen bu yeteneğin keşfedilmesi ve aileler tarafından desteklenmesi bireyin sanatsal gelişimi açısından oldukça önemli olmaktadır. Her yetenek keşfedilmeyi bekler ancak keşfedilmenin ardından gelişime açık olmayan bu konuda destek göremeyen yetenekler bir müddet sonra etkisini kaybetmekte ve yok olmaktadır. Bu durumda aileler çocuklarının yeteneklerinin keşfinde önemli rol oynar. Türkiye’de bireylerin yeteneksel faaliyetleri araştırıldığında belki de birçoğunun var olan yeteneğinden habersiz olduğu görülecektir. Her bireyin kendine özgü bir kişiliği ve bu kişilikle birlikte bir yeteneği bulunmaktadır. Bir çocuğun gelişim ve büyüme çağında örnek aldığı ebeveynin fikir ve davranışları çocuğun yetişkinlik döneminde ki kişiliğini ve gelişimini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Tarihin birçok döneminde çocukların yeteneklerine göre eğitildiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminde özellikle de sanatsal alanda yapılan yenilikler hem toplumun sanatla buluşmasını hem de bireyin yeteneğinin keşfi için oldukça önemli olmaktadır. Cumhuriyet döneminde gerçekleşen tüm bu yenilikler de amaç çağdaş, sanatla iç içe bir Türkiye oluşturmaktır. Bu konuda başarılı örnekler veren Türkiye Cumhuriyeti özünde de sanatı barındıran ve birçok sanatsal faaliyeti bir arda bulunduran bir millet olmuştur.

Ailenin toplum açısından birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevleriyle ve tanımlarına da

bakılarak ailenin toplumun açısından önemi anlaşılabilir. Aile toplumunun devamlılığını sağladığı ve toplumunun değerlerini koruduğu için “AİLE” konusunun önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Ailenin koruma, yetiştirme, eğitim vb. birçok işlevi olmasına karşın, kişinin hayatı için büyük önem taşıyan eğitim- öğretim konusu üzerinde duracak olursak; Çelenk (2003) öğrencinin okul başarısında ailenin önemini şu şekilde vurgulamaktadır:

“1. Eğitim açısından destekleyici bir tutum içinde bulunan ailelerden gelen çocukların okul başarıları daha yüksektir.

2. Aile bakım, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır .

3. Koruyucu aile yanında kalan çocukların, eğer uygun şefkat ve kurumu sağlandığı takdirde başarılarının yüksek olduğu görülmüştür.

4. Okul ile ortak program üzerinde görüş birliği sağlayarak düzenli iletişim içinde bulunan, bu ortak anlayış içinde çocuğuna eğitim desteği sağlayan velilerin çocuklarının okul başarılarının daha da yüksek olduğu anlaşılmaktadır.”

Yine bu düşünceyi destekler biçimde Tezcan (1985); Eğitimin İşlevi: Çocuğun örgün eğitimini devlet üzerine almıştır. Okula giriş yaşı düşmüş, çıkış yaşı ise yükselmiştir. Bu sebeple okul, bireyin hayatının büyük bir kısmını doldurmaktadır. Yeni tip aile eskiye oranla eğitim konusunda daha ilgili ve bilgilidir. Öğretmenle yakın işbirliği ile ana babalar kendilerine düşen görevi yerine getirebilirler, şeklinde ailenin eğitimsel işlevini açıklamıştır. Ailenin bu işlevi Keçeli ve Kaysılı’ya (2008) göre ise: Ülkemizde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubunun anne ve babalarıyla yapılan bir başka araştırmada, ailenin eğitime katılım düzeylerinin çocukların psiko-sosyal gelişimleri açısından bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Ailelerin evde ve okulda çeşitli etkinlikleri sürdürmesine ilişkin davranışlarının, az ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmada ailelerde yaygın olan “öğrenmenin okulda ve öğretmenin sorumluluğunda gerçekleşmesi gerektiği” anlayışının, ev temelli katılım anlayışının yetersiz kalmasında temel etken olduğu düşünülmektedir. Okul ve ailenin işbirliğine dayalı katılımın ise ağırlıklı olarak, ailenin çocuğun gelişimi ve uyumu ile ilgili çeşitli konularda öğretmenden bilgi alması ve öğretmeni bilgilendirmesi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. (Akman ve Bastık, 2016)

155

Cumhuriyet Dönemi Türk Aile Yapısı

Yeni modernleşme adımları atan Osmanlı devleti için aile konusu her zaman önemli olmuştur. Ancak aile kavramının hukuki olarak net bir şekilde ele alınarak yasalaştırılması Cumhuriyet ile başlamıştır. Cumhuriyet dönemi İnkılapları ile çağdaş bir toplum yapısına doğru yönelen Türk toplumu için aile hukuku konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

“Atatürk’ün kafasındaki bu değişimin temelleri Cumhuriyet’in ilk yılları ile birlikte atılmaya başlanmıştır. Atatürk devrimleri modern çekirdek aile yapısını Türkiye’de kurmaya ve yerleştirmeye çalışan devrimlerdir. Türkiye’de değişen aile yapısının en önemli hukuksal temeli ise Medeni Kanun’un kabulüdür. Türk Medeni Kanunu, Atatürk devrimlerinin temeli, dinsel hukuk düzeninden laik hukuk düzenine geçişin belgesidir. Türk Medeni Kanunu, kısaca Medeni Kanun’un geçmişi 1923 yılına dayanmaktadır. Atatürk, 1923

yılında Bursa'da halka yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir: "Yeni Türkiye, ne zamana ne de ihtiyaca uymayan Mecelle'nin hükümlerine bağlı kalmaz. En uygar uluslar derecesinde hukuk kurallarımızı da iyileştireceğiz. Yüz sene, beş yüz sene, bin sene evvel yaşayan bir toplum için yapılan yasalarla bugünkü toplumu yönetmeye kalkışmak gaflettir, cehalettir." Medeni Kanun'a genel hatları ile bakacak olursak şunu söyleyebiliriz ki; kadını ve aileyi modernleştirmiş ve oldukça önemli değişimler getirmiştir. Ailenin demokratikleşmesini esas almış Medeni Kanun kadın erkek eşitliği yolunda önemli bir kilometre taşıdır. Medeni Kanun'un Türk toplumuna getirdiği başlıca yenilikler şunlardır: çok eşliliğin kalkması, taraflara eşit boşanma hakkı verilmesi, boşanmanın yargı önünde gerçekleşmesi, kadının mülk edinmede erkekle eşit hale gelmesi, kadın ile erkeğin aynı işte aynı maaş ile çalışabilmesi, çocukların gözetiminin ana-babanın her ikisine birden verilmesi, ölüm halinde çocuğun velayetinin geride kalan eşe verilmesi, mirasın kadın-erkek arasında eşit olarak paylaşılması, tanıklık hususunda kadının erkekle bir tutulması ve evlenme yaşının kadınlar için 17 erkekler için ise 18 olarak belirlenmesi. Medeni Kanun çekirdek ailenin oluşumu açısından da oldukça önemlidir. Bunun için temel şart kadına özgürlüklerin getirilmesi ve kadını erkekle eşit konuma getirmektir. Yüzyıllardan beri erkeğin egemen olduğu bir toplumda kadının statüsü yükseltilmeye çabalanıyordu, bu gerçekten son derece önemli ve zor bir işti. Medeni Kanun çekirdek ailenin temelini oluşturmasına, çekirdek aileyi oluşturmayı amaçlamasına rağmen geniş aileyi vurgulayan bazı hükümler de içeriyordu. Çünkü o yıllarda ülke savaştan yeni çıkmıştı ve kendini toparlamaya çalışıyordu. Ayrıca henüz endüstrileşme sürecinin başındaydı. Tam olarak endüstrileşmemiş yani bu sürece daha yeni giren bir toplumda ise esas olan aile şekli geniş aileydi. Medeni Kanun'da geniş aile ile ilgili bazı hükümler şunlardır: madde 315; yardım edilmediği takdirde zarurete düşecek olan erkek ve kız kardeşe yardımdan söz ediyor ve böylece geniş aileyi ilgilendiren bir husus üzerinde durmuş oluyordu. Yani bu hükme göre akrabalara zaruri durumlarda ekonomik yardım yapılması gerekiyordu. Bu şekil bir maddi yardım sadece geleneksel geniş ailelerde ve geçiş (bağlantılı çekirdek aile) ailelerinde ortaya çıkar. Madde 318 ise ev reisliğinden bahsediyordu. Oysa aile reisliği kavramı sadece tek merkezli geleneksel geniş ailelerde hayat bulabilirdi. Ancak yukarıda örnek verilen, geniş aileyi destekleyici gözükten bu hükümler o günün şartlarından kaynaklanmaktadır. Medeni Kanun'un temelinde her ne kadar kadın erkek eşitliği, ailenin demokratikleştirilme esasları olsa da, o yıllarda kanunların halk tarafından içselleştirilmesi amacıyla kadın erkek eşitliği noktasında halkın kaldıramayacağı radikal kararlar alınamıyordu. Alınacak radikal kararlar halka ait, halkın olamayacağı. İşte bu nedenle Atatürk kadının durumunu iyileştirmek için aceleci davranıp halkı şaşkına çevirmek istememiştir. Önceleri daha yumuşak kararlar alıp halkı yapmak istediği şeylere hazırlamıştır. Örneğin kadınlara seçme hakkını vermek için 1930 yılına kadar beklemiş, bu hak başta sadece belediye seçimlerinde geçerli kılınmıştır. Kadınlara genel seçimlerde seçme seçilme hakkı ise 1934 yılında verilmiştir. Atatürk bir sözünde şöyle demiştir: 'Bir şeyi başarmak isteyen bir kimse yeri ve zamanı daima göz önünde bulundurmalıdır.' İşte bunun için Medeni Kanun'da kadın erkek eşitliği kavramını öksüz bırakacak hükümler de vardır." (Zafer, 2013 s.129,130)

Tanzimat ile modernleşme adımları atan Osmanlı Devleti aile hukuku konusunda çalışmalar yapmış ancak köklü değişikliklerin temeli Cumhuriyet Dönemi ile başlamış ve bu dönemde yapılan inkılaplar ile Türk toplumu çağdaş bir yapıya doğru yöneltmiştir. Özellikle medeni kanunun yeni Türk toplumunun yapısına uygun olarak hazırlanması ve toplumun ihtiyaçlarını çağın gereklerini karşılayacak şekilde oluşturulması Cumhuriyet dönemi Türk aile yapısının oluşmasında etkilidir.

Cumhuriyet Dönemi Sanat Anlayışı

Osmanlı imparatorluğundaki ekonomik kayıplar ve savaşlar Avrupa da ki gelişmelere uzak kalmamıza sebep olmuştur ancak bu süreç içinde Osmanlı Hükümeti ve Almanya arasında dostluk ilişkileri açısından bazı gelişmeler yaşanmıştır. Almanya da ki yeni tasarım anlayışı Bauhaus okulları ile öncü konumda olması Osmanlı-Almanya arasında Türk Alman birliği kurulmasını önemli ölçüde etkilemiştir. İki ülke arasında kurulan bu bağ ile Türkiye'den Almanya ya sanatçılarımız eğitime gönderilmişlerdir. Yurtdışında ki eğitimlerini tamamlayan sanatçılarımız daha sonra geri döndükleri ülkelerinde öğrendikleri bilgiler ışığında çalışmalar yapmaya başlamıştır. Yaşanan savaşlar ve zorlu mücadeleler ile yıkılmak üzere olan Osmanlı imparatorluğunun ardından yeni Türkiye'nin temelleri çağdaşlık, kültür ve sanat temelinde oluşturulmaya başlanmıştır. Bu modernleşme hareketleri cumhuriyet öncesinde başlamış olsa da cumhuriyet ile nihayet temellendirilmiştir. Özellikle bu alan da yapılan yenilikler devrimler ve devlet eliyle oluşturulan kurumlar Türkiye için sanatın Türk toplumunda yer bulmasını sağlamıştır. Atatürk'ün birçok konuşmasında da değindi gibi sanat bir toplumun gelişmesinde ki en önemli parçalardan biridir. Sanattan uzak toplumların gelişime kapalı olduğu görülmektedir. Sanatsız kalan bir toplumun gelişime kapalı olacağını her konuşmasında vurgulayan Atatürk. Gelişim ve değişimin bir parçası olan sanatı hayatının merkezine alıp bu alanda başlattığı yenilikler ve devamlılıkları sanatın önemli adımlarıdır;

*3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu.

*21 Nisan 1924 İstanbul Darülfünunu'na tüzel kişilik verilmesi.

*1924 Anayasa'da ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğunun yer alması.

*Nisan 1924 İstanbul'daki eski saray orkestrasının Ankara'ya taşınması.

*Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nin kurulmasının kararlaştırılması.

*5 Kasım 1925 Ankara Hukuk Mektebi'nin açılması.

*30 Kasım 1925 Tekke, türbe ve zaviyelerin kapatılıp tarikatların yasaklanması.

*26 Aralık 1925 Uluslararası Takvim ve Saatin Kabulü.

*Mart 1926 İstanbul Belediye Konservatuarı'nda (Darülelhan) Alaturka Musiki eğitiminin kaldırılması.

*1926 Her kademedeki eğitimin parasız olmasının kabul edilmesi.

*3 Ekim 1926 İstanbul Sarayburnu'nda Cumhuriyet'in ilk anıt heykeli olan Atatürk anıtının açılması.

*27 Kasım 1927 Ankara Ulus Meydanı'nda Zafer Anıtı'nın yaptırılması.

*3 Şubat 1927 Ankara Etnoğrafya Müzesi'nin açılması.

*27 Mayıs 1928 Latin harflerinin kabulü.

*1 Kasım 1928 Yeni alfabenin kabulü.

*1 Ocak 1929 Millet Mekteplerinin açılması.

*15 Nisan 1931 Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulması.

*19 Şubat 1932 Halkevlerinin kurulması.

*12 Temmuz 1932 Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulması.

*1 Ağustos 1933 İstanbul Üniversitesi'nin kurulması ve ilk üniversite yasasının çıkışı.

*1933 Topkapı Sarayı'nın Müze olarak halka açılması.

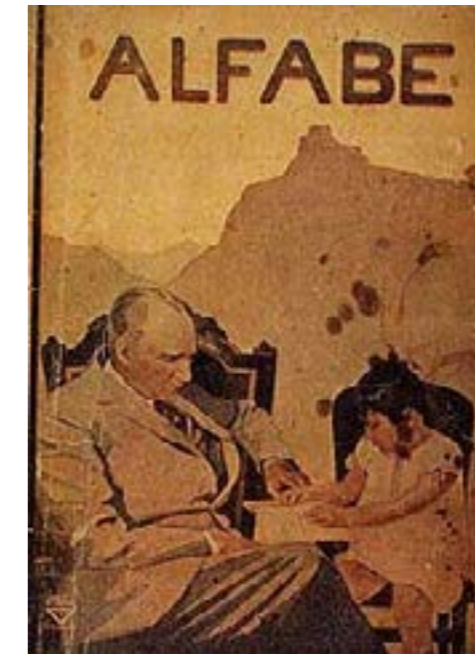
*1934 Ayasofya'nın müze olarak açılması.

- *Ağustos 1936 Ankara'da Devlet Konservatuvarı'nın açılması.
  - *1937 İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı Velihaht dairesinde Resim Heykel Müzesi'nin açılması.
  - *17 Nisan 1940 Köy Enstitülerinin kurulması.
  - *1946 Ankara'da Milli Kütüphane'nin açılması.
  - *1949 Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün kurulması. "(URL1)
- Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün isteği üzerine de birçok sanatçımız yurtdışı eğitimlerine gönderilerek batılı tarzda sanatın, modern adımları atılmış oldu. Yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışılan Türkiye Cumhuriyeti ve toplum yapısı için batılı anlamda ilk adımlar, sanatsal çalışmaların örnekleri verilmeye başlanmıştır. Bu dönem sanatçıları ele alacak olursak özellikle İhap Hulusi Görey ve Türk Beşleri modern Türkiye'nin oluşumunda büyük rol oynamaktadır.

İhap Hulusi Görey

1898'de Mısır'ın Kahire şehrinde doğan İhap Hulusi, ilk ve orta tahsilini Kahire'nin İngiliz okullarında yapmıştır. 1920 yılında resim eğitimi almak üzere Almanya'ya gitmiş, önce Münih'te Haimann Schule'ye devam ederek tahsilini tamamlayıp yurda dönmüştür. Dolayısı ile O, Türkiye'ye dönüş yaptıktan sonra batılı bir anlayışla afiş tasarımlarının ilk örneklerini vermiştir. 1928 yılında afiş çalışmalarına yoğunluk veren İhap Hulusi Görey 1928-1975 yılları arasında Tayyare Bileti, yeni adıyla Milli Piyango İdaresi için afiş ve bilet çalışmaları yapmıştır. Bunların dışında Ziraat Bankası, İş Bankası, Sümer Bank, Kızılay, Yeşilay, Akbaba Dergisi, Kulüp Rakısı, Birinci Sigarası, Bayer, Kurukahveci Mehmet Efendi ve daha birçok firmanın grafik tasarım ürünlerini yapmıştır. Arapça, Almanca, İngilizce ve Fransızca bilmesi nedeniyle Dışişleri Bakanlığı'nda çalışması istenmiş, ancak o eğitimini aldığı alanda çalışmayı tercih etmiştir. Akbaba'da Münih Fehim ve Ramiz'le birlikte çalışmıştır. Daha sonra afiş çalışmalarına ağırlık veren İhap Hulusi, afişi yaparken buluşun önemine değinerek "seyredenlerin ilgisini çekmeli ve düşündürmeli" diye tasarım yapmanın ilkelerini oluşturmaya başlamıştır. İhap Hulusi'nin Cumhuriyete olan katkısı ve yaptığı birçok modern, batılı anlamdaki çalışmaları ile Cumhuriyeti Afişleyen adam olarak anılmaktadır. Yaptığı tüm çalışmalarında Türk toplumunu modern kıyafetler ile resmeden Görey Türk grafik sanatının kurucusu ve reklamcılığın ilk büyük isimlerinden biri olmuştur.

Türk Beşleri

Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde eserleriyle kendilerinden söz ettirmiş aşağıdaki beş Klasik Batı Müziği bestecisini bir arada tarif etmek için kullanılan uluslararası bir deyimdir. Türk müziği için çok önemlidirler. Bu kişiler:

- Ahmet Adnan Saygun
- Ulvi Cemal Erkin
- Cemal Reşit Rey
- Hasan Ferit Alnar
- Necil Kazım Akses

Hepsinin ortak özelliği 1900'lerin başında doğmuş olmalarıdır ve Atatürk'ün eğitim için yurt dışına gönderdiği sanatçılardır. Farklı ailelerde, farklı kültürlerde ve farklı ortamlarda yetiştirildiler. Doğdukları dönem Osmanlı'da padişahlık dönemi idi. Cumhuriyetin ilanı ve tekkelerin kapatılmasıyla birlikte, Türk müziği yapılmak istendi. Bu beş kişi devlet tarafından eğitim için yurt dışına gönderildi ve gelip Türk halk şarkılarını yeniden yorumladılar. Bu konuda bu uygulamayı daha önce yapan Rusya, Macaristan ve İspanya örnek alındı. 1904 – Babası yazar ve Osmanlı'da bir diplomat. 1904 yılında görev nedeniyle Kudüs'teler. Ekrem adında bir oğulları var. O yıl doğan oğullarına da Cemal ismini verdiler. Cemal Reşit Rey. Değişik görevler nedeniyle 1913'te Paris'e gittiler. Cemal henüz 9 yaşındaydı ve çok iyi piyano çalıyordu. 1914'te savaş nedeniyle Cenevre'ye gittiler. Cemal eğitimine konservatuvar 'da devam etti. Bestecilik ve orkestra şefliği dersleri de aldı. 1923'te İstanbul'a dönüp konservatuvarda hocalık yaptı ve Şehir Orkestrasını kurdu. Hayatında 3 dönem var.1930'a kadar dönemde Fransa'da: bu dönemde Fransız besteleri yaptı. 1950'lere kadar olan dönemde mistik müziğe yöneldi. Daha sonra doğu ve batı müziklerini birlikte işlemeye başladı. Kanto'lar batı'nın şarkılarıdır. Ekrem'le birlikte Türk kantoları bestelediler.

160 En önemlisi Lüküs Hayat. Bir diğer önemli eseri: Enstantaneler. 81 yaşına kadar Mimar Sinan Üniversitesi Konservatuvarı'nda bestecilik dersleri verdi. 1906 – Ulvi Cemal Erkin. Müzikle uğraşan İstanbullu bir ailede doğdu. İlk müzik derslerini annesinden, daha sonra da yabancı bir piyanistten aldı. 1925'te Paris'e eğitime gönderildi. 1930'da geri dönüp piyano ve beste eğitimini olarak hocalık yapmaya başlamıştır. Köçekçeler yazmıştır (oyun havası tarzında Türk müziği). 1906 – Yine İstanbullu bir ailenin çocuğu: Hasan Ferit Alnar. Daha çok geleneksel müzikle uğraşan bir aile. Kanuna yeteneği olduğunu gören ailesi bu konuda eğitim aldırılmış. Hasan Ferit Alnar, devlet tarafından farklı bir eğitim alması için Viyana'ya gönderilmiş. Dünyanın ilk kanun konçertosunu yazmıştır. 1907 – İzmirli müziksever bir ailenin çocuğu Ahmed Adnan Saygun. Müziğe yetenekli olduğunu gören ailesi 10'lu yaşlarının başında müzik eğitimine başlattı. Devlet tarafından Paris'e eğitime gönderildi. Daha sonra folklor ustası Bela Bartok ile halk müziklerini derlediler. Yazdığı Yunus Emre Oratoryosu 1947'de Paris'te de seslendirildi.1908 – İstanbullu müziksever bir ailenin çocuğu Necil Kazım Akses. İstanbul Erkek Lisesi'nde lise eğitimi almış ve viyolonsel çalmıştır. Devlet tarafından eğitim için Viyana'ya gönderilmiştir. Daha sonra piyano için minyatürler yazmıştır. Yani derinliği, perspektifi olmayan fakat bir olayı anlatan minimalist eserler.(URL:2)

KAYNAKLAR

Akman, Ö. Ve Bastık, U. Sosyal Bilimler Ders Kitaplarında İhtilafı Konular İçerisinde Yer Alan 'Aile' Kavramının İncelenmesi: Bir İçerik Analizi: Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (2016).

Alakuş, A. O. Ve Mercin, L. Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi (2016).

Pehlivan, O. Aile Tanımı Ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşası: Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara (2017).

Zafer, A.B. Cumhuriyet İle Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Faültesi Sosyal Bilimler Dergisi (2013).

URL1:

<https://www.altayli.net/cumhuriyet-doneminde-sanat.html> Sayfa 3 / 6

Cumhuriyet Döneminde Sanat

Erişim: 30.11.2021 15:27

URL2:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_Beşleri

Erişim: 30.11.2021 17:12

Görsel 1-2-3-4:

<https://www.deviantart.com/ihaphulusi/art/is-bankasi-ikramiye-146504856>

Erişim: 27.11.2021 14.30

Görsel 5:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_Beşleri

Erişim: 30.11.2021 17:12

Abstract

The concept of family constitutes the basic structure of every country and society. Even if it is mentioned as the smallest part of the society in the definitions, in short, it should be known that it has a structure that includes many concepts and fields with its wide scope, is affected, and can affect. In terms of history, the first emergence of the concept of family is not known for sure, but if it is thought to have such a deep-rooted

history and history while talking about the existence of a structure that has been known for centuries, the extent of its developments and interactions are the subject of research and examination in many areas. Many changes are seen in the process from the primitive matriarchal family structure to the family structure after the industrial revolution and today's urban families. When we start to examine these different family structures, similar and different aspects become evident. In particular, factors such as different cultural structures of societies and the requirements of the age have affected family structures. By considering this difference, the limitation of the article, the family structure of the Turkish society in the republican period, and the role of art in this structure are the main subjects. For the Turkish people, who went through a difficult life struggle before the republican period, the revolutions and developments that took place in this period were also effective in the family structure. This structure, which finds itself in innovations and changes that it has not encountered before, is an example of how the existing potential comes to light. Turkish culture has a rich structure compared to many nations. In this structure, there are music, painting, dance, food, literature, and many other areas. When each of the works of this nation, which has a deep-rooted history, is examined, it is witnessed that many cultural and historical actions such as the conditions and life of that period are successfully exhibited in art. The concept and structure of the family existing in all these processes has gone towards differentiation with the change of living conditions. The concept of family image in the understanding of art, which is considered socially and artistically; The view of Turkish society towards art bears witness in terms of its approach. Another process is to examine the worldwide family's approach to art and the effects of the dimensions of this approach in Turkish society, and the main purpose of the research is the family image in the art understanding of the republican period.

162

Keywords: Family, Republic, Art,

163

TÜRK AİLE KÜLTÜRÜNÜN SANAT YOLUYLA GELECEK NESİLLERE AKTARILMASI: LETTER ART TEKNİĞİ UYGULAMASI

Rabia Eğiren¹

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, rabiaaaa_96@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0163-3614

Eğiren, Rabia. "Türk Aile Kültürünün Sanat Yoluyla Gelecek Nesillere Aktarılması: Letter Art Tekniği Uygulaması". 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya.

ÖZET

Kültür, insanların yaşama biçimidir. Toplumlar arasında da farklılık gösteren kültür, maddi ve manevi olarak yansıttıkları yaşam şeklidir. Türk toplumu aile kavramına önem vermektedir. Aile içerisinde kültürel aktarımda oluşmaktadır. Türk Aile Kültürü maddi ve manevi değerleri önemseyerek ve onları gelecek nesillere de aktararak devam etmektedir. Kültürel değişiklikte göz önüne alınarak bu aktarım gerçekleşmektedir. Her yeni nesiller arası kuşak değişikliği oluşumunda da bu değişiklik ile karşılaşılması mümkün olmaktadır. Ancak bazı kültürel değerler aynı olarak aktarılmaktadır. Türk Ailesi, değerlerine sahip çıkan bir toplumdur. Aile en küçük birim olarak bilinmektedir ancak en önemli kültürel aktarım ise bu süreçte başlamaktadır. Aile arasında yapılan manevi değerler bu süreçte çocuğa aktarımı gerçekleşmektedir. Kuşaklar arasında ki değişiklik göz önüne alınarak bu araştırma yapılmıştır. Bu aktarımın kalıcı hale gelmesi için de bir sanat yolu ile somutlaştırılarak, görsel ve metinlerin birleşimi ile nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada Letter art tekniği uygulanmıştır. Letter Art, bir kişiye mektup ile beraber o anı yaşaması amaçlanarak çizimler yapılmıştır ve bu çizimler ile desteklenerek alıcıya aktarılmaktadır. Bu teknik ile aktaracak olan bilgiler resimlerle bütünleştirmektedir. Bu tekniği önemli sanatçılar haberleşmek için kullanmışlardır. Bu haberleşme yöntemi ise günümüzde artık bir sanatsal çalışma haline gelmiştir. Bu teknik sayesinde birçok kavramlar hem yazı hem de görsel kullanılarak işitsel ve görsel olarak iki farklı alanda aktarım sağlanmaktadır. Sanatsal sergiler de bu teknik de kullanılmaktadır. Bu çalışmada Türk aile kültür yapısı ve değerleri görsel olarak aktarılması amaçlanmıştır. Bu değerlerin unutulmaması gelecek nesillere aktarılması bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın asıl amacı nesillere somut olarak kültürel değerlerin aktarılmasıdır. **Anahtar Kelimeler:** Türk Aile, Kültür, Letter art

Giriş

İnsanların yaşama biçimi olan kültür, her topluma göre farklılık gösterebilmektedir. Nesiller ile birlikte aktarılan maddi ve manevi değerler bütündür. Kültür de zaman içerisinde aktarılır iken farklılıklar görülebilmektedir. Asıl kültür yapısının unutulmaması ve nesillere aktarılması önem kazanmaktadır. Kültürel değişiklik ise toplumlar arasındaki yaşama farklılıkları oluşturmaktadır. Toplumlar arasında da zaman ilerledikçe de kültür

değişikliğine yol açabilmektedir. Bu ihtimal göze alınarak da bu araştırmanın gelecek olan nesillere değişmeden aktarılacağı düşünülmüş ve oluşturulmuştur. Türk kültürünü de gelecek olan nesillere aktarır iken akılda kalan ve sanat yolu ile aktarılabilen çalışmalar katkı sağlamaktadır. Bu araştırma kapsamında da sanatsal çalışmalar ile birlikte nesillere Türk aile kültürünün aktarılmasında önemli görevi olacaktır.

Letter art, yazının ve görselin birleşimi sayesinde hem yazı hem görsel algılamının sayesinde eskilerde yaşanan olayları aktarımında kullanılmıştır. Kültür de letter art ile aktarılmak için bu araştırma kapsamında sanatsal çalışmalar yapılmıştır.

METODOLOJİ

Araştırmanın Problemi

Bu araştırma, Türk aile kültürünü yansıtacak olan değerlerin nasıl sanatsal yol ile unutulmayarak gelecek olan nesillere aktarılabilir? sorusu doğrultusunda incelenmiştir. Kültürel değerlerimizi aktarılması adına letter art tekniği ve kültürel değerlerin incelenmesidir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, kültürel değerler incelenerek ve letter art tekniği uygulanarak çalışılacaktır ve gelecek olan nesillere değişmeden aktarılmak amacını oluşturmaktadır. Bu değerlerin somut olarak aktarılması araştırmanın amacını vurgulamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Araştırmada, yazılı ve görsel olarak değerlere vurgulamalar yapılmıştır. Bu değerlerin unutulmaması ve gelecek olan nesillere aktarılması araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma kapsamında ki uygulamalar bayram, nişan, düğün, yemek, ninni ve asker uğurlaması konu başlıkları ile sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma, tarama yöntemlerinden literatür taraması ve nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kültür, Türk Aile Kültürü ve Letter Art tekniği incelenerek betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında tez ve makalelerden yararlanılmıştır. Yapılan incelemeler sonrasında ise uygulama çalışmaları yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

1. Kültür

İnsanoğlunun dünyaya gelmesinden sonra ihtiyaçlarını gidermek için yaşama şekilleri, dünyayı anlamaya ve kavramaya çalışılmıştır. İnsanoğlu çoğalarak küçük toplumlar oluşturmuştur. Bu toplumların arkasından da farklı yaşama şekilleri ile birlikte kültürel farklılıklar oluşmaya başlamıştır (Aslan, 2018: 3).

Kültür, insanların aileden aldıkları maddi ve manevi değerleri ile yaşama biçimidir. Her toplum kendi değerleri ve özelliklerini yansıtarak yaşamlarını sürdürmektedir. Geçmişten gelen değerleri gelecek nesillere aktarmakta ve bunlar da kültürün alt yapısını oluşturmaktadır.

Dünyaya gelen bir insanın ilk gördüğü ailesi olmaktadır. Ailesinin özelliklerini yansıtan kültürel değerler ile hayata devam etmektedir. Aile büyüdükçe toplumlari oluşturmaktadır. Toplum ise kültürü yansıtan kişilerdir. Toplumsal yaşamın olduğu her alanda da bir kültür bulunmaktadır. Yani insanlar yaşadıkça değerlerini ve özelliklerini de yaşatarak devam etmektedir. Kültür; millidir, manevidir, sosyaldır, tarihidir ve devamlı olarak sürmektedir. Maddi kültür, insanların davranış şekilleridir. Manevi kültür ise zihinsel istekler, tutumlar ve davranışlar olarak söylenebilmektedir (Celkan, 1991).

Toplumların yaşama şekilleri ile farklılık gösteren kültür, süregelen bir yapıya sahiptir ve nesillere aktararak o toplumu maddi ve manevi aktarımını gerçekleştirmektedir.

2. Türk Aile Kültürü

Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapı taşıdır. Aile, toplumun en küçük birimi olarak özelliklerini taşımaktadır. Gelenek, değerler ve görenekleri içerisinde barındırır. Aile, toplumun kültürünü yansıtmaktadır (Mangır ve Aral, 1990: 4).

Aile, kelime olarak Türkçe değildir. Türkçe de karşılık olarak evlenme ile adlandırılmaktadır (Aslan, 2019: 462). Asıl kökeni Arapçadan a'ile kelimesinden geçmektedir.

Aile yapısı zengin tarihe sahiptir. Osmanlı toplumunda ise ataerkil, geniş aile yapısı bulunmakta idi. Daha sonra bu geniş aile kavramı kendisini çekirdek aileye bırakarak devam etmiştir. Cumhuriyetin ilanından önce kadınlarda siyasi ve ekonomik bir alan bulunmamaktadır. Ancak II. Meşrutiyet ile beraber eğitim ve siyasete karşı yavaş yavaş ilgi artmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal ATATÜRK' ün önderliğinde kadınlar da seçme ve seçilme hakkı ile birlikte daha çok söz hakkına sahip olmaya başlamıştır (Bilge Zafer, 2013: 122-124).

Aile kültürü, geçmişten gelen yaşam şekline göre davranan ve gelenek-göreneklerine bağlı kalan toplumun küçük yapısıdır. Çocuk, ailede görülen davranışları ve yaşama şekillerine göre kendi özelliklerinde kullanarak nesiller arası aktarımı sağlamaktadır. Maddi ve manevi değerleri yansıtarak yaşamaktadır. Türk aile kültüründe de geçmişten gelen manevi ve maddi yaşama alışkanlıkları örnek alınarak sürmektedir. Bu alışkanlıklar değerleri yansıtmaktadır. Değerler toplumun yapısında bulunmaktadır.

2.1. Türk Aile Kültürünü Yansıtan Değerler

Türk aile yapısı gelenek ve göreneklerine bağlı kalan değerlerine saygı duyan bir toplumdur. Her yörede farklılık gösteren gelenek ve görenekler olsa da değerlere saygı gösterilmekte ve tüm ülke genelinde sürdürülmektedir. Gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplumdur. Değerlerine önem vermektedir. Dini ve Milli Bayramlar da her ikisinde de değerleri yansıtabilmekte ve saygısını göstermektedir. Dini Bayramlar da el öpme, büyüklere ziyaret etme, küçüklere tatlı vererek mutlu etme gibi birçok değerleri taşıyarak nesillere aktarılmaktadır. Milli Bayramlarımızda da büyük bir coşku ile birlikte kutlamalar olmaktadır. Şehitlikleri ziyaret etme, Türk Bayrağımız ile kutlamalara katılma, çocukların ve gençlerin bayramlarında coşku ve gösteriler ile kutlamaları gibi birçok değerleri yansıtmaktadır. Maddi ve manevi değerlerimizi yansıtarak bayramlarımız saygı ve sevgi içerisinde geçirilmektedir. Aile yapısını oluşturan nişanlar ve düğünler de Türk aile kültürünü yansıtan değerler arasında bulunmaktadır. Evlenmeden önce söz mendili verme,

yüzük takma, kına gibi birçok değerleri taşımaktadır. Aileler arasında ki ziyaretler arasında ise yemek ikramları Türk toplumunda önemli yere sahiptir. Beraber yemek, ikramlıklar hazırlamak gelen misafire olan değeri gösterdiği için Türk kültürünü yansıtan değerlerden birisidir. Aile de yer alan bebekler için de ninelerimizden miras kalan ninnilerimiz de bulunmaktadır. Bu ninniler manevi değerlerimiz arasında yer almaktadır. Türk aile kültürün de asker önemli yere sahiptir. Asker yaşı geldiği zaman gönderilmeden önce moral olması için yemekler verilmekte ve harçlık verilerek uğurlanmaktadır. Asker uğurlaması Türk aile kültürlerindeki değerler arasında bulunmaktadır.

3. Letter Art

Görsel 1: Vincent Van Gogh' un Mektup Eskizlerinden Bir Örnek

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Vincent_Willem_van_Gogh_letter_sketch.jpg
Arles yakınında Langlois Köprüsü, (Émile Bernard'a yazılan mektuptan desen), Mart 1888. Mektup da yer alan bilgiler doğrultusunda okuyucuya aktarılacak olan konulardan bazılarının görsel ve sanatı kullanmak amacı ile aktarılmasıdır. Bazı önemli sanatçıları da bu tekniği kullanarak mektuplar yazdıkları görülmektedir. Sanat ve yazının birleşmesinden oluşan bir eser haline gelmektedir. Bu eserler hem duysal hem de görsel olarak gönderici ile alıcı arasındaki bağı oluşturmaktadır.

Görsel 2: Vincent Van Gogh' un Mektup Eskizlerinden Bir Örnek

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Vincent_van_Gogh_-_Vincent%27s_Bedroom_-_Lettersketch_17_October_1888.jpg Vincent'in Arles'daki Yatak Odası mektup deseni Ekim 1888

Günümüzde ise artık letter art yani mektup sanatı olarak da bilinen bu tür sanatsal faaliyetler için yapılmaktadır. Bu eserler sergilenmekte ve verilmek istenilen mesaj

resmedilmektedir. Vincent Van Gogh' un mektuplar üzerinde çizmiş olduğu önemli eserleri de yer almaktadır.

Uygulamalar

1) Bayram

168

1.1. Ramazan Bayramı

İlk çalışmada Dini Bayramlarımızdan olan Ramazan Bayramı yer almaktadır. Bu çalışmada büyüklerimizin ellerinin öpüldüğü, büyüklerin küçüklere mutlu etmek amacı ile hediyeler verdiği bir mektup yazılarak görseli de bu konu ile desteklenmiştir. Bayramların yemekler yenilerek muhabbetler içerisinde geçtiğini ve aile bağına vurgulamak amacı ile mektup içerisinde yer almaktadır.

1.2. Kurban Bayramı

Dini Bayramlarımızdan bir diğeri ise Kurban Bayramıdır. Bayramlarımız aile bağlarının güçlendiği ve kültür aktarımının gerçekleştiği alanlardır. Bu çalışmada büyüklerin ellerini öpmek, küçükleri sevindirmek gibi konulara değinilmiştir. Kurban bayramında ihtiyaç sahipleri ile paylaşarak bayramların kültürel değerleri bu çalışmada yer verilmiştir.

1.3. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

Burada Milli Bayramlarımızdan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı letter art tekniği ile kullanılmıştır. Okullarda öğrencilerin nasıl gösteriler ile kutlamalar yaptıklarını, bando takımlarının bayramlara neşe kattığını ve şiirlerin okunarak bayramların kutlandığı çizilerek mektup da yer verilen değerlerle görsellerin birleştirilmesi ile desteklenmiştir.

169

1.4. 30 Ağustos Zafer Bayramı

Milli Bayramlarımızdan bir diğeri de 30 Ağustos Zafer Bayramı'dır. Bu çalışmadaki mektupta da yer verilen şehitliklere ziyaret, coşkulu yürüyüşler, Türk Yıldızlarının gösterileri gibi konulara değinilerek görseller ile bütünleştirilmiştir. Çalışmada Dumlupınar Şehitliği ve Türk Yıldızlarının geçişi letter art tekniği ile uygulanmıştır.

176

2) Nişan

Aile temelini oluşturan ilk adım nişan töreni Türk aile kültürünü yansıtan değerlerdendir. Letter art tekniği ile yüzük takma, söz mendili ve bohça gibi nişana ait olan geleneklerden bazılarını çizerek mektuptaki yer alan yazılar ile bütünleştirerek uygulanmıştır.

3) Düğün

Türk aile yapısını oluşturan düğünler, kültürel değerlerin aktarımının gerçekleştiği yerlerden bir diğeridir. Bu uygulamada da düğünlerin sembolü haline gelen davul-zurna, zeybekler ve çerezleri dağıtma gibi değerler ile çalışma letter art tekniği ile yapılmıştır.

4) Yemek

Türk aile kültüründe ve Dünya çapında yer alan önemli değerlerimizden biri de yemeklerimizdir. Aile bağlarının ve kültürel aktarımın yaşandığı sofralar, bölgelere göre değişen yemekler Türk kültürünün yapısını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise Kütahya bölgesine ait olan yemekleri çizerek mektupta da yer alan yazılar ile desteklenmiştir.

5) Ninni

Geçmişten günümüze aktarılan aile değerlerinden ninniler letter art tekniği ile uygulanmıştır. Mektupta yazılan ninniler ise geleceğe aktarılan bir değerdir. Büyükannenin torununa olan sevgisinin aktarılmasıdır. Annelerin çocuklarının ninniler ile büyütüldüğü Türk aile kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ninnilerin unutulmaması adına mektupta da ninnilere yer verilmiştir.

1726) Asker Uğurlaması

Türk aile kültürünün aktarımının yaşandığı bir diğer değer ise asker uğurlamasıdır. Asker uğurlamalarında yemekler verilir, Türk genci vakti geldiğinde askere gönderilir iken eğlenceler düzenlenerek moraller verilir. Bu çalışmada da bu değerın unutulmaması ve geleceğe aktarılması adına mektup yer alan yazılar ile görsel desteklenerek letter art tekniği ile aktarılmıştır.

Sonuç

Kültür, insan yaşamında önemli yere sahiptir. Gelenekler ve görenekler de Türk aile kültürünü yansıtan değerlerdir. Türk aile kültürünü yansıtan değerler letter art tekniği kullanılarak aktarılmıştır. Bu çalışmada Türk ailesinde dini ve milli olmak üzere bayramların, geçmişten gelen önemli değer arasında yer alan bir diğer unsur ise ninniler, önemli kültürel değerlerimiz arasında yer alan ve Dünya çapında da yer almış yemekler, aile yapısını oluşturmada ilk aşama olan nişan ve düğünler, en önemlisi de Türk askerinin askere giderken uğurlanmasıdır. Bu değerler Türk aile yapısını oluşturmaktadır. Kültürlerine bağlı Türk aile toplumunun önemli değerleri bu araştırma da resmedilmiştir. Yazılı olarak da içerik kapsamında değerlere de vurgulamalar yapılmıştır. Bu değerlerin unutulmayarak gelecek olan nesillere aktarılması bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bu değerlerin de somut olarak aktarılması da amacını vurgulamaktadır. Bu çalışma farklı teknik ve değerler ile yapılabilir. Bu sayede değerlerimizi koruyarak aktarılması daha güçlü ve net olarak yapılmış olur.

KAYNAKLAR

- ASLAN, Funda. Haziran. 'Türk Kültürü İçerisinde Türk Aile Yapısının Yeri', 2018. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Niğde.
- ASLAN, Namık. Mart-Nisan. 'Türklerde Aile Anlayışı ve Çocuk', Türk Dünya Araştırmaları/ Cilt 121/ Sayı 239/ Sayfa 457-466. 2019. *Bu araştırma 11 Mayıs 2018 tarihinde Amasya Üniversitesi'nde düzenlenen "Özden Söze, Sözdən Yazıya" panelinde sunulmuştur. Makale formatında yeniden düzenlenmiştir.
- BİLGE ZAFER, Ayşenur. 'Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu', Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi/ Yıl 14/ Sayı 24, 2013/1.
- CELKAN, Hikmet Yıldırım. 'Beşeri Kültürün Temel Ögesi Aile', Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi/ Cilt 1/ Sayı 1, 1991.
- MANGIR, Mine. ARAL, N. Çağatay. 'Türk Ailesi ve Çocuk Eğitimi', Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları/ 1170/ 644. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu, Ankara. 1990.
- Görsel Kaynakça
- Görsel 1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Vincent_Willem_van_Gogh_letter_sketch.jpg Erişim Tarihi, Saat: 13. 08. 2021, 19: 28.
- Görsel 2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Vincent_van_Gogh_-_Vincent%27s_Bedroom_-_Lettersketch_17_October_1888.jpg Erişim Tarihi, Saat: 13. 08. 2021, 19: 53.

TRANSFERRİNG TURKISH FAMILY CULTURE TO FUTURE GENERATIONS THROUGH ART: APPLICATION OF LETTER ART TECHNIQUE

Rabia Eğiren¹

1 Master's Student, Kütahya Dumlupınar University, rabiaaaa_96@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0163-3614

Eğiren, Rabia. "Transferring Turkish Family Culture to Future Generations Through Art: Application of Letter Art Technique". 1. International Family Congress, Kütahya.

ABSTRACT

Culture is the way people live. Culture, which also differs between societies, is the lives they reflect materially and decidedly. Turkish society attaches importance to the concept of family. It is formed in cultural transfer within the family. Turkish family culture continues by caring about material and spiritual values and passing them on to future generations. Taking into account cultural change, this transfer takes place. It is also possible to encounter this change in the formation of a new intergenerational generational change Dec. But some cultural values are conveyed as the same. The Turkish family is a society that holds its values. The family is known as the smallest unit, but the most important

cultural transfer begins in this process. Spiritual values made between the family are transferred to the child in this process Dec. This research has been carried out considering the change between generations.Dec. In order for this transfer to become permanent, it is aimed to be embodied by an art way and passed on to generations by the combination of visuals and texts. In this study, Letter art technique was applied. Letter Art, drawings were made in order for a person to experience this moment together with the letter, and these drawings are supported and transferred to the recipient. The information that will be transmitted with this technique integrates with the images. Important artists have used this technique for communication. This method of communication has become an artistic work today. Thanks to this technique, many concepts are transmitted in two different areas, audiovisual and visual, using both writing and visual. This technique is also used in artistic exhibitions. In this study, it was aimed to visually convey the structure and values of Turkish family culture. The importance of this research is that these values are not forgotten and are passed on to future generations. The study was conducted using the qualitative research method. The main purpose of the study is to transfer concrete cultural values to generations.

Keywords: Turkish Family, Culture, Letter art

“HEM NİMET HEM DE İMTİHAN”: DİYANET AYLIK DERGİ’DE AİLE SÖYLEMİ

Selin ŞAHİN1

Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, selin.sahin@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0071-6554

Şahin, Selin. “Hem Nimet Hem de İmtihan”: Diyanet Aylık Dergi’de Aile Söylemi”. I. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Toplumsal yapının temel birimini oluşturan aile, toplumsal alana ilişkin söylem ve eylem üretilirken öncelikli olarak dikkate alınan unsurlardan birini teşkil etmektedir. Aile yapısının muhafaza edilmesi, toplumsal yapının korunması ve devamlılığı hususunda önemlidir. Bu durum devlet kurumlarının geleneksel aile yapısına yönelik söylem ve eylem üretmelerini beraberinde getirmiştir. Ailenin önemine işaret eden ve bu doğrultuda aile yapısının muhafaza edilmesine yönelik çeşitli söylem ve eylemler ortaya koyan kurumlardan birisi Diyanet İşleri Başkanlığı olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından toplumsal yapı içerisinde aile kurumunun önemine dikkat çekilirken, aile hem Allah tarafından bahşedilen bir nimet hem de sorumluluk alanı olarak ele alınmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bu amaç doğrultusunda çeşitli söylemlerin ortaya koyulduğu yayınlarından biri de 1991’den beri yayın hayatında olan Diyanet Aylık Dergi’dir. Yayın alanında varlığını ve önemini muhafaza eden Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın aileye dair görüşlerinin tetkik edilmesi hususunda işlevsel bir kaynak hüviyetindedir. Bu doğrultuda söylem analizi yönteminin kullanılacağı çalışmada, 2010’dan günümüze Diyanet Aylık Dergi’de aile söylemi tetkik edilerek bahsi geçen dönemde aileye ilişkin hangi meselelerin ne şekilde ele alındığı tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dönemin toplumsal koşulları ve sorunlarını da göz önünde bulundurarak Diyanet Aylık Dergi’de aile meselesini ele aldığı ve aile yapısının muhafazasına yönelik söylem ürettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Aylık Dergi.

Giriş

Bireyin topluma intikalinin imkanını sağlayan ve bu doğrultuda toplumsallaşmanın ilk aşaması olarak nitelendirilebileceğimiz aile, toplumsal alana ilişkin meselelerin ana aktörüdür. Aile toplumsal yapıyı var eden ve ona rengini veren aslı yapı hüviyetindedir. Ailelerin benimsemiş olduğu değerler ve kabuller toplumsal normları inşa etmekte ve böylelikle bir arada bulunan insanlar bir sebep etrafında birleşebilmekte, nesebî asabiyet sebebî asabiyeti (İbn Haldun, 334-336, 545) var ederek toplumu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum toplumsal hayata dair siyaset üretilirken aile merkezli bir yaklaşımın gerekliliğini

ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda toplum yapısından bahsederken aile yapısını göz ardı etmek mümkün olmadığı gibi bir toplumun karakteristik yapısının tam manasıyla anlamlandırılabilmesi için de o toplumu var eden aile yapısının idrak edilmesi gerekmektedir. Kınalızâde Ali Çelebi’nin de Ahlâk-ı Alâî’de devlet, siyaset ve topluma yönelik tartışmaları aileden başlatarak şekillendirdiği hatırlandığında bu durum daha da kolay bir şekilde anlaşılabilir hale gelmektedir (Kınalızâde Ali Çelebi, 2016: 295-368). Toplumsal yapının idraki noktasında olduğu gibi muhafazası ve devamlılığı hususunda da ailenin merkezî bir konumu bulunmaktadır. Toplum içerisinde birlik ve beraberliğin tesisi ve bu beraberliğin sürdürülmesi aile yapısının korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Neseben birliğini tesis etmiş grupların sebeben başka gruplarla bir araya gelerek bir toplumu var edebilmelerinin yolu, toplumsal yapının dinamiklerini taşıyan aileyi korumakla mümkün hale gelmektedir. Bu minvalde toplumun birlik ve beraberliği etrafında devletin bekasının korunmasını da sağlayacağı için aile ile toplum ve devlet arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum devletin farklı kurumlarının aileye yönelik söylem ve eylem üretmelerini beraberinde getirmektedir. Bu yönde faaliyet yürüten kurumlardan biri Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. Başkanlığın aileye yönelik faaliyetleri genel itibarıyla dinî, sosyal ve kültürel mahiyete sahip olmakla birlikte Başkanlık yürütmüş olduğu faaliyetlerle hem aile yapısının muhafazası ve kuvvetlendirilmesi hem de bu alanda toplum nezdinde farkındalığın ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020).

Diyanet İşleri Başkanlığı başta dinî alana ilişkin olarak toplumun aydınlatılmasını sağlamaya çalışmakla birlikte aynı zamanda toplumsal yapının muhafazasına yönelik faaliyetler de yürütmektedir. Bu doğrultuda Başkanlık, ailenin toplumsal yapıdaki rolünün ve geleneksel aile yapısının muhafazasını önemli bir mesele olarak ele almaktadır. Toplumun varlık ve devamlılığını ailenin muhafaza edilmesinde gören Başkanlık, aile içi ilişkilerin ve iletişimin güçlendirilmesi, aile içerisinde var olan sorunların bertaraf edilmesi gibi hususlarda rehberlik etmeye gayret göstermekte ve bu anlamda öneri ve teklifler sunmaktadır. Başkanlık, meselelerin dinî boyutuna da intikal ederek, toplumsal devamlılığın sağlanması için öncelikle aileye odaklanmakta ve güçlü aile güçlü toplum anlayışı çerçevesinde aile politikasını şekillendirmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’ın şu ifadeleri duruma işaret eder niteliktedir:

“Bugün bireysel, sosyal ya da küresel boyutta yaşanan bütün sıkıntıların ya da güzelliklerin aileyle güçlü bir ilişkisinin olduğu açıktır. Dolayısıyla daha iyi bir hayat için muhtaç olduğumuz temel değerler öncelikle ailede hayat bulacak, oradan topluma ve dünyaya huzur katacaktır. ...Aile değerlerimize uygun, ailemizi korumaya ve güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması, medya başta olmak üzere bütün kurumların sorumluluğudur. Medeniyetimizden tevarüs ettiğimiz aile ahlakı ve değerlerini yozlaştıran ve yıpratın her türlü söylem, tavır ve politika nesillerimize ve geleceğimize en büyük kötülüğü yapmaktadır. ...Ailemizden başlayarak topluma ve bütün dünyaya huzur katacak değerleri beraberce sahiplenmek ve güçlendirmek hepimizin müşterek ve en temel sorumluluğudur.” (Erbaş, 2020: 6-8).

Başkanlığın ailenin muhafazasına ilişkin ortaya koymuş olduğu söylemlerin topluma intikalini sağlayan en önemli unsur yayıncılık faaliyetleridir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın toplumu aydınlatma vazifesi (Şahin, 2020: 110-114) çerçevesinde neşretmeye başladığı Diyanet Gazetesi’nin yeni yüzünü teşkil eden Diyanet Aylık Dergi, Ocak 1991’de yayın hayatının içerisinde yerini almıştır ve günümüzde halen yayınlanmaya devam etmektedir. Dinî alana ilişkin konuların yanı sıra toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadî alana dair

meselerin de ele alındığı Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın köklü süreli yayınlarından birisidir. Başkanlığın birey, toplum ve devlet anlayışının tetkik edilmesi hususunda işlevsel bir niteliğe haiz olan Diyanet Aylık Dergi, Başkanlığın aile tasavvurunun incelenmesi hususunda da yol göstericidir. Bu doğrultuda bir metin veya konuşmada ortaya koyulan ifadelerin toplumsal ve siyasal bağlamdan ne şekilde etkilendiği ve bu bağlamın anlatıları nasıl şekillendirdiğinin tespitini sağlayan söylem analizi yönteminin (Çelik ve Ekşi, 2013) kullanıldığı çalışmada Diyanet Aylık Dergi'nin Ocak 2010 ile Kasım 2021 tarihleri arasında yayınlanan sayılarındaki aile merkezli yazılardan toplumsal ve siyasal bir bağlam çerçevesinde ele alınanlar tespit ve tetkik edilmiştir. Bu çerçevede bahsi geçen dönemde yayınlanmış ve çalışmanın sınırlılıklarına uygun olduğu tespit edilen metinlerin olduğu otuz altı sayıda yer alan metinler analiz edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen metinlerdeki ortak temalar doğrultusunda öncelikli olarak Diyanet Aylık Dergi'de aile anlayışı ele alınmış sonrasında ise güçlü ailenin toplumsal yapıyla ilişkisi doğrultusunda ailenin güçlendirilmesine ilişkin söylemler incelenmiştir.

1. Geçmiş ve Gelecek Arasında Bir Köprü: Diyanet Aylık Dergi'de Aile Anlayışı

Toplumsal yapının aynası hüviyetinde olan ve bu doğrultuda ona bakıldığı zaman tam manasıyla bir toplumun anlaşılabilir kılındığı aile, Diyanet Aylık Dergi'nin önemli konularından birini teşkil etmektedir. Ailenin mahiyeti ve keyfiyeti, toplum, birey ve devlet için önemi gibi hususlar dergide yer alan aile temalı yazıların merkezinde yer almaktadır. (Kut, 2019; Erbaş, 2019; Yaman, 2019: 6).

Diyanet Aylık Dergi'de aile, toplumun ana unsuru olarak nitelendirilmekte (Okumuş, 2012: 8; 2019: 16; Akbaba, 2012: 45; Demir, 2013: 46; Keskin, 2013: 49; Bodur, 2019: 12) ve bireyin kurtuluş ve mutluluğunun yolu kadar devletin bekası da aile yapısıyla ilişki olarak ele alınmaktadır. Bu durum Diyanet Aylık Dergi'de yer alan şu ifadelerde kendisini açıkça göstermektedir: "Kalbin rikkati, iki cihanın saadeti, ömrün bereketi, evlatların ikbali, toplumun hidayeti, milletin istikbali, devletin ilelebeti... Hepsi bu aile hikmetinde gizlidir." (Yaman, 2013: 48). Benzer bir şekilde "Aile; Allah'ın adı ve Peygamberin kavliyle kurulan, milletleri ve devletleri ayakta tutan en güçlü kurumdur." (Albayrak, 2019: 30) ifadeleri ile de devlet ve aile arasındaki ilişkinin mahiyeti ortaya koyulmaktadır. Ailenin bireyin hayatındaki izleri ise daha çok bireyin toplumsal hayata intikalinin sağlanması (Güner, 2019: 51); ilmî ve ahlakî alana ilişkin ilk eğitimin aile tarafından verilmesi (Suna, 2010: 43; Şanver, 2011: 20; Aydın, 2012: 46-47; Abul, 2019: 25; İrmaklı, 2019: 20) ve çocukluktan itibaren ailenin bireyin kişiliğinin oluşmasındaki rolü gibi meseleler çerçevesinde ele alınmaktadır (Peker, 2014: 59; Sayar, 2016: 21; Behçet, 2018: 74; Özkan, 2019: 27; Yaman, 2019: 6; Yapıcı, 2020: 19; Topçu, 2021: 58).

Ailenin devlet, millet ve toplum için merkezi bir konuma yerleştirilmesi Diyanet Aylık Dergi'de aileye yüklenen işlevle doğrudan alakalıdır. Bu çerçevede dergide aile, geleceğin müessisi olarak ele alınmakta (Güner, 2019: 53; Akbulut, 2019: 15) ve toplumsal huzurun tesisinin de aile vasıtasıyla sağlanabileceği şu sözlerle ifade edilmektedir: "...aile, sorumluluk, erdem ve geleneklerin kazanılmasıyla toplumsal huzurun; inanç, millî kimlik ve bilincin edinilmesiyle geleceğin teminatıdır." (İrmaklı, 2019: 20). Bununla birlikte dergide aile, toplumsal yapıyı var ve devamlı kılan değerleri muhafaza eden ve onları gelecek nesillere miras bırakan bir muhafız hüviyetine büründürülmüş, toplumun manevî cephesinin aile aracılığıyla devamlı kılındığı belirtilmiştir:

"Aile, toplum ve milletlerin hafızasını istikbale taşıyan, kimlik, tasavvur ve ideallerini olgunlaştırıp geleceğe aktaran; insani, kültürel değerlerin, tarihî süreklilik ve bütünlüğün

koruyucusu olan mühim bir müessesedir. Dolayısıyla aile; varlık, inanç, gaye, ideal, anlam ve değer gibi kültür ve medeniyetin belirleyici temel kodlarının yeniden üretilip sonraki kuşaklara aktarıldığı muhkem bir yapıdır. Bu yönüyle aile, fikir ve aksiyon planında ortak bir bilinç, irade ve duruş boyutuyla medeniyet dinamiklerinin etkin gücü olarak tebarüz etmektedir." (Erbaş, 2019).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere aile, Diyanet Aylık Dergi'de toplumsal yapı ve değerler açısından kurucu bir unsur olarak ele alınmaktadır. Aile etrafında bireyler toplum olma imkanına kavuşup toplum olmanın tezahürü olarak nitelendirilebilecek değerlere sahip olmaktadır. Bu doğrultuda aile, geçmişle gelecek arasındaki köprüyü inşa etmektedir. Bu söylemler çerçevesinde aileye yüklenen tüm bu vazifeler, toplumsal yapı için ailenin ehemmiyeti fikrini doğrudan ortaya koyar niteliktedir.

Ailenin hikmetleri olarak nitelendirilebilecek bu vazifelere işaret edilirken yapılan tanımlamalar ve aile olmanın sayısız faydalarına yer verilmesi (Karslı, 2014: 38-39; Yaman, 2013: 46-48) Diyanet Aylık Dergi'de aile tasavvurunun bir cephesinin ailenin nimet olduğu anlayışı çerçevesinde teşekkül ettirildiğini göstermektedir. Dergide yer alan şu ifadeler de durumu açıkça ortaya koyar niteliktedir: "Aile ...Huzurun adı, hayatın tadı... Gönüllerin miracı, ruhların ilacı... Sevginin oymağı, saygının kaymağı... İnsanın emeli, toplumun temeli... Mutluluğun mekânı, duyguların harmanı... Ömrün imarı, ahiretin mimarı... Bereketin kervanı, sıkıntıların dermanı..." (Yaman, 2013: 47).

Diyanet Aylık Dergi'de aile bir nimet olarak tasavvur edilirken bir yandan da bu nimetin sorumluluğu üzerinde durulmakta ve ailenin aynı zamanda bir imtihan vesilesi olduğuna da sıkça işaret edilmektedir (Abdul, 2019: 25). Bu doğrultuda bir aileye sahip olmak nasıl ki kişiye bahşedilen bir nimet ise aynı zamanda kişiyi zorlu bir imtihan ile de karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu görüş, aile olmanın belirli sorumlulukları beraberinde getirmesiyle ilişkili bir niteliğe sahiptir (Albayrak, 2019: 31). Ayrıca dergide bu sınavın kişi için en zor sınavlardan biri olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

"İnsanlar dünyada farklı yönlerden sınanırlar. Yoklukla sınanırlar, varlıkla sınanırlar, azlıkla sınanırlar, çoklukla sınanırlar, sevdiklerinden, mallardan eksiltme ile sınanırlar. Bu sınavlar arasında belki en zorlu olanlarından biri de aileyle sınanmadır. Kişinin annesiyle, babasıyla, eşiyle, kardeşiyle, çocuğuyla vb. sınanması da gerçekten dayanılması ve baş edilmesi zor olan sınavların başında gelir. Nitekim "Allah, kimseyi evladıyla sınamasın." deyişi mutlaka yaşanmış acı hatıraların bir sonucudur. Evlat kadar, ana baba kadar, insanın eşiyle sınanması da gerçekten büyük imtihanlardandır" (Apak, 2021: 57). Dergide aile, hem nimet hem de imtihan olarak nitelendirilip çift taraflı ve birbiriyle zıt gibi görünen fakat birbiriyle sıkı ilişki içerisinde olan iki yönüne temas edilerek ele alınmaktadır. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Huriye Martı bu duruma "...aile, Rabbimizin eşsiz ve benzersiz kudretiyle insana sunduğu nadide bir nimettir. Aynı zamanda aile, insan için bu dünya hayatında hazırlanmış imtihan alanlarından birisi, belki de en önemlisidir. Hem nimet hem de imtihan olması açısından dinimiz ailenin varlığı ve korunması konusunda hassasiyet gösterir." (Abul, 2019: 22) şeklindeki ifadeleriyle dikkat çekmektedir.

Genel itibarıyla aile kavramının Diyanet Aylık Dergi'de tek bir boyut üzerinden değerlendirilmediği ve bu anlamda ailenin nimet ve imtihan gibi farklı cepheleri çerçevesinde ele alındığını görülmektedir. Bu doğrultuda dergide aile, bireyin toplumun üyesi haline gelmesi için aracı olarak nitelendirilmiş ve böylelikle birey, toplum ve aile arasındaki ilişkinin ana hatları ortaya koyulmuştur. Aile bireyden bağımsız ele alınmadığı gibi toplumun da merkezine yerleştirilmiş dolayısıyla toplum olabilmenin ancak ailelerin

varlığı ve muhafazasıyla mümkün olabileceğine işaret edilmiştir. Bununla birlikte devletleri ayakta tutan unsurlardan birinin aile olduğu belirtilerek aile ve devlet arasında varoluşsal nitelikte bir ilişki kurulmuştur. Böylelikle ailenin konumu, aileyi birey, toplum ve devlet düzeyinde ele alan ve müesses nizamın devamını bu unsurlar arasındaki ilişki etrafında değerlendiren bir fikriyat tarafından inşa ve izah edilmiştir.

2. Güçlü Aile Güçlü Toplum: Diyanet Aylık Dergi'de Ailenin Güçlendirilmesi Meselesi

Diyanet Aylık Dergi'de bireylerin bir araya gelerek bir toplumu ortaya çıkarabilmesi öncelikle sağlam temeller üzerine kurulmuş aile yapısında görülmekte (Okumuş, 2019: 16) ve bu doğrultuda toplum içerisinde birlik ve beraberliğin muhafazası için aile yapısının güçlendirilmesi zorunluluk olarak ele alınmaktadır. Topluma güç veren ana unsurun aile olduğu şeklindeki görüşün bir tezahürü olarak değerlendirilebilecek bu zihniyet aile içi sorunların çözülmesi, aile bireylerinin birbirine sevgi ve saygılarının artırılarak aralarındaki bağın kuvvetlendirilmesi, aile içi dayanışmanın tesisi gibi hususlarda öneri ve tavsiyelere yer verilmesini beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede modern dönemde değişen ve dönüşen koşullarla birlikte ailenin nasıl muhafaza edilebileceği gibi hususlar dergide kendisine yer bulmuştur.

"...ailenin önemine yürekten inanan bizler, modern hatta postmodern dünyanın insanları olarak nasıl bir konum alacağız? İçinde bulunduğumuz şartlarla dinimizin ve kültürümüzün değişmez değerlerini kıyaslayacağız. Değişime ve dönüşüme açık olan alanlarda ailemize yeni bir yön verebiliriz ama sabitelerimizi koruyacağız. Çekirdek aile olarak yaşasak bile geniş ailenin sahip olduğu etkileşimi, dayanışmayı, ruh birlikteliğini kaybetmemek adına akraba ilişkilerimize emek vereceğiz. Elbette günü yakalamak durumundayız ama ailemizi zamanın getirileri ve dayatmalarıyla değil, inancımızın ve ahlakımızın gerekleriyle şekillendirmek için çaba göstereceğiz." (Abdul, 2019: 24)

Diyanet Aylık Dergi'de toplumsal yapıyı dinamik kılan güç, güçlü aile yapısıyla ilişkili olarak ele alınmış, aileyi güçlendirmek geleceğin teminat altına alınması olarak değerlendirilmiştir. "Aile, bireyler için huzurlu bir liman, toplum için sağlıklı bir yapı taşıdır. O bakımdan aileyi sağlamlaştırmak geleceğe sahip çıkmaktır." (Yaman, 2013: 47). Bununla birlikte aile yapısındaki çözülme ve bozulmaların nihai olarak topluma sirayet edeceği (Çankaya, 2012: 48) ve hatta ettiği düşüncesi doğrultusunda Diyanet Aylık Dergi'de toplumsal bozuklukların ortaya çıkmasını engellemek önemli bir konu haline gelmiş, aile yapısının yeniden güçlendirilmesi toplumun her bir üyesinin vazifesi olarak telakki edilmiştir (Erbaş, 2019). "Bir milleti ve toplumu yok etmek, tarih sahnesinden silmek isteyenlerin, her daim hedef aldığı alan da ailedir. Dolayısıyla devletin ve milletin bekası, huzurlu ve sağlıklı toplumların oluşması için ailenin kurulması, korunması ve kuvvetlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bizi yarınlara taşıyacak en muhkem kalemiz aile olduğu için onu ayakta tutan, ona hayat veren değerlerin canlı tutulması gerekmektedir. Zira değişen dünya şartlarında değerlerin korunmasında ailenin rolü ve önemi izahtan varestedir." (Albayrak, 2019: 30). Diyanet Aylık Dergi'de aile yapısının kuvvetlendirilmesi hususunda üzerinde durulan ilk mesele aile içerisinde sevgi, saygı ve hoşgörüyü dayanan bir iletişimin ve ilişkinin oluşturulmasıdır (Yılmaz, 2012: 47; Yaman, 2011a: 47; 2011b; 46; 2011c: 42). Birbirini anlayan, birbirinin görüşlerine ve duygularına kıymet veren aile üyeleri arasında geliştirilecek bağın önemine vurgu yapılırken, sadakatin bu bağın temelini teşkil ettiği ortaya koyulmuştur:

"Mutlu bir aile için "5-S" formülünden bahsedilir. Bunlar; sevgi, saygı, sabır, sorumluluk ve sadakat. Aile fertlerinin huzuru ve mutluluğu açısından bu sayılanlardan her birinin önemi

olmakla birlikte sadakatin daha mühim bir konumu bulunmaktadır. Zira sadakat olmadığı zaman diğerlerinin de çok bir ehemmiyetinin kalmadığı görülmektedir." (Kılıç, 2021: 34). Bununla birlikte Diyanet Aylık Dergi'de aile üyeleri arasında olumlu ve uyumlu bir birlikteliğin her koşulda sağlanması (Yaman, 2012a: 40; Kılınc, 2020: 25; Özarlan, 2021: 32); eşlerin birbirine anlayış ile yaklaşması (Yaman, 2011d:44-45); birbirlerine ve çocuklarına merhametle muamelede bulunması (Abdul, 2019: 24; Erkut, 2020: 31; Topçu, 2021: 58; Çapcıoğlu, 2015: 31-33); aile içerisinde ölçülü bir iletişimin tesis edilmesi (Yaman, 2012b: 34-35); iletişimde sükûnetin muhafaza edilmesi (Yaman, 2012c: 35; Görgülü, 2011: 45); kuşaklar arası farkın göz önünde bulundurulması (Kurt, 2012: 39-42); eşler arasında var olan farklılıkların bilincinde olarak aile yapısının inşa edilmesi ve bu doğrultuda eşlerin ortak bir payda etrafında buluşabilmesi (Koç, 2012a: 48-49; 2012b: 46); aile bireylerinin birbirinden haberdar olmasını sağlayacak, aralarındaki bağ kuvvetlendirecek aile meclislerinin kurulması (Yaman, 2012d: 44-45); aile üyelerinin aile olmanın tabii bir sonucu olarak üstlendikleri roller çerçevesinde üzerlerine düşen vazifelerini yerine getirmesi ve bu minvalde herkesin sorumluluk bilinci ile hareket etmesi gerektiği (Aydın, 2012: 45; Yaykan, 2019: 63; Yaman, 2011e :40-41) şeklinde tavsiyelerde bulunularak aile yapısının kuvvetlendirilmesine çaba sarf edilmektedir. Ayrıca internetin toplumsal yaşantının bir parçası haline gelmesinin geleneksel aile yapısında bozulmalara neden olabileceğine dikkat çekilmekte (Arslan, 2017: 13; Turan, 2017: 19) ve bu hususta yapılması gerekenler ortaya koyulmaktadır (Görmez, 2017; Sayar, 2017: 10). Tüm bunların yanı sıra dergide üzerinde durulan önemli bir husus eşlerin "biz" anlayışı çerçevesinde hareket etmesi (Akbaba, 2012: 45) ve bu doğrultuda "biz" dilini kullanmasıdır (Yılmaz, 2012: 48).

"...eşler arası gerçek sevgi, yürekten gelen "ben"le başlayan övgülerden, "sen"le başlayan suçlamalardan uzak, "biz" olandır. Bu sebeple mutlu bir aile hayatının şifresi, "biz" olmayı öğrenmek, söze "biz" ile başlamak ve her şeyi "bizim" olarak görebilmektir. Unutmayalım ki, 'ben' diyen yalnız kalır, 'sen' diyen tepki alır, 'Biz' diyen yardım alır." (Aybey, 2013: 46). Aile olmanın hayat karşısında tüm zorluklara karşı birlikte mücadele etmek ve yükümlülükleri birlikte göğüslemek manasına da geldiği düşünüldüğünde "ben" yerine "biz" dili anlayışının aile içerisinde yerleşmesi gerektiğine dair vurgu bilhassa başarı ve başarısızlıkların sahiplenilmesi durumlarında kendine hizmet eden bir anlayıştan uzak kalınması gerektiğine işaret etmektedir. Bu anlayış çerçevesinde aile içerisinde bireylerin tek tek başarılarından ya da başarısızlıklarından söz etmek yerine birlikte başarılı ya da başarısız oldukları durumlardan bahsetmek mümkün hale gelmekte ve böylelikle karşılıklı suçlamalar ya da kendini övme durumları ortaya çıkmamaktadır. Nitekim dergide yer alan "...ben değil biz anlayışıyla oluşan, sevgi merkezli kutsal bir birlikteliktir." (Karacoşkun, 2012: 44) şeklindeki aile tanımlaması da aile içi birlikteliğin "ben"likler üzerinden devam ettirilemeyeceğine işaret eder niteliktedir. Bu mesele aile üzerinden topluma dair çıkarımda bulunmanın imkanı çerçevesinde değerlendirildiği zaman toplumsal birlik ve beraberliğin tesisinde ve muhafazasında "biz" anlayışının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Tıpkı aile içerisinde olduğu gibi toplum ve devlet düzeyinde de ben dili yerine biz dilinin kullanılması nesebî asabiyetleri sebebî asabiyete dönüştürerek güçlü bir toplum ve devletin de imkanını sağlayacaktır. Böylece ailenin toplum ve devlet için ne kadar önemli olduğu da bir kez daha tespit edilmektedir.

Genel itibarıyla bakıldığı zaman Diyanet Aylık Dergi'de aile yapısının kuvvetlendirilmesinin yolu sevgi, saygı, hoşgörü ve sadakat temelli bir ilişkinin tesisi ve güçlü bir iletişimin kurulmasında görülmüştür. Bununla birlikte ailenin biz olma idraki çerçevesinde hayat

ve anlam bulduğu anlayışı doğrultusunda aile üyeleri arasında uyum yakalanması, ortak paydada buluşulması gerekliliği vurgulanmıştır. Dergide yer alan tüm bu tavsiye ve öneriler aile yapısının muhafazasına yönelik olmakla birlikte toplumsal yapının muhafazasını da gözetmektedir. Dolayısıyla toplumsal yapının temel dinamiklerini aile yapısının belirlediği kabulü çerçevesinde dergide aile yapısı üzerinden toplum ve devleti de güçlendirmeye dair söylem üretildiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Aile, toplumu şekillendirip geliştiren ve geleceğe taşıyan ana yapıdır. Bu durum aileden bağımsız bir toplum tasavvurunun ortaya koyulabilmesini imkansız hale getirdiği gibi toplumdan bahsederken o toplumu var eden aile yapısının da göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bireyi toplumsal bir varlık haline büründüren unsurun aile olması toplumsal yapı ve bozulmalara dair tespitlerin ortaya koyulması noktasında aile merkezli yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Toplumsal yapının muhafazası ve devamlılığını kendisine dert edinen kişi ve kurumların aileye yönelmesi bu çerçevede anlamlı hale gelmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, bireylerin hayatını şekillendirmesine yönelik tavsiyeler verirken bireyleri bir sebep etrafında birleştirerek toplum yapan ailenin muhafazasına hususî önem atfetmektedir. Bu doğrultuda Diyanet Aylık Dergi'de kişinin ilk eğitimini ailede aldığı ve bu anlamda bireyleri hayata hazırlayan ilk mekteplerin aile olduğu fikrinden hareketle birey, aile içerisinde anlamlı hale getirilmektedir. Böylelikle öncelikli olarak ailenin birey düzeyinde ehemmiyeti vurgulanmaktadır. Sonrasında ise toplumun ana çekirdeğinin ve toplumsal değerlerin geleceğe taşıyıcısının aile olduğu belirtilerek ailenin toplum düzeyinde anlamının altı çizilmektedir. Devletin ikbalinin güçlü aile yapısından geçtiği ifade edilerek ise ailenin devlet düzeyinde konumu ortaya koyulmaktadır. Bu çerçevede dergide ailenin birey, toplum ve devlet düzeyinde analizleri yapılmış ve bu tetkikler neticesinde ortaya çıkan zihniyet söylemselleştirilerek ifade edilme imkanı bulmuştur. Bununla birlikte aile yalnızca kişinin mutluluğuna, huzuruna vesile olan bir birliktelik olarak nitelendirilmemiş, kişilerin aileleriyle imtihana çekilebileceği hatırlatılarak hem nimet hem de imtihan şeklinde ele alınmıştır. Bu çift yönlü bakış açısı aile olmanın getirdiği yararlar ve sorumluluklar arasında kurulan hassas dengenin bir neticesi olarak okunabilir mahiyettedir. Ayrıca dergide toplum da büyük bir aile olarak tasavvur edildiğinden toplumun bir parçası olmak da hem bir nimet hem de imtihan olarak tasavvur edilebilir niteliktedir. Böylece aileden hareketle bireyin toplumsal alana dair bakış açısı da şekillendirilmeye gayret gösterilmiştir. Aile merkezli ortaya koyulan söylemler, toplumsal yapının muhafazası ve geliştirilmesine yönelik olmuştur. Bu doğrultuda Diyanet Aylık Dergi'de toplumu var eden sebebî asabiyeti muhafaza yolunun nesebî asabiyetin muhafaza edilmesi ve kuvvetlendirilmesinde görüldüğünü söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Abul, Lamia Levent. "Prof. Dr. Huriye Martı: "Aile, Rabbimizin eşsiz ve benzersiz kudretiyle insana sunduğu nadide bir nimettir."" Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019): 22-25.
Akbaba, Fatih. "Ben Seninle "Biz" Olmak İstiyorum". Diyanet Aylık Dergi 263 (Kasım 2012): 43-45.
Akbulut, Sedide. "Aileye Dinî ve Manevi Rehber: Aile Büroları". Diyanet Aylık Dergi 338

(Şubat 2019): 14-15.

Albayrak, Bünyamin. "Aileyi Ayakta Tutan Değerler". Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019): 30-31.

Apak, Adem. "Ailesi ile Sınanan Peygamber: Hz. Lut". Diyanet Aylık Dergi 362 (Şubat 2021): 56-59.

Arslan, Mustafa. "Sanal Dünya ve Değişen Toplumsal/Bireysel İlişkiler". Diyanet Aylık Dergi 315 (Mart:2017): 11-13.

Aybey, Salih. "Ailede İletişimin Şifresi: "Biz" Dili". Diyanet Aylık Dergi 275 (Kasım 2013): 44-46.

Aydın, Mehmet Zeki. "Çocuk Eğitiminde Ailenin Önemi". Diyanet Aylık Dergi 262 (Ekim 2012): 44-47.

Behçet, Fatih. "Toplumsal Emanet: Kimsesiz Çocuklar". Diyanet Aylık Dergi 325 (Ocak 2018): 74-75.

Bodur, Neşet. "Mabedin Gölgesinde Yaşamak". Diyanet Aylık Dergi 346 (Ekim 2019): 10-13.

Çankaya, Tülay. "Aile; Sevgi, Huzur ve Sükûnettir". Diyanet Aylık Dergi 264 (Aralık 2012): 48-49.

Çapcıoğlu, İhsan. "Ailede Merhamet ve Merhametsizliğin Yansımaları". Diyanet Aylık Dergi 299 (Kasım 2015): 31-33.

Çelik, Hale. & Ekşi, Halil. "Söylem Analizi". Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 27/27 (2013): 99-117.

Demir, Zekiye. "Kadın ve Çocuğun Cami Cemaatine Katılımı". Diyanet Aylık Dergi 274 (Ekim 2013): 46-48.

Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. "Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı Görevleri". 2020. Erişim Adresi:

Erkut, Abdülkadir. "Aile Huzuru ve Mutluluğu İçin Dua". Diyanet Aylık Dergi 359 (Kasım 2020): 30-31.

Görgülü, Ülfet. "Kur'an-ı Kerim'den Aile Örnekleri". Diyanet Aylık Dergi 248 (Ağustos 2011): 43-45.

Görmez, Mehmet. "Sanal Dünyada Gerçeklik". Diyanet Aylık Dergi 315 (Mart 2017).

Güner, Umut. "Dünden Bugüne Aile". Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019): 51-53.

Irmaklı, Mustafa. "Her Şey Ailede Başlar". Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019): 18-21.

İbn Haldun. Mukkaddime. Haz. S. Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.

Karacoşkun, Mustafa Doğan. "Temelleri Sarsılmakta Olan Bir Sığınak". Diyanet Aylık Dergi 259 (Temmuz 2012): 44-47.

Karslı, İbrahim Hilmi. "Aile: Bir İrfan Mektebi". Diyanet Aylık Dergi 283 (Temmuz 2014): 38-39.

Keskin, Cevdet. "Yabancı Bir Ülkede Aile Olmak". Diyanet Aylık Dergi 274 (Ekim 2013): 49-51.

Kılıç, Halil. "Sadakat: Ailenin Güvencesi". Diyanet Aylık Dergi 369 (Eylül 2021): 34-35.

Kılıç, Mahir. "Prof. Dr. Nevzat Tarhan: "Salgınla Dünyayı Sarıp Sarmalayan Küresel Narsisizmin Değişme Şansı Ortaya Çıktı."" Diyanet Aylık Dergi 353 (Mayıs 2020): 22-25.

Kınalızâde Ali Çelebi. Ahlâk-ı Alâî. Sad. Murat Demirkol. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.

Koç, Mustafa. "Aile Yaşamında Farklılıklarda Uzlaşmak ve Ortak Noktalarda Buluşmak-1". Diyanet Aylık Dergi 258 (Haziran 2012a): 47-49.

Koç, Mustafa. "Aile Yaşamında Pozitiflik". Diyanet Aylık Dergi 261 (Eylül 2012b): 44-47.

- Kurt, İhsan. "Ailede Kuşaklararası Dil Farklılığı". Diyanet Aylık Dergi 263 (Kasım 2012): 39-42.
- Kut, Fatih. "Takdim". Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019).
- Okumuş, Ejder. "Evsizlik ve Evsizler". Diyanet Aylık Dergi 263 (Kasım 2012): 5-8.
- Okumuş, Ejder. "İstişarenin Toplumsal Anlamı". Diyanet Aylık Dergi 340 (Nisan 2019): 14-17.
- Özarlan, Selim. "Salgının Birey ve Aile Hayatı Üzerindeki Etkileri". Diyanet Aylık Dergi 365 (Mayıs 2021): 30-33.
- Özkan, Ayşe Nur. "Kişilik Gelişiminde Ailenin Rolü: İnşa mı Ediyoruz, İmha mı?". Diyanet Aylık Dergi 348 (Aralık 2019): 26-29.
- Peker, Hüseyin. (2014). Ailede Kanaat ve Şükür Bilinci. Diyanet Aylık Dergi, 283, 59-61.
- Sayar, Kemal. "Ergenlik ve Kültürel Yozlaşma". Diyanet Aylık Dergi 303 (Mart 2016): 20-23.
- Sayar, Kemal. "Çok Kalabalık Ama Fazla Yalnız Siber Âlemde İnsan". Diyanet Aylık Dergi 315 (Mart 2017): 6-10.
- Suna, Mustafa. "Aile Okulunun Ders Ortamı: Sofra". Diyanet Aylık Dergi 230 (Şubat 2010): 42-43.
- Şahin, Selin. Din Siyaset İlişkilerine Yönelik Yaklaşımlar Çerçevesinde Diyanet Gazetesi ile İslamcı Dergilerin Mukayesesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2020.
- Şanver, Mehmet. "Cami Çocuk Yakınlaşmasında Ailenin Önemi". Diyanet Aylık Dergi 250 (Ekim 2011): 20-22.
- Topçu, Mevlüt. "Kur'an-ı Kerim'de Aile İçi İletişim". Diyanet Aylık Dergi 364 (Nisan 2021): 58-59.
- 184 Turan, Yahya. "Sanal Dünya, Değişen Alışkanlıklar". Diyanet Aylık Dergi 315 (Mart 2017): 17-19.
- Yaman, Ahmet. "Müslüman Ailenin Temel Nitelikleri". Diyanet Aylık Dergi 347 (Kasım 2019): 6-9.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler II: Saygı". Diyanet Aylık Dergi 248 (Ağustos 2011a): 46-47.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler III: Hoşgörü". Diyanet Aylık Dergi 249 (Eylül 2011b): 46-47.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler: Sevgi". Diyanet Aylık Dergi 247 (Temmuz 2011c): 41-43.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler IV: Anlayış". Diyanet Aylık Dergi 250 (Ekim 2011d): 44-45.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler IV: Sorumluluk". Diyanet Aylık Dergi 252 (Aralık 2011e): 40-42.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Duyarlılık". Diyanet Aylık Dergi 254 (Şubat 2012a): 39-41.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Ölçülülük". Diyanet Aylık Dergi 255 (Kasım 2012b): 33-35.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde Temel Değerler VII: Sükûnet". Diyanet Aylık Dergi 253 (Ocak 2012c): 33-35.
- Yaman, Ertuğrul. "Aile İçi İletişimde "Değer" Kazandırma Yolları-II". Diyanet Aylık Dergi 257 (Mayıs 2012d): 43-46.
- Yaman, Ertuğrul. "Evlilik ve Ailenin Hikmeti". Diyanet Aylık Dergi 273 (Eylül 2013): 46-48.
- Yapıcı, Asım. "Gelişimsel Açıdan Ahlakın Psikolojik Temeli". Diyanet Aylık Dergi 359 (Kasım

2020): 18-21.

Yaykan, Muhammet Kâmil. "Huzurun ve Güvenin Limanı: Baba". Diyanet Aylık Dergi 343 (Temmuz 2019): 62-63.

Yılmaz, Ömer. "Aile İçi İletişim ve Huzurun Kodları". Diyanet Aylık Dergi 257 (Mayıs 2012): 47-48.

"BOTH A BLESSING AND A TRIAL": FAMILY DISCOURSE IN MONTHLY JOURNAL OF RELIGIOUS AFFAIRS

Selin Şahin

ABSTRACT

Family, a fundamental structure of society is an underlined factor while producing discourses about social fields and actions. Conservation of family structure is an important aspect regarding preserving and maintaining of social structure. This situation leads to governmental institutions to produce discourses and actions for traditional family structure. Presidency of Religious Affairs is one of these institutions which points the importance of family structure and produces discourses and actions for preservation of family structure. When drawn attention to family structure which located in society, family is adressed as a blessing from God and also a responsibility field while mentioned by Presidency of Religious Affairs. One of these publishings, that focuses family matters and preservation of family, of Religious Affairs is Monthly Journal of Religious Affairs which has been publishing since 1991. Monthly Journal of Religious Affairs which preserves its existence and importance, is one of the functional sources of Presidency of Religious Affairs about examining the views on family subject. In this direction within discourse analysis method, family discourse in Monthly Journal will be examined from 2010 to present day. The aim of that is determine what topics were discussed and how discussed. The conclusion of the study shows that Monthly Journal of Religious Affairs had examined family matter within the conditions and problems of the period and in this context, it had produced discourses by aiming preservation of family structure.

Keywords: Family, Presidency of Religious Affairs, Monthly Journal of Religious Affairs.

AİLE VE EV KAVRAMININ GELENEKSEL TÜRK İŞLEME SANATINA YANSIMALARI

1 Mine CAN

Özet

Geçmiş Orta Asya'ya kadar uzanan Türk işleme sanatı Osmanlı İmparatorluğu döneminde en parlak devrini yaşamış ve bir saray sanatı olarak zirve noktasına kadar ulaşmıştır. Bu dönemde işleme; saray ve saray dışı olmak üzere iki ana çevrede üretilmiştir. Saray atölyelerinde ustalar tarafından, saray dışında ise çarşı ve evlerde üstün nitelikte işlemler yapılmıştır. Bu süreçte işlenen ve bugün müze ya da özel koleksiyonlarda bulunan eserler nitelik ve kalite bakımından döneme tanıklık eder niteliktedir. Sarayı kendisine örnek alan Osmanlı kadın ve genç kızları örf ve adetlere göre şekillendirdiği çeyizlere, giysilere, kullanacakları eşyaların üzerini işlemelerle bezemiştir. Oldukça dar bir çevresi olan kadınların gergef veya kasnak aracılığı içinden geldiği gibi çizip renklendirdiği işlemler konuşma lisanına vasıta olmuştur. Türk işlemleri değerini ve güzelliğini üstün bir teknikle yapılmış olmasına borçlu olmakla beraber, sonsuz motif zenginliğine sahiptir. Türk işlemlerinde kullanılan motiflerin pek çoğu tabiatın alınmıştır. Stilizasyon yöntemi ile sanat dünyasında bir dönüm noktası oluşturan bu yöntemle oluşturulan tabiat kompozisyonları arasında nadir de olsa ev gibi mimari kaynaklı motiflere de rastlanmaktadır. Ev motifinin kadın ve genç kızların duygularını yarattığı esere yansıttığı önemli sembolik figürlerden birisi olduğu düşünülmektedir. Evrensel dil olarak kabul edilen sembolizm, sanatın her türünde olduğu gibi işleme sanatında da kendisini bu yolla göstermiştir. Türk kadınının toplumun en küçük birimi olan aile kavramını ev motifine anlam yükleyerek ifade ettiği bu eserler zaman ve mekanın ötesine geçmiştir. Bu çalışmanın amacı, el sanatları tarihi içerisinde işleme sanatı örnekleri aracılığı ile ev motifini, aile olgusu ve taşıdığı sembolik anlamlar bakımından incelemektir. Çalışmanın örneğini oluşturan işlemeli eserler Osmanlı dönemine ait çeşitli müze, özel koleksiyonlar ve alan araştırmaları sırasında rastlanan özgün niteliklere sahip Türk işleme örnekleridir. Çalışma tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır.

Anahtar kelimeler: Maddi kültür, el sanatları, işleme, aile, ev.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana diğer insanlarla yaşamlarını değişik düzeylerde ilişkiler kurarak sürdürmüş ve doğaya karşı verdikleri var oluş mücadelelerinde işbirliğine gitmişlerdir. Ancak insana özgü organizasyonların ilki ve çekirdeği şüphesiz ki ailedir. Jean Jaques Rousseau'ya göre toplumların geçmişi aileye dayanmakta ve bütün toplumların en eskisi ve tek doğal olanı olduğu şeklinde izah edilmektedir. Toplumun en küçük birimi olan her ailede, eşlerin karşılıklı bağlılık duygusu ile evin yönetimi ve çocukların yetiştirilmesinde iş yükünü paylaşarak ortak paydada buluşmaları gerektiğini savunarak sevgi temelinde aileyi kutsallaştırmıştır (Canbulut, 2018: 483-490). Aile Aile, toplum kültürünün oluşmasında da önemli bir role sahiptir. Bu sebeple Türklerde

aileye çok önem verilmiş ve sosyal bilimciler tarafından dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış olan Türk topluluklarının varlıklarını korumalarının sebebi olarak aile yapısının sağlamlığı gösterilmiştir (Haykır ve Haykır, 2017: 88). İslamiyet öncesi Orta Asya Türk toplulukları anlayışına göre evlenme, toplumun ve devletin temelini meydana getirmektedir. Evlenen çiftler kendi evlerine yerleşmiş ve yaşamlarını devam ettirmiştir. Bu yüzden evin ve ailenin mahremiyetine önem verilmiş, evliliğin biyolojik ilişkiden çok ilahi bir beraberlik olduğuna inanılmıştır. Bu sebeple Orta Asya Türklerinde evler kutsal birer mabet olarak kabul edilmiştir (Çimen, 2008: 123). Maddi bir yapı olan ev, Türk kültürünün konar-göçer yaşamdan yerleşik düzene geçerken yaşadığı devinimden etkilenerek yapısal niteliklerinde değişiklik olmuş ve günümüzdeki halini almıştır. Tüm zamanlarda ev, sadece fiziksel bir mekan değildir, aynı zamanda soyutta bir olgudur. Kendisi ve içinde yaşayan insanlarla birlikte çeşitli sembolik anlamlar taşımaktadır. Ev kavramı çoğu zaman dünya, aile, yuva gibi kavramlarla özdeşleştiği için bu olguların yerine kullanılır. Ev, içinde yaşan insanların toplu olarak etkileşim halinde olduğu yer olmasının yanı sıra, aile bireyleri için de farklı anlamlar taşıyabilir. Özne duyguların ve kişisel olayların yaşandığı, güven veren, insanı koruyan ve dağılmaktan kurtaran bir varlık olarak ev, insan için olumlu bir kavramdır. Bu yüzden tarihsel süreç içerisinde sanatta ev imgesine oldukça sık rastlanmaktadır (Kılıçarslan, 2019: 5-23).

Osmanlı Dönemi Türk işleme sanatı

İşleme sanatı Türk el sanatlarının en ince ve en fazla emek gerektiren dallarından birisidir. Türkler Anadolu'ya gelirken kendilerinden önce yaşayan Hun, Göktürk ve Uygurlar ile komşu kültürlerden elde ettikleri izlenimleri işleme ve diğer süsleme sanatlarına yansıtmışlardır. Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile başlayan süreçte ise yeni bir kimlik kazanan Anadolu ve çevresi işlemeciliği; İslam ve eski Anadolu uygarlıkları gibi güçlü kaynaklardan beslenerek, doğu-batı kültürleri ile zengin bir sentez oluşturmuş, Selçuklu dönemi, Anadolu Beylikleri dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde gelişerek günümüze kadar ulaşmıştır (Barışta, 1995: 3).

Günümüze ulaşmayı başaran özgün işleme örneklerinin büyük çoğunluğu hassasiyeti ve koruma gücü nedeniyle Osmanlı dönemine aittir. Türk işleme sanatı Osmanlı İmparatorluğu döneminde en parlak devrini yaşamış ve gelişerek bir saray sanatı olma noktasına kadar yükselmiştir. İşlemenin bir bakıma merkezi görevini üstlenmiş olan saray atölyelerinde imparatorluğun dört bir yanından getirtilen zanaatkarlar dönemin zevk ve moda anlayışına göre işlemlerini icra etmiştir. Saray nakkaşlarının kendine özgü yorumuyla düzenlenerek çizilen desenler, günlük ve törensel anlamda kullanılan ya da hediye edilecek her türlü eşya üzerini bezemiştir. Bu dönemde sarayın yetişemediği işleme siparişleri saray dışında çarşı kesiminde; İstanbul Kapalıçarşı, Galata ve Tepebaşı gibi semtlerde ve Bursa'da kurulan atölyelerde veya evlerde nakışçı kadınlar tarafından işlenmiştir (Sürür, 1976). Saray işlemlerini daima kendisine örnek alan Osmanlı kadınları arasında işleme sanatı çok sevilmiş ve bir halk sanatı olarak bölgeden bölgeye değişik özellikler göstererek tüm Osmanlı coğrafyasına yayılmıştır.

Osmanlı dönemine ait işleme örneklerinde kullanılan motif kaynakları incelendiğinde, 16. yüzyılda daha çok doğadaki meyve ve çiçek stilizeleri olduğu görülmüştür (Berker, 1974: 7). İşlemlerde eski yüzyıllara göre figürlü motiflerin azlığı ve bu tür konulardan kaçınıldığı, az sayıda rastlanan figüratif motiflerin ise bitkisel motiflerle birlikte yumuşatılarak kullanıldığı görülmüştür (Barışta, 1995: 22). 17. yüzyıla gelindiğinde Türk işlemlerinde kullanılan motif ve kompozisyonlarda daha önceki dönemlerdeki öz benliğin sarsılmaya başladığı ve 18.

yüzyıl da artık Avrupa sanatı etkilerinin belirli şekilde kendisini hissettirmeye başladığı anlaşılmıştır. Doğadan alınan motifler yerini hayal gücünün yarattığı kompozisyonlarda çiçek ve meyveden çok, kırık dallar ve fiyonklara bırakmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde motiflerde büyük değişiklikler göze çarpmış ve ev, köşk, çadır gibi mimari kaynaklı motiflerin işlemeye girdiği görülmüştür (Berker, 1974: 7).

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, el sanatları tarihi içerisinde işleme sanatı örnekleri aracılığı ile ev motifini, aile olgusu ve taşıdığı sembolik anlamlar bakımından incelenmektir. Çalışma tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. Çalışmanın örneklemini oluşturan işlemeli eserler Osmanlı dönemine ait çeşitli müze, özel koleksiyonlar ve alan araştırmaları sırasında rastlanan özgün niteliklere sahip Türk işleme örnekleridir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Türk işleme sanatında ev motifinin kullanıldığı örnekler

Yüzyıllardır insanların doğaya olan hayranlığı ve çevrelerinde gördüklerini benzetmeler yoluyla resmetme olgusu el sanatı ürünlere yansımıştır. Eski yüzyıllardan bu yana Türklerin stilize etme eğilimi pek çok motife yansımış ve İslamiyetin kabulünden sonra figürlü bezemeler yerini soyut desenlere bırakmıştır (Köklü, 2020: 3). Fotoğraf 1'de Hun Türklerine ait bozkır kültürünün güçlü ifade biçimi olan hayvanların saldırı ve boğuşma sahnelerinin keçe üzerine stilize edildiği bir eyer örtüsü görülmektedir.

Fotoğraf 1- Hunlara ait Pazırık kurganından çıkan keçe üzerine deri ile applike tekniğinde uygulanmış hayvan figürlü eyer örtüsünden detay (M.Ö. IV-III. Y.Y.).
Kaynak: <https://okuryazarim.com/hayvan-uslubu/>

Biçimlere soyut anlamlar yükleme geleneği tüm geleneksel Türk el sanatlarında olduğu gibi işleme sanatına da görülmektedir. Kökleri Orta Asya'ya kadar dayanan geleneksel Türk işleme sanatına ait eski örnekler üzerinde nadir de olsa ev vb. mimari kaynaklı motiflere rastlanmaktadır. Ev motifinin kadın ve genç kızların duygularını yarattığı esere yansıttığı önemli sembolik figürlerden birisi olduğu düşünülmektedir. Evrensel dil olarak kabul edilen sembolizm, sanatın her türünde olduğu gibi işleme sanatında da kendisini bu yolla göstermiştir. Türk kadınının toplumun en küçük birimi olan aile kavramını, ev motifleriyle birlikte çevresindeki diğer motiflere soyut anlamlar yükleyerek ifade ettiği, böylece sanatıyla zamanın ve mekanın ötesine geçtiği düşünülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen Türk işleme örneklerinin tamamı Osmanlı dönemine ait

peşkir ve yağlıklardan oluşmaktadır. Türk işleme sanatı Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve öncesinde çok çeşitli kaynaklardan etkilenmiş olmakla birlikte motifler üzerinde Orta Asya Türk mitolojisinin izlerini halen taşıdığı görülmektedir. Bu sebeple konuya bu açıdan yaklaşılması ve Türk işlemlerde kullanılan ev motifinin diğer motifler ile birlikte değerlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Fotoğraf 2- Osmanlı dönemi ait hesap işi tekniği ile işlenmiş yağlık, Edirne/Meriç (18. Y.Y.).
Kaynak kişi: Fatma Dinç

Peşkir ve yağlıklar geleneksel Türk işleme örnekleri arasında en sık karşılaşılan ürün grupları arasındadır. Peşkir, pamuklu veya keten liflerinden hazırlanmış yöresel dokumalardan hazırlanan, karşılıklı iki kısa kenarı işlemlerle bezeli dikdörtgen şeklinde bir örtüdür. Elleri ve yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için kullanılan peşkirlerin, yer sofrasına oturanların dizlerini örtme amaçlı daha uzun olanları da bulunmaktadır (Barışta, 1999: 222). Yağlık ise iki dar kenarı işlemlerle bezenmiş küçük boyutlarda peşkir olarak tanımlanmaktadır (Barışta, 1999: 234).

Fotoğraf 2'de görülen Edirne İli Meriç İlçesine ait hesap işi tekniğinde işlenmiş yağlığın bezemesinde ev motifi ile birlikte çeşitli türden ağaç ve çiçek motifleri kullanılmıştır. Pano olarak kullanılan ve sadece işlemeli kısımları görülen yağlığın karşılıklı her iki kısa kenarları üzerinde dörder adet ev motifi yer almaktadır. Düzgün sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyon tarzında yerleştirilen evlerin çatısının üzerinde bir kuş figürü bulunmaktadır. Ev motiflerinin içine ve çatıların her iki yanına birer gül motifi işlendiği görülmektedir. Her evin önüne birer çift selvi ağacı, aralara ise kayın ağacına benzer daha büyük ve ulu bir ağaç yerleştirilmiştir. Ağaç motifi Türk işlemlerinde kullanılan bitkisel kaynaklı motifler arasında sıklıkla karşımıza çıkan bitkisel kaynaklı bezeme konuları arasındadır. Türk kadınının duygu ve düşüncelerini binlerce yıllık sembollerle ifade edildiği bu örnekte ayrıca Arapça Allah ve Muhammed yazıları işlenmiştir.

Anadolu Selçuklu Döneminden günümüze tüm maddi kültür ürünlerinde sıkça karşılaşılan ağaç motifleri köken olarak hayat ağacı inanışının bir devamı niteliğindedir (Alp, 2009: 57). Öney, (1968: 119) Türk mitolojisinde dünyanın eksenini temsil eden hayat ağacının kainatı temsil ettiğini belirtmektedir. Ağaç figürü ve onun etrafında yer alan çeşitli kuş, ejder, yılan, aslan, nar, tavus kuşu gibi figürlerin, tamamen Orta Asya kökenli olduğunu ve şaman geleneklerinden gelerek sembolik anlamlar taşıdığını açıklamıştır. Türk mitolojisinde hem ana, hem de ata rolünü üstlenen ağaçlarla ilgili anlatılar sıklıkla görülmektedir. Türk mitolojisinde boy ve aile ağacı, evi ve aileyi koruyan ağaç ruhu

inanişlarına da rastlanmaktadır (Ögel, 1984: 423-464). Hayat ağacı özellikle Orta Asya Türk mitlerinde bereketin, yaşamın en önemli ögesi ve sembolü olmuştur. Anadolu inanişlarında da bereketle özdeşleştirilen ağaç çevresinde yağmur dualarına kadar uzanan bir inaniş hakimdir (Alp, 2009: 34). Bu sebeple Türk kadınının binlerce yıllık öğreti ve inanç felsefesi doğrultusunda işleme yaparken ev motiflerinin çevresine ağaç motifleri işlenmesi, yuvasını kötü ruhlardan koruma, evine bereket getirme düşüncesinin sembolik göstergesi olarak kabul edilebilir.

Orta Asya halklarının dolayısıyla Türklerin kartal, doğan gibi yırtıcı kuşların Gök Tanrının idaresinde olduğunu ve kuşları kutsal sayarak onları kendilerine sembol edindikleri belirtilmiştir. Ayrıca Yakut Türklerinde bebesiz kadınların kendilerine yavru vermesi için kartala yalvardıkları, bu sebeple Orta Asya'da kuşun soy türetici ve yol gösterici olarak kabul edildiği açıklanmaktadır (Ögel, 2010: 31, 129). Bu sebeple Türk mitolojisinde ve sanatında büyük yer tutan kuşların, Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra da şiirden el sanatlarına kadar halı, kilim dokumacılığı, taş ve ağaç işçiliği ve işleme sanatına kadar pek çok alanda yayılarak motiflere yansıdığı görülmektedir (Sever, 1999: 88).

Fotoğraf 3

Fotoğraf 3 ve 4- Bezemesinde ev motifleri kullanılmış Malatya Müzesi'ne ait iki farklı peşkir örneği.

Fotoğraf 4

Fotoğraf 3 ve 4'de Malatya Müzesi'ne Ankara Arkeoloji Müzesi'nden hibe edilmiş iki peşkir örneği görülmektedir. Her iki peşkirin işleme kompozisyonunda da ev motifleri ile birlikte hayat ağaç motifleri kullanılmıştır. Fotoğraf 3'de görülen peşkirin karşılıklı her iki kısa kenarı üzerinde yan yana dört adet ev motifi yer almaktadır. Bu örnekte dışta bulunan ev motifleri geometrik formlarla katlara bölünmüş ve daha sonra üzerlerine birer hurma ağacı işlenmiştir. Bunların ortasında yer alan ev motiflerinin ise yassı metal tel ve kırmızı renkte pamuklu iplikle susma sıraları halinde işlendiği tespit edilmiştir. Alp (2009: 56), hurma ağacının ilk çağlarda yaygın bir hayat ağacı temsilcisi olduğunu belirtmektedir. Fotoğraf 4'de görülen peşkirin bezemesinde de aralarında hayat ağacı olan bir çift ev motifinin yer aldığı görülmektedir. Bir kaide üzerinde yer alan ev motiflerinin aralarına da ayrıca hayat ağaçları işlenmiştir. Ağaç motiflerinin daha minyatür formlarının ise evlerin çatıları üzerine yerleştirilmiş olduğu dikkat çekmektedir.

Orta Asya Türk boyları arasında ağaç kutsal sayılmış ve varlığın kaynağı kabul edilmiştir. Bu yüzden ağaçlarda büyük bir zenginlik ve anlam bulmakla birlikte ağaçlarla ilgili türeme ve bereket getirdiği konusunda çok sayıda mit ve efsane geliştirmişlerdir. İnsanoğlu

hayatının her alanında kutsal olduğuna inandıklarını ağaç motifini ölümsüz kılmak için sanat eserlerine işlemişlerdir. Bu düşünceden hareketle pek çok el sanatı örneğinde hayat ağacı motifi tasvir edilmiştir. Böylece evini kutsal olarak gören Türk kadını sembolik olarak anlam yüklediği bu motiflerle sürekli olarak ilahi güçlerle birlikte olduğuna inanmıştır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 10).

Fotoğraf 5

Fotoğraf 5- Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü Koleksiyonu'na ait hesap işi peşkir

Fotoğraf 5'de görülen Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü Koleksiyonu'na ait hesap işi tekniğinde işlenmiş peşkirin karşılıklı olarak her iki kısa kenarları üzerinde üçer adet ev motifi yer almaktadır. Peşkirin bezeme konusunu oluşturan ev motifleri geleneksel Türk evlerinin karakteristik özelliği olan cumbalı tarzda tasvir edilmiştir. Evin kapısının önüne çift yönlü merdivenlerin işlendiği görülmektedir. Peşkir örneği üzerinde aile hayatının gizliliğini ve kadının mahremiyetini sağlayan cumbayı yorumlayan Türk kadını, sokağı kendine özgü perspektif anlayışı ile resmetmiştir. İşlemede kullanılan motifler minyatür sanatında olduğu gibi perspektif duygusundan yoksun şekilde oluşturulmuştur. Kompozisyonda yer alan ağaç, çiçek ve yaprak düzenlemelerinin diğer örneklerde olduğu gibi gerçeğinden büyük ve abartılı olduğu görülmektedir. Ayrıca fotoğraf 3 ve 4'de görülen örneklerde de evlerin saydam duvarları gerçeklikten uzak ve düz bir şekilde tasvir edilmiştir (Erol ve Aygün, 2019). Aynı şekilde fotoğraf 5'deki Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'na ait peşkir örneğinde de evlerin çatıları üzerine gerçek boyutundan uzak, minyatür tarzda üçer adet ağaç motifinin işlenmiş olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 7- Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'na ait hesap işi peşkir örneği.

Fotoğraf 7'de görülen Victoria Albert Müzesi'ne ait peşkirin kısa kenarları üzerinde farklı boylarda iki evin yan yana işlendiği görülmektedir. Evin bahçesiyle birlikte tasvir edildiği kompozisyonda su kuyusu dikkat çekmektedir. Türk inanç ve düşünce sistemine göre kutsal bir kavram olan suyun kompozisyonda ön çıktığı görülmektedir (Erol ve Aygün, 2019). Ayrıca kuyunun hemen yanına bereket sembolü olarak kabul edilen nar bir fidanı ve ucuna bir nar motifi işlenmiştir. Anadolu'da nar motifi gibi bol tohumlu ve çekirdekli meyveler sembolik olarak sayısız döl ve bereketle özdeşleştirilmektedir (Erbek, 2002: 46-48). Ev motifi ile bunun çevresinde yer alan su kuyusu ve yanındaki nar fidanı ve selvi ağacının minyatür tarzında işlendiği görülmektedir.

192

Fotoğraf 8- Victoria Albert Müzesi'ne ait peşkir örneği (19. YY.).
<https://collections.vam.ac.uk/search/?q=ottoman%20embroidery>

SONUÇ

Türk işleme sanatının en güzel örneklerinin gözlendiği Osmanlı dönemi işlemlerinde kullanılan nesnel motifler arasında ev motifinin kullanıldığı örneklerin oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Ev motifi ve bu motifin çevresinde yer alan motiflerle birlikte kadın ve genç kızların duygularını yarattığı esere yansıttığı anlaşılmaktadır. Orta Asya'dan itibaren yüzyıllardır Türk insanının doğaya olan hayranlığı ve çevrelerinde gördüklerini benzetmeler yoluyla resmetme olgusu el sanatı ürünlere yansımıştır. Eski yüzyıllardan bu yana Türklerin çevrelerinde gördüklerini stilize etme eğilimi İslamiyetin kabulünden sonra

pek çok motife yansımış ve figürlü bezemeler yerini soyut desenlere bırakmıştır. Biçimlere soyut anlamlar yükleme geleneği özellikle kapalı bir çevrede yaşayan Türk kadınının işlemeler aracılığı ile nesnelere mana yüklediği ve iletişim kurduğu bir yerdir. Bu sebeple ev motifinin Türk işleme sanatının önemli sembolik figürlerinden birisi olduğunu söylemek mümkündür. Evrensel dil olarak kabul edilen sembolizm, sanatın her türünde olduğu gibi işleme sanatında da kendisini bu yolla göstermiştir. Türk kadınının toplumun en küçük birimi olan aile kavramını, ev motifi ve onunla birlikte çevresindeki diğer motiflere soyut anlamlar yükleyerek ifade ettiği, böylece sanatıyla zamanın ve mekanın ötesine geçtiği düşünülmektedir.

İncelenen peşkir ve yağlık örneklerinde ev motifi ile birlikte kullanılan ağaç motiflerinin çoğunlukla selvi, kayın, hurma, nar gibi ağaçlar olduğu anlaşılmıştır. Kompozisyonlarda gül motifine bitkisel kaynaklı diğer motiflere göre yoğun olarak yer verildiği anlaşılmıştır. Binlerce yıllık öğreti ve inanç felsefesi doğrultusunda Türk kadınının işleme yaparken ev motifinin çevresine ağaç motiflerini işlemesi, yuvasını kötü ruhlardan koruma, evine bereket getirme düşüncesinin sembolik bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda Orta Asya'dan beri gelenek ve görenekler doğrultusunda evini kutsal olarak gören Türk kadını bu motifler aracılığı ile sürekli olarak ilahi güçlerle birlikte olduğuna inanmaktadır. Ağaç figürü ile birlikte kullanılan kuş, nar motiflerinin de soy türetici, eve bereket getiren ve yol gösterici olarak kabul edildiği inancıyla işlenmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Bezeme kompozisyonlarının bazılarında ev motifleri saydam duvarlar ile gerçeklikten uzak ve düz bir şekilde tasvir edilmiştir. İncelenen bazı kompozisyon örneklerinde evlerin geleneksel Türk mimarisinde görülen cumbalı veya yandan merdivenli şekilde tasvir edildiği gözlenmiştir. İşlemlerde ev motifleri ile birlikte kullanılan diğer motiflerin minyatür sanatında olduğu gibi perspektif duygusundan yoksun şekilde oluşturulmuş olduğu anlaşılmıştır. Bu kompozisyonlarda yer alan ağaç, çiçek, yaprak, kuş gibi motiflerin tamamının gerçeğinden büyük ve abartılı olarak işlendiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ağaç, S. ve Sakarya, M. (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. Uluslararası Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 1-14.
- Alp, Ö. (2009). Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Barişta, H. Ö. (1999). Ö. H. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri. (1. Baskı). T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2342. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Barişta, Ö. H. (1995). Türk İşleme Sanatı Tarihi. (2. Baskı). Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Yayın No:1. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi.
- Berker, N. (1974). Türk İşlemleri. Sanat Dünyamız, Yapı Kredi Bankası Yayınları, 2, 2-10.
- Canbulut, T. (2018). Rousseau'da Aile Kavramı. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 26, 481-498.
- Çimen, L. K. (2008). Türk Töresinde Kadın ve Aile. İstanbul.
- Erol, U. E. ve Aygün, M. (2019). 18. Yüzyıl Türk İşlemlerinde Türk Bahçeleri. Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği E-Dergisi.
<https://www.plantdergisi.com/dr-ogr-uyesi-ulvi-erhan-erol-muzeyyen-aygun/18-yuzyil-turk-islemelerinde-turk-bahceleri.html> (24.11.2021)
- Erbek, M. (2002). Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Haykır, Y. ve Haykır, H. (2017). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Aile Yapısına Bir Bakış. Türk

193

- Dünyası Araştırmaları, 117, 230, 87-106.
- Kılıçarslan, Ç. V. (2019). Heykelde Ev İmgesi. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Köklü, H. (2002). El İşlemeleri. YA-PA Yayın Pazarlama San. Ve Tic. A.Ş., İstanbul.
- Ögel, B. (2010). Türk Mitolojisi. (5. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
https://turuz.com/storage/Turkoloji/Mofolojia/2011/0036-1-Turk_mitolojisi-bahaetdin_ogel.pdf (24.11.2021)
- Ögel, B. (1984). İslamiyet'ten önce Türk Kültür Tarihi I. Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre. (5. Baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
https://www.academia.edu/21423832/%C4%B0slamiyetten_%C3%96nce_T%C3%BCrk_K%C3%BClt%C3%BCr_Tarihi_Bahaeddin_%C3%96gel (16.11.2021)
- Öney, G. (1968). Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında. Vakıflar Dergisi, VII., 117-125.
<http://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/1560/%C3%96ney.pdf?sequence=1> (26.11.2021)
- Sever, M. (1999). Türk Mitolojisinde Türkler. Milli Folklor, 42, 83-88.
- Sürür, A. (1976). Türk İşleme Sanatı. Türk Süsleme Sanatları Serisi: 4, Ak Yayınları. İstanbul: Apa Ofset Basımevi.
- İnternet Kaynakları
 URL-1: <https://collections.vam.ac.uk/search/?q=ottoman%20embroidery> (Erişim tarihi 12.11.2021)
 URL-2: <https://okuryazarim.com/hayvan-uslubu/> (Erişim tarihi 16.11.2021)

194

THE CONCEPT OF FAMILY AND HOME REFLECTIONS ON TRADITIONAL TURKISH EMBROIDERY ART

2Mine CAN

Abstract

The Turkish embroidery art, which dates back to Central Asia, experienced its brightest period during the Ottoman Empire and reached its peak as a palace art. Processing during this period, It was produced in two main environments the palace and the outside. Superior quality embroideries were made by the masters in the palace workshops and in the bazaars and houses outside the palace. The works that were processed in this process and that are in museums or private collections today are witness to the period in terms of quality and quality. Ottoman women and young girls, who took the palace as an example, decorated the dowries, clothes, and the items they would use with embroideries. The embroideries, which were drawn and colored by the women with a very narrow circumference, by means of a frame or a hoop, became a vehicle for the spoken language. Turkish embroideries owe their value and beauty to the fact that they are made with a superior technique, but they have an endless richness of motifs. Most of the motifs used in Turkish embroidery are taken from nature. Among the nature

compositions created with this method, which constitutes a turning point in the art world with the stylization method, architectural elements such as houses are also encountered, although rare. It is thought that the house motif is one of the important symbolic figures that reflects the feelings of women and young girls on the work created. Symbolism, which is accepted as a universal language, showed itself in this way in the art of embroidery, as in all kinds of art. These works, in which Turkish women express the concept of family, the smallest unit of society, by giving meaning to the motif of the house, went beyond time and space.

The aim of this study is to examine the house motif in terms of family phenomenon and symbolic meanings through examples of embroidery art in the history of handicrafts. The embroidered works that make up the sample of the study are Turkish embroidery samples with unique qualities found in various museums, private collections and field researches belonging to the Ottoman period. The study is a descriptive research based on scanning model.

Keywords: Materialistic culture, handicrafts, embroidery, family, home.

195

TELEVİZYON REKLAMLARINDA MARKALARIN “AİLE” TEMALİ REKLAM STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ

Ceyda Kurteş¹

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, ceyda.kurtes@ogr.dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7762-3941

Kurteş, Ceyda. “Televizyon Reklamlarında Firmaların “Aile” Temalı Reklam Stratejilerinin İncelenmesi”. 1. Uluslararası Aile Kongresi, Kütahya

ÖZ

Günümüz dünyasında rekabetin yoğun olarak yaşanmasıyla birlikte markalar varlığını sürdürebilme, kendisini ön plana çıkarabilme ve hedef kitlesine ulaşabilme amacıyla çeşitli reklam ve pazarlama stratejileri gerçekleştirmektedir. Ürün ve hizmetlerini hedef kitlesine tanıtmaya, onları ikna etmeye ve satın almaya dair yönlendirmeye çalışan markalar bunun için reklamlardan yararlanmaktadır. Bu reklam türlerinden birisi de televizyon reklamlarıdır. Geniş kitlelere ulaşabilen televizyon reklamları, markaların ürün ve hizmetlerini tanıtmaları için günümüzde halen en etkili iletişim kanallarından biri olarak yerini korumaktadır. Televizyon reklamları, özellikle de toplumun en önemli tüketim birimi ve organizasyonu olan aileyi, marka tercihinde etkisi altına alabilmektedir.

196 Televizyon, evin ve ailenin tam merkezinde konumlanması nedeniyle en çok izlenebilirliği aileye yöneldiğinde bulmaktadır. Dolayısıyla markalar hedef kitlesi olarak aileyi hedef almaktadır. Bu nedenle de televizyonda aileye yönelik reklam iletileriyle sıklıkla karşılaşmakta ve aile temalı reklamların da sıklıkla işlendiği görülmektedir. Markalar ürün ve hizmetlerini tanıtırken televizyon reklamları aracılığıyla aile ile her yönden bir bağ kurmaya ve onları satın almaya yönelik ikna etmeye çalışmaktadır. Hem küresel hem de ulusal çaptaki markalar aile ile güçlü bir bağ kurmaya çalışırken toplumunun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını reklamlarında kullanmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, küresel ve yerel markaların televizyon reklamlarında başta “aile” olmak üzere “birliktelik”, “bağlılık”, “sevgi”, “paylaşma” ve “mutluluk” gibi temalar üzerinden gerçekleştirdikleri reklam stratejilerini incelemektir. Yapılan araştırmanın konusuna uygunluğu bakımından bir küresel bir de ulusal bir marka olmak üzere, Coca-Cola ve Torku markaları seçilmiştir. Bu markalar ramazan ayı reklamları üzerinden ele alınarak incelenmiştir. Genel tarama modeli çerçevesinde, ilgili literatürün incelenmesi kapsamında gerçekleştirilen araştırmada daha önce markaların aile konulu reklam stratejilerinin incelenmediği saptanmıştır. Bu durum da araştırmanın önemini ortaya koyar niteliktedir. Son olarak, araştırmada elde edilen bulgular ışığında televizyon reklamlarında aile teması kullanımının özellikle duygusal açıdan etkili bir pazarlama stratejisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Reklamları, Aile, Duygusal Pazarlama, Coca-Cola, Torku.

1. Giriş

Günümüzde rekabetin yoğun olarak yaşanmasıyla birlikte firmaların kendisini ön plana çıkarma ve hedef kitlesine hitap edebilme amacıyla çeşitli stratejiler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ürün ve hizmetlerini hedef kitlesine tanıtmaya, onları ikna etmeye ve satın almaya yönlendirmeye çalışan markalar bunun için reklamlardan faydalanmaktadır. Geniş kitlelere ulaşabilen televizyon reklamları ise markaların ürün ve hizmetlerini tanıtmaları için en etkili araçlardan birisidir.

Erbaş ve Artukoğlu (2016) tarafından tüketicilerin marka seçiminde en çok etkilendikleri iletişim kanalının televizyon olduğu ifade edilmiştir. Markalar özellikle de toplumun en önemli tüketim birimi olan aileyle bir bağ kurabilmek için televizyon reklamlarını kullanmaktadır. Çünkü televizyon büyük ölçüde ailenin boş vaktine egemen olmakta dolayısıyla da aileler reklam mesajlarıyla karşılaşabilmektedir. Tüketim davranışları ve kararları da aileler aracılığıyla verilmesinden dolayı reklamcılar aileye yönelik olan “aile”, “birliktelik”, “bağlılık”, “paylaşma” ve “mutluluk” gibi temaları reklamlarda sıklıkla işlenmektedir. Bu doğrultuda markaların aile ile etkili bir bağ kurabilmesi için toplumunun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını da yansıtan reklamlar hazırlamaları gerekmektedir. Reklam mesajları hazırlanırken kültürel modellere ve toplumsal etkileşimlere yer verilmesi reklamın etkili olmasını sağlayacaktır; çünkü tüketim toplumunda hayat tarzları ve var olan değerler tüketim alışkanlıklarını meydana getirmektedir (Korkmaz, 2008).

Tıpkı diğer toplumdaki gibi Türk toplumunun da kendine has alışkanlıkları, inancı, kültürü ve gelenekleri bulunmaktadır. Reklamcılar da bu farklılıkları kullanarak hedef kitlesine erişmeye çalışmaktadır. Örneğin, Türk toplumunda ailenin oldukça önemli olduğu bu nedenle de reklam filmlerinde aile temalı reklamların sıklıkla işlendiği görülmektedir. Türkiye’de özellikle de gıda sektöründe tüketimin yoğun olarak yaşandığı ramazan aylarında reklamlarda “aile” temasıyla sıklıkla karşılaşmaktadır. Bununla birlikte reklamlarda kültürel, geleneksel ve dini göstergelere de yoğun olarak yer verildiği görülmektedir. Küresel ve yerel çaptaki markaların hedeflediği pazara ait kültürel, geleneksel ve dini öğeleri ön plana koyan reklam stratejileri gerçekleştirdiği görülmektedir. Çünkü bu pazarda farklılaşma, sürdürülebilir rekabet ve hedef kitleyle güçlü bir bağ kurabilmeyi sağlamaktadır.

. Araştırmanın amacı, küresel ve ulusal markaların televizyon reklamlarında başta “aile” olmak üzere “birliktelik”, “bağlılık”, sevgi”, “paylaşma” ve “mutluluk” gibi temalar üzerinden gerçekleştirdikleri reklam stratejilerini incelemektir. Markaların reklam stratejileri pek çok araştırmaya konu olsa da daha önce bu konuya aile çerçevesinden bakılmadığı görülmüştür. Bu da araştırmanın önemini ortaya koyar niteliktedir. Araştırma, genel tarama modeli çerçevesinde, ilgili literatürün incelenmesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2. Bulgular ve Yorum

2.1. Televizyon Reklamları ve Aile

Günümüzde internet ve sosyal medya, kitleleri büyük çapta etkisi altına almış olsa da televizyonun da kitleler üzerinde yadsınamaz bir etkisi vardır. Halen her evde bulunan televizyon, toplumun en küçük birimi olan aileler tarafından boş vakti değerlendirebilecekleri bir araç olarak görülmektedir. Televizyon, ailelerin gündelik hayatının adeta ayrılmaz bir parçası durumundadır. “Bu nedenle televizyon için ‘bizden biri’, ‘ailemizin üyesi’, ‘çimizden biri’ gibi benzetmeler yapılmaktadır (Binark,1991; Akt. RTÜK, 2018, s.24).”

Bu da televizyonu uzun yıllardır çeşitli markaların ürün ve hizmetlerini pazarlaması için yararlandıkları güçlü bir iletişim aracı haline getirmiştir. Bu bağlamda televizyon reklamlarının güçlü olmasının altında yatan sebep, televizyonun çalışma vakti haricindeki zamana egemen olması olarak gösterilebilir (Tayfur, 2006).

Televizyon, evin ve ailenin merkezinde konumlanması nedeniyle markalar, ürün ve hizmetlerini tanıtmaya ve satın almaya yönlendirme amacıyla hedef kitlesi olarak aileyi hedef almaktadır. Dolayısıyla da televizyonda aileye yönelik reklam iletileriyle sıklıkla karşılaşmaktadır. Bu durum: "...hem, ticari televizyonun gelir kaynağı olan reklamların arttırmak istediği tüketimin büyük bölümünün aile düzeyinde gerçekleşiyor olmasından kaynaklanmakta, hem de, izlenme biçiminin aile içinde olduğu iletişim aracı olarak televizyon, en çok izlenebilirliği aileye yöneldiği zaman bulmaktadır" (Bournow, 1979; Akt. Batmaz ve Aksoy, 1995, s. 4).

Kotler'e (2000) göre aile, toplum içindeki en önemli tüketim birimi ve satın alma organizasyonudur. Bu bağlamda reklamların amacının aileyi daha fazla tüketmeye yönlendirmek olduğu da söylenebilir. Tüketim davranışı ve kararlarının verilmesi daha fazla aile arasında ve aile ortamında öğrenilmesinden dolayı reklamcılar aileye yönelik olan reklamlar yapmaktadır (Demir, 2005).

Reklamlar, günümüzde farklı medya araçları üzerinden de sunulsa da televizyon her evde bulunan ve geniş kitlelere ulaşabilen bir kitle iletişim aracı olma özelliğini korumaktadır. Televizyon reklamları, aileyi görsel ve işitsel unsurlarla desteklenen bir mesajla ikna etmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda belirli bir döngü içinde tekrarlanan bu reklam mesajları aileye sürekli olarak yinelenmekte böylelikle reklam iletileri tüketici zihninde bir yer edinebilmektedir.

198 "Aile, bir tüketim birimi ve karar verme birimi olarak pazarlamanın ve tüketici davranışlarının temel ve önemli bir fenomenini oluşturmaktadır" (Dal ve Dal, 2015, s. 377). Bu nedenle de ailede satın alma kararlarının nasıl olduğu ve bunları nelerin etkilediği pazarlamacı ve araştırmacılar tarafından her zaman merak edilen bir konu olmuştur. Bu duruma ise etki eden pek çok etmen vardır: Tüketicilerin karar verme ve satın alma davranışları üzerinde kültürel (kültür, alt kültür ve sosyal sınıf), sosyal (referans grupları, aile ve sosyal roller ve durumlar), kişisel (yaş, yaşam döngüsü, meslek, ekonomik durum, yaşam tarzı, kişilik ve öz kavramlar), ve psikolojik (motivasyon, algı, öğrenme, inançlar ve tutumlar) gibi türlü etmenler etkili olmaktadır (Kotler, 2000). Örneğin, bu etmenler aile üyelerinin karar verme ve satın alma rollerinde değişimlere ve aile üyesinin satın alma kararlarına katılmasında etkili olmaktadır. Bu yüzden aile içinde karar verenin kim olduğu belirlenmeli ve buna göre pazarlama karmaları oluşturulmalıdır (Yapraklı ve Can, 2009). Pazarlamacıların bu etmenleri göz önünde bulundurup iyi analiz etmesi ve tüketiciler için bunlara yönelik olarak stratejik hedefler belirlemeleri oldukça önemlidir. Kısacası, tüm bu bahsedilen etmenlerin tüketicilere ulaşmanın ve onlarla etkili bir bağ kurmanın anahtarı olduğu söylenebilir.

2.2. Reklam, Aile ve Kültür İlişkisi

Bir reklamın temel amacı hedef kitlesine bir ürün ve hizmete dair tanıtım yapmak, tüketiciler üzerinde olumlu bir imaj yaratarak tüketiciyi satın almaya yönlendirmektir. Reklamcıların hedef kitlesini ikna etmesi ve onunla bir bağ kurabilmesi için hitap ettiği kitlesini iyi tanıması gerekmektedir. Burada ise reklam ve kültür iş birliğinin devreye girdiği görülmektedir. Reklamcılar kitlesini etkileyebilme amacıyla bulunduğu toplumun kültürel özelliklerini yansıtmak durumdadır. Toplumun gelenek görenek, inanç, algı ve beğenilerini

göz önünde bulundurarak türlü reklam stratejileri geliştiren reklamcılar, bu şekilde toplumsal ve kültürel etmenleri bir reklam stratejisi hazırlamada etken unsur olarak kullanmaktadır (Erdoğan ve Taşdelen, 2019).

Reklam iletilerine yerleştirilen birtakım kültürel motifler ve günlük yaşantının türlü şekilleri tüketim ürünleri ve markalar arasında bir ilişki kurularak hedef kitleye yansıtılmaktadır (Uztuğ, 2003; Akt. Elden, 2004). Bu şekilde bir ürün veya hizmet satan kuruluşlar hedef kitlesiyle sağlam bir etkileşim kurma şansı elde etmektedir. Çünkü, toplumun sahip olduğu kültürel değerler ve yaşam şekilleri toplumun tüketim alışkanlıklarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla reklamın gösterileceği topluma ait kültürel özelliklerin doğru bir şekilde kullanımıyla reklamın hedef kitlesini etkileyebilme gücü arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Kozluklu, 2019).

Kültürel motiflerin aktarılmasında aracı işlevi gören, bir kitle iletişim türü olan reklamlarda, ulaşılmak istenen kitlelere bir mesaj aktarılırken belirli konularda bireyler arası iletişimin alt disiplinlerinden birisi olan aile iletişimi bilgilerinden de faydalanılmaktadır (Elden, 2004). Reklamcılar hedefledikleri amaçlara ulaşabilmek için tüketim toplumunun en küçük birimi olan aileden yararlanırlar. Örneğin, yayınlanan bazı reklamlarda toplumun aile yapısı, özellikleri ve değerleri gibi birtakım kültürel unsurlar seyirciye çeşitli şekillerde yansıtılmaktadır. Ayrıca reklamlarda hedeflenen kitleye uygun olarak aile tipleri ve aile içi rol dağılımları değişkenlik gösterebilmekte ve aile arasındaki birtakım iletişim ve davranışlardan yararlanılarak seyirciye bir model gösterilmektedir. Toplumunu etkileyen bu tarz reklamlar bazen bulunduğu toplumun kültürel özelliklerini yansıtırken bazen de yeni bir kültürün oluşumunu destekler nitelikte olabilmektedir (Kozluklu, 2019).

Birbirinden farklı tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da ait oldukları kültür oldukça önemli ve korunması gereken bir değer olarak görülmektedir. Kültür aktarımında önemli bir rol oynayan aile kurumu, toplumun temel taşı olarak kabul edilmektedir (Aslan, 2018). Televizyon reklamları da seyircisine bu duruma uygun olarak mesajlar üretmekte ve ailenin toplumun temel taşı olarak görülmesinde önemli rol oynamaktadır (Demir, 2005). Televizyon reklamları kısıtlı sürede bir hikaye anlatmakta ve zihinde kalıcı bir mesaj vermeye çalışmakta olduğundan bunu gerçekleştirirken seyirciye bir ideoloji, bir kültür, bir geleneksel imge sunmaktadır (A.g.e). Türk toplumu bünyesinde pek çok kültürel değer ve geleneksel imge barındırmakta ve bunların çoğunun reklamlarda hem yerli hem de yerel davranan global markalar tarafından kullanıldığı görülmektedir (Korkmaz, 2008). Şimşek (2006)'e göre Türk toplumunda geleneksel imge kullanımı reklamın ilgi çekme derecesini yükseltebilmektedir. Bu bağlamda reklamlarda kültürel değerler ve geleneksel imgelerin kullanılmasının Türk toplumuyla sağlam bir ilişki kurabilmenin yollarından birisi olduğu söylenebilir.

Türk toplumunda "bireysellikten" çok "topluluğun" ön plana çıktığı ve önemli bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla da kolektif değerler korunması gereken değerler olarak görülmektedir. Türk toplumunun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını yansıtan atasözleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Örneğin: "Bir elin nesi var iki elin sesi var", "Nerede birlik orada dirlik", "Birlikten kuvvet doğar" gibi pek çok atasözü kolektif değerleri vurgulamaktadır. Bahsedilenler ışığında Türk toplumunda "aile" kavramının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle reklamlarda "aile", "birliktelik", "bağlılık", "paylaşma" gibi temaların sıklıkla işlendiği görülmektedir.

Günümüzde ideolojik ve geleneksel değerlerin yanında postmodern yaşamın getirdiği modern ve bireysel değerlerin de ön plana çıktığına değinmek yararlı olacaktır. Fakat gelenek ve kültürün toplumlarda hep önemli bir yeri bulunmakta ve korunması gereken

değerler olarak görülmektedir. Reklamcılar da amaçlarına ve hedef kitlesine uygun olarak hem geleneksel hem de modern imgeleri seyircisine çeşitli şekillerde sunmaktadır. Tüm bu bahsedilenler ışığında reklam, aile ve kültür ilişkisinin net bir şekilde görülebileceği en güzel örneklerden biri de televizyonlarda ramazan ayında yayınlanan reklamlardır. Bu ayda tüketim epeyce artış gösterdiğinden dolayı pek çok sektör, özellikle de başta gıda sektörü olmak üzere ramazan ayını önemli bir dönem olarak görmektedir. “Tüketim yoğunluğunun arttığı bu dönemde mesaj iletmek isteyen ve tüketim pastasından pay almak isteyen şirketler için, ramazan ayına ait öğeleri bilmek ve ona göre hedef kitleye ulaşmak önemlidir” (Korkmaz, 2008, s. 99). Bu nedenle bu döneme özel hazırlanan reklamlarda tüketimi arttırmaya yönelik olarak hedef kitlenin kültürü ve inancı ile uyumlu olan, kültürel ve dini göstergelere oldukça yer verilmektedir (Erdoğan ve Taşdelen, 2019). Toplum hassasiyetlerinin arttığı bu ayda, reklamlarda geleneksel imgelerin kullanımının da yoğun bir şekilde fazlaştığı görülmektedir (Korkmaz, 2008). Küresel ve ulusal çaptaki firmalar, bilhassa bu ayda kültürel ve dini öğeleri ön plana koyan reklam stratejilerini gerçekleştirmektedir (Erdoğan ve Taşdelen, 2019).

2.3. Bir Reklam Stratejisi Olarak Duygusal Pazarlama

Tüketici maddi ihtiyaçlarının yanında, büyük ölçüde duygusal arzularını da tatmin etmek istemektedir. Özellikle de “Mutluluk” modern toplumlarda gereksinim duyulan ve aranan bir kavram haline gelmiştir (Baysal ve Aka, 2013). Mutluluk olgusu, sadece insanların ihtiyaç duyduğu ve aradığı bir durum olmaktan çıkıp markaların tüketicilerle duygusal bir ilişki kurarak daha güçlü ve sürdürülebilir bir iletişim kurmalarında temel rol oynayan bir strateji haline dönüşmüştür (Erdoğan ve Taşdelen, 2019). Rekabetin gittikçe artış gösterdiği günümüz pazarlama dünyasında faaliyet göstermeye uğraşan firmalar, markalarına yönelik bir fark ortaya koyabilmek ve rakiplerinden önde olabilmek için insanların mutluluk arayışlarını bir anahtar olarak kullanmaya başlamışlardır (Baysal ve Aka, 2013).

Alemdar (2012) 'a göre duygular tüketicinin davranışlarını çözümlenmede kullanılan bütüncül resmin önemli bir kısmını meydana getirmektedir. Duygular ve tüketici davranışları, pazarlama uğraşlarının temelini oluşturduğundan dolayı hem tüketici hem de markaların gerçekleştirdikleri tutumların tam olarak merkezine konumlanmaktadır (A.g.e). Günümüz tüketicileri satın alacağı şeyden belirli bir işlevi gerçekleştirebilmesinin yanında ondan duygusal olarak arzularını doyurabilmesini yani kendisini iyi hissettirebilmesini de beklemektedir. Bu nedenle de pazarlama stratejilerinin merkezine mutluluk temasını konumlandıran markalar, tüketicilerine sundukları ürün ve hizmetlerin ihtiyacı karşılayabileceğini beyan etmekle beraber bir mutluluk da vaat etmektedir (Baysal ve Aka, 2013).

Duygusal pazarlamada reklamlar genelde hikayeye dayalı bir anlatımda kurgulanmaktadır. Bu nedenle “aile” reklamlarda sıklıkla tercih edilen temalardan biridir. Aile teması reklamlarda sevgi, paylaşma, bir aradalık, mutluluk, huzur gibi kavramları göstermenin en iyi yollarındandır. Bir nevi bu reklamlarda tüketiciye pazarlanan ürünü satın aldıklarında nasıl bir duygu ve deneyim edinecekleri sahnelenmektedir. Reklamverenler aynı zamanda tüketici üzerinde bu şekilde olumlu bir marka imajı da edinebilmektedir. Çünkü marka imajı tüketicilerin mantıksal bir temelde olduğu kadar duygusal bir temelde yaptıkları yorum ve izlenimlerle de şekillenmektedir. Yayınlanan reklam tüketicide ne kadar olumlu yönde duygular yaratıyorsa reklam o derece etkili olabilmekte bu da aynı zamanda markaya olan bağlılığı da arttırabilmektedir. Pazarlamacılara göre tüketici-marka

arasındaki bu ilişkisel, katılımcı, toplumsal, duygusal bağ, pazarda farklı olabilme ve sürdürülebilir rekabet şansı elde edebilmenin merkezi dayanağı olmaktadır (Thompson, Rindfleisch ve Arsel, 2006). Kısacası, duygusal pazarlamaya yönelik stratejiler tüketiciyle etkili bir bağ kurmanın bir yolu olabilmektedir.

2.4. Coca-Cola Reklamlarında Aile Teması

Global çaptaki markalar faaliyet gösterdikleri bölgede tüketiciye hitap edebilmek adına bulunduğu bölgenin toplumsal ve kültürel özelliklerine uygun olarak reklam ve pazarlama stratejileri gerçekleştirmektedir. Küresel markaların yerel pazarlarda egemen olan kültüre uygun düzenlemeler yapması durumu ise “glokal” olarak isimlendirilmektedir (Kozluklu, 2019). “Küresel” (global) ve “yerel” (local) sözcüklerinin birleşiminden oluşan “glokal”, küresel stratejilerle yerel özellikleri sentezlemek olarak tanımlanabilir (A.g.e). Glokal reklam stratejisini başarılı bir şekilde gerçekleştiren en iyi firmalardan birine ise Coca-Cola firması örnek olarak gösterilebilir. Coca-Cola, girdiği pazarın toplumuna yönelik olarak oraya ait yerel motifleri reklamlarında sıklıkla kullanmaktadır.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunun da kendine has alışkanlıkları, aile yapısı, inancı, kültürü ve gelenekleri vardır. Toplumun sahip olduğu farklılıkları saptayıp doğru analiz etmek tüketiciyle güçlü bir iletişim kurabilme açısından bir önem teşkil ettiğinden Coca-Cola da kendini girdiği pazarda kabul ettirebilmek adına toplumun sahip olduğu değerleri, inancı, kültürü ve aile yapısını reklamlarında kullanmaktadır. Bu şekilde tüketici üzerinde “biz de sizden biriyiz”, “sizin için değerli olan bizim için de değerlidir” imajı şekillendirmeye çalışmaktadır. Coca-Cola'nın Türkiye pazarında da uyguladığı bu yerelleşme stratejisiyle beraber hedef kitleyle her bakımdan yakınlaşmayı tercih ettiği görülmektedir (Erdoğan ve Taşdelen, 2019).

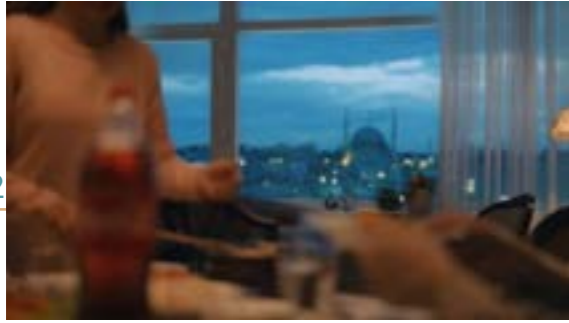
Coca-Cola'nın yerelleşme stratejisinin en belirgin görüleceği reklamlar, ramazan ayına özel yayınladığı reklamlarıdır. Coca-Cola'nın bu stratejisi doğrultusunda ürününü ramazan sofralarına taşımasıyla beraber başlayan ramazan reklamlarını, günümüzde birçok firma da kullanır hale gelmiştir (Kula ve Demir, 2010). Hedef kitlesine bu yolla ulaşmaya çalışan firmanın ramazan ayı reklamlarında aile, kültür ve din teması yoğun olarak göze çarpmaktadır. Firma, Türkiye'deki geleneklerin bir yansıması olarak reklamlarında özellikle birliktelik, beraberlik, paylaşım gibi kavramları ön plana çıkarmıştır (Kozluklu, 2019). Genellikle bu reklamlarda iftar hazırlıkları ardından iftar sofrası etrafında toplanan ailelerin paylaşma ruhu, bir aradalığı, mutluluğu seyirciye gösterilmektedir. “Ramazan ayını hedef kitleye ulaşmada araç olarak gören Coca Cola mutlu ve beraber olma, yalnız olma, aç olma, farklı olma kucaklama, sofraya davet etme vb. bu aya özgü değerleri bu amaç doğrultusunda kullanma yoluna gitmiştir” (Kozluklu, 2019, s. 72).

Görsel 2.1. Coca-Cola'nın "Paylaşmanın Tadını Çıkaranlara Teşekkürler" adlı reklamı, 2018
Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=Q_fCqkbY01s, 2021.

Genellikle iftar hazırlıklarıyla başlayan reklamlarında aile ve komşuların mutlu ve telaşlı bir şekilde iftara hazırlık süreçleri gösterilmektedir. Örneğin, 2018 yılı ramazan ayında yayınladıkları reklamda kadın ve erkeklerin hep birlikte bir mahalle meydanında iftar sofrası kurdukları görülmektedir (bkz. Görsel 2.1.). Aynı görüntüde arka planda yer alan bir bakkaliye bulunmaktadır. Burada bir market yerine bir mahalle bakkalı tercih edilmesi yerelliği yani "sizden biriyiz" mesajını destekler niteliktedir.

Reklamın sonraki görüntüsünde ise kadınların ellerindeki tabaklar içinde evlerinde hazırladıkları geleneksel Türk yemeklerini meydana taşıdıkları dikkat çekmektedir. Burada kadınların taşımakta olduğu yemeklerle kültürel bir göstergeye yer verilmiştir. Ardından gelen görüntüde bir fırıncının ramazana özel bir ekmek ve aynı zamanda kültürel bir gösterge olan pideleri masaya getirdiği görülmektedir. Yine aynı görüntüde masaya oturan yaşlı ramazan davulcusuyla da kültürel bir göstergeye yer verildiği görülmektedir. Reklamda tüm bu iftar hazırlığı sürecindeki iş bölümü ile Türk kültüründeki "birlikten kuvvet doğar" atasözüne vurgu yapıldığı söylenebilir (Kozluklu, 2019).

Görsel 2.2. "Coca-Cola ile Bu Ramazanda Paylaştıklarımızla Biriz" adlı reklamı, 2021.
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=y8mDMXI0M2k>, 2021.

İftar hazırlığı ardından reklamlarında ailelerin oruç açma ritüeline yer veren Coca-Cola, bunları çeşitli şekillerde seyirciye göstermektedir. Reklamların bu kısmında iftar vaktinin geldiğini belirten cami, minare ve iftar topu gibi dini göstergeler görülmektedir (bkz. Görsel 2.2.). Örneğin, 2021 yılındaki ramazan ayı reklamında bir kadının eşinin tabağına yemek koyduğu görülmektedir. En önde Coca-Cola şişesinin dikkat çektiği bu sahnede yavaş yavaş ailenin arka planındaki pencereden görünen cami silüeti netleşmektedir. Aileye iftar vaktinin geldiği, bu dini cami göstergesi ile haber verilmektedir. Bu reklamda bir diğer dikkat çeken şey anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile yapısına sahip ailelerin de gösterilmesi olmuştur (bkz. Görsel 2.3.). Aslında Coca-Cola reklamlarında genellikle geleneksel bir aile yapısı olan geniş aileye vurgu yapmaktadır. "Ramazan dönemindeki hemen her reklam geniş aile duygusu üzerine kurulmaktadır. Tek başına iftar yapan komşuların davet edilmesi ile yine Türk ve İslam kültürünün önemli bir parçası olan paylaşma kavramı işlenmektedir" (Erdoğan, Taşdelen, 2019, s. 1322) Fakat Coca-Cola'nın bu reklamında çekirdek aile yapısıyla daha modern bir görünüm sergilemeyi tercih ettiği görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2020 yılındaki "İstatistiklerle Aile" araştırmasındaki verilerine göre ülkemizde ailelerin %65,2'sini tek

çekirdek aileler oluştururken %14'ünü geniş aileler oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr). Coca-Cola'nın yayınlamış olduğu bu en son reklamı, TÜİK'in en son verileri ışığında incelendiğinde markanın Türk aile yapısıyla tutarlı olan bir reklam hazırladığı söylenebilir.

Görsel 2.3. Coca-Cola reklamındaki çekirdek aileler, 2021
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=y8mDMXI0M2k>, 2021.

Coca-Cola'nın ramazan ayı reklamlarında iftar sofralarında her yaştan ve her kesimden insanların bulunduğu görülmektedir. Geleneksel Türk yemeklerine eşlik eden ve iftar sofralarının merkezine konumlandırılan Coca-Cola, hedef kitleye sofralarda tüketilmesi gereken ve mutluluk veren vazgeçilmez bir içecek olarak lanse edilmektedir. Daha önce reklamlarında kullanmış oldukları "Mutluluğa kapak aç" sloganı da bunu destekler niteliktedir. Coca-Cola sofralarda kültürel ve ekonomik bir ayırım gözetmeksizin tüm bireylerin mutluluk kaynağı olarak konumlandırılmaktadır (Kozluklu, 2019). Örneğin, Coca-Cola'nın 2019 yılında yayınladığı "Memleket Apartmanı" adlı reklamında "farklılıklarımız ne olursa olsun Coca-Cola bizi bir arada buluşturur" mesajı verilmektedir (bkz. Görsel 2.4.). Markanın bu reklamıyla Türklerin sahip olduğu kültürel ve dini inançları gereği özellikle de ramazan ayında farklılıkların hoş görülmesi ve bu farklılıklara rağmen birlikte olma gibi değerlerine atıf yaptığı görülmektedir.

Görsel 2.4. Coca-Cola'nın "Memleket Apartmanı" adlı reklamından bir kesit, 2019
Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=_Hncr1Bw1Pk, 2021.

Reklam, Memleket adındaki bir apartmanda yaşayan farklı yaşam tarzlarına sahip aile ve bireylerden oluşmaktadır. Apartmanda yaşayan tipler şu şekildedir: Çekirdek ama gelenekselliğin göze çarptığı bir aile, modern kadını temsil eden yalnız yaşayan bir kadın, Karadeniz yöresine ait bir yemek pişiren yaşlı bir çift, yemek pişirmeye çalışan öğrenciler, salata hazırlayan modern görünümlü genç bir çift, Türk mutfağının geleneksel tatlılarından olan güllaç yapan başörtülü bir kadın ile eşi ve son olarak elinde Coca-Cola ve ramazan pidesiyle apartmana giren iki çocuktur. Bu oluşturulan tiplerle birlikte her ailenin mutfakları ve giyim kuşamları da farklı yaşam biçimlerini yansıtır niteliktedir. İftar vaktinde bu farklı birçok kişinin buluşma noktası ise apartmanın terasıdır. Coca-Cola'nın tüm reklamlarında olduğu gibi bu reklamında da masanın başına en yaşlı bireyin oturduğu görülmektedir (bkz. Görsel 2.5.). Coca-Cola'nın burada Türk kültüründeki büyüklere saygı değerine bir atıf yaptığı görülmektedir.

Görsel 2.5. Coca-Cola'nın reklamında yer alan aile ve bireyler
Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=_Hncr1Bw1Pk, 2021

Bu reklamda olduğu gibi Coca-Cola'nın tüm reklamlarında geleneksel ile modern aile hayatı ve yaşam şekillerinin harmanlandığı görülmektedir. Reklamlarda iftar sofralarının en önemli ortak özelliği Coca-Cola olarak sunulmaktadır. Coca-Cola içeceği burada herkesi bir araya getiren ve mutluluk veren içecek olarak konumlandırılmaktadır. Coca-Cola içeceğine paylaşma, yardımlaşma, bir araya toplama gibi duygusal özelliklerin atfedildiği, geleneksel değer ve duyguları iletme işlevinin bireylerden alınıp bir içeceğe verildiği görülmektedir (Erdoğan ve Taşdelen, 2019).

Görsel 2.6. Coca-Cola'nın reklamındaki iftar sofrası, 2019
Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=_Hncr1Bw1Pk, 2021.

2.5. Torku Reklamlarında Aile Teması

Küresel markalar gibi ulusal çapta faaliyet gösteren markalar da hedef kitlesine hitap edebilmek adına ülkenin toplumsal ve kültürel özelliklerine uygun olan reklam ve pazarlama stratejileri gerçekleştirmektedir. Ulusal pazarı hedef edinerek ülkenin pazarına göre stratejiler gerçekleştiren markalardan birine Torku firması örnek olarak gösterilebilir. Gıda sektöründe öne çıkan markalardan biri olan Torku, izlediği ulusal stratejiler doğrultusunda hızla gelişim göstermiştir.

İsmi Türkçe'nin en eski sözlüğü olan Dîvânu Lugâti't-Türk'ten alan Torku, sözcük olarak "ipeksi, ipek gibi sağlam" anlamlarına gelmektedir (www.torku.com.tr). Bu sözcüğün "Türk" kelimesini de çağrıştırdığı görülmektedir. Marka aynı zamanda logosunda bulunan kırmızı ve beyaz renklerle Türk bayrağıyla da özdeşleştirilmektedir. Adıyla Türklüğü, kırmızı-beyaz renkleriyle Türk bayrağını, "Doğal olarak bizden" sloganıyla hem yerli bir marka olduğunu hem de sağlıklı gıda üretimi yaptığını ifade etmektedir (Sezgin ve Şenel, 2017). Alagöz, Karabıyık ve Yılmaz (2018) 'ın yapmış olduğu çalışmaya göre Torku markasının tüketicisi üzerinde milli, halkçı ve doğal ürün olarak bir imaj edindiği görülmektedir.

Son zamanlarda gıda sektöründeki gelişmelerle birlikte "geleneksel tarım", "helal gıda", "organik hayvancılık" "organik gıda" ve "doğallık" gibi üretim anlayışlarının bazılarının ya da hepsinin dünyada ve Türkiye'de ön plana çıktığı görülmektedir (Sezgin ve Şenel, 2017). Torku'nun da nihai tüketicisine geleneksel, doğal ve sağlıklı ürün sunma anlayışıyla hareket etmekte olduğu ve bu ürün farklılaştırma stratejisini reklamlarında sıklıkla dile getirdiği görülmektedir. Gıda sektöründe oldukça sağlam ve köklü rakiplerinin bulunduğu firma, uyguladığı bu farklılaştırma stratejisiyle başarılı da olmuştur (Sezgin ve Şenel, 2017).

Firmanın öne çıkan diğer özelliği de bir çiftçi kooperatifi markası olmasıdır. Bu nedenle de çoğu reklamında çiftçilerin yer aldığı görülmektedir (Oğuz ve Mete, 2017). Erbaş ve Artukoğlu'na (2016) göre kooperatif markalarının tüketiciler üzerinde ürün satın almaya yönelik olarak olumlu bir etkisi vardır. Alagöz, Karabıyık ve Yılmaz (2018) 'ın kooperatif işletmeleri reklam filmlerinin alıcılar tarafından nasıl bir algıya ve etkiye sahip olduğu üzerine yapmış oldukları araştırmada ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: Gıda ürünleri üreten kooperatif işletmelerinin reklam filmlerinde "kooperatifçilik" imajını kullanması marka adına tüketici üzerinde olumlu bir etki yaratmakta ve pazarlama faaliyetleri açısından yararlı olmaktadır; ancak geleneksel ürünlerin dışında lüks tüketim ürünlerinde kooperatifçilik imajı olumsuz bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla markanın özellikle de ramazan ayında yayınladıkları reklamlarında dönemin ruhuna uygun olarak ayran, yoğurt, sucuk, pastırma gibi geleneksel ürünleri ön plana çıkardığı göz önüne alınırsa kooperatifçilik imajının tüketici üzerinde olumlu bir etki yaratabileceği düşünülmektedir.

Bahsedilenler ışığında markanın reklamları incelendiğinde geleneksellik, doğallık, kooperatifçilik, sağlıklı ve güvenilir ürün gibi kavramların ön planda olduğu görülmektedir. Bunlara vurgu yapılması dışında aile, birliktelik ve mutluluk gibi kavramların da öne çıktığı özellikle dini bayramlar ve ramazan ayına özel hazırladıkları reklamlarında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda firmanın reklamlarında birliktelik, doğallık gibi temaları ön plana koyarak "retro pazarlama" stratejisi uyguladığı görülmektedir (Oğuz ve Mete, 2017).

2014 yılı ramazan ayında yayınladıkları "Pide Bitmiş" reklam filmi incelendiğinde reklamın

aile teması üzerinden sunulduğu görülmektedir. Reklam ilk olarak iftar vaktinde masada toplanmış geniş bir aileyle başlamaktadır (bkz. Görsel 2. 7.). Zaten markanın genel olarak ramazan döneminde yayınlanan neredeyse tüm reklamlarında geniş aileye vurgu yaptığı dikkatleri çekmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi marka geleneksellik anlayışıyla hareket ettiği için reklam filmlerinde de çekirdek aile yerine geleneksel bir aile yapısı olan geniş aileyi kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Reklam, devamında alaturka bir müzik eşliğinde ailenin samimi bir hava içinde kahkahalarıyla devam etmektedir. Ailenin masada oturma düzenine bakıldığında ise masanın iki başına ailenin en yaşlı bireylerinin oturduğu görülmektedir. Torku'nun burada Türk kültüründeki büyüklere saygı değerine bir atıf yaptığı dikkat çekmektedir.

Görsel 2.7. Torku'nun "Pide Bitmiş" reklamındaki geniş aile, 2014
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=l6YxnjlISgU>, 2021

Reklamın devamında evin babasıyla dede arasında pidenin bittiğine dair bir diyalog geçmektedir (bkz. Görsel 2. 8.). Marka burada pidenin Torku lezzetleriyle tükendiğine dair bir gönderme yapmaktadır. Sofranın Torku ürünleriyle birlikte Türk mutfağının geleneksel lezzetlerinden olan mantı, sarma, baklava, sucuk, pastırma gibi ürünlerle donatıldığı görülmektedir. Masada türlü türlü yiyecek olmasına rağmen pidenin tükenmiş olmasıyla hayal kırıklığına uğrayan aile, Türk toplumunun yemeklerle birlikte ekmek yeme alışkanlığını dolayısıyla da Türk kültüründe ekmeğin önemini belli etmektedir (Sekizkardeş, 2016).

Görsel 2.8. Torku'nun "Pide Bitmiş" reklamından bir kesit, 2014
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=l6YxnjlISgU>, 2021

Markanın 2020 yılı ramazan ayında yayınladığı "Sofrada Torku olunca herkesin tadı bir olur" adlı birden çok reklamında da yine aile ve geleneksellik teması ön plandadır. Her bir reklamında farklı bir aile üyesi (dede, baba, anne) tanıtılmaktadır. Reklamlar iftar öncesinde ailenin ev içindeki gündelik davranışlarını konu edinmektedir. Dedenin kulaklarının duymadığı, babanın iftar öncesi gergin olduğu, annenin unutkanlığı anlatılmaktadır. Ancak aile iftarda bir araya geldiğinde Torku ürünlerinin de masada bulunmasının katkısıyla birlikte tüm bu olumsuz durumlar unutulmaktadır. Burada Türklerin kültürel ve dini inançları gereği hoşgörülü olması gerektiği özellikle de ramazan ayının bir hoşgörü ayı olduğuna dair bir atıf yapılmaktadır. Reklamda söylenen "olur öyle" sözü de bunu destekler niteliktedir.

Görsel 2.8. "Sofrada Torku olunca herkesin tadı bir olur" reklamından bir kesit, 2020

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=qEPNr0KeaU0>, 2021

Genel olarak bakıldığında reklamlarında dikkat çeken diğer bir şey ise mutluluk temasıdır. Ailelerin birlikteliği ve mutluluğu söz konusu reklamlarında sıklıkla görülmektedir. Torku'nun özellikle de bayram reklamlarının odak noktasının neşe ve mutluluk üzerine kurulu olduğu gözlemlenmiştir. Torku ürünleri burada seyirciye bir mutluluk kaynağı olarak lanse edilmiştir. Bu doğrultuda Torku'nun Coca-Cola ile benzer olarak mutluluk üzerinden bir duygusal pazarlama stratejisi gerçekleştirdiği görülmektedir.

Görsel 2.9. "Bayram Yine Bizim, Neşesi Yine Bizim!" adlı bayram reklamı, 2020
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=q6kmTDnPQww>, 2021

3. Sonuç

Araştırma kapsamında küresel ve yerel çaptaki markaların televizyon reklamlarında başta "aile" olmak üzere "birliktelik", "bağlılık", "sevgi", "paylaşma" ve "mutluluk" gibi temalar üzerinden gerçekleştirdikleri reklam stratejileri incelenmiştir. Yapılan araştırmanın konusuna uygunluğu açısından bir küresel bir de ulusal bir marka olmak üzere Coca-Cola ve Torku markaları seçilmiştir. Bu markalar ramazan ayı reklamları üzerinden ele alınarak incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Geniş kitlelere ulaşabilen ve toplumun en önemli tüketim birimi olan aileyi marka seçiminde etkisi altına alabilen televizyon reklamları, güçlü bir iletişim kanalıdır. Bu nedenle markaların ürün ve hizmetlerini tanıtırken televizyon reklamları aracılığıyla aile ile bir bağ kurmaya ve onları satın almaya yönelik ikna etmeye çalıştığı görülmektedir. Markaların aile ile güçlü bir bağ kurmaya çalışırken toplumunun duygu, düşünce, inanç ve kültür yapısını yansıtan reklamlar sunduğu görülmektedir.

Coca-Cola'nın reklamları incelendiğinde markanın girdiği Türkiye pazarındaki hedef kitlesine ulaşabilme amacıyla toplumun aile yapısını, kültürünü ve dini değerlerini kullandığı görülmüştür. Ramazan ayına özel yayınladıkları reklamları incelendiğinde aile hayatı ve yaşam şekillerinin hem geleneksel hem de modern bir çerçevede sunulduğu görülmüştür. Ayrıca markanın ramazan ayı reklamlarında kültürel ve dini göstergelere fazlasıyla yer verdiği fark edilmiş fakat kültürel göstergelerin dini göstergelerden daha fazla olduğu saptanmıştır (Erdoğan ve Taşdelen, 2019). Bunlardan hareketle firmanın reklamlarında kültürel çekicilikleri ve ramazan göstergelerini ön planda kullanması sonucunda markanın tüketici zihnine "memleketin kolası" olarak yerleşmesini sağladığı anlaşılmaktadır (Sekizkardeş, 2016). Geleneksel Türk yemeklerine eşlik eden ve iftar sofralarının merkezine konumlandırılan ürün, hedef kitleye herhangi bir ayırım gözetmeksizin her sofrada tüketilmesi gerekli olan bir içecek olarak sunulmuştur. İçecek hedef kitleye aynı zamanda bir mutluluk kaynağı olarak da yansıtılmıştır. Tüm bunlar ışığında Coca-Cola'nın reklamlarında kullandığı "aile" "birliktelik", "bağlılık", "paylaşma" ve "mutluluk" gibi temalar üzerinden bir yerleşme stratejisi uyguladığı ve tüketicisiyle yakından bir bağ kurduğu sonucuna varılmıştır.

Torku markasının reklamları incelendiğinde ise Coca-Cola ile benzer olarak hedef kitlesine erişebilme amacıyla toplumun aile yapısını, kültürünü ve dini değerlerini kullandığı görülmüştür. Ülkenin pazarını hedef edinerek bu yönde stratejiler gerçekleştiren marka, tüketicisi üzerinde milli, halkçı ve doğal bir ürün olarak imaj edinmiştir. Tüketicisine her fırsatta doğal ve sağlıklı ürün sunduğunu ifade ederek bu yönde bir farklılaştırma stratejisi gerçekleştirmiştir. Markanın reklamlarında genel olarak geleneksellik, doğallık, kooperatifçilik, sağlıklı ve güvenilir ürün gibi temaların ön planda olduğu fark edilmiştir. Bunlarla birlikte aile, birliktelik ve mutluluk gibi temaların da öne çıktığı ve bu temaların özellikle de dini bayramlar ile ramazan ayına özel hazırladıkları reklamlarında yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Markanın bu doğrultuda bir "retro pazarlama" stratejisi gerçekleştirdiği anlaşılmıştır. Torku'nun genel olarak ramazan döneminde yayınlanan hemen hemen her reklamında geniş aileleri kullanmayı tercih ettiği görülmüştür. Bunun nedeni ise firmanın geleneksellik anlayışıyla hareket etmesine bağlanmıştır. Buna ek olarak Torku'nun reklamlarında Coca-Cola'ya göre daha geleneksel bir tutum sergilediği sonucuna da varılmıştır. Markanın aynı zamanda özellikle de bayram reklamlarının neşe ve mutluluk üzerine kurulu olduğu dikkatleri çekmiştir. Bu doğrultuda Torku'nun Coca-Cola ile benzer olarak mutluluk üzerinden bir duygusal pazarlama stratejisi gerçekleştirdiği de

görülmüştür.

4. KAYNAKLAR

Alagöz, Selda Başaran, Hüseyin Çağatay Karabıyık, ve Aylin Yılmaz. "Kooperatif işletmeleri reklam filmlerinin tüketici algısı üzerindeki etkisi ve farklılaşması: Konya ilinde bir araştırma." Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 20.35 (2018): 50-58.

Alemdar, Araş Gör Dr Mine Yeniçeri. "Duygusal pazarlamada değer yıldızı modeli beyaz eşya tv reklam mesajları üzerine bir inceleme." Global Media Journal: Turkish Edition 3.5 (2012).

Aslan, Funda. Türk kültürü içerisinde Türk aile yapısının yeri. MS thesis. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Batmaz, Veysel, ve Aksoy, Asu. Türkiye'de Televizyon ve Aile: (Elektronik Hane; (Aralık 1993-Aralık 1994). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995.

Aka, Sezin Baysal-İlhami Çağrı. "Bir Pazarlama Stratejisi Olarak Mutluluk Temasının Markalar Tarafından Kullanılması: Mutluluk Temelli Pazarlama Üzerine Bir Araştırma." Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5.1 (2013): 84-93.

Dal, Nil. ve Dal, Veysel. "Çocukların Tüketici Olarak Sosyalleşme Sürecinde TV Reklamlarının ve Ailenin Rolü Hakkında Teorik Bir Çalışma-A Theoretical Study About The Role of The Television Advertisements and Family in The Process of Socialization of Children as Consumer." Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1.13 (2015): 371-388.

Demir, Nesrin Kula. "TV Reklamlarında Aile İdeolojisinin Meşrulaştırılması." Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi 1 (2005): 153-171.

Tarkan. Erbaş, Esra, ve Artukoğlu, Mehmet, Metin. "Tüketicilerin Markalı Gıda Ürünü Tercih Etme Eğilimleri: Zeytinyağı Örneği." Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 53.4 (2016): 425-434.

Elden, Müge. "Aile iletişimi-reklam mesajları etkileşimi: televizyon reklamlarına aile içi ilişki kalıpları ve rol dağılımlarının yansımaları." 2th International Symposium Communication in the Millenium. 2004.

Erdoğan, Zeynep Sultan, and Birgül Taşdelen. "Televizyon Reklamlarında Kültürel ve Dini Göstergelerin Kullanımı: 2010-2017 Coca-Cola Ramazan Dönemi Reklamlarının Göstergebilimsel Analizi." Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi 7.2: 1296-1326.

İstatistiklerle Aile. TÜİK, (2020). (2020, 29 Mayıs). Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251>

Kotler, Philip. Marketing management: The millennium edition. Vol. 199. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000.

Korkmaz, Derya Filiz. "Türkiye'de Ramazan Ayı Bağlamında Reklam Kültür İlişkisi." Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (2008).

Kozluklu, Şeyma. Coca cola'nın Türkiye'deki global reklam stratejilerinininkültürel göstergeleri açısından analizi. MS thesis. İnönü Üniversitesi, 2019.

Oğuz, Hazal, ve Oğuz, Mete. "Kooperatiflerde Markalaşma ve Tüketici Kooperatif Ürünleri İlişkisi: Torku Örneği." Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi 52.4 (2017): 386-424.

Sekizkardeş, Zela. "Türkiye'de Ramazan aylarında yayınlanan reklamlar: farklı ürün

gruplarının Ramazan ayı reklamlarının karşılaştırılmasına yönelik bir araştırma." (2016). Sezgin, Erkan, ve Şenel, Pınar. "Stratejik Pazarlamada "Yerelleşme" Anlayışı: Torku İşletmesi Örneği." *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 168 (2017): 189.

Şimşek, Sedat. *Reklam ve Geleneksel İmgeler*. NKM, Nüve Kültür Merkezi, 2006.

Tayfur, Gıyasettin. *Reklamcılık*. (2. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması. RTÜK, (2018). (2020, 20 Mayıs). Erişim Adresi: https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-kamuoyu-arastirmalari/3890/5776/televizyon_izleme_egilimleri_arastirmasi_2018.html

Thompson, Craig J., Aric Rindfleisch, and Zeynep Arsel. "Emotional branding and the strategic value of the doppelgänger brand image." *Journal of marketing* 70.1 (2006): 50-64.

Torku, Hakkımızda. (2020, 31 Mayıs). Erişim Adresi: <https://torku.com.tr/hakkimizda>

Yapraklı, Şükrü, ve Can, Polat. "Pazarlama faaliyetlerinin ve ailenin tüketici temelli marka değeri boyutlarına etkisi." *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 23.1 (2009): 265-290.

EXAMINING THE "FAMILY" THEMED TELEVISION ADVERTISEMENT STRATEGIES OF THE BRANDS

Ceyda Kurteş¹

210 Abstract

With the intense competition environment of today's world, brands have been developing various advertising and marketing strategies in order to survive, come into prominence, and reach to their target audience. The brands utilize advertisements trying to introduce their products and services to their audience, to convince and to direct them into buying. One of these advertisement types is the television advertisement. Being able to reach to large masses, the television advertisements have been keeping their position as one of the most effective channel of communication for the brands to introduce their products and services. These advertisements can impress families, the most significant consumption unit and organization of the society, in terms of brand preference. Positioned right in the middle of the house and the family, television obtains the highest rating when it addresses the "family". Accordingly, the brands prefer the family as their target audience. Therefore, family-related advertisement notifications and family-themed advertisements are quite often on television. The brands, while introducing their products and services, try to establish various bonds with families and to convince them into buying through the television advertisements. While trying to form strong bonds with the families, both national and global brands use the emotions, opinions, beliefs, and culture of the society in their advertisements.

The purpose of this study is to examine the television advertisement strategies of the local and global brands developed through themes, such as "family", "togetherness", "commitment", "love", "sharing", and "happiness". Due to their suitability for the subject of the study, both a global and a local brand, Coca-Cola and Torku, were selected. These brands were examined through the advertisements for the month of Ramadan. Within

the context of the general survey model and the literature review, it was observed that the "family" themed advertisement strategies of the brands have not been previously examined. This finding highlights the importance of the research. Consequently, in the light of the result of the research, it has been concluded that the use of family theme in the television advertisements is an effective marketing strategy especially from an emotional perspective.

Keywords: Television Advertisements, Family, Emotional Marketing, Coca-Cola, Torku.

KUTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR
FAKÜLTESİ

